EPITOME TOPOGRAPHICA TOTIVS ORBIS,

conferẽs ad ea potiſſimũ loca, quorũ paſſim Euãgeliſtę & Apoſtoli meminere.

Cum Elencho aucto.

Per Ioachimum Vadianum Medicum.

Acceſſit peregrinatio Petri et Pauli Apoſtolorũ, cum ratione temporum Per Eraſmum Roterod.

Cum Priuilegio.

I. G.

1535.

AD GEOGRAPHIAE cādidatos Ioan. Kessleri Sangall. Phaletium.

Quò tendis Peregrine, uel quid erras
Longa ambage diu, morasq; perdis?
Quæ terrena loca, fluminum meatus,
Vrbes, qui maris accolæ potentis,
Qua ditis Asiæ patent recessus,
Aut qua Marmarici fremunt leones,
Seu cui uecta dedit puella nomen
Terram frugiferam & uiris potentem,
Quam passim memorant sacri & prophani,
Si uidisse iuuat breui libello?
Hoc Compendiolum perambulato,
Hic stant Mercurij duces columnæ.
Infesso pede, nec labore multo,
Per terras, pelagusq; fluctuosum
Te mira VADIANVS *arte ducet.*

ELENCHVS VRBIVM, GENTIVM, AMNIVM, ET LOcorum prope omnium quorum Nouo testamento fit mentio. Annotatione passim & rerũ aliarũ & vocũ inserta, quę vsui esse scripturarũ studiosis possint.

INDEX.

Finis Indicis.

IOACHIMI VADIANI TRIVM TERRÆ partium Epitome.

TERRARVM ET OCEANI VNAM esse rotundam superficiem.

Terra rotunda

SVperficiẽ Terræ cũ Oceani superficie corpus rotundum globosumq; mutuo cõplexu efficere, mathematicis demõstrationibus cõstat, & testatꝰ lib.3. Strabo: preterea cap.72 secũdi Naturalis historię Plinius, palã innuens nauigãtiũ id cursu deprehendi, ex demersu videlicet emersuq; syderũ, prout alia atq; alia maria nauigẽtur, aut apparẽtiũ aut desidẽtiũ. Nauigantibus eni in Austrũ stellæ meridianę attollũtur, quoq; propius adpuleris eò sublimiores fiunt, demissis interi & ꝓspectui sese subtrahẽtibus septẽtrionibꝰ. Cõtra vero vsu venire his q̃ nostro cœlo, hoc est eleuato polo & Vrsis cõspicuis nauigãt. Quod profecto fieri nõ posset, nisi vna ceu pilæ figura, extima terræ mariũq; in se rediret rotũditas. Prodiderunt ea de re ex recentissimis Georgius Purbachius, & Ioannes Gmũdanus Norici, quondã Ioannis de Regio monte clarissimi Mathematici familiares, quorũ extãt de Sphæræ consideratione Cõmẽtaria. Sed et Eclypsium obseruatio dierũq; & noctiũ varietas, totaq; illa vmbrarũ & lucis vicissitudo, quã variata latitudine sol ambitu suo peragit, non aliud magis euincunt, quàm in hũc modum quem diximus, terras vndis & vndas

Ioãnes de regio mõte Mathematicus

terris

terris cohærere. Quod si quem aut montium altitudo, aut vallium profunditas, ceu aduersa rotunditati, suspensum tenet, is cogitet ne æstimari quidem isthæc posse quum ingens ille vtriusq; corporis ambitus animo concipitur. Nam si vel ex altissimis locis prospicientibus nobis plana videtur omnia quæ assequi visu & præhendere circũspiciendo possumus, quæ ipsa tamen in conuexitatem inclinant: ita ex planis in alta suspicientibus, alta quidem videntur, quæ comparatione tamen magnitudinis orbis cum planis possunt conferri: nec magis obsunt rotundæ figuræ in orbe montes, quàm in iuglande commissurarum asperitas ipsam per se nucis rotunditatem imminuit. Porrò nucem aliquam rotundã subasperã, rotundam dicimus, quoniã animaduerti tantillũ asperitatis non possit. Labuntur igitur qui terræ partẽ ex vndis ita putant prominere, ceu mons aliquis è mari prominere videtur, velut si super diametro hemicyclum aut circuli partem aliquam ducam, ita vt diameter planam aquæ superficiem referat, quemadmodnm Lyranus quædam in Genesim Mosaicam commentus est, nescio quibus figuris aquæ superficiem à terræ planicie secernens, quo minus crederemus vtriusq; elementi coitum sphæricæ figuræ dimensione absolui.

DE CARDINIBVS ORBIS.

Cardines orbis. 4

COeli seu orbis quatuor esse Cardines dicimus, Ortum, Occasum, Meridiem & Septentrionem. Hos Pomponius partes, Gellius. 2. libro nunc regiones, nunc limites, alicubi metas, neq; non & partes cum Plinio vocat. Qui quidem æqua partitione in mundi latera dispositi, hoc etiã differũt, qđ duo Cardines, videlicet Septẽtrio & Meridies, immobiles sunt

& immobilibus punctis axis sphęrici, in quibus totum cœlum voluitur, attribuuntur. Duo autē, videlicet Oriens & Occidens, variant propter solis motum in Signifero circulo per signa gradusq; signorum variantem. Nunquā enim vno aliquo tempore ex eodem loco signi sol aut oritur aut occidit, sed vt dixi, de die in diem variat. Proinde Gellius lib. 2. triplicem ortum facit, cui triplex occasus respondeat, Æquinoctialem, Solstitialem, & Brumalē. Aequinoctialem ortū Sol efficit, quum in ipso æquinoctij circulo, vicinus ve, vltro citroq; gradibus signorum voluitur, id quod Vere & Autumno accidit. Aequinoctium enim vernum Arieti, Autumnale Libræ tribuimus. Solstitialem autem, quem Manilius Aestiuum ortum vocat, quum Cancrum ingreditur: in cuius prima parte nostri lateris Solstitiū peragitur: sed & in iuxta positis, aut Geminorū aut Cancri partibus, quoniam in illis latitudinis ratio non admodum variet, nec multum multorū dierum longitudo differt, Solstitialem ortum occasumq; fieri dicimus. Brumalem autem ortum, quem & Hyemalem Higynus nominat, facit sol cum ad initium Capricorni finitimisq; gradibus voluitur. Brumæ vocabulo breuissimorum dierum tēpus intelligimus, quale nobis accidit hybernis mēsibus, quibus ex pari caussa latitudinis non multum variatæ, vsu venit vt multi dies ad hybernum Solstitiū pariter breues videātur. Meridies Septentrionesq; (inquit Gellius) statu perpetuo stant & manēt. Quatuor Cardines nō ineleganter complexus est Calphurnius in Aegloga quæ Delus inscribitur, his versibus.

Aequinoctium duplex

Solstitiū duplex

Bruma quid

Exultet quæcunq; Notum gens ima iacentem
Erectumve colit Boream, quæcunq; vel ortu

Vel

Vel patet occasu, mediove sub æthere feruet.

QVIS SIT ÆQVATOR, ET cur Tropici dicti Circuli.

Circulus maximus qui orbem in duo æqualia diuidit pariter ab vtroque immobili cardine distãs, Parallelus Aequator siue Æquinoctialis dicitur. Sol enim dum in eo est æquis spacijs diei noctisque durationem dirimit terræ vniuersæ. Fertur autem in illo Sol dum in primo est arietis tempore veris, & in Libræ primo gradu Autumni tẽpore. Hic circulus omnem Horizontem à quacunque parte globi ductum, in duo ęqualia secat & cum diametro eius concidit duobus autem punctis cardinalibus, quæ diximus, ipse per se Horizon est, vnde caussa ducitur æqualitatis sub hoc solo circulo dierum & noctium in orbe vniuerso, quum in locis duorum signorum prædictis Solis circuitione fatigatur. Et quoniam Signifer circulus ab ipso sectus Aequatore, ita se obliquat in latera, vt paribus spacijs partim in Austrũ partim in Boreã deflectat, duobusque in hemicyclis vtrinque sex signorum amplitudine ab Aequinoctiali deuergens, ad eundem redeat, factum est vt paralleli ab his punctis Zodiaci quibus latissime ab Aequatore abscesserit circunducti circuli Tropici appellati sunt, ἀπὸ τῆς τροπῆς, hoc est a conuersione, quoniam Sol vltra eas partes circuli, ceu ad metam quandã progressus, amplius non abeat, sed cõuersione facta cursum suũ ad Aequatorẽ reflectat. Ea de re Gręcis θεριναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί, hoc est, æstiuæ & hybernæ conuersiones dicuntur, quæ nos Solstitia æstiua hybernaque dicimus. Circulus qui in Meridiem abscedit Tropicus Capricorni, qui

Parallelus Æquator siue Aequinoctialis.

Circuli tropici.

Solstitia

Tropicus Capicorni

Tropicus cancri

qui Borealis est & nostri lateris, Cancri dicitur: in ipsis enim momentis initiorum vtriusq; signi Solstitia notantur. Sub his qui habitant vmbris carent meridianis, dum illis in locis Sol voluitur: extra sitis perpetuam vmbram hora meridiana gnomon proijcit, & semper à Sole auersam, nobis quidem qui Arctoum latus incolimus in Septentriones, Austrinis vero in meridiem: intra vero habitantibus bis in anno vmbrę meridianę absumuntur, id quod nullis alijs siue sub Tropicis siue extra sitis contingit.

DE ZONIS

Zonæ. Latitudo. Lõgitudo

SVnt & Zonæ breuiter referēdæ nobis, quas Martianus Capella libro. 6. Fascias vocat, interualla quædam quatuor circulorum, quibus totum illud inter Polos quicquid est latitudinis discernitur. Porrò Latitudinē vocāt Cosmographi dimensionem quæ vergit in latera, vt in Austrum Boreamve: Longitudinem vero, quæ ab ortu in occasum, aut è diuerso dirigitur. Quæ ratio & in agris decussandis potissime locū habet, per cardines & decumanos, hoc est, per latum (vt vocant) & longum obseruatione cardinum. De qua re est apud Plinium lib. 18. quum limitis Decumani meminit. Igitur præter circulos Tropicos alij duo circuli latera orbis hinc & inde subdiuidunt, quorum alter Arcticus, alter Antarcticus dicitur, atq; hic quidem Austrini lateris est, ille vero nostri cœli, in quo Vrsæ extant: vnde nomen circulo duntaxat imaginario datū. Credidit autem antiquitas, hac partitione facta, eam esse harum regionum naturam, vt quæ intra Tropicos continerentur propter vehementem æstū habitari cōmode non possent, ideoq; illis exustę Zonæ nomē tribui, quæ verò extra hanc vtrinq;

Arcticus circulus. Antarcticus circulus. Zona exusta.

pande

panderentur, temperati cœli & frequentis habitationis essent. Vltra has quæ trans Arcticum parallellum in Septentriones, aut illum Antarcticum in Meridiem & Notum paterent, ob immane frigus quo alternatim per remotissimã solis absentiam infestarentur inhabitabilia esse: præterea & Glacialem illic Oceanum esse existimauit. Quam rem profecto artifex ille orbis Deus contemplatus, sic limites terrarum & littora aptauit Oceano, vt vbi habitandæ terræ per cœli inclementiam locus non esset, ibi latius pelagus inundaret. Et si recte extantium terrarum formam contemplamur, deprehendimus eam ab vtroq; axe velut contractis lateribus stringi, ab Ortu autem in Occasum quàm longissime procurrere: cuius rei periculum ex tabularum descriptionibus studiosi facient. De Zonis illis clarissime Maro Georgicorum primo.

Inhabitabilia loca

Oceanus glacialis.

Quinq; tenent cœlũ Zonæ quarũ vna chorusco
Semper sole rubet & torrida semp ab igne est,
Quam circũ extremę dextraq; leuaq; trahũtur,
Ceruleæ & glacie concretæ atq; imbribus atris,
Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessę Diuũm. &c.

Vbi Probus insignis Grammaticus Zonarũ ordinem recte deformari ait, si lęuam manum contra ora nostra in meridiem versa ponam⁹, vt vbi pollex est ibi Arcticam frigidam, vbi index ibi æstiualem seu solstitialem nostram temperatam, vbi medius digitus ibi torridam æquinoctialem, vbi annularis ibi temperatam alteram, postremò vbi auricularis est, ibi extimã meridianam, quam Notiam appellat, intelligam⁹. Sed de his (si quis velit requirere) abunde multa in Pomponianis Commentarijs diximus.

DE VENTIS ET EOrum positione.

PRofuerit fortasse & ventorum meminisse hoc loco, quod constat Lucã in Actis capi. 27. Aphrici & Cori, & Euroaquilonis & Austri facere mentionem, diuersa quidem

Venti prę cipui. 4.

veterum in his enumerandis sententia: aliqui enĩ quatuor fecere, à quatuor orbis cardinibus exorientes; in qua sententia & Homerus fuit vatũ vetustissimus,

Eurus. Zephyrꝰ. Notus Boreas

Eurum Orienti, Zephyrum Occidẽti, Meridiei Notum, & Boream Septentrioni tribuens. Qua nimirum distributione contenta esse naturæ ratio potuisset, nisi aliud immodicæ diligentiæ fuisset visum. Sequuta enim ætas, vt tradit Plinius,

Ventĩ 8. quibusdã.

octo addidit ratione nimis subtili & concisa: quam distributionem Varroni tribuit Seneca. Mox fuerunt qui primo numero duplicato alios quatuor primis adiecerunt, vt singulis cœli partibus bini essent Plinio. Sed nos Gellium libẽ

Orĩetales venti tres.

tius sequimur, qui Orientis lateri pro triplicis ortus ratione tres ventos, rursum Occasui pariter triplici, tres illis contrapositos, cardinibus autem hoc est Meridiei & Septentrioni, quia stati sint, singulos tantum tribuit: quæ traditio mihi in tanta varietate in primis c[illegible]á & explicata videbatur.

Eurus seu Apoliotes seu Subsolanus.

Ventus igitur qui ab Oriente verno seu Aequinoctiali venit Eurus nominatur, alio nomine Apoliotes Græcis dictus, Romani eum Subsolanum vocitant.

Vulturnꝰ

Porrò is qui ab Hyberno Oriente spirat Vulturnus Romanis dicitur: Quanquam Plinius à Gellio tantillo dissentiens, Eurũ eum vocari à Gręcis autumat. Ipse autem Gellius

Euronotꝰ

quoniam inter Notum & Eurum intersit, εὐρόνοτον mixto scilicet nomine, Græcis appellari tradit. Ventus qui ab Aestiua seu Solstitiali

ali Orientis meta venit eidē Gellio Latinè Aquilo, Græcè Boreas dicitur. Boream autem, inquit, putant dictū ἀπὸ τῆς βοῆς, id est, a boatu, quoniam sit violenti flatus & sonori. Sed reliqua Gellij verba lubet adscribere ex.22.capi.lib. secundi, quæ sic habent, Hi sunt igitur tres venti Orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorum medius Eurus est, his oppositi & contrarij sunt alij tres occidui: Corus, quem solent Græci ἀργέστην vocare, is aduersus Aquilonem flat: item alter Fauonius, qui Græce vocatur ζέφυρος, is aduersus Eurū flat: tertius Afric9, qui vocatur λίψ is aduersus Vulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli Orientis Occidentisq; inter sese aduersæ sex habere ventos videntur. Meridies autem, quoniā certo & fixo limite est, vnum meridionalem vētum habet, is Latine Auster, Græce Νότος nominatur, quoniam est nebulosus atq; humectus. Νοτίς enim Græce humor nominatur. Septentriones autem habent ob eādem caussam vnum, is obiectus directusq; in Austrum Latinè Septentrionarius Græce ἀπαρκτίας appellatus. Hactenus Gellius. Cum quo ferè consentit Plinius.49.capi.libri secundi, nisi quòd Septentrionem vocat eum, qui à Gellio Septentrionarius dicitur, & Corum quem ille Caurum vocat, ratione nihil diuersa. Quatuor autem præcipuos ventos eleganter Manilius libro quarto Astronomicon his versibus complexus est.

Asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab Ortu.
Auster amat mediū solē, Zephyrusq; ꝓfundū.

Qui duodecim ventos statuunt cū Varrone hūc ordinem sequuntur, vt ab ipso Meridiei cardine quibusdā

Aquilo græce Boreas.
Occidui tres.
Corus
Fauonius
Africus
Meridionalis ventus Auster
Septentrionarius vnus.
Venti. 12

flantē

flantem Notum ſeu Auſtrum ponant, à latere autem Orientis Euronotum, Occidentis Libanotum illi tribuant. Rurſum ab Arctico cardine venientem Boream & eundem Aparctiam, eiq́ue laterales, alterum Occaſum verſus Traſæam, alterum ad Orientis latus inclinantem Aquilonem vocant. Ipſi ortui Æquinoctiali Subſolanum tribuunt, qui à latere in Boream verſo Cæciā (quē Lucas in Actis Euroaquilonē vocaſſe videt̄) ab Auſtrali verò Eurum habeat. Contra eum qui ab Occaſu Æquinoctij ſpirat Fauonium dicunt, cui vicinus ſit Libs ventus ab Occaſu Brumali, altero autem à latere Corus: vt in hunc modū à quatuor orbis partibus venientes terni quater, duodenarium numerum conſtituant. Plinius author eſt viginti & amplius authores Græcos de ventis prodidiſſe. Ex Latinis potiſſime tradunt hac de re Seneca libro Naturalium quæſtionum quinto, Plinius & Gellius locis citatis, ad quos Lectorem remittimus.

DE TERRÆ HABITATÆ partitione, deq́ue Oceano & mari noſtro.

HIs ad hunc modum ex tabulę generalis deſcriptione demonſtratis, ad terræ habitatæ partitionem accedemus. Ac primo quidem mari noſtro, quod Mediterraneū vocamus, ab Herculis colūnis vſq́ue ad Tanais oſtia procurrente, & duobus inclytis amnibus, Tanai videlicet & Nilo, in tres partes vniuerſæ terræ continens diuiditur. Tanais ipſe à Septentrionibus in Meridiem decurrens mediam ferè Mœotida ingreditur. Hæc aūt à Thaurice Cherſoneſi frōte Euxino mari miſcetur. Ex diuerſo Nilus amnis in pelagus quod Ægyptiacum dicitur, influit,

Mediterraneum

Quod

Quod terrarũ à freto Gaditano ad ea flumina in teriacet, ab altero latere Africam vocamus, ab altero Europam: ad Nilum scilicet Africam, ad Tanaim Europam, vltra quicquid est, Asia est Põponio. Cæterum ingens illud pelagus quod ambitu suo iam memoratas partes cingit & alluit ceu insulam quandam complexum, proprie Oceanus dicitur: ex quo terra velut vrgenti cedens locum intra se quatuor amplissimos sinus recipit, quanquam nec recessu nec magnitudine pares. Quorum primus & maximus est quem Athlanticum pelagus ab Occasu fundit per fretum, quod ab insula Gadibus Gaditanum cognominatur, quem in vniuersum, vt dixi, Nostri maris seu Mediterranei nomine censemus. Secundus à Septentrione ingressus longo freto, quem libro. 3 Pomponius describit, Caspius seu Hyrcanus ab gentibus qui adhabitant appellatus est. Etiamsi sunt qui mare illud ita suis claudant littoribus vt seorsum mare esse, & ab Oceano magno terrarum interuallo secerni, nec vllo freto inde deriuari tradant. Tertius sinus Persicus ab Indico Oceano, & Austrino latere fusus Persarum terras magna parte alluit, vnde & ipsi nomen datum. Quartus Arabicus nominatus ab Eudæmone, id est beata illa Arabia, cuius littora longissimo recessu pulsat, Erythreum alias & Rubrum mare à colore quo apparet, dictus. Sunt præterea & alij Oceani sinus, sicut Magnus ille in India vltra Gangem, & Gangeticus ipse, qui Gangem fluuium recipit, Deinde à Septentrione sinus inter Hispaniæ, Galliæq; littora, qui illinc Cantabrico, hinc Aquitanico Oceano penetratur, & Codanus trans Daciam in quo Scandia insula est. Cæterum ad illos collati minus sunt celebres, nec tam longe

terras ingrediuntur.

DE SINIBVS MEDITERRAnei præcipuis, preterea quid Promontorium, Insula, Peninsula, Isthmus, Fretum.

HAbet & nostrū mare sinus aliquot, quos ordine littorum paucis indicabimus. Primū quidem à Gaditanis angustijs adusq; Zephyrium extimę Italię promontoriū mensus est lib. 3. Historię Naturalis Plinius. Secundum idem author à Lacinio & ipso extremæ Italię promontorio, sed in ortum reflexo, ad vsq; Acroceraunia, quę sunt Epiri montana, in Adriaticum procurrentia extendit, cuius. 11. capi. eiusdem libri meminit. Tertium sinum ab Epiro ad Hellespontum vsq; deflectit, in Pręfatione quarti libri. Quartum ac postremum his littoribus tribuit, quę ab Hellesponto ad vsq; Mœoticę Paludis ostium sinuantur, libro quarto cap. 12. Ora Africę contraposita non longe nec sinuose flectitur minorem maiorēq; Syrti admittens, cętera ferè recta, quod & in Ægypti & Syrię ora videre est. Tantum in intimo angulo quo mons Amanus Syriam à Cilicia disterminans pelagus ingreditur, littorum flexu sinus efficitur, qui ab Isso iuxta sito oppido Issicus cognominatur, memorabili loco ob pugnam quondam Alexandri Macedonis & Darij Persarum regis: cuius Q. Curtius tertio libro meminit. Est & ille sinus notabilis, quem Euxinum pelagus flexu littorum, quà supra Colchidem in Tauricam Chersonesum procurrunt orę Ponticę, diuerso & contraposito efficit, Isthmo quodam inter Hyrcanū pelagus & Euxinum relicto. Atq; hi quidem quos memorauimus pręcipui sinus nostri maris existimantur

mantur. Sunt alij particulares circũ omnia huius littora, qui suis locis referuntur. Iam propè notius est, q̃ vt referri debeat Promontorium dici montanũ, quod cõspicua altitudine in mare prominet, quale est in extima Italiæ Lacinium aut Zephyrium, in Sicilia Lilybæum, in Asia Sigæum. Insulam autem vocari quæ à continenti seiuncta vndiq; mari alluitur, vt Sardinia, Creta, Cyprus, Corcyra. Inde factum vt domus & ædificia, etiam in vrbibus seorsum extructa & separata ab alijs Insulæ dicantur Liuio, Suetonio & Iureconsultis sæpe. Peninsulam vocamus quasi penè insulam, quæ non toto mari ambitur sed iugo aliquo continenti, id est, terræ solidæ adnectitur, qualis est Achaiæ Peloponesus. Græci terram hoc modo angustam qua mare dirimitur ἴσθμον Isthmum, Peninsulam autẽ χερσόνησον Chersoneson, hoc est, Insulam terræ adhęrentem vocare solent. Sunt porro celeberrimæ aliquot Chersonesi, quarũ vna est Indica illa, quæ Aurea Ptolomæo dicitur, inter Gangeticũ sinum & eum qui Magnus dicitur expansa. Secunda Septentrionaria, quam Cymbricam seu Daticam vocãt. Tertia Taurica illa quæ Mæoticam paludem Thracensem ab Euxino dirimit. Quarta in Hellesponto cõtra Phrygium littus porrecta. Quinta Peloponesus est, quã Strabo Chersonesum vocat. Sexta iuxta Rhodum in Caria Gnidũ sustinens, in cuius Isthmo Halycarnassus iacet. Sed & in Ionia Peninsulã Pomponius facit, illam quæ Teion & Clazomenas in angustijs sita oppida habebat, quorũ meminit libro secundo. Et Plinius libro quarto, in Lugdunensi Gallia, inter eum sinũ in quem Liger influit, & littus contrariũ, quicquid

inde terrarum contra littus Anglicum excurrit, Peninsulam & spectatiorem quidem nominat. Mare autem quod angusto aliquo meatu terras dirimit Græcis πορθμὸς Latinis Fretum dicitur, quale illud est quod Siciliam Italiæ eripuit, & Gaditanum fretum quo extima Bethica à Mauritaniæ ora diuiditur.

QVID VRBS, OPPIDVM, Vicus, Pagus, Ciuitas, Metropolis, Colonia, &c.

Qvanquam leuiculum videri potest, non erit tamen ab instituto nostro alienũ aliquot voces, quarũ frequens in omni historia vsus est, paucis explicare. Vrbs vt M. Varro lib. 1. linguæ Latinæ tradit, ab orbe et vruo, quæ pars est aratri, deducitur. Circũ ducebantur enim aratro loca extruendo oppido designata, & vt ait Seruius, sulco muri designabantur Neq; aliud est vrbs q̃ oppidum, nisi quòd maiora insigniorаq; vrbes dicere solemus, vt Roma vrbs dicta: & de Carthagine Maro, Vrbs antiqua fuit. Coloniæ quoq; populi Romani in antiquis literis vrbes scribebantur, ceu tradit Varro: qui idem ait, Oppida quondam in Latio, Ethrusco ritu condi solita, hoc est iunctis bubus, tauro, & vacca, interiore qui aratro sulcum circũagerẽt quod faciebant religionis caussa die auspicato, vt fossa & muro essent munita. Terram vnde exsculpserãt Fossam vocabant, & introrsum factũ murum, post ea quod fiebat orbis vrbis principium, quod post murum erat Pomerium dicebatur. Oppidum autem ab ope dictum existimat, nimirum quod opis caussa, fossis muroq; cingatur. Vicus in oppido via est domorum seriem cõplexa, eius enim appellatione etiam ædificia cõprehendũ

prehenduntur: nam vt ait Varro, ex domibus cō stat. Habet aūt sua cognomina, vt Romæ quondam Vicus Africus, Vicus Cyprius, Vicus Sceleratus, quorum caussam Varro reddidit. Extra oppida vicus idem est quod pagus, vulgus indoctum Villam vocat, cum Villa sit domus ruri seorsum extructa, & suo fundo attributa, Vicus autem multis domibus constat nullo muro clausis. Ciuitas tametsi pro vrbe oppidove frequenter vsurpatur: vt quū concussa terræmotu, aut absorpta pelago, aut incendio vastata ciuitas dicitur, tamē proprie ipsa est ciuiū κοινωνία & societas, moribus legibusq; & institutis gubernata. Nam & hi qui passim tractu aliquo habitant, ijsdem legibus atq; institutis vsi, Ciuitas dicuntur Cæsari. Porro donari ciuitate, & ciuitatem dari legimus quibus ius dignitasq; vrbis conceditur, quiq; numero ciuium censentur. Et petere ciuitatem, est eam cōmunionem & dignitatē ambire, Germani Burgerrecht vocitant, nam vetus horū nomē Burgum est, quod eis oppidum seu castrū significat. Metropolis vrbs dicitur, quæ ceu parēs alias ex se vrbes genuit, nā ἀπὸ τῆς μητέρος & πόλιος hæc vox deducitur, Latini Matrices vocant, Augustinus simpliciter Maiores vrbes nominauit: quales fuerunt Athenæ, Lacedæmon, & ipsa ante alias vrbs Romana: cuius innumeræ nō in Italia solum, sed & in prouincijs Coloniæ extiterūt. Coloniæ enim dicebantur quæ in hunc modum essent conditæ & deductę. Augustinus principio decimi de Ciuitate Dei, Hinc (inquit) ciuitates à maioribus ciuitatibus velut populorum examinibus conditæ, Colonię nuncupantur. Romanis nō vna ratio erat deducendi Colonias, nā & La

tinas deducebant, & quas non Latinas sed Colonias tantum ciuium Romanorum appellabāt, authore Liuio. Gellius tradit libro.16. Colonias Romanorum iura instituta omnia non sui arbitrij sed populi Romani habuisse, eaq; re à Municipijs differre. Erant enim Municipia oppida quæ suo iure & legibus suis vtebantur, nec nisi honorario munere cum populo Romano participabant. Ipsi incolæ Municipes dicebantur, qui ciuitatis Romanæ honorem quidem capiebant, sed negotijs tamen atq; oneribus vacabant. Apud Plinium aliosq; legimus Oppida libera, quæ sunt immunitate donata: rursus alia Stipendiaria, quæ annuum stipendium populo Romano soluebant. Sed verba eius ex capi.1.tertij libri, vbi de Bethica loquitur adscribamus, Oppida (inquit) omnia numero. CLXXV. in his Coloniæ. VIII. Municipia. VIII. Latio antiquitus donata. XXIX. Libertate. VI. Fœdere. II. Stipendiaria. CXX. Emporium oppidum aut locus negotiatione & mercatu celebris, ἐμπόριον, quale in Germania Norunberga & Frāckfurdia, in Gallijs Lugdinū apud Belgas Antuerpia. Prouincia, authore Donato, à porrò vel procul vincēdo dicta: adquisitæ enim bello ab Italia regiōes Prouincię dictę sunt: et in Prouincię formā redigi dicebātur quū tributorū & vectigaliū inita ratione, aut Proconsuli ex vrbe misso, aut Prætori ius dicēti parebant. Quædā enim Proconsulares erāt, quædā Prætoriæ aut Præsidiales, Stipendiariæ tamen omnes.

HISPANIA

NVnc ad terras veniendum, ipsæq; partes ordine censendæ: quarum quoniam nostra est Europa, de ea primum dicemus. Hæc qua in Occasum vergit extimam habet

bet Hispaniam, diuitem terram & fœcundam, nec minus populosam: quippe quæ proximis sæculis vt antea in prouincias sic etiam in regna diuisa, hodieq; non vni regi pareat. Clauditur illa tribus à lateribus mari, in fronte quidem quam latissimam habet & fermè totam occiduam Athlantico Oceano, & illo quem Occidentalem Ptolomæus nominat. A Septentrionibus Cantabrico, à Cantabris iuxta sitis populis dicto. Qua meridianam plagam respicit Mediterraneum mare habet, recens à Gaditanis angustijs immissum. Quod quidem toto littorum decursu, quatenus Hispaniam lambit Hispanum, præterea & Ibericum & Balearicum nominatur, illi Iberi gens frequens, huic Baleares Insulæ in ipso sitæ nomē dederunt. Ortum versus Pyrenęi montes ab Aquitanica & Narbonensi eam seiungūt. Pyrenęi dicti à Pyrene Bebricis filia, velut lib. 3. Silius Italicus tradit: qui quoniam instar Alpium sunt, incolas eius recepti scriptores Alpinos Hispanos dixere, in quibus etiam veteribus memoratæ ærariæ, argentifodinæ pulcherrimæ, mons ex sale magnus, quantum demas tantum adcrescit. Forma littorum propemodum triquetra, & si totam contempleris Gallijs ceu Isthmo quodam adhæret, hinc inde terras pelago fatigante, ac velut per rupturo ni montana obsisterent. Inde patescens Chersonesi speciem habet latissime diffusa. Plinius eam in vlteriorem diuidit & citeriorem. Vlterior qua in fretum se flectit, Bethicam habet prouinciam fertilissimam, nunc Granadæ regnum vulgo. Eam Bethis perlabitur amnis nauigabilis, vnde terris nomen. Oppida inter innumera Corduba & Hispalis, Coloniæ quondam Romanæ. Qua media fronte in Oceanum

exit Lusitania est prouincia, Ana fluuio à Bethica discreta, hodie regno Portugalliæ tribuitur. Habet & Tagũ amnem memoratum veteribus quod aurũ trahere creditus sit. In ea oppidũ antiquum Vlysippo, quæ vulgo Lysbona dicitur, celeberrimo emporio, ob merces ab Indiæ atque Aethiopiæ littoribus aduectas, tota Africa circũnauigata. Quam nauigationẽ tot sæculis intermissam, annis retro plus minus quadraginta, inclytus Rex Ferdinandus Caroli quinti Romani Imperatoris maternus auus, post expulsos Sarracenos incredibili opum accessione instaurauit, sed magno dispendio Reipub. Venetæ: de qua re alibi referemus. Illos aũt qui primum omnium hanc in Indiam nauigationem à Ferdinando inuentã asserunt, palàm refellunt Strabo, Plinius, Pomponius. Citerior longe lateque patens Tarraconensis cognominatur, à Tarracone vrbe à Scipionibus condita: amnem habet Iberum clarum, Cantabris ortum Iugis, qui primum in ortũ solis egressus tandem alueo in Meridiem flexo medam Tarraconensem rigat, inque Mediterraneũ effluit. Ab hoc Iberi iuxta siti populi, & Iberia Græcis Hispania dicta. Vrbes in ea etiamnum claræ, Tarracon, Valentia, Cæsar augusta, quam vulgus Zaragostam voce corrupta nominat, præterea & Barcino, quæ hodie Barsilona clarissimum emporium. & Toletum, vnde Plinio Toletani dicti. Gentes quæ oram habitant Borealem ab Occasu Gallæci, & Celticum promontorium, Finis terræ vulgo dictum. Dein Celtici i Celtis, si Silio credimus orti. Mox bellicosissimi Cantabri, Astures, Varduli, & in Pyrenæum inclinantes Vascones Plinio. Ea ora plerunque sterilis, & cœli durioris, nec sine caussa robustiorum gentium

tium, vulgo Piscaiam vocitant: sed & pietate & ingeniis Hispania excelluit. Corduba Osium illum habuit Constantini Magni tempore Episcopum, virum clarum, & tolerantissimum laboris qui Niceno conuentui interfuit. Præterea Pacianum Episcopum Barcino, cuius inter scriptores meminit Hieronymus. Famam autem de Christo vel Apostolorum temporibus Hispanias tenuisse, ipse in primis nobis Paulus fidē facit, qui in Romanis tanto se Hispaniā inuisendi desyderio teneri testatus est, velut opere facturus pretiū apud eos quibus Christi nomen & professio arrisisset. Ex gentilibus autem pręcipue clari Seneca Stoicus Cordubēsis Pauli familiaris, si Hieronymo credimus, vtrunq; certe Nero occidit. Item M. Fab. Quintilianus, quē Valla nō dubitauit lumen Romanæ eloquentiæ dicere. Sed & Valer. Martialis, Lucanus & Silius clari poetæ, Hispani fuerunt. Pręterea & Pomponius Mela, cuius de Geographia libri extant. Et ex nostris Christianis Iuuencus presbyter qui sub Constantino, & Prudentius qui sub Theodosio floruit. Dedit & principes Romano imperio, præcipue Traianum, & cuius iam memini Theodosium.

GALLIA.

AMplissimum Galliarū tractū, ab Occasu Pyrenęi Mōtes ab Hispania separant. Ab ortu partim Alpes, quæ ab Hannibalis quondā transitu Pœninæ, ab Herculis autem Graiæ, præterea & Cotiæ dictæ, siue vt Tacitus eas vocat à Cotio Regulo Cotianę: partim Rheni amnis decursu clauditur. Oram Septentrionis æstuosus Oceanus alluit, q iuxta ostia Rheni Septentrionalis, inter Rhenū & Sequanā fluuium Britannicus, dein ad Pyrenæū vsq; Galli-

cus dicitur: qua in Meridiem procurrit pelago mi tiori nempe Mediterraneo terminatur. Proinde ab Austro oræ est non admodum iniquæ, nisi q̃d amplis finibus semel iterumq; sese incuruat, cum sit à latere Boreali ob frequentes sinus & promõtoria maxime laciniosa. Serius hæc quàm Hispania Romanorum armis paruit, & Fabrij Maximi primum ætate petita est, quũ annis ante Christum natum circiter. CXXV. illam Punica bella, ea maxime parte qua maritima est, longe antea imperio subiecissent. Terram eius vniuersam veteres quatuor in partes diuisere. A Rhodano enim & Cœmenijs montibus in meridiem vergens, hinc Varo amne à Nicæa & alpibus, illinc ad Illiberim Pyrenęis, finita, Braccata Gallia dicta est, à Braccis vestis genere, quo tum ea gens peculiariter vtebatur. Mox à Narbone Colonia, Prouincia Narbonensis dicta, omniũ Galliæ regionum fertilissima, & vt ait Plinius nulli prouinciarum postferenda, breuiterque Italia verius que prouincia. Nomen prouinciæ adhuc retinet, & media Rhodano fertilissimo amne rigatur. Reliqua Gallia minus fertilis, sed aëre salubriore in totum aliquando Comata dicta est, q̃d veteres Galli, perinde atque Germani comæ nutriendæ studio tenerentur: qua de re est apud Tacitum libro vndecimo. Hæc pars à Cæsare dictatore primum omnium inuasa, & toto decennio non sine magnis cladibus ægre deuicta, tribus clarissimis amnibus distinguitur. A Pyrenæo enim iugo adusque Garumnam fluuium, si Plinio, aut certe ad Lygerim, si Ptolomæo credimus, Aquitania protenditur. Dein à Lygeri ad Sequanam vsque amnem, qui Lutetiam Parisiorum perlabitur, Lugdunensis appellata, Postre-

mo inde latissime patentibus terris ad Rhenum Belgica Gallia vocata est. Quibus limitibus hodieque amplissimum Galliæ regnum continetur nisi quod ad Rhenum & Alpes iusta pars vrbiũ gentiumque alienæ ditionis existunt. Galliæ autem omnes iam olim non ob opes solum & virtutem bellicam, quibus semper præstiterunt, verumetiam ob continentiam & disciplinam, quæ summum apud illos locum habuit, celebres fuerunt. Nam & artium illustrium & Grecæ etiam linguæ peritia excelluerunt, matre vt arbitror Massilia Græca vrbe, quæ in maritima ora Prouinciæ sita, ad quam quondam disciplinarum gratia vel ex ipsa vrbe Roma missi sunt qui docerentur. Certe Cesar primo Commentario belli Gallici tradit in Heluetiorum, quos afflixerat, castris tabulas fuisse repertas, quæ Grecis literis scriptæ essent. Præterea fuere in Gallijs qui mercatores, ea quæ ad luxum & mollitiem facerent importãtes, non admitterent, neque vinum inferri sinerent, quod his rebus, vt inquit Cæsar, elanguescere animos & remitti virtutem existimarent. Greci Gallos qui trans Rhenum sunt Celtas dixere, ideoque Celtogallia Ptolomæo libro secundo Gallia qua abit in Septentriones vocata est. Vrbes partium plurime, ac in Prouincia quidem & veteribus etiamnum illustres, Narbo colonia, et sub ipsis pene Pyrenæi iugis Tolosa. Preterea in ora vt dixi, Massilia clarissima olim. In mediterraneis autem Vienna & Auenio, & Arelate colonia. In Lugdunensi Lugdunum colonia, emporio in oĩ Gallia celeberrimo, vbi Ararim amnẽ incredibili lenitate fluentẽ Rhodanus in se recipit. Sed & Lutetia Parisiorum tenuis quondam, nũc adeo frequẽs et populosa, vt cũ maximis Europe vrbi-

vrbibus certet. Est & Rothomagus clara. In Aquitania fuerunt Aquitani populi Plinio, à quibus prouinciæ nomen datum. Præterea & Pictaui celebres, quos hodie Pictones dici autumant. Oppidum præter alia eximie clarum Burdegala. Sed & Vasconum gens in eas terras migrauit, quos Aquitanica oppida complusċula tenere constat. Ipsa Belgica qua ad Oceanū & Rheni ostia procurrit, quōdam desertior & raris oppidis, nūc vetres variant mortalium, magnifice extructis vrbibus habitatur. Ex veteribus autem quæ in Rhenum inclinant clarissima est Augusta Treuirorū, vetus principum Romanorum sedes. Secundæ autem gloriæ Colonia Agrippina, ab Agrippina illa Claudij Cęsaris coniuge appellata, nomē adhuc retinet. Est & Bonna vetus & Mediomatricum ciuitas. Rursus in Rheni ripa, Romanorum quondam contra Germanos excubantium pręsidijs celebres factæ vrbes, Magonciacum, Nemetumque & Vangionum, quas vulgus Spyram & Vuormatiam vocitat. Supraque eas clarum admodum hodie & humanitate, & potentia Argentoratum. Sed & Rauricorum Augusta quōdam florentissima fuit, postquam à Germanis solo æquatam iuxta condita est Basilea, vrbs cum loci natura & splendore ædificiorum, tum vero & legū & institutorum ciuilitate eximia. Intus Sequanorum quondam Vesontium, quam hodie Bisantiū vocant. Trans Iurassum Auenticum fuit, itidem Heluetiorum, sed interijt, extant reliquię tantum & nominis & vrbis, Tabulæque non paucæ veterum inscriptionum quas è ruderibus accolæ effodiunt. Supra Basileam & Iuram montem veterū Heluetiorum sedes, & Belgicæ prouinciæ pars fuit. Quorum vetus oppidum Vindonissa iuxta

Vocetij

Vocetij montis radicem posita, adeo ab Alemãnis Rhenum transgressis vastata, vt nulla prorsus vrbis vestigia appareant, durant tantum nominis reliquiæ, vetus numisma aliaq; antiquitatis monimenta illic effossa vrbem fuisse indicant vbi nunc solum est. Gentem ipsam Heluetiorum penitus interijsse autumant. Qui hodie habitant à Germanis orti maiores habuerunt Alemannos qui annis ab hinc supra mille traiecto Rheno sæpe antea ab eis vastatum agrum omnẽ qui Rheno ambitur insederunt. Fuerunt enim oppida nõ obscura, et ante alia vetusta, Gaunodorum, Forũ Tiberij, Vitudurum, Arbor felix, quæ adhuc quidem extant. Cæterũ à veteri illa clade velut recẽti etiamnũ inualida, Tigurũ refloruit, proximis aliquot sæculis Thuregũ dictũ, cuius pagus Tigurinus ob eximiam virtutem vel veteribus historijs celebris est. Prgterea & Salodorum vetus editiore colle conditũ, quà ad amnem quem Arulam vocant demittitur: turrim habet visendã profecto ob eximiam vetustatem. Berna si annos numeres, non admodum vetus est, si situm & cultũ si mores & ciuilitatem, si leges & instituta, si potẽtiam ac virtutem cognoscas, nulli vrbium quæ in hoc veterum Heluetiorum tractu sunt, cedit. Sed & Lucerna dignitate & opibus par multis, in eius lacus exitu, iuxta quem cõdita est, turrim habet peruetustam, vnde ei nomen datum puto quoniam ex ea nocturni ignes ostensi nauigantibus præluxerint. Eiusmodi turres veteres Pharos dixere: qualis iuxta Alexãdriam in Pharo insula turris fuit, nocturnis facibus procul & è sublimi nauigantibus velut cursum dirigens, quo suum in portum inoffensi deferrentur: talem adhuc habere Genuẽsem portũ asserunt. Et est Tiguri

guri pari modo extructa turris, quæ á procellarũ alluuione nomen habet, quem credibile sit primũ eius rei gratia iisdem conditam. Nihil enim est dubium vtram viam, videlicet & quá Tiguro & quá Lucerna in Alpes & Italiam itur, iam olim maxime frequentem fuisse. Friburgum recens est, cæterum & ipsum floridum & eximie munitum. Tugium non ita pridem paruum oppidulum fuit, quod cum annis retro plus minus LXXXV. bona parte in lacum iuxta quem cõditũ erat subsidisset, mœnia mox in amplius spacium diducta, celebri oppido fecerunt locum. Schafhusia ipsa non admodum vetus, á nauium traiectu Scheffhusia dicta est: mox vt fit, vulgo detorquente vocem, Schafhusia, ex quo errore et insignibus datus locus. Cæterum hodie & loci amœnitate & rerum copia, prꝺterea & ornatu vrbis & eximia ciuilitate antecellit. Sangallum, patria mea, oppidum Linificium nobile, annis retro ferme sexcentis primum mœnibus cinctum, & in oppidi formam redactum est, diuq́ꝫ (vt reliquæ fere á me in hoc tractu memoratæ ciuitates) non sui iuris, mox liberum & fœderatum, quanquam grauibus semel iterumque cladibus afflictum, emergit tamen palmę in morem, inque numero Ciuitatum quas Imperiales vulgo vocant censum, sua libertate fruitur. Intus Pagi aliquot sunt liberi, & ipsi clari. Sed in Acronij lacus littore, quo denuo in Venetum lacum Rhenus effunditur, sita est veterum prꝺsidiorum alũna Cõstantia, á Constantio Imperatore Mågni Constantini patre appellata, vrbs in primis munita & culta longeque omnium in Acronij & Veneti littore conditarum ciuitatum florentissima. Cęsar in primo Commentario veterum Heluetiorum

rum agrum, vna ex parte flumine Rheno à Germanis secludit, altera ex parte monte Iura, qui eos à Sequanis disterminet, tertia Lemanno Lacu et flumine Rhodano, qui prouinciam (inquit) nostram ab Heluetijs diuidit. Fortissimos autem omnium facit Belgas, propterea quod à cultu ac humanitate prouinciæ (Narbonensis) longissime abessent, minimeque ad eos mercatores sępe cõmearent, neque ea quæ ad effœminandos animos pertinerent importarent, proximique essent Germanis, quibus cum continenter bellum gererẽt. Qua de caussa (inquit) Heluetij quoque reliquos Gallos virtute pręcedunt, quod fere quotidianis bellis pręlijsque cum Germanis contendunt, cũ aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. In secundo autem Commẽtario belli Gallici tradit, plerosque Belgas ortos esse à Germanis, Rhenum antiquitus traductos propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque qui ea loca incolerent expulisse. Ex quibus verbis intelligimus longe ante Cæsaris in Galliam aduentum, qui origine Germani essent eam Rheni ripam, quæ ad Galliam pertineret, habitare cœpisse, quibus post hæc tempora, cũ subinde alij atque alij ex Germania profecti accederent qui eas terras traiecto Rheno incolerent, idque principum etiam iussu fieret, quod & Suetonius & Tacitus innuunt, factum puto, vt C. Plinius qui sub Vespasianis vixit, quarto libro Belgicam ab ortu, non iam Rheno, vt Cæsar, sed Schalde amne terminare voluerit, velut confessus, Germaniæ potius quã Galliæ esse quicquid intra Schaldim & Rhenum interiaceret. Pari caussa factum, vt mox Cl. PTOLOMÆVS & post eum

Marcel-

Marcellinus & alij, infra Rauricos Germaniam superiorem, quæ & prima, inferiorem quę secunda Germania dicta est, statuerint. Constat autē has terras circiter annos. 500. hoc est, quādiu post Iulium Cæsarem victorem populo Romano paruerunt, & Prouinciales factæ sunt, cum legibus atq; institutis mores etiam atq; linguam eorum, à quibus gubernabantur recepisse: id qđ & Narbonens. prouinciæ ante acciderat. Tandem sub Valentiniano tertio, quum circumquaque robur imperij frequentibus hostium excursionibus quateretur, factum est vt & Alemanni & Franci fortissimæ Germanorum nationes, spe potiundi qđ ante sępe tentauerant, traiecto Rheno magnam Galliarum partem inuaserint: Alemannis quidē eum tractum, qui ab exortu Rheni adusq; Confluentes porrigitur, Francis vero Belgicam vtrāque qua in ortum & Septentriones patet occupantibus. Irruerunt & Burgundiones ex Germania, & alia à parte Nortmanni: quæ Gētes cū non exigua nominis gloria adhuc durāt. Prodūt historię, & Gothos in Gallijs consedisset, Vādalos autem & Alanos & Hunos vagas gētes Galliam quondā magnis cladibus afflixisse. Sed Frāci post subiugatos Alemannos & pulsos Romanos circum oram Rheni primum, mox in interioribus partibus lōge lateq; ita regno inualuerūt, vt non leges modo suas, verum & linguam & patrios mores cum regno propagarint, annis nō minus quingētis. Post quę tempora quum cum ipsa principum stirpe regni quoq; splendor elanguisset, veteri, hoc est, prouinciali Romanorum lingua reducta (cuius etiamnum reliquias vernaculus Gallorum sermo retinet) maior regni pars alienę ditioni concessit, ita tamen vt Germanijs

quę

quę cis Rhenum sunt non multum de dignitate fuerit detractum. Porro & gentis & regni ceu auspicata fœliciaq; nomina posteritas retinuit, hodieq; incolæ Franci, regnumq; horū amplū & potens Francorum dicitur.

GERMANIA.

TRans Rhenum in ortum solis & latus Septentrionum conuersa Germania lōge lateque extenditur, terra virorum diues & populis (vt ait Solinus) numerosis frequens. Veteres eius termini sunt inclyti amnes, ab occasu Rhenus, à Meridie Danubius. Ac Rhenus quidē ex Alpibus, quas Rheticas Tacitus vocat, delapsus non ita longe ab exortu suo adeo propinquus fit Abnobę monti, vt inter eius ripam & caput Danubij, quod agrorum interiacet amplius duorum milliariū latitudinis non habeat: quo in loco Rhetię primę finis, & Germanię ipsius initium statuitur. Ab ortu Sarmaticarum gentium confinio excipitur, cęterum limite propemodū confuso. Tacitus mutuo metu ac montibus hos ab illis separat. Nec certi limitis Plinius meminit, nisi quod 14. cap. lib. 4. in amnium enumeratione, qui Oceanum influunt, coniecturā facit Gutallo amne (qui vltra Vistulam sit) ab ortu eum Germanię finem statuisse. Pomponius certe & Ptolomęus amne Visula siue Istula illam terminant: qui quidem ex Carpati montis arduis iugis ortus, primum tenuis, mox aliquot fluminibus receptis auctior iuxta vrbem quam hodie Cracouiam vocant, Regum Poloniæ sedem, altus & nauigiorum capax ingreditur, atque inde flexus in Boream longissimo tractu frequentibus populis peragratis demum tribus minimum ostijs Sarmaticum siue verius Germanicum Oceanum influit. Mons

Carpatus ab Istulæ fontibus recta in meridiem iuxta Iazigum campestria in Danubium premi- net, ibique finit Germaniam: tum in ortum con uersus per Dacos ad Mœsos vsque & Scythicas gentes pertingit, vt fere ex veterum termino- rum obseruatione constet magnam partem re- gnorum, Polonici videlicet & Vngarici, ad Ger maniam pertinere. Nam & Carpetum ætate nostra, qua æris, argenti, atque auri fodinas ha- bet, magno hominum numero Germani adha- bitant, a circumpositis gentibus lingua institu- tis, & habitu diuersi, quemadmodum & Sep- temcastrenses eodem tractu, sed remotiori pau- lulum in ortum situ. De veteribus Germanis qui Cęsaris Dictatoris ętate, annis non multis an te natum CHRISTVM, Romanis propius cogniti & in literas relati sunt, ipse Cęsar libro belli Gallici sexto sic scripsit, Vita omnis in ve- nationibus atque in studijs rei militaris consistit: a paruulis duritiei ac labori student: qui diutissi- me impuberes permansere maximam inter suos ferunt laudem, hoc alij staturam, alij vires, ner- uosque confirmare putant: qui quaque de caus- sa ad eos venerint ab iniuria prohibent, sanctos habent, ijsque omniũ domus patent, victusq; cõ- municatur. Idem author tradit miram eis & ino piæ & egestatis & patientiæ consuetudinem fu- isse: agriculturę nõ studuisse, sed maiorem victus partem in lacte, caseo, carne constitisse: nec agros proprios habuisse, sed vt magistratus in annos sin gulos designassent, ita permutatis vicibus habi- tasse & coluisse, ne videlicet assidua consuetudi- ne capti belli gerẽdi studium agricultura permu tarent, neue qui latos fines parassent humiliores possessionibus summouerent, postremo ne qua

oriretur

orireturs pecuniæ cupiditas,qua ex re factiones na
ſcũtur. Cornelius Tacitus Germanos indigenas,
minimeque aliarum Gentium aduentibus & ho-
ſpitijs mixtos aut illarum connubijs infectos,
propriam & ſynceram,& tantum ſui ſimilem gẽ
tem extitiſſe arbitratur. Pabula eorum iam olim
laudatiſſima fuiſſe tradit Plinius. Sed & Tacitus
pecorum fœcundam Germaniam dixit,eaſq; ſo-
las illis & gratiſſimas opes fuiſſe ait. Auri & ar-
genti magnarum peſtium nulla illis cupiditas e-
rat. Præterea & vaſa argentea quæ principibus
eorum aut legatis munera data eſſent,non alio lo
co habebant,q̃ quæ humo eſſent ficta. In pagos
autem, quos Cæſar Taciteſque ciuitates vocant
(tractus videlicet amplos vnius iuriſdictionis)
diuidebantur. Nulla erant oppida, nimirum rei
pecuariæ & venationi deditorum,omnia autem
ſyluis horrida, & qua ad Oceanum Germanicũ
regio procurrit,paludibus impedita. Gentes in
totum fortiſſimæ & maximè frugales,ſed ſuis vi
tijs notatæ,quorum hodie,vt ad deteriora procli
ues ſumus,reliquię extant. Latrocinia nullam ha
bebant infamiam,quæ extra fines cuiuſque ciui-
tatis fiebant,atque ea iuuentutis exercendę ac de
ſidiæ minuendæ cauſſa fieri prædicabant,ceu tra-
dit Cæſar. Tacitus qui ſub Hadriano hiſtoriã ſcri
pſit,Annos poſt natũ Chriſtũ circiter. C X X.
Germanos cõuictib. & hoſpitijs efuſiſſime indul
gere,plerũq; vero ſomnũ in diẽ extrahere: diẽ no
ctẽq; cõtinuare potãdo nulli probrũ eſſe tradidit
ſed & crebras vt inter vinolentos rixas, quæ ra-
ro cõuicijs ſæpius cæde & vulneribus tranſigan-
tur. Si indulſeris,inquit,ebrietati ſuggerẽdo quã
tũ cõcupiſcũt,haud minus facile vicijs q̃ armis
vincentur. Præterea & aleam ſobrios inter ſe-

ria exercere solitam, tanta lucrandi perdendiue te meritate, vt cum omnia defecere extremo & nouissimo iactu de libertate ac de corpore contēdāt, & voluntariam seruitutem victus adeat, quāuis iunior, quamuis robustior alligari se ac venire patitur. Ea est (inquit Tacitus) in re parua pertinacia, ipsi fidem vocant. Accedit ad hæc quod quū veteres illi nec dum opulentarum gentium comertio contaminati, aurum & dona contemptui haberent, nec victu nec cultu elegantes, posterior ætas longe diuersos mores admiserit. Tacitus enim, cui Germanorum res probe cognitæ fuerunt, hæc verba habet, Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à singulis sed publice mittūtur, electi equi, magna arma, phaleræ torquesq;. Iam & pecuniam accipere docuimus. Idem author de studio bellorum & raptus, neq; non de laboris domestici fastidio locutus, inter alia, Pigrum quinimo, inquit, & iners videtur studio acquirere, quod possis sanguine parare. Sed & Claudianus qui sub Honorio Augusto scripsit, Anno Domini. CCCC. Panegyri in laudes Stiliconis prima, testatur Germanos Romanis quietem vendere, hoc est, pecunia accepta pacem addicere solitos, quum inquit

Illi terribiles, quibus otia vendere semper
Mos erat, & fœda requiem mercede pacisci,
Natis obsidibus pacem tam supplice vultu
Captiuoq; rogant, &c.

Contra vero eximiæ illorum, præter eas quas retuli virtutes extiterunt, quos vtinam tam sequeremur quàm vicia exprimimus. Soli Barbarorū inquit Tacitus, singulis vxoribus contenti sunt: & septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corrupta.

rupta. Paucissima in tam vniuersa gente adulteria, quorum pœna præsens & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla venia non forma, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Sera iuuenum Venus, eoq; inexhausta pubertas: nec virgines festinantur, eadem iuuenta, similis proceritas, pares validæq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt. Sua quenq; mater vberibus alit, nec ancillis aut nutricibus delegantur. Fœnus agitare & in vsuras extendere illis ignotum. Hucusq; Tacitus. Mirum autem videri posset à Ptolomæo & cæteris veterũ gentium tantam varietatem & multitudinem censeri, quarum nec loca, nec nomina hodie facile agnoscamus, nisi constaret adeo fluxa & caduca esse mortalium omnia, vt rerum ac populorum casum aut mutationem vel nominum interitus cõsequatur: sed & migrationes in caussa fuerũt, quo minus de nominibus constet. Sedibus enim mutatis factum est, vt egressis alijs, aliæ succederent quin & intestinis discordijs excitatis inuicem se pepulerint, alijs subinde atq; alijs sedibus occupatis, quod facile ex Taciti lectione deprehenditur. Clarissimi & qui magnam Germaniæ interioris partem tenuerint centum pagis habitantes Sueui non vnius gentis, tanta autem continentia, vt nec vinum ad se importari permiserint, quod eo ad laborem ferendum remollescere homines atq; effœminari arbitrarentur, velut quarto libro belli Gallici Cæsar prodidit. Sunt & hodie clari, sed in alijs sedibus Cattorum vetus gloria, qui sub Hercynijs saltibus in Oceanum expansi quondam, nunc remotiora paulum & in

Rhenum vergentia incolunt, pars iuxta Melibocum montẽ Ptolomęo cognitũ, à quo Catti meliboci dicti, vernacula voce idem sed corrupte significante, quam nuper in libris Rerum Germanicarum restituit Beatus Rhenanus vir præter eximiam eruditionem iudicij etiam dexteritate & diligentia singulari clarus. Sunt è veteribus Saxones maxime clari. Prętera quorum extant nomina Phrysij Toringique, sed & Misni & Hessi memorantur. Fueruntque Burgundiones celebres, sed migratione illa in Gallias facta accidisse videtur, vt gentis nomen in Germania interierit Id quod & longobardorum gentem passam esse verisimile est. Porro vbi tanta cum frequẽtia hominum migratur, etiamsi reliquę remaneant, fit tamen vt succedentium ingruẽte & vincente numero vetus nomen illæ tueri nequeant. Sic Scoti Picti, & Angli celebres aliquando Germanię gẽtes, iam nunc propter migrationem in sola Britannia memorantur. Franci felicissimi primum ad Oceanum habitarunt, & pyraticam exercuerunt, mox interiora occupantes ad Rheni vsque ripas pertigerunt, neque hic finis, traiecto Rheno Franciam constituerunt, olim Theutonicam dictam, quod lingua Germanica vteretur: de qua in Gallia dictum est. Hodie ad Mœnim habitat Francorum gens etiamnum clarissima. Sed mirũ alicubi veterum gentium durare nomina, quę tamẽ aut emigrarint aut interierint, ceu in Boiohemo sede veterum Boiorum, cuius coloni hodie Bohemi dicti. Gens Scythica Sclauinorum, sed & ipsa ante alias clara. Quorum pars sunt qui Vistulam accolunt Poloni dicti, & qui in Illyricum concessere, vulgo Sclaui: eiusdem enim originis esse lingua qua comuniter vtuntur indicat.

Manet & Theutonorum vocabulū vulgo, quo nomine Germani significant. Ingens olim Cimbrorum gloria fuit, à quibus Cimbrica illa Chersonesus dicta, quam coluerunt. Iis postea Insulares homines Dani vocati successerunt, qui & peninsulæ nomen dedere, quā vulgus hodie Danmarciam appellat, ea voce tractum seu limitem Danorum significans. Alemanni, collectitia Germanorum gens, tum primum increbuerunt, quū manu collecta ad superiorem Danubij atq; Rheni ripam consedissent. Nominis ratio ex virtute ducta videtur eruditis: constat enim vocem vernaculam esse & plane Germanicam, significans omnes illos virili animo fuisse, qui ad hunc modum, velut societatem pacti, confluxissent. Sed et Germani (vt obiter admoneam) veteribus Celtæ vocati, sic dicti vernacula voce existimantur, quòd qui primum Rhenum transgressi Gallos vicerunt, ad virtutis commendationem hoc sibi nomen ceu eulogij vice asciuerint, quo mox vt honorifico tota natio vsa sit. Nam & Tacitus in libro de Situ & moribus Germanorum hoc vocabulum recens & nuper additum tradit. Porro vox ipsa, si interpreteris, totū virū significat. Qui hodie habitāt, nec virtute, nec dignitate maiorib. cedūt, par robur corporib⁹, animi longe ornatiores, quipe qui de feritate antiquis opprobrata remiserint aliquid, & prudentiā per honestarū artium ac disciplinarū occasionē eximiā sint nacti. Vetus enim Germania in totū literas ignorauit, & sero cepta est ea lingua scribi, quod & ipsum & diplomata principū & Germanię regum indicāt, à proximis etiā sęculis nō aliter q̄ Latine scripta & prodita, quorū aliquot in archiuis nostris oppidi Sangallēsis asseruantur, à Rudolpho Ha-

bisburgio Germanorum rege missa, qui Anno Domini. M.CCXCI. ex humanis excessit. Oppida Germaniæ non perinde frequentia pro regionis magnitudine, sed plura tamē si cogites quōdam nulla fuisse. Atq; hoc magis mirum alquot præclaras vrbes breui tempore adeo ciuitate, dignitate & potentia creuisse, vt cum florentissimis aliarum gentium certare videantur. Omnium primi ordinis sunt quas Imperiales vulgo vocat Potentioribus autem magnum studium exterarum nationum commertio vti, cu caussæ sunt qui ciuilitatem & humanitatem aceptā ferant. Est & agriculturę magna cura. Neq; ijs qui hodie habitant, ea est inertia quę veteri fuit: neque pascui solum vt quondam agri, sed & frumenti in totum feraces. Et locis non paucis, maxime autem contra Rauricorum oram sub Martiana sylua, quam Nigram hodie vocant longo Rheni decursu vinetis amœnissimis consit. Præterea & ad Nicri (vulgus Necarū vocat) & Mœni amnis ripas maxime vitifera. Illo autem latere quo in Ortum Æquinoctialē excurrit, & Norico & Pannonię superiori interfluo Danubio cōtermina est, nō modo vinum ædit optimum, sed & crocum omnium pręstantissimū gignit. Frugiferarum insuper arborum patiens: minus autem fertilis qua in Oceanum & Vistulm porrigitur, quanquam abūde frumēti ferax. Habet & fontes & fodinas salis, & pręter eas quas in Carpeti saltib. esse dixi, nō vno in loco auri argēti, ęris, ferri, plūbi albi & nigri fodinas fertiles. Tacitus scribit sua ętate, hoc est, annis post natū Christū. CXX. nullā venā Germanis quæ aurū aut argentū gigneret patuisse: haud quidquod non essent, sed quod cum pro gentis continentia nemo

mo ſcrutaretur. Amnes Germaniæ clariſſimi ſunt præter terminales quos diximus Nicer & Mœnus, in Rhenum elapſi. Deinde Lupia, Amiſius, Viſurgis, Albis, Sueuus, Viadrus (vulgo corrupte Adrus ſiue Ader vocitatus) in Oceanũ Germanicum defluunt, ſeruatq; etiãnum horum nominum veſtigia lingua vernacula. Nec dubiũ quin Latini ſcriptores ſua ab indigenis, hoc eſt, Germanicis deflexerint, detortis, vt fit, interdum ſyllabis. Nam & Rhenũ, quaſi Rhinũ, á fluendo dictum quis negetɂ Præterea & Danubium, quaſi Abnobiũ, á clementer ædito monte Abnoba vnde exoritur, appellatum. Quippe recens vernaculum quo vulgo hodie vtuntur Danow, parũ ab illo, vt videtur, veteri nomine, Die Abnow, & literarum colliſione Germanis vſitatiſſima, Dabnow, differre videmus. C. Plinius quarto libro Gutallum trans Iſulam in ortũ, & ab occaſu Moſam, qui cis Rhenũ Belgicã rigat, inter Germaniȩ flumina memorat. Sed notandũ eſt, gentes illum non terras menſum. Ætate enim ſua, cis Rhenũ in prouincia frequentes Germani colebant. Proinde & Schaldæ fluuio, quem Cæſar in Moſam influere ait, ab Occaſu, vt ſupra admonuimus Belgicam terminat, ab Ortu vero ſolis quintum Germanorũ genus, nempe Peucinos & Baſternas enumerat, quos quidem longe vltra Iſtulam habitaſſe cõſtat. Sed & Tacitus in Sueuici maris littore Eſtuorum gentis meminit, quorũ in littore ſuccinum legatur: quẽ tractum hodie Pruteni incolunt. Præterea Peucinorũ, Venetorum, Fennorũq; nationes Germanis an Sarmatis aſcribat dubitare ſe ait, &c. manifeſto argumẽto, in ea parte Germanicas gentes Sarmaticis ita permixtas fuiſſe vt dubiũ terminũ effecerint. Porro popu-

lorum emigrationibus factum videmus, vt cis Danubium & Rhenũ magna sit Germaniȩ facta accessio, vt vere iam & recte quæ Danubio & Rheno clauditur, Vetus Germania dicatur. Præstat tamen, nisi fallor, ad antiquæ historiæ cognitionem retinendã veteres terminos obseruare, vt quæ primæ Germanorum sedes fuerint, deinde quæ loca primis accesserint posterius occupata, facili & distincto ordine intelligi queat. Qua de re nec illud quidem (quoniam ad eximiam veteris Germaniæ notitiam facit & linguȩ propemodum adorandam vetustatem indicat) prætereundũ putauimus, eos Germaniæ populos, qui ad Oceanum proxime seu in ipsis insulis maris coluere. Vuigeuuones dictos, qui in Rhenum & Danubium ab Oceano remoti, Isteuuones: rursus qui mediterranei essent, Hermiones, quasi Hernuuones dicas, appellatos esse, authore Plinio. Apud quem corruptam lectionem summa diligentia Rhenanus restituit. Enimuero, Plinio tot annis in Germania militanti, nota fuisse id genus Germanica nomina, vel hoc vnum magno argumento est, quòd libro. 10. de Anseribus quos Germania gignit locutus, Candidi, inquit, ibi sed minores Ganzæ vocantur. Quæ vox adhuc durat, & Anseres nostri vulgo Ganzas dicunt. Sed procliue nimirum est tot sæculorum interuallo notatas voces à scribis indoctis & linguarum ignaris corrũpi & deprauari. Quos igitur Germana lingua, Vvigewoner, Vvitstewoner, Herdtwoner, illa ætate vocauit, Plinius haud dubie mollius & ad Romanæ linguæ figuram deflexius vocabulũ Vuigeuones, Vuitsteuones, seu Isteuones, & Herdeuones dixerit. Necq; caret Etymo Herduundurorum vocabulum, vt alia multa ve-

tera

tera, quorum adhuc frequens vsus est. Hæc est Germania quam annis ante natum Christũ plus minus quinquaginta, primus omniũ Iulius Cæsar in Rheno ponte facto cum exercitu ingressus pauculos post dies rebus infectis & ponte quidẽ reciso rediјt, ne videlicet essent qui abeuntem possent sequi. Hæc Germania, cui populus Romanus partim principum, partim consularium hominũ ductu & auspiciјs, post ordinatas cis Rhenum & Danubium prouincias perpetuas præsidiorũ stationes ceu murum quendam opposuit, nec permisit vt quicquam vel singulis Germanis cum prouincialibus commerciј esset, nisi in sola ripa, idq; adhibitis custodibus ne vagarentur, solis Hermunduris, ob fidem qua populo Romano commendabantur passim vagari & sine custode penitius ingredi permittebatur: cuius rei author est Tacitus. Neque obscura stationum frequentia, vel hoc potissimum argumento deprehenditur, quod cis Rhenum & Danubium, hoc est, in ripa prouinciarum toto vtriusq; amnis decursu clarissima hodie oppida extructa videntur, quum ripa diuersa ferè parua aliquot, nec illis conferenda sustineat. Ipse vidi in Pannoniјs ad Danubiј oram locis multis aggeres præaltos, fossas amplis spaciјs circumductas, magna murorum fragmenta, certa castrorum præsidialium vestigia, vbi ærei nummi veteris notæ, præterea & aurei interdum reperiuntur, nec dubium est fuisse his ferè locis omnibus præsidiorum & excubiarum loca, vbi hodie vrbes ripenses, duntaxat vetustiores habitantur. Hoc enim Romanis supremum refugium fuit, vt quoniam tot tantisq; cladibus acceptis de Germania retinenda nulla amplius spes esset, saltem à pro-

à prouincijs arcere hostem, & non æstimandis sumptibus, quod reliquũ erat ex victoria gloriæ his modis tuerentur. Quanq̃ nõ admodũ pretiũ operæ respondit, Quod ingenue Tacitus confessus; Nõ Samnis, inquit, non Pœni, non Hispaniæ Galliæue, ne Parthi quidem sæpius admonuere. Quippe regno Arsacis acrior est Germanorũ libertas. Iisdem caussis factũ putamus, vt sero ad Germanos famaChristi peruenerit, Nã plus sep tingentis annis post mortem Domini Vunefridus ille Anglus, Maguntiacensis Episcopus, qui post Bonifacius dictus est, primũ cœpit Christũ Germanos docere, cum iã Franci & Alemanni Rheno & Danubio transito, & præsidijs Romanorum fusis disiectisq́, partem magnã splendidissimarum prouinciarũ occupassent. Et quãuis gẽtes asperæ, armorumq́ & prædæ studijs assuetæ salutarem illam disciplinam ægre per initia admitterent, tamen Francorũ auspicijs factum, vt amplissimas victorias eorum per totam propemodum Germaniam Christianæ religionis accessio sit consecuta: cum constet prouincias cis Rhenanas Danubianasq́ multo antea Christiani nominis cultu imbutas fuisse. Crescentẽ enim, cuius Paulus meminit, in Gallias venisse Sophronius tradit. Sed & Irenæus Episcopus Lugdunensis vetus author, & vicinus Apostolorum temporibus, Germaniæ cis Rhenanæ meminit, vt quæ iam sua ætate ecclesias haberet Christi professione insignes. Proinde in Germania nulla vetus ei rei memoria est, cum sit in Gallijs celebris. Habuit enim Lugdunum Photinũ Episcopum illum, cui Irenæus successit, virum Apostolicum, & ad grauissimarum persecutionũ procellas instar saxi immobilem: mox Irengum & ipsum clarũ, cuius

de

de Hęresibus extant libri. Vixerūt ambo sub Vero Imperatore, annis post Christū passum. CL. Treuirorū autem metropolis, Paulinū fouit Episcopū, sub Constantio Constantini filio, virū maxime pium, cuius meminit Hieronymus. Et Priscillianus in ea vrbe est à maximo tyranno interfectus. Pręterea & Athanasius, sicut lib. 10. Ecclesiasticę histo. tradit Eusebius, sexennio Treuiris latuit propter minas Constantij, cui Arriani persuaserant. Sed & Hieronymus aliquandiu Treuiris egit, velut ipse libro aduersus Iouinianū secundo testatus est. Tolosa vetus vrbs Exuperiū habuit, Augustini contemporaneū, quē Hieronymus vt ditissimum laudat, quod vasa templi sui pretiosiora distrahere et erogare pauperibus, pręterea corpus Domini in canistro vimineo, & sanguinem in vitro portare solitus fuerit. Pictauorū Aquitaniæ Episcopum Hilarium nemo ignorat: & Aruernorum Sidoniū Apollinarem, qui quidē postremis illis annis floruit, quibus Gotthi & Franci iā in Gallias irruperant. Sed o fœlices prouincias, quibus cum imperij iugo libertas Christianismi tam cito obtigit. Minus autem fœlicem Germaniam, cuius libertas tot annis suos in ignorantiæ seruitute detinuit.

SARMATIA.

Duplicem Sarmatiā veteres fecere, Asiaticā alteram qua trans Tanaim & Mœoticam paludem in ortum extenditur, alterā Europæam, de qua iā dicemus. Termini eius à Meridie Danubius, à Septentrione Oceanus, ab Ortu Tanais, Mœotis, Pontus, ab Occasu Germania. Quidam Iaziges & Dacos separant, cum cōstet & hos Sarmaticarum gentiū fuisse, Pomponius enim lib. 3. de Sarmatia loquens, Qua

Quā retro, inquit, abit vsq; ad Istrum flumen immittit: & Tacitus lib.12. Iaziges Sarmatas vocat quibus finitimi Getæ, à Romanis Daci dicti, authore Plinio lib.4. Gentes intus bellicosæ & variæ, quondam qua ad Germanos inclinant Bastarnæ, qua in Tanaim Roxolani & Hamaxobitæ dictæ, quoniam incertis sedibus victitantes, curribus res opesq; suas secum veherent: sed & Scythæ in vniuersum dicti Sarmatæ. Plinius eodem libro, Scytharum nomen, inquit, vsq; quaq; transit in Sarmatas atq; Germanos, nec alijs prisca illa durauit appellatio, quàm qui extremi gentium harū ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Strabo certe lib.7. latus Sarmatiæ quod in Boream porrigitur vel suæ ætati (vixit enim sub Augusto) nō admodum cognitum fuisse tradit Fit autem gentium migrationibus, vt subinde & sedes mutentur, & nomina. Proinde vt hodie habitetur Sarmatia paucis expediam. Ad Oceanum Borealem seu Codanum, Pruteni terram fertilem & eximie cultam possident, lingua, cultu, & institutis Germani, pars tamen regni Polonici: supra quos in Ortum & Septentrionem positi Liuoni, at in Occasum ad Isulæ amnis ostia clarissima vrbs Dātiscum memorabili emporio, quæ & ipsa regem Poloniæ agnoscit. Polonia autem dicta magna Sarmatiæ pars à planicie, quam ipsi vernacula lingua Pole vocant, gens ipsa in plenum Sclauinorū est, Scythicæ originis, & quę citra mille annorum ætatem in has terras migrauerit, sed clarissima tamen, & humanitate longe à Sarmatarum veterum asperitate aliena. Vrbes in Germanico solo duæ, quarum altera regni sedes Cracouia dicta, cum arce elegantissima, quam inclytus rex Sigismundus proximis annis magnificis structuris

ris instaurauit, ciuitas ipsa vtriusq; linguæ Germanicæ & Polonicæ perita, eo est cultu, elegantia, atq; opulentia, vt regiam esse agnoscere possis. Altera in maiori Polonia (duplicem enim faciunt) Posnania dicta & ipsa populosa, cum sede Episcopali, & amne interfluo, quem accolę Vuartam vocant. Interiora vicis magis, quàm oppidis habitantur: neq; alia memoratior illic ciuitas quàm Liuonorum, quam ipsi Vuilnam Lituaniæ nominãt, à Liuonia maritima Lituaniam separantes. Terra ipsa in vniuersum frumenti maxime ferax, piscibus item & feris abundans, non tamen pro terrarum amplitudine illis in locis, aut culta aut frequens. Nam & syluis immanibus distinguitur, in quibus hodieq; Vriboues, Alces, & raræ magnitudinis vrsi, aliaq; id genus animalia capiuntur, quorum alicubi Cæsar, Plinius, & Solinus meminere. Sed neque vllo alio in loco Harcynium nemus tam late ingreditur, q̃ circum Vuilnam, & qua parte in Mœotim & Bosphoranas gentes excurrit. Latrocinia præcipue Polonia ignorat, & tanta securitas est vt hybernis mensibus etiam singuli tenuibus vehiculis immensa itinera conficiant, hoc enim tempus vehendis vltro citroq; mercibus maxime commodum est, quoq; rigidior bruma fuerit, hoc celerior expeditiorq; vectura est, nimirum paludibus & amnibus quoq; versum gelu clausis. Secundum regem magna dignatione Episcopi habentur, ille autem cum ratio regni postulat crebra concilia frequentissima nobilitate conuocata peragit. Militiæ munus non nisi nobilibus ijsque qui ex oppidis honestiore ordine sunt permittitur: quaque vel vna re regni amplitudinem intelligere queas, quoties est

opus

opus citra moram numerosi exercitus conscribũtur, in Moschos enim siue Moscuitas, & Ponticum tractum Polonia extenditur, nec multo minus terrarum ambit q̃ tota propemodum Hispania trans Pyrenæũ habeat. Amnes Sarmatici pręcipui sunt, Ptolomæo Chronon dictus, quē Guttallum vocasse Plinius videtur, ex Liuonis delapsus Codanum influit. Diuerso à latere in Pontum Euxinũ exeunt, Tyra, Borysthenes, & inter hos medius Axiaces, omnes intra limites Polonici regni exorti: circum quos frequentes Rutenorum populi habitant, ibi tractus fertilissimus est, quē vulgo Podoliam vocant, in quo oppidum Lemburgum, salsamentis nobile. Sed dolendum profecto, agrum eum citcũquaq; tam cõmodum habitationi, deserte tamen, nec nisi sparsis viculis coli propter crebras Tartarorum incursiones, qui equorum (quos optimos & laborum tolerantissimos habent) pernicitate freti, longissimis itineribus paruo tẽpore emensis incautam plebē multis milibus obruunt, neq; pecus solum, sed & homines captiuos trahunt, neq; vlli ætati parcitur. Nulla his fides est, proinde nec pactis mitigãtur, nec fœderibus acquiescunt. Sed Mosci siue Moscuitæ summoti in Septentriones, & Polonię centum ferè miliarium interuallo à Vuilna ciuitate contermini, terrã fertilem nec admodũ inclementis cœli habitant: vt inde sit verisimile vetustatē fabulosis plerũq; & vulgo receptis narrationibus vsam esse, quum experientia destitueretur. Nota enim sunt quæ de Arimaspis deq; Hyperboreis, deq; rigido illo syderum cardine antiqui retulerunt. Cæterum Moscuitas corrupta voce dictos apparet, quos veteres Hamaxobitas dixere, extremæ Sarmatię incolas. Et sic vetus nomē

aduenæ genti relictũ, ficut Boiemorum Sclauinis qui hodie Boiohemũ inhabitant. Multa enim argumenta funt quæ palàm indicant eam gẽtem indigenam non effe. Lingua vtuntur nõ abfimili Dalmatiæ, & Dalmatam loquentem clare intelligunt, nec ignotus illis eft Latinæ linguæ vfus. Pręftant & humanitate & fidei confcientia, fœderibus multum tribuunt, ftatura proceri, robuftis artubus, hirfuti, glaucis ferè oculis, tenui victu, potu frequentius faturi, quem ex melle conficiunt. Vrbem habent Nogardiam cognomento Magnam, in qua Solftitio æftiuo vmbrę ferè nullę, fol enim non alte merfus crepufculum, mox nulla nocte intermedia diluculum efficit. Ducẽ habuerunt proximis annis Bafilium nomine, virum magnum, & rei militaris eximie peritum, breuiter talem quem Cęfar Maximilianus non ita pridem honeftiffimis legationibus falutandũ duxerit. Arbitror autem & Afiaticæ Sarmatiæ partem vltra Tanaim horum ditioni parére. Non enim eft obfcurum, q̃ fæpe ampliffimum Polonię regnum quantis copijs acerrimis incurfionibus factis perculerit, nec impune etiam victus vnquam abfcefferit. Atq; his quidem quanquam equeftribus, grauior tamen armatura eft q̃ Tartaris, ij enim in fuga omne præfidium collocant, nec nifi telis & arcu nocent, cum Mofcuitæ comminus etiam cum hofte audeant pugnã capeffere Ab his gentibus pellium pretiofarum copia in Poloniam primum, mox alias in terras euehitur: quanquam & Ruteni idẽ mercimoniũ agitent. Apud Liuonos materia cæditur varij vfus, qua et nauibus impofita Codano finu in Daniã & circũ pofitas regiones portatur. In totum aũt mellis et ceræ in his partibus incredibilis copia eft, nufq;

enim sunt ęstiui dies longiores, quibus apes ad laborē natæ cū primis delectantur. Tartari sordida gens & fera circa Chersonesum quę Taurica cognominatur sedes habent, & in eā Mysiam inclinant, quę trans Istri ostia in Septentrionē extēditur. Cōstās fama est, hoc illis moris esse quod de Bisaltis Maro prodidit, vt equi vena incisa sanguinē eliciant & cibarijs misceāt. Ipse vidi Cracouię captiuos Tartaros qui morticina quotidie vescebātur, duntaxat ad ignem adhibita donec incalescerent. Erat aliorū ciborum copia quam regij serui ministrabant, sed illa pro feritate & suo more præcipue delectabantur. Nō pręterierim & Moscuitas & Rutenos Christū agnoscere, & apostolorū vereri memoriā, variare tamē ceremonijs & dogmatis, in quibus Gręcos ritus sequi videnī & ignorāt priuatas Missas, quēadmodū & Græci. De Septentrionis & Orientis partibus, nunc Austrinas referemus. Iazigū tractū partim habēt Germani, saltus Carpati incolētes, partim Vngari, quorū est Vngarię regnum magnā hodie Germaniæ partē & Sarmatiæ cōtinens, quēadmodū & Poloniæ regnum plurimū agri veterum Germanorū citra Vistulam cōplectitur. Tibiscus amnis piscosissimus, quē vulgus hodie Tayssam nominat, à Dacis illos distinguens in Danubium influit: vltra quē montanis inhęrentes fertiles saltus habitant, qui Transsyluani & Septemcastrēses vocantur, quos Germanos esse, cū lingua qua etiānum incolumi vtuntur, tum morū facilitas et proceritas roburq; corporum indicat. Habent vrbes aliquot munitissimas, & à rege Vngarię magistratum, hoc est, Pręfectum accipiunt, quē Vngarus Vuayuuodam nominat, quę vox etiā Sarmatis Præfectum, siue (vt cū vulgo loquar) Capi

taneum significat. Is fuit proximis annis Ioannes ille, à nobis semel Budæ (quæ Vngarorũ metropolis est) visus, Stephani ditissimi Comitis filius, cuius sororẽ coniugem habuit Sigismundus Poloniæ rex, qui hodie regno Vngariæ præesse dici tur; quo cũ illustrissimus Romanorum rex Ferdinandus tot iã annis belligerauit. Porrò gentis vetustatem ex Tacito & Plinio Rhenanus demonstrat. Daci veteres tanta belli gloria eminebant, vt annua tributa Romani eis dependerent. Sed Traianus hac re vires & opes eorum augeri, animosq; ad maiora erigi veritus, Decibulum eorũ regem aggressus vicit, & Daciam totam in prouinciæ formã redegit, vrbes cõdidit & colonos deduxit: præterea & pontẽ lapideum in Istro mirandi operis nec æstimandis sumptibus fecit, quẽ paulò post Adrianus Imperator destruxit, ponte viam patére Barbaris ad Mœsias depopulandas veritus. Nihil enim vnq; in solo Barbarico, Romanis aut Rhenum aut Danubium transgressis, stabile aut diuturnũ fuit. Dacia igitur prouincia sub Gallieno imperatore amissa, Aurelianus eo posterior desperãs retineri Daciã omnem posse reliquias coloniæ in Mœsias transtulit, totusq; ager Dacicus à Gotthis, Scãdia, & Germanici Oceani remotissimis insulis egressis, occupatus est. Gotthi primũ prouincijs cis Danubianis magno dãno fuere, post paulò cõsuetudine quadã & quod sæpe inter illos pacis cõditiones interuenissent familiares facti. demũ opera Prouincialiũ Episcoporum ad fidẽ Christianã sunt cõuersi: nam Theophilũ habuerũt Orthodoxũ Episcopũ, qui cõuentui Niceno interfuit, & sententiã Arrianis aduersam recepit. Post verò VulphilãEpiscopũ, opinionis quidẽ Arrianorum, sed malis artibus à

Valente deceptum, qui Gotthicas literas reperit & scripturas sanctas in suæ gentis linguā cōuertit: id quod & Dalmatis suis mox paulò D. Hieronymus præstitit. Huius Vulphilæ Socrates & Theodoretus meminere. Hodie (tanta est in rebus mortaliū vicissitudo) Daciæ partē Vngari tenent, partē Turcæ, Mōtana reliquiæ, vt arbitror, Gothorum & veterū colonorum, quos vulgus Vualachos, & tractū eorū Vualachiam nominat quorū lingua etiamnum vestigia veteris Romanæ Prouincialis retinet. Summū magistratū pariter Vuayuuodā cognominant. Cōmendantur autē non à virtute solum gerendorū bellorum, qua maximè præstant, sed & disciplina domestica & reipublicæ prudentissima moderatione. Religionem Christianā agnoscunt, quanq̃ Pauli cuiusdā dogmatis iactatis, quibus insunt quæ nostris non admodum probantur. Huius gentis ornatissimā legationem ad Sigismundum regem aliquādo in Sarmatia acceptam honorifice & liberaliter dimissam vidimus, profecto in his paucis viris indoles quædā Romanæ & Gotthicæ virtutis elucere videbatur. Cultus illius per oīa Vngarico similis. Vltra Daciā aūt ab amne qui Ierassus Ptolomæo dicitur, Getarū quondā sedes fuit. Terrā eā in Istrum & Pontū porrectā hodie finitimę gētes Moldauiā vocant, & sunt in littore vrbes aliquot Græcorum coloniæ, quarum libro. 4. meminit Plinius. Ouidius lib. 3. Tristium.

Hic quoq; sunt vrbes Graiæ (q̃s credere posset?)
  Inter inhumanæ nomina Barbariæ.
Huc quoq; Mileto missi venere coloni,
  Inq; Getis Graias constituere domos.

Ac de vniuersa quidem Sarmatia hactenus.

RHETIA PRIMA

Expo-

EXpofitis terris,quæ Rheno,Danubio,Oceano,Pontoq́ʒ,& Mœotide finiunt,rurfum ad prouincias veniendũ nobis,maximè Danubianas(Rhenanas enim diximus)q̃ funt, Rhetia prima,Rhetia fecunda,Noricum,Pannonia prima,Pannnonia fecũda,Mœfia prima,Mœfia fecunda,quas omnes ab Aquilone finit Danubius,à meridie Alpes terminant,quæ à Graijs illis iugis in ortũ flexæ perpetuo tractu in Orientẽ abeunt,diremptisq́ʒ populis imanibus vſq́ʒ in Thraciã penetrant:Rheticæ interim,fed & Noricæ,& Pyronæ,& Iuliæ,& qua Pannonias premunt etiã Pannonicæ dictæ idoneis authoribus, quẽadmodum fupra dictæ Graiæ,Pœninę & Cotiæ,quæ Narbonenfem à Togata feiungunt.Rhetia igitur prima , quæ & fuperior, haud longe à fontibus Rheni in Belgicam imminet ab occafu ab ortu Lico flumine ex Rheticis alpibus delapfo,quem vulgo Lechum vocant,terminatur.Oppidũ habet Curiam antiquũ,& magiftratus prouinciæ aliquando fedem,vnde illi datum nomen videtur.Habet & Brigantũ , à quo Brigantinus lacus qui & Acromus dictus, memorabile olim quumRomani tenerent,ficut &Arbor fœlix oppidum,quod Arbonam vocant,in Acromi itidẽ littore,fed trans Rhenum fitum.Porrò euidentibus argumentis conftat bonam eius agri partẽ quã ad Rhenum iacentẽ Belgicæ Galliæ Cæfar tribuit,pofteaRomanis prouincias ordinantibus primæ Rhetię attributam fuiffe,quod ipfum prę ter alia certa,in his locis veterum præfidiorũ monumenta conuincunt,vt etiam Conftantiam in Rhetia prima cenfam fuiffe verifimile fit.De hoc dubium non eft,nullam prouinciarum huius tractus euidẽtiora veftigia veteris prouincialis, hoc

est, Romanę linguæ retinere, q̄ hanc primā Rhetiam, maximè aūt hac parte qua Brigantini lacus littore cum Rheno sese Rheticarū alpium cōuallibus insinuat. Arces alicubi vetustissimæ, præterea & oppida, valles, agri, vici, vocabula Romana etiānū illęsa retinēt. Curia testis est, cuius paulò supra meminimus. Item à Briganto paruulo interuallo arx, Eminens cum balnearijs. Dein castrum Montis fortis, mox aliud Montis asperi cognominatū. Prętereа oppidulum Magna villa olim dictum, nūc voce detorta Mayenfelda. Cōtra quod in nostra ripa arx vetus Sanę casæ, cui rudis posteritas prouincialis linguæ ignara, anseris nomen affinxit, cui mox opinioni (vt efficax est ad errorem cōfirmandū consuetudo) nobilis illa familia acquiescens, anserem ceu gentilitiū inter signa recepit. Est & Saxum dicta vetus arx, vnde familiæ à Saxo cognominatæ origo est. Alicubi viculus Vilis terræ cognomen habet, quod aer illic ferè pestilens existat. Est vicus qui Sceuolam, est qui Gracchum, insuper & Fabium & Ciceronē, Gaium, aliaq; id genus Romana nomina, exprimat: certum autē & legionum nomina ex vulgatis locorū quorundam nominibus deprehēdi. Vnde nisi fallor coniectura liceat colligere, Alemannis Danubium transgressis, & Rhetiam occupantibus, postremā omniū eam partem cessisse, quam supra Brigantinum lacum nō Rhenus solum, verumetiam montana difficilem aditu & ideo ab illorum incursionibus tutiorem effecerāt. Ab ortu ergo Rheni alpestres Rheti, quos hodie Grisones vocamus. Præterea alpini homines Athesini pars Rhetiæ sunt. Trans Acromum autē qui habitant Sueui dicuntur, pars Sueuorum veterum, quorū & virtutem referunt. Notius autē

arbitror quod ut sit multis indicandum receptis historijs Sueuorum nomine etiam Alemannos, qui hanc Rhetiam occuparũt, intelligi. Posterior ætas Alemanniã vocauit, paulò amplius patentem quam pro veteri limite, magna enim veteris Heluetiæ partem amplexa est. Neque inglorius fuit Ducatus (vt vocant) Alemanniæ; mox & Sueuiæ dictus. Vrbium clarissima Augusta est Vindelicorum, splendidissima olim Popu. Rom. Colonia: deinde paucæ ex veteribus reliquæ (multas vastarunt Alemãni, ante quorũ incursiones vtriusque limitis prouincias florentissimas fuisse constat.) Campidonum inter antiqua oppida memoratur veterum haud dubie præsidiorum, cuius rei argumentum esse videtur Cœnobium vetus adiunctum oppido. Posterioribus enim Francorum regibus placuisse video, monachos Scotia & Hybernia digressos, ferè his locis immittere, velut expiandi consilio, in quibus ante præsidia collocata fuissent: id quod Briganti, Curiæ, in Augia lacus Veneti, Augia Rheni Faucibus, alijs huius Rhetiæ locis accidisse cernimus.

RHETIA SECVNDA.

Quod inter Licũ & Oenũ interiacet, hinc Danubio, inde rursum alpibus clausum, ad eã Rhetiã pertinet, quæ secũda aut inferior dicitur. Vrbes habet in Danubij ripa duas eximie claras, Reginoburgum, vulgo Ratisbonã, cum ponte lapideo spectandi operis, & alteram itidẽ Episcopali sede celebrem in ipso Oeni & Danubij confluuio positam, quam hodie Patauium nominant. Verisimile autem iuxta illam castra olim Romanorũ Rhegina cognominata, in Patauio autem castra Bataua consedisse, fuerunt enim & in hac ripa frequentes illorum

aduersus Germanos excubiæ. Ipse Oenus è Rhetiæ primæ alpibus delapsus oppidum Oenipontis præterfluit, à quo loco primum nauigabilis, sed montium amphractibus varie tortus, nec statim in plana admissus, vbi longius per campestria ingressus est amnibus aliquot non ignobilibus è Norico venientibus receptis, demum vehementi vndarum impetu Danubiũ influit. Hęc Rhetia qua in plana demittitur, propemodũ tota ditioni nobilissimorum principum Bauarię hodie subdita est, frequens cultissimis oppidis, & vicis, sed recentibus, præterea fertilis agri, nisi quod vini nusq̃ (quod sciam) est ferax. Pars quæ alpibus attollitur, ad Rhetiam Athesinam pertinet, argenti salisq; fodinis nobilis, qui habitant Boiorum genus & Marcomannorum existimantur, qui è proxima Germania quondam, collapsis imperij Romani viribus, hanc prouinciam migratione facta sint ingressi.

NORICVM.

AMplissima fuit prouincia Noricum, & si æstimetur magnitudo, haud multo vtraq; Rhetia minor deprehenditur. Fertili in primis agro, præterea diues venis, auri, argenti, ferri, chalibis, & salis fontibus inexhausta. Eam Oenus, ceu dictũ est, finit ab Occasu, ab Ortu & Cœtio monte Pannonia excipit Superior cognominata Ptolomæo, à Meridie Alpes Iuliæ, & illę quas Plinius lib. 4. Carnicas cognominat, à Carnis accolis, quos vulgus hodie literis transpositis Cranos appellat, A Borea Danubius, ceu ante diximus, perpetuus limes est prouinciarũ omnium quas hoc tractu memoramus. Oppidorum veterum in Danubium vergentium, quorũ quidem extet memoria, clarissimũ est Laureacum,

Præſidis aliquando prouinciæ ſedes, & militum Romanorum ſtatiuis, ſed multo magis Floriani martyris memoria celebre, hodie Anaſum vocāt ab amne ſubter allabente, à quo & Ripenſe cognominatum videtur, poſitum eſt in planicie ædita, & circumquaꝗ conſpicua, multaꝗ ſe offerūt contemplanti, quæ ſane locum ipſum non amœnum modo, ſed & munitū fuiſſe teſtantur. Ipſe Anaſus ſiue Aniſus, haud procul ab eo Caſtello quod Charnſtatt, rude vulgus Raſtſtatt nominat, in profundæ vallis planicie ortus, primo tenuis, mox vtrinꝗ illabentibus riuis auctus aſperrimis montium anguſtijs illabitur, atꝗ inde longis ſonoriſꝗ flexibus eluctatus Norici Ripenſis campeſtria ingreditur, curſu adeo citato, vt his in locis quibus interdum vadoſus eſt, quamuis fortia iumenta ſubſiſtere & ferre impetum vix queant. Ad huius vſꝗ ripam proximo anno Turcarum acerrimæ incurſiones patuerunt. Nam fluuij qui ſub Aniſo Danubium ingrediuntur in Norico, multis locis ſunt vadoſi. Neꝗ eſt vlla prouincia huius lateris, quæ tot amœnis limpidiſꝗ & in totum piſcoſis amnibus irrigetur. Interius clariſſima vrbs eſt Saltzeburgum, à Saltza amne interfluo Germanis vocata, quam veterē eſſe multa veſtigia declarant: ſed quo ante nomine dicta ſit haud facile eſt cognitu, quidam Badacum, alij Carnuntum faciunt, ſed veriſimile eſt Carnuntum alio in loco fuiſſe, nec remoto ab Aniſo fluuio, quanquam cum coniectura conſequi non admodum detur, propter frequētia vetuſtorum locorum veſtigia, quę ſe non eo tantum tractu, ſed toto fere Norico, maxime autem qua in Ortum & Meridiem reflectit offerunt. Celeia, cuius Plinius meminit, nomen adhuc retinet, ſed mul

tum de veteri splendore decessit. Extant & Flauij Soluensis vestigia certa: nam Solensem eum agrum accolæ etiamnũ vocant, iuxtaq; extructũ Collegium Canonicorum templum visitur cuius muris tabulæ plures immissæ veterum inscriptionum: sed & simulachra in eo tractu candidi marmoris & ærea extant. In confinio Pannoniæ Petouio est oppidum Episcopi Salisburgensis, Petouiam hodie vocant. Extat & Sabaria Norico proxima, cuius meminit Plinius, cæterum tenui oppidulo habitata. Ita enim Noricum vniuersum post desertum à Romanis limitẽ è Germania profectæ Marcomannorum & Quadorum ferocissimæ & Romanis infestissimæ gentes vastarunt, vt inter tot loca oppidorum veterum nulla inuenias quæ admodum ex antiqua illa clade conualuerint, præter pauca quæ aut principum curiæ aut Episcoporum cathedræ cultiora frequentioraque proximis primum sæculis reddiderunt. Notandum autem, vtranque Striam, Carintiam vtranque, Carnorum tractum quem Sclauini hodie proxime Villacum possidẽt & omnem agrum Salisburgensem in veteri Norico contineri.

PANNONIA PRIMA.

MOns Cœcius Pannoniæ initium ab alpibus recta in Septentrionem porrectus, non admodum æditis iugis ad Danubiũ vsque pertingit, qua ortum versus in plana demittitur longissimo tractu vinetis amœnissimis consitus est, summum iugum & latus occiduum densæ syluæ occupant, à fronte, nisi fallor, accolis Mons Caluus dicitur. Quanquam non ignorem esse qui Cœcium haud procul Arrabone statuant, quod si esset, consequens foret, ad Noricum

ricum longe maximam partem eius agri pertine re quem superiori Pannoniæ Ptolomæus tribuit Hæc igitur à Meridie parte Norici stringit. Qua vero in Ortum Brumalem & Sauun egreditur, ad alpes vsq; pertingit. Vrbium quas habet, hodie cultissima & ornatissima est Vienna, in qua Castrum vetus Principum Austriæ, & ab hac distans. VIII. milliarium interuallo oppidũ Noue ciuitatis cognomine cum arce munitissima, in qua Maximilianus Cæsar Caroli nostri. V. auus paternus, & natus est & conditus. Anno enim ab hinc decimoquarto cum in Norici amœnissimo oppidulo ad Draunum amnem sito (vulgus Vuelsum vocat) in grauem ægritudinem incidisset, nec lęta medici pollicerentur, neq; ipse admo dum de vita esset solicitus, morbo inualescẽte id mandati intimis aulæ dedit, vt defunctũ vita corpusculum illi loco redderent quo recens natus ac cepisset. Sed et pater eius Fridericus, multis ante annis in propinquo Norici ripensis oppido Lint zio (quod veteres Romani prędisidio imposito Lẽ tias dixerunt) diẽ obijt, Viennæ postea in amplissima Basilica Stephani Mausoleo magnificentissime fabrefacto conditus. Sub noua ciuitate lacus est Peiso etiã Plinio memoratus, vt vicinus Norico (non enim meminit primę Pannoniæ) cuius profecto prima esset in oĩ Europa gloria, nisi degeneraret ꝑpemodũ ĩ palustria, importuosus enĩ paucis locis nauigat̃. In Danubij ripa frequentia veterũ legionũ monimẽta existũt, inscriptiões veteres, et num⁹ antiqu9. Amnis Arrabo, q̃ superiorẽ Pãnoniã finit Ptolomę9, nomẽ adhuc retinet: sup̃ cui9 ostiũ q̃ Danubio miscet̃ vet9 oppidũ primę Pãnonię Brigetio fuit, cuius post Ptolomęũ Marcellin9 meminit. Arrabõe statiua fuerũt mili

tum Ro

tum Romanorum, quæ hodie veteri fossa, sed recenti muro clausa intus habent Basilicam Episcopalem Supronienſem, cum atrio & ædibus aliquot magnifice extructis, quæ quidem omnia in ædita & eximie munita planicie instar Laureaci sita, subter vicum habent satis frequentē, sed neglectæ & incultæ structuræ, vt tugurijs magis q̃ domibus habitari videatur. Ab Arrabone Meridiē versus aliquot oppida iacent, sed iuxta Drauum fluuium nobilē pręcipua. Drauus ipse haud longe à Tridentinis alpibus loco quem Tobliũ accolæ nominant, exortus, non Noricum modo, qua longissime extenditur, sed vtranque etiã Pannoniam perfluit, à Saui ex Carnicis alpibus orti ripis nusquam amplius. cxv. milibus passuum abscedens: ingreditur autem Danubium iuxta locum, qui quondam Teutoburgum voce plane Germanica etiam Ptolomæo dictus, hodie celeberrimus vicus est, cum Basilica itidem munito loco posita, cui Episcopus Quinqueccleſienſis præest, quem aliquando Budæ (quæ Vngariæ est metropolis) centum & amplius varij ordinis hominibus comitatum in arcem regiam deduci vidimus. Hic mos proceribus regni cum Episcopis communis est, & quo quisque solus equo sublimis maiorem peditatum aut pone sequentem aut iuxta præeũtem habet, hoc esse sublimior potentiorq; vulgo dinoscitur. Sed vt ad primã Pannoniam reuertar minime prætereundum existimabam, appellatione regionum (vt fit) hac quoque parte limites confundi. Magna enim primæ Pannoniæ pars ad regnum hodie Vngaricũ pertinet. Contra in iusta Norici parte Austriæ, hoc est, Pannoniæ primę nomine loca comprehendũtur, quæ sunt tamen suo limite à Pannonia discreta, quem

ta,quem

ta, quemadmodum vltra Danubium, vbi Germania est, Austriæ nomen late patet, & vt supra monui, pars magna Germaniæ Vngariæ tribuitur, terminis regnorum nimirum variantibus, in qua tamen varietate nihil magis ad antiquitatis cognitionem facit, q̃ veterum limitum & terminorũ obseruatio, sine qua ne recentia quidem recte vestigari aut accipi possunt.

PANMONIA SECVNDA.

PTolomæus lib.2. alteram Pãnoniam, quam ipse Inferiorem vocat, ab Occasu Arrabone fluuio terminat, ab Ortu Danubio, qui vbi Germaniam reliquit, recta in Meridiẽ Drauum excepturus festinat: dein iterum flexus Tybiscum recipit, á quo Taurunũ versus, velut gestiens Sauo se miscere ita reclinat, vt nonnihil occiduus fiat. A Meridie finiunt mitescentia iam alpium iuga, quæ vt ait Plinius, per medium Illyricum á Septentrione ad Meridiem versa, molli in dextra ac læua deuexitate considunt. Ruffus Cõsularis Pãnonias alpes nominat. Oppidorũ memoratissimum est, quod accolæ Budam vocant, haud dubie vetus & statiuorum Romanæ militiæ aliquando, nunc regum Vngariæ sedes: quo nomine ante appellata sit haud facile est conijcere. Sita est in clementer ædito colle, quem á Septentrione Danubius alluit, quo loco supra infraque vrbem thermæ saluberrimæ mirabili aquarũ copia scaturiunt. A Meridie amœna planicies excipit. Qua in Ortum spectat, arcem habet vere regiam, seu amplitudinem eius, seu magnificentiã ædificiorum & loci amœnitatem consyderes. In cuius introitu (quum ego Budę agerem) Herculis simulachrum visebatur ex ære factum tanta arte vt tori etiam & venę exprimerentur. Intus

atrium excelsum magnitudinis mirandę, in quod ex amplissimo circo rectis gradibus ascenditur, tanta horū latitudine, vt vicenis etiā liceat ingredi. Iuxta columnæ aliquot ex ære solido, & effigies passim operis statuarij permultæ. In Regia interiori Bibliothecam è Græcis Latinisque codicibus magna cura conquisitis Mathias Coruinus incomparabilis Vngrorum Princeps adornauerat, quam posteri diripuere. Sed & vrbs cum arce proximis annis à Turca capta dirutaq; & (vt audio) clarissimis illis monimentis regiæ magnificentiæ spoliata est. A Buda Meridiē versus Albanum est, vetus oppidum palustri planicie situm, hodie Albam vocant, & Regalem cognominant, quod regum Vngariæ sepultura sit celebre. Porro ea Pannoniæ pars quæ in Sauum porrigitur, Saua & Sauiensis regio dicitur Sexto Rufo, cuius hæc verba sunt, Amantinis inter Sauum & Drauum prostratis regio Sauiensis & secundorum loca Pannoniorum obtenta sunt. Appellatur & Valeria, qua parte à Danubio recedens, ad Draui ripam procurrit. In Sauiensi tractu est Sirmium vetus oppidum, iuxta quod Bacuntius amnis in Sauum influit Plinio. Hoc est Sirmium in quo Constantius Imperator Arrianis fauens concilium habuit, Osio Episcopo Cordubensi ad id euocato, & Arrianorū suggestionib9 indignis modis tractato, velut scripsit Socrates. Meminit eius inter Synodalia decreta D. Hilarius. Ætate enim Constantij in qua & Hilarius floruit, hoc est, annis post Christum passum plus minus trecētis viginti celebris iam & decantata erat Christiana religio in omnibus tā Rhenanis quàm Danubianis prouincijs. Sed & ecclesiæ fundatæ in Gallijs præcipue prima et

ſecunda Germania veteres,quarum Irenęus pro pinquus Apoſtolorum temporibus meminit.Ha buere igitur & Pannoniæ ſuos Epiſcopos, ha- buit Noricum (Laureaci Maximilianus fuit) ha- buit Auguſta Vindelica. Cæterum poſt amiſ- ſum limitem & Imperij Romani vires collap- ſas factum eſt, vt Germanorum infidelium mi- grationibus nonnihil & de religione deceſſerit, quæ(vt fit) conuerſis gentibus poſtremo maxi- me poſt Francos fidem in Chriſtum edoctos,in- ſtaurata eſt.Supra Sirmium Occaſum verſus,iu- xta Saui fluenta,pars Pannoniarum eſt quã Cro- aciam vulgo nominant,in Illyricum & Lybur- nos imminens,terræ maxime fœcundæ,& mul- tis locis vitibus conſitę, vbi Chriſtianæ eccleſiæ & Epiſcopi qui ſcripturis in ſuam linguam ver- ſis vtuntur,& literas habent longe à noſtris ca- racteribus differentes, nec abſimiles ſcripturæ Turcicæ.ſed Dalmatica ſe & lingua vti & ſcri- ptura ipſi affirmant. Cæterum nihil illis tutum eſt propter frequentes Turcarum incurſiones, quæ & oppidis eos et magna agrorum parte fer tiliſſimorum exuerunt.Dolendum profecto prin cipibus Chriſtianis alicubi tantum bellorum ge ri quo regna regnis coniungant, quam latiſſime dominentur: hoc autem loco quo bellum geri cum gloria,addo,& cum pietate poterat, tanto- pere ceſſare,nec ad lachrymas hominũ tot nomi nibꝰ miſerrimorũ reſpicere,nec tueri limitẽ,neq; hoſtẽ,deſidia noſtra (vt vere Hermolaꝰ dixit)po tẽtẽ,lõgius arcere. Profecto iſthac ceſſatione dũ quiſq; publica ſalute poſtergata ſuis rebus cõſulit vnius tantũ ſęculi decurſu factũ videmus,vt ma gnã Europę partẽ ſui iuris Turca fecerit. Cęterũ vt de Pannonijs finiamus, iſtud obiter notan-

dum

dū duximus,Quinque prouincias,videlicet Rhetias duas,Noricum & Pannonias è regione Germanicę ripæ sitas esse,Mœsiæ enim contra Daciam & Getarum tractum panduntur . Proinde nec alibi Romanis frequentiora prę sidia amni im posita,& plures in statiuis milites fuisse quàm in Pannonijs,quod formidarent gentibus Barbaris hac maxime parte non in prouincias modo fertilissimas,sed & in ipsam Italiam viam patére posse vbi semel successisset. Sunt enim non humilia modo alpium iuga quæ cingunt Pannonias , sed locis etiam aliquot peruia,vt nullo labore transeatur. Enimuero cōstat primum omnium Romanorum Augustum Cæsarem, insolentia Barbarorum & crebris in Italiam factis incursionibus cōmotum,per priuignos suos Drusum & Tiberiū has terras quarum hucusq; à Rheni fontibus meminimus,alpibus superatis perdomuisse , & in prouinciarum formam modo quo diximus redegisse', hoc maxime tempore quo I E S V S C H R I S T V S in mundum natus est. Ante sua lingua vsos esse, & quidē diuersa à Germanorum lingua sunt qui existiment. Non dubium autem quin post receptum imperij iugū Romanam pariter linguam vsurparint: nam si hoc ipsum nil aliud,certe veteres inscriptiones tot locis memorię dicatæ satis superq; testarentur. Et Romanis hoc studij fuit,vt cum armis quatenus dabatur linguam quoque & mores cum institutis & legibus propagarent: quę res , vt arbitror, Coloniarum deducendarum prę cipua caussa fuit Hodie qui habitant(tanta rerum omnium est vicissitudo)nec veterem nec prouincialem, sed quā linguam migrando importarunt eam adhuc retinent,Pannonia autem inferior,ante quidē à Germanis

manis occupata,maxime Longobardis(vt mirũ non sit passim extare illic Germanicorum nominum vestigia) hodie ab Vngaris q regno dedere nomen,habitatur.Quam quidem gentem Scythicæ originis,et quę pars Hunnorum fuerit,in hęc loca ingressam,nuper primo libro rerũ Germanicarum Beatus Rhenanus prodidit. Non tacendum & Imperatores aliquot Romano imperio genuisse Pannoniam,inter quos Decius,Aurelianus,Valer. Probus, Flau. Valentinianus pręcipui fuerunt. Ætium autem pręfectum Galliarũ sub Valentiniano virum incomparabilem Mœsia genuit,de qua nunc dicemus.

MOESIA SVPERIOR.

A Confluente mox Danubij & Saui,Mœsia superior cognominata incipit, Macedonicis montibus â Meridie,ab Ortu amne Ciabro finita Ptolomęo. Agrum habet eximie fertilem, & Dardano amne clarissimo rigatum.Hodie Bosnam vocant & Seruiam Satis autem superque prouinciæ opulentia hoc ipso deprehenditur,quod patrum nostrorum memoria regibus paruit,nec amisit nomen,hodieq; Bosniæ regnũ vocatur.Oppida Mœsię permulta,sed celeberrimum quod Vngari Sinderouiam vocant,regum Bosnię non ita pridem sedes, iam Turcarum qui vtranque Mœsiam suam fecerunt domicilium.In Saui clarissimi amnis & Danubij confluente Taurunum iacet,quod in fine Panno niæ statuit Plinius, vulgus Belgradum nominat oppidum est nomine quàm magnitudine celebrius,nec tam fossis aut mœnibus q̃ vndis circumfluis tutum.Habet in colle ædito,cui imminet,arcem munitissimam,in Occasum & Boream spectantem,subtus autem amœnam & late patentẽ

planiciem, à qua sola parte, quoniam terrę velut continenti adhęret, obsidioni patuit: ea re factum vt Turca oppugnare conatus semel iterumque non sine magna suorũ clade repulsus fuerit. Demum anno Domini. M. D. XXI. viuẽte adhuc Vadislao rege eius Ludouici patre, qui & ipse nuper infelici pręlio cum Turcis inito perijt, ingentibus copijs terra atq; vndis obsessum Selinus Turcarum Imperator expugnauit. Sed & arces aliquot fortissimas haud longe Taurino in Saui & Danubij ripis sitas eodem bello cum pręsidijs impositis et vniuerso comeatu recepit. Hoc est Taurunum quod Vngari semel mirabili opera Ioannis Capistrani seruatum ferunt, atq; inde apud sodales Franciscanos illi honores propemodum triumphales decreti, inuito quidem Ioanne Huniade, qui Capistrano contẽpto, & hãc seruati oppidi gloriã soli sibi deberi affirmabat.

MOESIA INFERIOR.

Ab hac altera Mœsia Hęmo altissimo eius tractus monte in angustum coacta demittitur. Gens in ea vetusta Triballi, sicut et in superiori Dardani. Rigatur & amnibus partim in Istrum, partim in Euxinum exeuntibus. Sed latissima est, qua Põto alluitur, propter Istrũ qui haud procul Euxino subito in Boreã, ac mox Occasum versus reflectitur, & Ierasum ex Geticis montibus delapsum excipit, demum ingenti mole vndarum, non iam amnis sed lacus magis speciem referens, vastis sex fluminibus in Pontũ euoluitur. Plinius author est singula ora tanta esse vt probetur in quadraginta milium passuum longitudinem vinci mare, dulcemque haustum intelligi. Certum est secundum Nilum omnium amnium Mediterraneum mare ingredientium eum

esse

esse maximum. Ister autem appellatur, vnde primum Illyricum alluit, Plinio, id fit ad Saui confluentem. Regio illa tota hodie Bulgariæ nomen habet, non ita pridem à claris viris qui colonis principum loco essent gubernata, quorũ postremus fuit Marcus Graieuicus, quẽ Pazaites Turcarum Imperator superatum interfecit, maxima parte eius terræ occupata, quæ dein tota Turcis cessit. In Bulgaria Theophilactus Episcopus fuit qui idem et Vulgarius. Præterea Theotimus Tomorum antistes, cuius Hieronymus in Catalogo Scriptorum meminit. Sunt autem Tomi maritima vrbs, in qua exulauit Ouidius, haud longe ab Istropoli clarissima quondam vrbe distans. Nulla est illis in locis frugum fertilitas, ac ne cœlum quidem admodum clemens, quanquam hodieq; & in Istri ripa et Euxini littore non paucis celebribus oppidis habitetur. Circum ostia accolentib. plurimꝰ ex piscatione quæstꝰ est, captos magno nũero euiscerãt, et salitos dolijs prægrãdibus indũt, Pãnonijs atq; etiã Sarmatiæ ea inuehentes

THRACIA.

CPlinius tractum Euxini qui ab ostijs Istri in Meridiẽ protenditur, Thraciæ tribuit, quemadmodum lib. 3. Mela. Ptolomæus aliam quandam rationẽ secutus, extimam Mœsiæ ciuitatem Mesembriã facit, & Mœsiã à Thracia omnino seiungit. Nos quo distinctius cœptam narrationem prosequi possimus, Ptolomæum sequemur, qui Thraciam à Septentrione Hemi montis altissimis iugis; ab Ortu parte Euxini & Bosphoro, deinde & Propontidis ora, & Chersoneso quã Thraciã cognominat, àb occasu brũali Nessi, siue vt Põponiꝰ eũ vocat Nesti amnis ostijs et mõtanis ab Orbelo digressis, ꝑterea

& Ægeo mari terminat. In multas prouincias quondã eam Romani distribuerunt: nec cito neque impune subacta & retenta est. Gentem habuit iam olim armorum gloria celebratissimam, & sunt rerum gerendarum prestantia nihilo inferiores maioribus qui hodie habitant. Ipsa regio claris amnibus distinguitur, virorum quàm frugum feracior. Oppida plurima, quorũ longe clarissimum & maximum memorabile Bizantium ante, post à Constantino Imperatore trecentis minimum annis post natum Christum magnifice extructum & munitum, Constantinopolis dicta, quanquam ipse Nouam Romam vocari malebat, gratia tamen principis factum, vt suum nõ vrbis nomen obtinuerit. Porro vbi illa increscere fama & Imperatorum res in Oriente gerentium sedes esse cœpisset, factum est vt & ecclesia & Episcopi eius vrbis ita dignitate eminere & authoritate præstare cœperint, vt vereri illam ceu magistram disciplinarum, Episcopos autem vt presides et patres honorare vicinę ecclesię perrexerint. Quod enim in Italia Roma, in Ægypto Alexandria, in Syria Antiochia, hoc non in Thracia modo, sed & Asia vicina & Grecia prope omni Constantinopolis erat. Ac tali quidem honore multis seculis celebris. Demum, anno Domini. M. C C C C L I I. quum Fridericus tertius imperare cœpisset à Mahomete Turcarum principe, vrbe capta omni simul splendore & dignitate religionis spoliata est, & ferri potuisset qualicunque dolore vnius casus, nisi tot iuxta frequẽtes, preterea & Apostolicæ ecclesiæ pari calamitate cecidissent. Turcæ Asiam septingentis retro annis vexauere, gens origine Scythica, & quæ per initia apud Asiæ Regulos stipendia meruerit, pau

rit, paulo mox ad dominatum cõuersa quum re
rum gestarum gloria efferretur, vario successu op
pidis & agris est potita, nihil minus interim (qđ
Europeis nationibus maximo damno fuit) merce
naria. Anno enim CHRISTI M. CCC.
(quo primum tempore Turcæ in Europam traie
cerunt) intestinis discordijs agitati Græcorũ Re-
guli, ad auxilia respicere, & ingentes illorum co-
pias solicitare atque euocare cœperunt. Quin &
palæologis, qui tũ Bizantio atque Oriente poti-
ebantur, contra Bulgaros impetrata Turcarum
auxilia magno vsui fuere. Vnde factum vt quẽ-
admodum Cæcias nubes, quod dicitur, sic Thra
ces nil tale suspicati longe maximum malum ad
se traxerint, & mox hostem fuerint experti, quẽ
ante auxiliarem habebant. Siquidem Turca pro-
uinciam clarissimis vrbibus cultam, portuosam,
nobilibus amnibus irriguã, & quæ duabus à par
tibus, nempe Bosphoro & Hellesponto, militẽ
facili transitu reciperet, vnde vltra progrediendi
& interiora occupandi occasio esse posset, perspe
xerat, nec mora spem concipit assequendi: quod
proximis duobus seculis supra omnium expecta
tionem tanto est successu consecutus, vt hodie nõ
Thracia solum, sed Mœsia vtraq; cũ magna Da-
ciæ parte, præterea Macedonia, Achaia, Pelopon
nesus, Epirus, Dalmatia, & Illyrici maxima pars
ordine quo memorabimus, illius ditioni conces
serit, vt nihil sit mirum si tanto successu rerum ip
se supinus iam & elatione animi tumens Panno-
nias ingredi, & (quod inauditum antea) Norico
proximã fortissimam vrbem Viennam obsidio
ne cingere, & in medium vsque Noricum & to-
tam Valeriam tanta suorum manu excurrere, fœ
deque omnia populari fuerit ausus. Sed mœrore

posito ad terrarum descriptionem reuertendum nobis. Ac primum quidem ipsa Constantinopolis in molli sinus amœnissimi recessu posita, contra se habet Asiæ oram pariter cultam & splendidam, quę in Bosphorum, qui hoc loco Thracius cognominatur, approximat. Bosphorus autem à bubus meabili transitu dictus Plinio, quoniam non latius distent littora quàm vt tranari bobus interfluum mare possit. Nec amplius hoc loco quingentis passibus duarum terræ partium littora discedunt. Alitum quippe cantus canumque latratus inuicem audiuntur, vocis etiam humanę comertia, inter duos orbes manente colloquio, nisi cum idipsum auferunt venti, adeo tenue illic interstitium est quod Europam ab Asia disterminat. Inde retroactis littoribus patescit mare quod Propontidam vocant Gręci, quoniam contra Pontum Euxinum, iam dicto Bosphoro distincta, præiaceat, amplum id mare nec minus sinuosum. Cęterum hinc ab Euxino, illinc ab Ægeo prędictis angustijs diremptum fere vndique terris clauditur. Qua à Meridie Ægeum imminet, longe pulcherrima peninsula Europei littoris Asię imminet, Itali brachium S. Georgij vocant. Inter quam & contra iacentem Asiam, angustia maris non amplior septem stadijs Hellesponti nomine ab Helle Phryxi sorore illic trāsuecta. Nec obscura in vtroq; littore oppida, sed in Asiatico Troas est diui Pauli hospitio celebris, de qua suo loco meminerimus. Non tacēdum ijs angustijs quondam contabulatis Xerxen Persarum regem in Gręciam moturum, exercitum suum traduxisse, & diuerso consilio Alexandrum contra Persas & Orientem profecturum: itidem non procul Priapo Asię oppido, si Plinio credimus,

trus, Macedonicas illas vires suas toti Asię terribiles transportasse: ad eũ modum & Bosphorus Bizantinus Dario Persarũ regi aliquando peruius fuit, mox Marathonijs cãpis à Milciade Atheniensiũ duce terrestri pugna superatus. Vt intelligamus etiã antiquis & remotissimis Asię gentibus per illas angustias in Europam ceu compendiaria quadã via transitũ patuisse. Eũ ad modum Anno Dom. M.CCCLXIII. Amurates Turcarũ Imperator, primus omniũ ex ea gente, exercitu per Hellespontum traiecto, Seston & Callipolim, iuxtaq́ sitas Cherronesi vrbes cepit, quæ prima ei occupãdę Thracię auspicia fuere, octuaginta nouem annis anteq̃ Mahometes nepos eius Constantinopolim, ceu diximus, expugnaret. Hæc enim sępe ante longis obsidionibus tentata, quoniam maxima & munitissima esset inter postremas recepta est, & Adrianopolim clarissimã vrbẽ, quã hodie Andernopolim vocant, regiã Turcarũ Mahometes anteq̃ illa caperetur, fecerat. Quod ad religionẽ attinet, constat eã vrbẽ claros pastores habuisse & eruditos, sed omniũ celeberrimũ Ioannẽ Chrysostomũ, Hieronymi & Augustini contẽporaneũ, vehemẽtis ingenij, & moribus paululo seuerioribus, charũ autẽ populo ob eloquentiã & doctrinę puritatẽ, sed aulicis Honorij & ipsi in primis Eudoxiæ Augustæ, quę Arrianis fauebat, exosus: qua de re varijs dissensionibus Cõstantinopoli exortis, sæpe pulsus Chrysostomus, et sępe populi maxime fauore admotus reuocatus. Postremo Arrianis quibusdã episcopis calũniãtib. quod Origenis libris plus æquo fauere, pterea prefractus et superbus esset, frustra renitẽte populo, ciuitate pulsus, et principis iussu in exigium Armenię oppidũ Cucusum dictum, quo

 exularet

exularet est destinatus: inde & Pthyuntem Ponti locum venisse Theodoretus scripsit. Postremo itinere fatigatus, cum ardorem solis ægre tulisset ex capitis dolore mortuus est.

MACEDONIA.

SVpra Thraciam in Occasu amplissima Macedonia excurrit, regnum quondam Philippi patris, & mox Alexandri filij imperio etiam orbis terrarum magni. Plinius quinquaginta populorum frequentia habitatam fuisse indicat. Hodie vniuersa Turcicę ditionis est. Habet ab Aquilone alpium iuga illa quorum ante meminimus, quæ Mœsia Dalmatiaque disterminantia eam: à Meridie Acroceraunijs & Pindi montis longo procursu ab Epiro seiungitur: qua Thessalia atque Magnesia est à sinu Maliaco & Sperchio amne memorabili, Gręciæ quæ Achaia dicta est coniungitur. Latus occiduum mare quod Ionium ac mox longius ingressum Adriaticum appellatur, recto admodum littore claudit. Ab Ortu itidem ingēs pelagus, crebris magnisque sinibus alluit Ægeū mare, prætere a & Macedonicum, quaque Greciam excipit etiam Græciense dictū Plinio. Terra circunquaque fertilis & claris amnibus, pręcipue Strimone atque Axio, qui Dardanijs iugis delapsus amplissimum huius littoris sinum qui Thermaicus dicitur influit. Sub Achaia autem qua Thessalorum ager panditur, longe amœnissima est. Porro sub Philippo & Alexandro rebus dum Macedonicis florentissimis cultissimam fuisse constat: posteris annis Romanis illos, quoniam Chartaginenses iuuissent, vexauerunt, & viginti annorū bello, vario casu, nec parua suorum clade deuicerunt. Quo tempore Paulus Æmilius hac regione vastata, LXXI.

vrbes

vrbes direptas vno die vendidit. Cęterum vt in agris fruges plerũq; aut grandine aut niuibus afflictæ reuirescunt, & ad maturitatẽ perueniunt: sic vrbes bello disiectæ pace restaurantur, interdũ & cum potentię accessione. E Thracia igitur Macedoniã ingredientibus prima obtingit Neapolis maritima ciuitas Ptolomęo & Plinio. Ad quã Apostolus Paulus de petenda Macedonia visione monitus, Timotheo & Sila & Luca comitibus appulit, ceu. 2. lib. cap. 16. & 17. ipse Lucas prodidit. Inde remotior à mari & ad flumen Strimonẽ versa, haud longe ab Amphipoli, Philippi colonia, celeberrima quondã vrbs à Philippo rege nomen adepta, iuxta quã Philippici campi, in quibus M. Brutum & C. Cassium Dictatoris interfectores Augustus Cæsar fudit. Philippis Paulus Lydię Thyatirenæ hospes, ob Christum prędicatum & imposturã dęmoniorum speciem pietatis præ se ferentium detectã & coercitã cũ Sila & virgis cæsus & in carcerem coniectus est, nõ sine fœnore tamen perpessæ ignominię, plurimis enim ad Christũ conuersis eius ecclesiæ prima tum fundamenta iacta sunt, quam pauló mox missa ex vrbe Roma epistola ceu adultã & quæ indies magis ac magis synceritate ac sanæ doctrinę cognitione proficeret, alloquitur. Nec tacendum ex hac vrbe alteram ad Corinthios Epistolã missam esse eo tempore, quo Apostolus Macedonia iam tertiũ peragrata in Asiam properauit. Proximè Philippos in Occasum brumalem Amphipolis iacet, Atheniensiũ aliquãdo colonia, quã Strimõ amnis ex Hęmo, vt ait Pli. delapsus, peninsulę forma amplectitur, à quo situ vrbi postea nomen datũ. Trans Strimonem Athos est mons contra insulã Lemnon porrectus, quem Xerxes

Neapolis

Philippi

Amphipolis.

rex Persarũ continenti abscidit. Pomponius ita elatũ esse tradit, vt credatur altiusq̃ vnde imbres cadunt surgere: accolas eius Macrobios, à vitę arbitror diuturnitate veteres vocarunt. Supra Athon Meridiẽ versus aliquot sinus cũ promontorijs, sed lõge maximus eius littoris, non amplo introitu, cæterũ late sese in terras recipiens, quem à Mecyberna vrbe Mecybernæũ Pomponius, alij à Therma oppido Termaicũ dixere. Axius amnis Macedonicorũ clarissimis medium illũ illabitur, infra cuius ostia longo flexu littorũ sita est liberæ iam olim conditionis Thessalonica, supra quã in Occasum Solstitialẽ longius à mari remota Apollonia illa iacet, qua & Amphipoli è Philippis Thessalonicam venisse Paulũ Lucas Act. 17. innuit. Cęterum & aliæ quoq; in Macedonia Apolloniæ memorantur, quarũ altera iuxta Ionium contraposito Occidentis latere sita, quæ Augũstũ literis & disciplinis instituit: alterã in Atho monte censet Plinius. Inter illam nostrã & Thessalonicã Achedorus amnis defluit. Thessalonica (penultima producta, cõtra vulgi vsum, ceu Valla in Nouum Testa. Annotationibus tradit) Macedonię metropolis, in qua Iason, pius homo, qui Paulũ cum suis hospitio excepit, apud quem longiuscule moratus (trium enim sabbatorũ Lucas meminit) in multo certamine Christũ docuit. Sed quũ Iudæorum veræ pietatis accessionẽ inique ferentium maxima inuidia premeretur, atq; inde concitato magistratu res periculo proximę essent nocte intempesta emissus cum Sila in Berrhœam abijt (Berrhœæ etiam Plinius inter vrbes Macedoniæ meminit) ex qua rursum Iudæorum perfidia agitatus, à fratribus Athenas vsque deductus est. Vnde cum illi redeundi Thessalonicam animus

Apollonia.

Thessalonica

Berrhœa.

mus esset, & ei proposito tantopere sathanas ob stare t, qui in suis, hoc est huius sæculi filijs perpetua aduersus pietatem consilia meditatur, factum vt quos coram docere non daretur, literis binis ex Athenis per Timotheum missis, & consolatus sit & instituerit, quibus Epistolis adhuc illæsis ecclesie vtitur. Dolendum autem hanc præclaram & tantarum rerum memoria celebrem vrbem, quæ haud multis retrô annis in Venetorū potestate erat, à Ioanne Manuelis Imperatoris Constantinopolitani filio tradita iam in Turcarum manu & ditione esse. Idem enim ille Mahometes, qui Bizantium expugnauit, Thessalonicen reipublicæ Venetæ per vim ademit. Sed & Pella vrbs duobus alumnis Philippo Græciæ atque Alexandro etiam Asiæ domitore maximè illustris aliquando fuit. Littore autem occiduo inter plures maximè clara est Dyrrachium, Epidamnos aliquando dicta. Quam Anno Domini. M. CCCCXCIX. Pazaites Turcarum Imperator eius Selini qui hodie rerum potitur parens, Venetæ reipublicæ iure belli abstulit, cultam nimirum & Christianę professionis disciplina, quū teherent Veneti, celeberrimam.

GRÆCIA ET ATTICA.

IN Macedonia, paulô supra, Thessaliā & Magnesiam, Ptolomęū secuti, numerauimus: nā & Pomponius in ea iam dictas regiunculas cum Phiotide censet. Clari in illis mōtes, Olympus, Ossa, Pelion, Oeta, gygātum fabula belloque memorati, inter quos Tempe illa Thessalica singulari amœnitate. Et iuxta sita oppida celeberrima, quæ enumerare necesse non est, cū omnia sint ab idoneis authoribus diligentissime tradita: & nobis vt in Epitome summas tantū rerū

sequi

ſequi placuit. Gręcia igitur à Septentrionibus Theſſalia finitur, amne & ſinu ſupra memoratis Ab Occaſu Acheloi celeberrimi amnis oſtia excipiunt, vltra quem mox Epiri tractus incipit. Ab Ortu Solſtitiali & Aequinoctio Aegeū continenter pelagus alluit frontē quę trāſuerſum inter Notum & Eurū extenditur, ſummoq́ angulo Suniū promontoriū ſuſtinet, mari Myrtoo alluitur, id inter Aegeum & quod Creticum Ptolomęus vocat etiam Cycladas interluit. Meridianum latus ferè medium Iſthmus excipit, quo Peloponneſus Atticę adnectitur. Cętera ab Ortu ſolis Aegeum pelagus, ab Occaſu Ionium lambit: & quod admiratione dignū ſit, quinq́ milium tantū paſſuum lata terrarū his locis anguſtia, hinc & illinc vrgentium vndarū impetum tanto ſęculorū decurſu tam pertinaci littorum obſtantia ſuſtinente, vt etiā transfodere conatis ſeſe impatientem prębuerit. Demetrius rex, Cęſar Dictator, C. Caligula, Dom. Nero, magnis conatibus transfodere aggreſſi cœpto deſtitere. Gręcia igitur à Gręco rege ibi nato dicta eſt Plinio. Hellas autē queādmodū lib. 8. Strabo tradit ab Hellone Deucalionis & Pyrrhę filio. Ptolomęus lib. 3. longe à Plinio diuerſus totum eum tractū Achaiam vocat, cū hoc nomine non Hellada ſed Peloponneſum Plinius ambiat. Dicitur & Attica, quę Gręcia, quod Attis omnium Achaię regionum celeberrima fuerit, ipſasq́ Athenas principē vrbem non imperij ſolū late quondā dominantis, ſed & artiū omne genus & ingeniorū pręſtantiſſimorū alumnā habeat. Secundū Attida & Megaris fuit clariſſima pars Graecię. Dein Locris, Phocis, Boeotis. Nec mirū hāc Europę portionē tātopere increbuiſſe, ac non vrbes ſolū ac populos, verūetiā

res

res ab illis gestas tanta cura literarũ monumen-
tis mãdatas fuisse: quando hęc eloquentię boni-
tas est, vt ne paruis quidẽ rebus suã lucem dene
get, ac ne fontes quidẽ ac nemora fastidiat, sed et
noxijs interdũ nec dignis laude ad sui ostentatio-
nem laudis aliquid impertiat: quanto munificen-
tiorem in tanta rerum memoria fuisse credimus?
Nihil enim eius terræ latere potuit, in quam à tot
partibus orbis, tot insulis, per tot marium facilẽ
aditum, tam creber gentibus omnibus accessus
patuit. In Bœotia qua in Ortũ & Eubœam insu-
lam Gręcia panditur, Thebæ illæ fuerunt, Epa-
minunda duce & vate Pindaro veteribus memo
ratæ, hodie tantæ vrbis loco humile castellum es-
se tradunt. Athenarũ vestigia magis insignia ex-
tant, cum arce quondã Mineruæ sacra, etiamnum
munitissima. Quam patrum nostrorũ memoria
Florentinus quidã ex Aciaiolum familia, quũ sæ-
pe multumq; Latinorũ auxilia implorasset, nec
impetraret, Mahometæ Turcarum Imperatori
pacto interueniente contradidit. Hæ sunt Athe-
næ quas sapientię fama tot sæculis celebres, pri-
mum Paulus vera sapientia illustrauit. Nõ Socra
tes, non Plato hoc dedere lucis & intelligentiæ
suæ vrbi, quod humilis & à recenti virgarũ cæ-
de madens Apostolus impertijt. Tractauerant il
li philosophiam, sed carnis, professi interdum ni-
hil scire se, & dubitare potius q̃ definire. Hic cœ
lestia professus stultitiam CRVCIS prædica
uit, nihil hæsitans certa indubitataq; esse quæ do-
ceret. Proinde in Martio illo vico qui celeberri-
mus Athenis erat frequenti auditorum corona
septus, nullo sermonis fuco, sed nuda apertaq; as
seueratione, vnũ illis Deũ quẽ vel ignorantes co
lant ob oculos ponit, pariter & ridiculã persua-
sionẽ

Athenæ

ſionē eorū arguens, qui in rebus magno ſumptu cōparatis cultū diuinū ſtatuerent, nec intelligerent hoc ſe velut ſuū oſtentare quod alienum eſſet, nēpe illius beneficētiæ acceptū referendū, cui & vitam, qua nil haberent pretioſius, deberent: vna cordis puritate & humilitate illum coli, ſpiritum eſſe, ſpiritalibus honorari, cuius gloria iam propius emicuerit, annunciata per filium: filium inquā, non aliud poſcentem, q̄ vt poſt perſpectā Dei miſericordiam vitam in melius commutemus, quo demum ſalui eſſe & viuere cū illo queamus, qui mundum eſt iudicaturus, &c. quā hiſtoriam Lucas prodit Act. 17. Cæterū hac Apoſtoli ſapientia paucis annis ita aucta eſt religio noſtra, vt inter præcipuas eccleſias Athenienſiū fuerit. Mox paulò Quadrato Epiſcopo viro doctiſſimo clara, quem ſub Adriano floruiſſe cōſtat, annis poſt Chriſtū paſſum circiter nonaginta, poſt Paulum autem plus minus ſexaginta. Porrò annis aliquot poſt initum à Claudio principatum, Paulū Athenas veniſſe hoc ipſum conuincit, q̄ inde Corinthum profectus Aquilam Iudæū Ponticum, Luca teſte, reperit, cum cæteris Iudæis ex Imperatoris decreto vrbe Roma pulſum: quam rem nono Claudij anno accidiſſe Ioſephus tradit Illud obiter Notandum, Quadratū illum & Ariſtidem Athenienſem primos ad Adrianū Cæſarem, tum Athenis agentē apologias, id eſt, libros defenſorios pro Chriſtiana religione ſcripſiſſe. (Quadrati quidem librum vt dignum Apoſtolica doctrina Hieronymus valde commēdat.) Neq; defuit pretium operæ, Adrianus æquitate rei cōmotus, Minutio Fundano Proconſuli Aſiæ ſcripſit, ne quem Chriſtianum non conuictū de crimine damnari ſineret, &c. Extat Epiſtolæ exēplum

plum apud Eutropium in Adriano. Horum postea consilium imitati clarissimi viri, subinde principes à persecutione Christianorum commendatione veritatis id genus libris auertere sunt conati. Sic Iustinus martyr ad Antoninum Pium: sic ad Verum Cæsarem Melito Sardensis, & Apollinaris Hieropolitanus Episcopus Apologetica scripserunt: sed & Milciades illos secutus est, & Tertullianus, cuius hodieq; Apologeticus extat.

PELOPONNESVS.

Clarissima omnium peninsularum Peloponnesus est, & vt Plinius ait, haud vlli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria, Ægeum & Ionium, Platani folio similis, hodie Moream vulgus vocat. Vniuersam autem in sex regiones diuisit Pomponius, Argolin, Laconicen, Messeniam, Achaiam, Elin, Arcadiam. In singulis gentes olim eximie claræ, & oppida clarissima fuerunt: sed ad Isthmum condita vrbs Corinthus, Romana colonia, adeo quondam celebris, vt M. Cicero pro Pompeio totius eam Græciæ lumen appellauerit. Arcem habet editam, & vtraq; maria contuentem, quæ veteri noie Acrocorinthus dicta est. Eã vrbẽ quũ multos ante annos Romani L. Mumio duce vastassent, Augustus Cæsar loci commoditate & veteri memoria claritudinis motus, restaurandam existimauit, colonis Libertini generis eò missis. Cæterum Corintho proximum in Ionij maris littore situm oppidum Lecheum cum nobili portu. Contra quod in Ægeum & Ortum spectans, & ipsum nobili portu clarum Cenchreas vocant, nauali Corinthiorum celebres. Corinthi Paulus magno negotio sesquianno Christum docuit, Iudæorum inuidia & calumnijs, quemadmodũ

Corinth9

modũ ante in Macedonia, varijs modis agitatus. Enimuero post deuictã à Romanis Palæstinam, quod Pompei ætate contigerat, cum vastata Hierosolyma, & prophanatum templum tot Iudęorum milibus occisis iaceret, immigrare illa gens alijs terris cœpit, & pars iam Romani imperij facta, suo velut iure in agros vrbesq́ue, quatenus imperium patebat, inq́ue ipsam imperij sedem Romã admissa est. Et (quod merito cogitanti admirationem pariat) in tanta idololatriæ Gentiũ peruicacia, & ritibus tam seuere custoditis, religionẽ etiã seruare, & extructis synagogis colere eam & frequentari Iudæis permissum. Etsi molesti subinde gentibus illorum mores, & quod procliues ad seditiones viderentur, nonnihil de dignitate detraxerat, sed & admissi magis q̃ recepti, perpetuo odio gentium premebantur. Ea maxime caussa factum est, vt ad primam famam apostolicæ doctrinæ territi, quoniam legem aboleri & eleuari ceremonias synagogę intelligebãt, præterea veriti ne illius occasione maiori grauarentur inuidia, quę illis denuo exitio esse posset, summis conatibus Euangelio Christi sese opposuerũt, Paulum pręcipue detestati, qui quod antea damnasset, demum tanta cum grauitate & diligentia tueretur. Hæc paucissimis libare volui, ne cui in locorũ enumeratione scrupulosa esset tam frequens Iudęorũ in omni Asia Europaq́ue, his maxime locis ad q̃ Paulus accessit memoria, & vt constaret illos non solum religionis, sed & priuati commodi gratia tã præfracte aduersus Christi ministros tumultuari voluisse. Nunc ad institutum reuertendum. E

Cenchreę Cenchreis Lucas tradit soluisse Paulũ, & in Syriam nauigasse, quoniã in Ortum & Asiã erat nauigaturus: iam enim dictum à nobis ab Ortu Cenchreas

chreas mari appositas, in quibus clarissimum Corinthiorum nauale fuerit. Sed & Cenchreensis ecclesia Paulo memorata, Rom. 16. ex qua Phœbe illa sedula ministra, quam Romanis tantopere commendat Apostolus, & cui suam ad Romanos scriptam Epistolam perferendam dedit, quũ iam secundario Corinthios accessisset, tempore haud ita multo ante suum in vrbem aduentum. Haud procul Corintho vrbs fuit maxime celebris Micenæ. Interius Lacedæmon, cui Lycurgus leges dedit, vrbs olim victorijs terra mariq; partis nobilis, disciplinæ autem seueritate omnium præstantissima. In Occasum verò brumalem conuersa ciuitas Methone, quæ adhuc extat, & vulgo Modona dicitur. Veneti eam eodem bello quo Dyrrachium, de quo supra diximus, amiserũt. Hodie tota Peloponnesus Turcis paret, multis quidem annis aliquot Regulorum Græciæ, quos ipsi Despotas vocant, singulari fortitudine defensa, cæterũ auxilijs destituti, cum impares essent viribus & hostem tantum diutius ferre nequirent, rebus fractis victi subiugatiq; non regnant iam qui supersunt, sed seruiunt.

EPIRVS.

Extimus in Occasum tractus Græciæ Ætoliæ nomen habet, Acheloi fluminis ostijs ab Acarnania, quæ prima Epiri pars est distincta. In qua præter alia memoratũ oppidũ est Calidon, pręterea & Naupactus amœnissimi sinus recessu positũ, nunc Lepauthon vulgo dicitur, ditionis nõ ita pridẽ Venetorũ, sed Turcica classe illis per vim adempta, eo ipso tempore, quum in Macedonia Dyrrachium, in Peloponneso Methonem amiserunt. Trans Acheloum Epirus est Pyrrhi quondam regnum. Mons Pindus

à Macedonicis populis ab Aquilone disterminat à Meridie mari Ionio, ab Occasu eodem, sed in Adriã flexo alluitur. Gentes in ea iam olim celebres, Triballi, & Molossi. Nusquam lata est, crebris autem distincta sinibus, quorum primus qui & maximus Ambracius est, ab Ambracia oppido intimo in recessu sito nominata. In cuius ferè extimo flexu maritima vrbs Nicopolis, ab Augusto post Actiacam victoriam cõdita, & ob deuictum Antonium, quo duraret memoria, sic appellata. In hac Paulus hyemauit, & eam quæ ad Titum missa est Epistolam scripsit, magno argumento & in Epiro & iuxta iacentibus locis Apostolum Euangeliũ Christi prædicasse. Ab Hierosolymis enim & circũiacentibus regionibus vsq; ad Illyricum impletũ ab se Euangelium Christi, ipse docet Rom. 15. In Epiro Butroton fuit vetus oppidũ. Mõtana autem qua altissimis iugis in Ionium exeunt, Epirum finientia, Acroceraunia dicuntur Ptolomæo, Chaonibus & Thesprotis circũaccolentibus. Memoratur & Tomarus mons centũ fontibus circa radices, Theopõpo celebratus, Plinio. Hodie regio illa tota tot vrbibus celebris, tot gentibus habitata, sub Turcarum ditione est, Acrocerauniis gentibus liberis antea, paucos ante annos in totum subactis.

Nicopolis

DALMATIA.

A Ceraunijs montibus littora primum ab Ionio pelago recedentia angustum mare admittunt. Intus habet Croiá, quæ ante Troia dicta, quã grauissimis obsidionib⁹ pressam demũ Turca cepit. Iuxta angustiam maris Oricũ oppidũ fuit, hodie Vualonam, ni fallor accolæ vocant, inter quod & contrapositũ Italiæ littus, non amplius centũ milliũ passuũ interest.

Quod

Quod interuallū pedestri continuare tran situ pō tibus iactis primum Pyrrhus Epiri rex cogitauit post eum M. Varro cum classibus Pompeij pyra tico bello praeesset: vtrunq; aliae impediere curę, vt libro.3. Plinius tradit. Regio tota hodie Albania dicitur, quā nos ex Ptolomaeo & Plinio in Macedonia censuimus, testati hāc nō Aegeo tantum, sed & Ionio mari allui. De Dalmatia igitur proxime nobis dicendum. Haec Plinio & Ptolomęo à Lissa oppido maritimo, qua Macedonię proxima est, decursu littoris ad Scardonam vsq; patescit, à Septētrione Liburnia finita, ab Ortu aūt ijsdē mōtanis clauditur quibus supra à Saui & Danubij cō fluentia prouinciam Moesiam ab Occasu terminabamus. Regio fertilia & populosa, hodieq; prę claris oppidis habitata, quanq̄ florentissimā quōdam & innumeris ciuitatibus cultam Augustus Caesar graui bello illato fregit vastauitq;, multis oppidis dirutis. Dein Gothi per Pānonias ingressi, haud minore clade affecere. Postremo & à Turcarū acerrimis incursionib9 vexata, afflictaq; est. Oppida notiora sunt Epidaurus, diuersum ab Epi dāno Macedoniae. Iuxta cuius ruinas hodie Ragusium cernitur, clarum cum arce munitissima, suiq; iuris, nisi q; annuo tributo Turcam placat. Longius à mari nobilis ciuitas Scodra, quā Scutarim vulgo vocant, aliquādo sub ditione reipub licae Venetae, nunc Turcae paret, duriusculis pacis firmandę conditionibus illi cōcessa. Celebris est & Scardona Illyricorum campestribus proxima. Est & Delminium hodie Dama: pręterea Sicum, & marmore memoratum Tregurium, et in littore sita Salona colonia. In Dalmatia interijt Stridonis oppidum in confinio Pannoniae situm Diui Hieronymi patria, sed profecto ob tan-

ti viri memoriā, etiā vastatum, deleri atq; interire nequit. Hodie magna Dalmatiæ pars ditionis Venetorum est, primaq; terrarum omniū à Thracia & Constantinopoli, quæ ecclesias etiamnum & Episcopos habent incolumes, & quibus hosti proximis pace & tranquillitate Christum profiteri liceat. Hæc est Dalmatia quæ Diocletianum Cęsarem genuit, crudeli & exitiali in Christianos animo: quippe qui præter innumera supplici orum genera per quæ suam in nostros carnificinam exercuit, in libros etiam & scripturas sęuijt. Prҫterea anno imperij sui decimonono mense Martio solennibus Resurrectionis appetentibus per edictum omnes toto imperio Christianorum ecclesias dirui & æquari solo iussit. Hæc eadem est Dalmatia quæ Hieronymum ceu patronum ecclesiarum, & quem nemo Latinorum lucubrando vicit, nobis dedit. Tam vere igitur q̃ eleganter à Sulmonensi vate dictum est:

Terra salutiferas herbas eademq; nocentes
Gignit, & vrticę proxima sępe rosa est.

ILLYRIS, LIBVRNIA, ISTRIA

A Scardona iam Illyria, & eius pars Liburnia est, æquę cum terra Dalmatica amplitudinis, & pari montium iugo à Pannonijs qua in Boream & Ortum Solstitialem abit finita. Occidua & Meridiana parte Adriatico mari terminatur. Cæterum à Dalmatia decurrens regio, hinc mari, illinc montibus coercita sese fastigiat, subinde angustior, & qua in Istriam immittit angustissima. Veteres coloni Illyrij & Liburni literarum monimentis celebrati, neq; obscuri armorum gloria, quippe qui & Romanis negotium fecerint bellis Punicis, quū Teuta regina in illis locis rerum potiretur. Hodie

die gens frequentiſſima Sclauinorum habitat, de quibus alio in loco diximus cum admoneremus Croatos illis imminere, quorum Ecclesiæ non paucæ ſua lingua, quam Dalmaticam iactant, in ſacris etiam vtantur, & in eam verſas ſcripturas legant. Maxima Liburniç atq; Iſtriæ pars hodie ditionis eſt Venetorum: quædam & ad Pannonias attinent. Maritimorum oppidorum, in intimo ſinus Adriatici receſſu poſitum Tergeſtum cum arce & portu, principum Auſtriæ eſt. Et ſupra Iuſtinopolim ſita Flamona, quam Flumonā cognomine Sancti Viti dicunt. Sub Scardona maritima eſt Iadera colonia, ſupra quam clarus amnis Ticius. Item Narona, & Pola, à qua Polaticus, hodie Polenſis ſinus dictus. In Illyrio fuit Sardica illa iuxta Mœſiam & Dacias Aureliani, in qua, velut tradit Theodoretus, Conſtantio iubente Concilium actum, quum Vrſatius Mæſorum, & Valens Myrſorum Pannoniæ epiſcopi, Arrianorum factionis rebus nouis ſtuderēt, idq; Conſtantio fautore. Quod Concilium poſteaSardicenſe dictum eſt. Parentum oppidum hodieq; non incelebre, cuius & Plinius hoc tractu meminit. Amnes toto hoc latere Drino Dalmatiæ & Narbon, præterea & Drinus, Illyridis autem Ticius. In Iſtria Arſia fluuius quo Italiam Plinius finit. Cæterum Pomponius etiam Iſtriam Illyridis nomine amplexus, Tergeſto Illyricum terminat. Inter Tergeſtum & Flamonam Iuſtinopolis eſt ditionis Venetorum, clementer ædito colle & circumfluo mari ſita, quam vulgus, quoniā præcipua ſit Iſtriæ ciuitatum, Caudiſtriā, id eſt, caput Iſtriç appellauit. Supra Iſtriā Illyrico hodie attributum clarum oppidū Nauportus, cū amne eiuſdē nominis, Plinio. Æneas id eſſe autumat

quod hodie Labacum vocitent, sub Carnicarum Alpium radicibus, nec longe à Saui fontibus sitũ. In eo est Basilica episcopalis, cuius ferè vniuersa diocœsis Sclauinorum gentis est.

ITALIA.

A Tergesto in Boream conuersus, haud amplo terræ interuallo, rursum immani altitudine Alpiũ iuga tolluntur, quę quidẽ recta in Occasum tendẽtia, in Veragros vsq; & Sedunos prominent, atq; hinc in Austrum flexa, Ligusticũ pelagus fronte excipiunt, quę Nicæã vetus oppidum, quod hodie Nissam vocãt insinuat, & Varum amnẽ hac à parte prouinciæ terminũ fundit. Inter Varum igitur & Tergestum quicquid gemino mari & Alpibus cingitur, id totũ Italiæ tribuitur. Mare quod ab Occasu & Meridie terras cohibet iuxta Alpes Ligusticũ, dein Tyrrhenum, præterea & Inferũ appellať. Quod ab Ortu ingruit in recessu Adriaticũ, vbi primũ ingreditur Ionium, & in totum Superũ dictum est. Frons Italiæ itidem Ionio mari clauditur, amplissimis aliquot sinibus admissis, quorũ qui est maximus Tarentinus vocatur. Porrò à Pœninis Alpibus (de quibus ante dictũ est) haud longe ab Infero mari, mons Apœninus exortus continenti iugo primũ in Ortum versus, mox vbi Rubiconem amnẽ emittit, in Ortum Brumalẽ flexus, mediã Italiam ceu dorso quodã exasperat. Demũ vbi Tarento approximat, velut vndas declinaturus dispalescit in cornua: atq; hinc quidem Calabros amplexus, vbi situm est Brundusium, in Ionium: hinc Lucanorum agrum ingressus alto promontorio in Tyrrhenum immittit, sed & fronte pertinaci ad fretum vsq; Siculum porrigitur. Fuit tempus quũ ea tantũ pars quę trans Apœni

num

num & Rubiconē fluuiū in Meridiem panditur, Italię tribueretur: citra autē Gallia esset, Togata & Citerior nominata. Sed frequentibus colonijs in eo agro deductis, accidit vt cum legibus pariter atq; moribus nominis dignitate propagata, Italia ad Alpes vsq; concesserit. Vrbes eius atq; amnes, & quæ in totum memorata sunt digna, enumerare priuati temporis esset: quum sit Italia non cœli solum clementia & locorum amœnitate, sed & portuum sinuumq; commoditate, præterea & gentium & vrbium frequentia omniū Europæ regionum citra controuersiam florentissima. Maximos amnes ædunt Alpes, & Apœninus velut in hoc à naturæ benignitate Italiæ impositus, vltro citroq; non amnes modo riguos fundit & fontibus scatet, verumetiam pascuum agrum exhibet, & alicubi thermis maxime salutaris, & fodinis maxime beneficus est. A Tergesto igitur Carni habent & Veneti, quorum vrbs clarissima Venetiæ, in Adriatico sita, cultu, legibus, institutis, ciuilitate, potentia nō vrbibus modo liberę cōditionis multis, sed & regnis aliquot pręferenda, quandoquidem regna possidet ipsa & moderatur. In continente vetus illa Aquileia est ditionis Venetorum ad Natisonem amnē ex Carnicis iugis delapsum posita, quæ Patriarchā habet, cæterum hodie, vt in ruinis, vrbis magis vestigia q̃ vrbem cernas. Ab ea non longe Altinum est etiamnū celebre. Post tractū autē Forojuliensem, quem fermè totum Veneti possident, Patauiū, Brixia, Vincentium, Verona, clarissimæ & munitissimæ vrbes, & quæ sub Rheticis Alpibus eminet Bergomensis ciuitas, cum iuxta sitis claris oppidis ditioni Venetorum parent. Horum finibus Athesis clarus amnis ingressus

 ab

ab Alpibus suo alueo in Adriaticum euoluitur. Mantuam Mintius fluuius ex amœnissimo lacu Benaco emissus cingit. Nec procul Bergamo, Abdua ex Lario lacu (in cuius ripa Comum situ est vetus oppidum) in Padum illabitur. Padus ipse Pœninis iugis, siue vt Pomponius ait, imis radicibus Vesuli montis exortus, per mediam Togatam descendens, Adriaticum ingreditur. Et constare video, nullum amnem esse qui breuiori cursu maiorem aquarum vim colligat. Nõ enim amnes tantũ, vt Plinius ait, Apœninos Alpinosq; nauigabiles capit, sed lacus quoq; immensos in eum sese exonerantes: omni numero triginta flumina in mare Adriaticũ defert. Mediolanũ magnitudine & potentia celebre, longe celeberrimã facit Ambrosij memoria. Qui quidem consulari dignitate prouinciam Liguriam administrans, post Auxentij episcopi mortẽ, Catechumenus, in Episcopum lectus est, Anno Domini circiter CCCLXXX. Valentiniano Cæsare inuitum adhortãte. Cuius viri quantus amor innocentiæ & religionis, quantaq; disciplinę seueritas fuerit, hoc vno facinore pleno magnanimitatis deprehenditur, quod Theodosium Imperatorẽ suum, quia Thessalonicę ob vnius militis per tumultũ interfecti casum impotentia quadam animi commotus, aliquot milia ciuium trucidari iussisset, a sacris & communione ecclesię suę coercuit, donec publica pœnitentia princeps ille humiliatus, coram omni cœtu fidelium indigne se egisse confessus esset. Habuerunt & Vercellæ eodem tractu Eusebium episcopum eximie a Hieronymo laudatum, qui sub Valentiniano & Valente floruit. Sed & Maximus Taurinensis præsul Gennadio celebratur, sub Theodosio & Valẽtiniano

tiniano

tiniano clarus, cuius Homeliæ passim leguntur. Ipsa Augusta Taurinorum cognomin ta q ōdā Colonia, ab Alpium radicibus haud longe Vercellis abest, hodie Taurinum, ditionis principum Sabaudiæ, qui à Iuralso monte, & Lemanno lacu, in toto illo Alpium in Ligusticum abeuntiū tractu, & vtroq; à latere late patentem, & eximie fertilem, vrbibusq; & oppidis cultam regionem, cæterum qua Italiam prospicit (Pedemontana hodie dicta) longe cultissimam, vsq; in Niceam maritimam eorum vrbem possident. Cotij quondam id regnum fuit, à quo vt ante diximus, Cotianæ Alpes Augusti primum tempore vocatæ. Non prætereundum, eam partem Italiæ, quæ sub Alpibus iacet, & in qua Mediolanū est, Transpadanam Romanis: alteram autem vicinā Apœnino, Cispadanam dictam esse, in qua Seno gallia à Senonibus, qui primi, vt tradit Sempronius; transcensis Alpibus & Arunte duce ea loca quæ circum Padum sunt, pulsis veteribus Colonis, possiderunt. In Cispadana præcipuæ vrbes Dertona, Parma, Placētia, Regium Lepidi, Mutina, Bononia, Ferraria, Rauenna. Quarū regio cum reliqua togata, Transapœnina dicta, Catone authore, & Italia Cisapœnina, quæ in Thuscū pelagus abit. Nos vtriusq; lateris præcipua tantum in transcursu loca cēsebimus: prius illud præfati, reliquam Italiam circumquaq; angustam esse, & qua maxime patet nō amplius ducentis milibus passuum patere, authore Plinio. Ergo ab Ortu Rubicon amnis, vetus Italiæ limes, in cuius ripa Cæsarem Dictatorem ciuile bellum meditantem, hæsitabundum cōstitisse Suetonius tradit. Supra quem in littore Ariminum iacet, vetus ciuitas. Et haud procul in Cumero promontorio

sita Ancon, citra quam fluuius Æsis Pomponio dictus. Interius regio fertilissima, Marchia hodie Anconitana vocata, amnis Metaurus, deinde Picenorum agri, & in littore sita Potentia, mox fluuius Clitumnus, supra quem vetustam Marsorum gentem Apœninus amplectitur. Inde Pelignorum agri, vbi hodie Lauretum, vulgo frequens, & fluuius Aternus Frentanorum gentem alluens. Proximus autem ei Tifernus amnis & ipse clarus. Deinde mons Garganus celsissimo iugo in mare prominens, hodie Sancti Angeli dictus, à quo iam longe lateque Apuli colunt, quorum pars Cannenses iuxta Aufidũ amnem, ingenti Romanorum clade memorabiles. Florus tradit in ea pugna Aufidum aliquandiu cruentum fuisse, quum Hãnibal duos maximos exercitus cæcidisset, & annulorum modios duos inter equitum cadauera collectos misisset Carthaginem. Supra Aufidum littoralis ciuitas Bariũ adhuc durat ditionis Galeaciorum. Mox vltra promontorium quod Apœninus facit, Isthmo Peninsulæ Calabricæ appositum Brundusium, ex cuius portu in Epirum contra positam commodissimus traiectus est. Intus regio magnæ olim Græcię cognomine, & in ea pariter memoratissimæ vrbes, Tarentus, Metapontum, Croto. Tarenti Architas floruit, Crotone Pythagoras, vbi, si Iustino credimus, viginti annis docuit, inde Metapontum migranti, quum ex humanis excessisset, domo qua habitauit sublata, templum illi extructum est, & diuûm honores decreti. Eodem tractu Turium fuit, in quo Herodotus historiã suam scripsit, Plinio. Ipsam Peninsulam Calabri & Salẽtini tenent, frons extima in Ortum spectans, Salẽtinum habet promõtorium,

torium, cui ab Occasu diuersum Lacinium, sinũ qui Tarentinus dicitur, finit. Inde sinus alter, sed minor, Scyllacæus, Petiliam habuit, nunc eius loco oppidum est, quod Bellum castrum vulgo nominant. Dein frons illa asperrima Apœnini in Siculum fretũ porrecta, & in freti littore Rhegyum adhuc nomen retinens, clarum Pauli memoria, qui Syracusis relictis hoc primũ loco Italiam attigit. A freto iam in Occasum spectare Italia incipit, cuius lateris primi Brutij, à promontorio, quod & Scylleum & Brutium vocatur. Deinde Lucani longe amœnissimos saltus tenent, per quos Silarus amnis effluit. Mox Picentini populi, fluuius Sarnus, & in amœnissimi sinus recessu sita vrbs, ante Parthenope dicta, nunc Neapolis, posterius nomen Augustus ei indidit. In eius sinus extimo promontorio, quod in Austrum spectat, Puteoli sunt, ciuitas Colonia, ante Dicearchia dicta, ob iustam opinor reipublicæ administrationem. Sed nomen à Romanis secundo bello Punico mutatum, & à puteorum frequẽtia Puteoli dicti, velut libro quinto Strabo tradit. Ad hanc vrbem Paulus captiuus cum à Rhegyo oppido soluisset, postridie delatus est, et repertis fratribus apud eos septem diebus mansit rogatus, sicut Lucas Actorum vltimo tradit: magno argumento iam tum non in vrbe solum, sed in reliqua quoque Italia fuisse, qui Christo fiderent, iam enĩ in annum sextum & vicesimũ historia vitę, mortis & resurrectionis Christi Apostolica prædicatione longe lateque intonuerat. Nã & Tiberio imperatori, cuius decimooctauo anno imperij Iesus crucifixus est, allatis è Syria nuntijs, & re statim percognita, visum vt inter deos Romæ Christus consecraretur. Prętereaex Pauli ad Romanos Epistola

Rhegyũ

Puteoli.

Epistola liquet, è Græcia & Macedonia discipulos eius, sed & ex Palæstina venisse in vrbem, nō quosuis, sed eximios & Apostolica etiam dignitate præstantes viros, qui Romanam illam ecclesiam fundauerint, ad quam vt celebrem, iam & multis ecclesijs notam scribere, & præcipuos illius operarios longe ante cognitos, vt familiares salutare voluerit. Certe ipse nominatim Andronicum et Iuniam inter insignes Apostolos numerat, qui etiam ante se in Christo fuerint. Mirū autem Eusebium secundo Claudij anno Petrū Romam venisse scribere ausum, quū Hierosolymis fuisse eum etiam post octauum annum imperij eius ex ipso Paulo colligatur. Is enim Galatis scribens à tempore vocationis suæ continuo se Damascom in Arabiam abijsse, ac denuo reuersum fuisse Damascum testatur. Non liquet autem quanto tempore abfuerit, quod neq; nos excutimus, illo contenti, quod magno eruditorum consensu asseritur, annum eum post Christi ascensionē fuisse conuersum. Sed et hoc certum est annis tribus Damasci moratum esse, cum ex Arabia redijsset. Deinde post annos quatuordecim rursum ascendit Hierosolymam cum Barnaba, vbi Euangelion suum cum præcipuis Apostolorum, Iacob, Petro & Ioanne contulisse se confirmat. Quum igitur annum illum post quem vocatus est tribus illis, quibus ex Arabia rediens Damasci egit, adnumeramus, & quatuordecim annis quibus in Syria, Ciliciaq; Christum prædicauit, addimus, numerus annorum. XVIII. colligitur, quot anni supputantur à morte Christi vsq; in octauum Claudij annum, nempe Tiberij sex (tot enim ille annis post mortem Domini vixit) Caligulę quatuor, à quo tempore Claudius imperare cœpit, cuius octauo

sus octavo anno Petrus adhuc Hierosolymis fuit. Porro si verum est, quod idem Eusebius asserit, Petrum septem annis Antiochenę ecclesię pręfuisse, atque inde Romam primum venisse, constabit eum primo Neronis anno, hoc est, duobus plurimum annis ante Paulum in vrbem venisse, quatuordecim enim non amplius annis Claudius imperauit. Quod ipsum sane hoc mihi probabilius videtur, quo longius illi, quos modo citauimus à scopo aberrarunt: vt interim sinamus quod tempus quo in Arabia fuit ad calculum non reducimus. At quoniam in hanc materiam incidimus non fuerit fortasse alienum, coniecturis confirmare quæ scripturis probauimus. Constat Apostolum è Corintho ad Romanos per Phœben ministram tum scripsisse, quum iam secundo per Macedoniam ingressus eam ecclesiam inuisisset, ac mox in Asiam, atque inde Hierosolymam esset iturus. Quod duobus argumentis colligitur. Vno, quòd in Epistola ad Romanos Priscam & Aquilam, qui tum Romæ agebant saluos esse iubet, quos tamen primo aduentu suo vrbe Roma Claudij iussu pulsos Corinthi reperit, quosque Ephesum vsque comites habuit, iuxta Lucam Act. 17. Altero, quod quintodecimo cap. ad Rom. palam ipse Paulus indicat eam Epistolam à se scriptam & missam, quum ob exulceratissimam Iudæorum inuidiam, Achaiam & Græciam velut coactus relinquere, iter rursum per Macedoniam in Asiam & Syriam adornasset, ac iam spem faceret, qui in vrbe erant fratribus, se primo quoque tempore Romam venturum. At vero hac ipsa profectione, qua in Syriam delatus Hierosolymam peruenit, captum Apostolum & in vincula coniectum palam indicat Lucas, & historiæ series conuincit.

Act. 19.

Acto.19. & duobus sequentibus capitibus comprehensa. Quæ cum ita habeant, constat hoc ipso anno ad Romanos scriptam Epistolam, quo Hierosolymis Apostolus à Claudio Lysia Tribuno est captus: hoc autem accidit anno Claudij decimotertio, supputante ad eum modum etiam Hieronymo. Si igitur hoc tempore Petrus Romæ fuit, præsertim à tot annis, quî factum est vt Apostolus Aquilæ recentem in vrbem reditum cognouerit, & præcipuos in ministerio Christi fratres, qui Romæ essent, salutandos duxerit, Petrū ipsum tantum virum (cuius vidēdi gratia aliquādo Damasco relicta Hierosolymam profectus sit) aut ignorarit aut præterierit? Vt interim non excutiamus quod ex responsione Iudæorum ad Paulum, cuius Lucas vltimo capite Actorū meminit, nihil minus intelligitur, quàm eo tempore Petrum circūcisionis Apostolum Romæ aut cognitum aut admodum celebrem fuisse. Vtcunque autem hæc habeant, satis constat non ita multo ante Paulum tempore Petrum Romam venire potuisse, & ante vtriusque aduentum celebrē iam & notam multis ecclesijs Romanam fuisse. Quod equidem non hoc animo sentio, velut hāc illi vrbi gloriam inuideam, quæ Petrum & Paulum peculiariter sibi vendicat (quanquam & hoc ipsum velut ambitiosum & dissensionibus accōmodum carpit Apostolus) sed tantum vt Lectorem admonerem longe aliud & scripturis probari, & confirmari cōiecturis, q̄ hactenus multi ambitiosius q̄ verius hac de re scripserunt. Nunc ad institutum reuertor. Constat Italiam (nisi vbi Tarentino sinu diuiditur) nusquam angustiorem esse q̄ ab intimo sinus Puteolorum recessu in contrariū Adriatici littus, à qua parte fertilissimus Cā-

paniæ ager aperitur. Inq; littore situm vetus oppidum Cumæ, amnis Vulturnus. Intus Capua illa quę Hannibalem fatigatum victorijs, luxuat que otio perdidit. Vltra quam Lyris amnis maximus, Latinorum tractum à Campano distermi- nat. Deinde in littore sita Ostia, supra quam Ro- ma iacet interfluo Tiberi, quam Plinius secūdus Romuli ętate adeo angustam fuisse tradit, vt tres tantum portas, aut (si plurimas tradētibus creda- tur) quatuor habuerit: ętate autem sua triginta se- ptem amplius: sed & posteros principes auxisse eam & pomerio addidisse constat. Certum autē nulli vrbium vnquam tale imperium contigisse. Quod ne perpetuum esset, primum ciuilibus di- scordijs perculsum, occupata mox libertate, im- peratoribus magna parte malis cessit, quorum li- bidine & fastu cum violarentur leges, ciues tru- cidarentur, opes profunderentur, neque multus aut ęquitati aut honestati locus esset, factum est, vt ex publicę disciplinę casu, imperij pariter vires elanguerint, fœderatę gentes rebellarint, limites Barbaræ nationes occuparint, prouincias vasta- rint: postremo & ipsam Italiam ingressi, vrbem imperij sedem semel iterumque captam diruerint Proinde hoc vitia potuere, vt inuictum ab alijs regnum seipsum ferre nequierit, ita demum fra- ctis rebus, vt pręter nomen & rerum gestarum memoriā hodie nihil extet q̃ agnosci facile queat Amplissimo q̃dē Germanię imperio hūc honorē maiores nr̄i tribuerunt, vt Romanū dicere, & tā- potētis quōdā imperij memoria ceu fausta orna- re voluerit, vt Germanoꝝ reges cęsaresq; hodie Romanoꝝ dicant̄, et Impatoris nomē etiānū vt faustū felixq; retineat̄. Quo noīe hodie inclyt⁹ est Carolus ille quintus, non nobilitate solū & maio rum

Roma.

rum gloria, verumetiam sua virtute & potentia magnus. Sed vt reliqua loco prosequamur, notã dum haud longe ab vrbe vltra tamen Ariciam, oppidulum esse Foroappiũ, seu vt Lucas ipsum nominat Appij forum, per quod Roma proficiscentibus in mediterranea Campaniæ iter est, vn de Foroappij dicti Plinio lib.3. qui accolunt: sicut alio in loco Foroclaudios censet, á loco qui Forũ Claudij dicitur. Tres Tabernæ autem proximæ Appij foro erant, iuxta quas Apostolus á Romanæ ecclesiæ fratribus quibusdam, qui de eius aduentu nuntium acceperant, exceptus, & vel catenis grauis, ductusq; á Centurione in ipsam vrbẽ deductus est. Et vt Lucas tradit cap. vltimo, statim Paulo concessum vt priuatim habitaret, addito milite á quo custodiretur, atq; ita toto biennio in suo conducto compeditum regnum dei prædicasse, nemine prohibente. Porro non hoc solum egit pro summa cura & solicitudine sua captiuus Apostolus, vt coram doceret fratres humile hospitiolum suum ingressos, sed ecclesias etiam Asiæ atq; Europæ, quas aut ipse coram instituisset, aut sui cooperatores & comministri Christum docuissent, missis Epistolis consolari, & falsorũ fratrum blandiloquentia laborantes, sermone Euangelij puro, nec adulterato humanis decretis confortare, atq; ea ratione etiam posteritati consulere perrexerit: non compedes ferro graues, nõ custodia tot nominibus molesta, nuntium illum Euangelicum, spiritu plenum & tertio é cœlo doctum, remorantur, quin perdius & pernox iniunctum sibi ministerij munus summa cum fiducia fuerit executus. Scripsit autem ex vrbe ecclesiæ Galatarum, Philippensium, Ephesiorum, Hebræorum, & Collossensium, sed & ad singulos etiã,

Appij forum.

Tres Tabernæ.

vt ad Timotheum, ad quem ante quoq; ex Laodicæa Phrygiæ Pacatianæ scripserat, & ad Philemonem ex vinculis scripsit. Enimuero cum liber esset antea quoq; eodem munere functus est, ne deesset gregi Domini. Et ad Corinthios quidem ante secundum suum in Græciam aduentum ex Epheso scripsit, præmissis quibusdam in Achaiã quos ipse mox per Macedoniam erat secuturus. Deinde scripsit iterum, quum relicta Corintho & Macedonia iam tertium peragrata Philippos rediisset, mox inde in Asiam soluturus, nec redituros. Quorum itinerum Lucas cap. 19. & 20. Act. meminit. Pari modo & Thessalonicenses consolatus, cum ageret Athenis, binis literis suam illis mentem aperuit, quum id temporis coram agendi facultas ei negaretur. Ex Nicopoli autem, quę in Epiro est, iam antea Titum suum in Creta relictum, quid facto opus esset admonuerat. Atque hæc quidem omnia seruus ille seruorum Christi liber adhuc, cęterum in æstu, frigore, nuditate, fame, interim & virgis cæsus, & tumultibus agitatus, emissusq; & elapsus breuiter, perpetuo vitæ periculo comitatus agebat, palam testatus quod interim docebat, Eam virtutem quæ ex fide est, infirmitate perfici. Notius vero q̃ indicari multis opus sit de Petro & Paulo columnis ecclesiarum Romæ supplicium sumptum, atq; illũ quidem cruci affixũ, hunc honestiori mortis genere, quoniã ciuium Romanorum esset, securi percussum. Nec est (quod equidem sciam) ab historicis proditũ, quod vlli ante illos propter Christũ Romæ interierint. Tiberiũ enim, cuius tempore nomen Christianũ in sęculũ introiuit, accusatoribus Christianorum periculum interminatum fuisse Tertullianus scribit, Fortasse Caligulę pro ani-

mi malignitate furor non defuiſſet, ſed annis pau
cis imperio pręfuit. Claudius ingenij natura pla-
cidi & tranquilli, ob exortum religionis diſſidiū,
vrbe tantum Iudęos pepulit, nec atrocius ſęuijſ-
ſe legitur. Nero igitur ſuam vrbem Chriſtiano
primum ſanguine polluit, parum enim videba-
tur Senecam & alios bene meritos mori iuſſiſſe,
niſi crudelitatem ſuam grauaret impietas. Quam
deinde ſecuti pleriꝗ Imperatores, ad vſq; Con-
ſtantini magni tempora, hoc eſt, ducentis quin-
quaginta amplius annis Chriſti fideles per atro-
ciſſima edicta propoſita nō in vrbe ſolum, cuius
eo tempore pientiſſimi paſtores erant, verūetiā
in prouincijs omnibus ingenti clade, prӕterea
nullo non ſuppliciorum ac pœnarum genere af-
flixerunt. Leuiculum tum erat & tolerabile infa
mia notari, damnari in metallum, & ad beſtias,
cum quibus & Paulus in harena conflixit, item
rebus omnibus ſpoliari, in exilium mitti, depor-
tari in inſulas, in vinculis teneri, oculo effoſſo, po
plite ſucciſo, mutilari: atrocius ſӕuiebatur, & my
riades interim ſeruorum Chriſti trucidabantur,
neq; aut ordini vlli, aut ſexui, aut ӕtati parcebāt.
Nam martyria prope omnia quӕ toto orbe cele-
berrima ſunt, & veterum annalium memoria re
coluntur, impijs illis vrbis Romӕ monarchis ac
cepta referimus. Porro ne à Conſtantino quidē
vſq; in Hieronymi et Auguſtini tempora res no
ſtrӕ admodum tutę aut tranquillę fuerunt. Ani-
mi principum varij & ancipites, multis modis
turbarunt eccleſias: ſed & Arriana factio, quam
Cęſarum maxime fauor exaſperabat (ipſo Con-
ſtantino demum Arriano) pręcipuarum eccleſia-
rum Epiſcopos, Apoſtolicę regulę vnice aman-
tes, non vexauit modo vinculis & exilijs, ſed
pro-

prorſus etiam ceu hæreticos (quibus tamẽ cum hęreticis & Apoſtolicæ doctrinæ hoſtibus bellũ erat) extinxit, vt profecto non alia magis cauſſa tantę potentię defectio (de qua prędixit Apoſtolus) accidiſſe videatur, q̃ quod poſt orbem terrarum tot cladibus iniurijſq; afflictum, demũ etiã Gygantum more cœlo bellum indicere, & contra Chriſtum Dominum arma ſumere Roma fuerit auſa. Et de ea quidem hactenus: nunc reliqua loca ad Varum vſque paucis indicanda. Trans Tiberim in Occaſum, oram legentibus ager Viterbienſis occurrit, in quo veteres quondam populi Faliſci: deinde Hetruſcorum in quo Volaterrani. Et Senenſis hodie regio, oppidum intus Peruſia vetus, & Arretium. Mox iuxta Arnum Fluentini, vbi hodie Florentia eſt, Arno amni impoſita. Ab ea in Apœninum recedens Piſtorium etiam Plinio memoratum. Inde intra Arnum & Æſarẽ amnes clariſſimę vrbes Piſa & Luca, neutra maritima, ſed à littore Piſa remotior: inde ad Macram fluuium reliqua Hetruſcorum loca variè quondam habitata Plinio, qui Vmbros, Pelaſgos, Lydos, Tyrrhenos à rege cognominatos (vnde et mari nomen) mox Thuſcos tenuiſſe tradit. A Macra qui finis eſt Hetrurię aduſque Varum Ligures iacẽt, quorũ clariſſima hodie vrbs Genua cum portu memorabili. Varo autem appoſita Nicœa eſt, quã haud longe diſſiti Maſſilieſes olim condidere, finis Italiæ.

AFRICA IN VNIVERSVM.

Antequã de Africa per partes dicerem, viſum eſt mihi è re futurũ, ſi prius vniuerſam deliniauero, q̃ deinde rectius partes, maxime aũt quę altrinſecus in mediterraneũ vergũt

accipi & mandari memoriæ possent. Igitur pars illa habitatæ terræ, quam nos Africam Græci Lybiam vocant, à Meridie & Austro minus explorata veteribus fuit, partim quod vastissimis solitudinibus distincta, multis locis impermeabilis est: partim etiam quod à paucis quorum quidem vetus extet memoria, magis circumnauigata creditur quâm perspecta aut propius cognita, vt nõ iniuria illius partem ceu incognitam Cl. Ptolomæus non admodum vetus author præterierit, nulla eius mentione prodita. Memoratur quidẽ inter præcipuos ex veteribus Hanno Carthaginensium dux, quum res Punicæ florentissimæ essent, à suis exploratum missus, & a Gadibus ad finem Arabiæ circumuectus, nauigationem eam scripto prodidisse, velut scribit Plinius. Et post eũ Eudoxum quendam, Ptolomæum Latyrum regem Alexandriç profugientem, sinu Arabico egressum per hoc pelagus quo omnis Africa ambitur Gades vsque peruectũ esse, ex Nepotis authoritate Pomponius libro tertio tradit. Ante et Polybius Annalium scriptor, quũ a Scipione Aemiliano tũ in Africa agẽti classem accepisset scrutandi gratia, magnam occidui littoris partem legit. Quorum omnium fidem redimit recens experientia vastissimç nauigationis, qua principes Lusitani ex India quotannis omne genus aromatica & merces Vlysipponem reportant, tota semel quanta quanta est Africa circumnauigata, & ad fauces ferme vsque Arabici sinus explorato littore, vt vel hac a parte auaritiç & luxui, magnis alioqui rerum humanarum pestibus, gratiam aliquam debere videamur, quod illam orbis partẽ tot sæculis intactam nobis reclusere, & nutantẽ veteris historiç fidem toties repetito testimonio

ab omni

ab omni erroris suspicione liberarunt. Ergo tribus à partibus, Oriente, Meridie et Occasu, Oceano Aethiopico, & vbi in Hispaniam & fretum reclinat etiam Atlantico cognominato, Africa clauditur, parte quæ in Septentrionem spectat, mediterraneo mari excepta. Sed & Nilo quà in Aequinoctialem ortum patescit, ab Asia & Aethiopicis gentibus iuxta sinum Arabicum positis finitur. Breuior quidem hac parte quàm Europa, cęterum in Meridiem recedens ita lata, vt ne conferri quidem ei vllo modo Europa possit. Quippe quę ex recenti obseruatione latitudinis tantum vltra tropicum parallelum Capricorni egrediatur, quantum intimus Adriatici sinus angulus à Solstitiali circulo Cancri discedit. Neque de hoc dubitandum esse arbitror, quum cognitio latitudinis terrę marisue tam facilis & obuia in omni loco existat. Quãquam autem ad hunc modum patet Libya, & ingenti procursu terrarum gentes plurimas sustinet, tamen omnium terræ partium minime est pro magnitudine sua habitatione frequens: & non paucis in locis qui habitant, pręter effigiem & linguam nil habēt quod hominem exprimat, adeo agresti & inculto vitæ genere degitur. Constat sane fabulosam eam vndiquaq; esse, maioremque eius partem intra solis tropicos contineri, qua vel sola caussa squalere tot locis & deserta esse creditur. Neq; alia orbis pars est, quę hominum commertia minus ferat, & longius alicubi summoueat. A quibus incommodis maxime aliena Europa, etiamsi impar magnitudine, frequentia tamen & coitu mortalium ipsam etiam Asiam vincit, quę tametsi longe est cultior Africa, tamen & ipsa multis locis desertior videtur, nisi quod re ipsa vasta magis q̃ deserta

alicubi cultorem non habet, cui tamen sui potiun di copiam facere videri possit. A qua tamen benignitate in tātum abest Libyę tellus, vt plurimis in locis eius si maxime velis & cupias nulla prorsus occasio figendarum sedium sese offerat. Cuius rei plures caussę sunt, sed pręcipuæ aquarum inopia, solum puluere ceu cinere inane & flaccidum, moles arenarum periculosæ, quę dum ventis agitantur perinde atq; in pelago procellę fluctuant. Postremo malefici generis bestiarum (quo maxime malo Africa vexatur) tantus prouentus, vt alicubi ne fertilis quidem ager prę illis coli aut habitari queat, alicubi ęgre, nec nisi ocreatis arare aut colere, atque hoc vel solo pręsidio serpentum morsus eludere liceat. Qua vel præcipua caussa verisimile est Ceruos Africam non gignere, quoniam hoc animal serpentes extreme odiat. Plinius author est libro decimo, maiorem partem animalium in Africa æstate nō bibere ob imbrium penuriam, & siquibus captis aqua præbeatur ad potum statim ea mori, mirifica profecto naturę prouidentia, hac à parte ceu munere quodam penuriam sarciēte, vt teneri interim terrę queant. Quod ad arenosa illa inuolucra attinet pereleganter exposuit Iulius Solinus, testatus etiam in terris Syrtes esse, nihil minus illis quas procellę conuerrūt in pelago funestas. Refert enim libro vltimo Strabo Cambysis exercitum in Æthiopia arenis vento agitatis periclitatum esse. Et Herodotus Psyllos veterem in Africa gentē, in Austrum progressos cumulis arenarum opertos perijsse tradit. Neque est vt ceu indignam fide historiam suspicemur, cum nostri plęrunq; in hyeme similia patiantur à niuibus, vbi densas & recenti à casu volubiles eas Septentrio exagitat.

Nunc

Nunc vt quàm distinctissime situs Libyę accipiatur, animaduertendum ab Occasu eam in Ortum Atlante monte in duo primum latera diuidi, quorum alterum in Notum, vt dixi, excurrit, alterũ breuiori spacio in mare Mediterraneum desinit. Quicquid vltra eum Meridiem versus iacet, vno nomine Æthiopicis gentibus tribuitur. Quod citra in Boream vergit, commodius iam & agro fertiliore habitatur, ante in regna, paulo mox à Romanis eam partem occupantibus, in prouincias distinctum: cuius potissimum nomina sunt, ab occasu Mauritania, hinc Numidia, deinde quę proprie Africa, demum Cyrenaica regio, de quibus infra singillatim dicemus. Atlas ipse immanibus & supra quàm facile credi possit altis iugis extollitur, ab Occasu exortus vbi & Atlantico Oceano nomẽ imponit, inde perpetuo dorso variè flexus, in Ortum & Nilum egreditur, quaq; Ægyptum ab Æthiopia dirimit, Erythręum etiam mare attingit, & nunc in Boream, nũc in Austrum excurrens hinc inde innumeras gentes disterminat, breuiterque hoc sibi regnum in Africa vendicat, quod in Asia Taurus, in Europa Alpes possident. Suetonius Paulinus (quem consulem Plinius vidit) primus Romanorum ducum eum montem spacio aliquot milium transgressus, inter cętera prodidit Atlantis verticem altis etiam æstate niuibus operiri, manifesto altitudinis argumento. Iuxta quem qui ab Austrino latere propius habitant Æthiopes, magis mansueti cultiq;, nec tã sunt colorati q̃ interiores. Et ad Occasum quidẽ Oceano proximi Hesperij dicti varijs gẽtib. distinguũtur, sed pręcipue tñ Terotæ, Perorsi, Berini, ob frequentẽ Elephãtorũ venationẽ ebore abundantes, præterea Nigritæ & Getuli,

qui in littore purpuram et muricem capiunt, om nium ad tingendum efficacissimum Pomponio. Contra vero in Ortum solis expositi, qui Æthiopes sub Ægypto cognominantur, longe omniũ terrarum Æthiopiæ frequentissimam & cultissimam partem colunt: eam enim Nilus quotannis quemadmodum & Ægyptum irrigat. Mela scribit plus auri apud hos esse q̃ apud Persas, atq; ea de re (vt semper pretiosiora existimantur quæ rariora) ære ceu auro apud eos exornãtur, aureq; vincula fontium fabricant. Sed & oppidis plurimis & regno etiã, quod & Ægypto imperauit quondam illustres fuerunt. Nec esse vlla in parte Africæ frequentiorem elephãtorum venationem oppida aliquot testantur, quibus inde imposita sunt nomina. Supra illos feri iam & agrestes Troglo ditæ ideo specus pro domibus effodiunt, quod il los æstiuus ardor minus penetret, ac terris rcceptus aër minus ferueat. Vicini illis sunt Ichthyophagi, qui piscibus, & Anthropophagi, qui carne humana vescuntur, inter quos Græci & Ophi ophagos nominant, quod serpentibus vesci huic genti vulgare sit. Neq; fabulosa in totum videri debent, quæ de his gentibus veteres prodiere, nam vt Græcorum in mentiendo leuitatem inamus, satis constat Æthiopiam à Ptolomæo Philadelpho rerum insignium diligentissimo scrutatore, cuiq; ad eam rem neque opes neque homines (Rex enim Ægypti fuit) defuerunt, excussam esse. Deinde & Romanis armis tempore Augusti duce P. Petronio equestris ordinis præfecto Ægypti exploratam. Postremo & à Nerone ęta te Plinij, quum Æthiopicum bellum cogitaret, militibus Prætorianis cum tribuno ad exploran dũ missis lustratã. Super omnes autẽ Iuba Mau ritaniæ

ritaniæ regis in hisce locis perquirendis annotan discp singularis diligentia extitit. Iam & negotiatoribus nostris proximis annis explorata quædam magna fide referuntur. Esse videlicet alicubi Æthiopes nudos & inermes, quos Gamphasantes Pomponius vocari ait, armorum omniũ ignaros, nec vitare tela peritos, nec iacere, & obuios fugere consuetos. Contrà alios arcus gerere, & ex piscium ossibus telorum venabula conficere tanta duritie, vt non minus saucient q̃ si ex ære ferroue essent: eum vero morem Insularibus Atlantici propemodum peculiarem esse, necp alio magis armorũ genere vti. Alicubi & Anthropophagos feris moribus, nec vllo cultu, sed & promiscua cõnubia audiri, quod de Garamantibus veteres retulerunt, aliacp id genus complusculа memorant, quæ dies ipsa cura principum & diuturniore cum illis gentibus cõmertio hauddubie clariora certioracp efficiet. De monstrosis hominũ formis, & quod quidã lingua, alij labris careant, multis pro eloquio nutus sit, præterea homines reperiri quibus vnus tãtum in fronte oculus, rursum quibus nullũ caput, sed in pectore oculi existant, nondum audio cõpertum, q̃q̃ frequẽs est illorum apud idoneos scriptores mentio: vt interim tutissimum sit Augustinũ sequi in Africa natum, qui libro de Ciuitate Dei octauo mõstrosas gentes nullas esse existimat, aut si sint, homines non esse, aut ex Adam ortos si homines sint. Deus enim (inquit) creator omniũ, qui vbi & quando creari quid oporteat vel oportuerit ipse nouit sciens vniuersitatis pulchritudinem, quarum partium vel similitudine vel dissimilitudine contexat. Inter illas autem Orientis & Occidẽtis Aethiopes, intermedia loca aut exusta sunt, aut are-

nis obducta, aut infesta serpentibus, Pomponio. Plinius tradit, inopia aquarum fieri vt ad paucos amnes animalia innumera cōgregētur, inter quæ quum varie fœminis cuiusq; generis mares aut vi, aut voluptate misceantur, multiformes inde partus cōstare. Vnde vulgare Græcis dictū manauerit, Semper aliquid noui Africā afferre. Profecto gratiā aliquā illi regioni varietas animantiū conciliaret, etiam monstrosa, si ex illis nulla noxia æderentur, & isto malo in totū Africa careret. At vero & basiliscum gignit, & Catoblepā, nō grandes bestias, quę tamen visu hominem interimant. Paruum animal est scorpius, sed quo in Libya nihil nocentius reperiatur, vt taceam quantū ab anguibus mali iter agentibus, quantum â leonibus, pardis, & alijs id genus feris animalibus, quorum Plinius & Solinus meminerunt, periculi immineat. Salustius certe grauis author plures mortalium in Africa bestijs quàm morbis interire scriptum reliquit. Atq; hæc quidem generatim de Africa.

MAVRITANIA.

NVnc eius lateris quod citra Atlantem est, partes, vt ante â nobis enumeratæ sunt, resumemus. Prima et maxime occidua Mauritania, â Mauris vetusta gente nominata: ab Ortu Mulucha celeberrimo amne terminatur qua lōgissime abit in Austrum Atlante mōte, cuius ante meminimus, excipitur: inter quē & fretum Herculeū latissimo littore pelago in Occasum obuersa, frequētibus sinibus & promontorijs distinguitur. Nusquā autem fertilior aut cultior q̄ â freto & littoribus illis quæ mare Ibericū â Septētrione alluit, quanq; & opposito in littore Oceani fœcundi soli & vinetis maxime fertilis

existat

existat. Amnes habet nauigabiles: & præter Atlantem septem montibus attollitur, qui continenter & quasi de industria in ordinem expositi ob numerum septem, ob similitudinem Fratres vocantur, sicut Pomponius proxime Mauritaniam natus tradit. Fretum Gaditanum cognominatũ illo loco duas orbis partes, Africam scilicet & Europam disterminat duodecim milibus passuum longitudine: nusquam interim latius decem milibus passuum: inter Mellariã autem Bethicæ & Mauritaniæ promontorium, quod Album dicitur, non amplius quinq; milium passuum latum, ex Graculæ iuxta geniti authoritate Plinius asserit. In ea duo promõtoria sunt è regione posita, quorũ quod Africæ est Abyla, quod Europæ Calpe dicitur. Porrò ea montium forma est, vt cohæsisse aliquando videri possit, atq; inde vulgo persuasum Herculem montem perfodisse & Oceanum terris immisisse, ob quarũ rerum memoriã ipsos montes indigenæ Herculis columnas dixerint. Hæc est Mauritania cuius Bochus ille rex fuit, qui in Iugurthino bello tam varius & versutus, demum Iugurthę proditi magna caussa fuit, à quo Bochiana dicta regionis pars qua in Ortũ, quemadmodum pariter regio nomine Bogudiana extima, quæ in Atlanticum & Occasum vergit, antea Sitiphensis ab oppido Sitiphi, post autem Tingitana ab peruetери oppido Tingi appellata, quum prouincia esse cœpit, quod sub Caio Caligula factum est, sicut & Bochiana mox Cæsariensis dicta, diu enim regum nomina obtinuisse Mauritaniã etiam Plinius author est. Oppida habere complusculа dicitur, sed parua, inter quæ & Coloniæ fuerunt ab Augusto & Claudio Cęsare aliquando mutatis itidẽ nominibus deductæ

Plini-

Plinius tradit libro quinto, populorũ Africę oppidorumq; nomina vel maxime ineffabilia esse, præter q̃ ipsorum linguis: & aliàs castella fermè inhabitare ait. Sed in Oceani littore pręcipua quõdam Iulia Cõstantia, Augusti colonia, in qua Honoratus ille episcopus fuit qui ad Arcadiũ quendam exulem epistolã de rebus aduersis pro Christo ferendis hortatoriã scripsit, authore Gennadio. Hodie pars huius quæ freto est proxima, regibus Hispanis paret, interiora Sarraceni tenent quorum ditionis est fermè reliqua omnis huius littoris Africa. Non tacendum autem hoc loco Mauritaniam ætate Augustini, & ante eum Cypriani celeberrimas ecclesias piosq; & eruditos viros episcopos habuisse, id quod non vno in loco innuit Augustinus. Habet adhuc quosdã tractus ille Bethicæ proximus: & est verisimile alijs itidem locis Africæ Christianum nomen non prorsus interijsse.

NVMIDIA.

A Mulucha ad Ampsagã vsq; fluuium Numidia extenditur, Pomponio. Plinius & Ptolomæus eum tractũ prouincię Cæsariensi tribuerunt, & ille supra Ampsagam Numidiæ loca censet, quæ in minori Africa Mela statuit, nullo sanè errore, cum in locorũ gentiũq; & amnium descriptione illis conueniat, dimensione finium (qui sępissime variant) tantum diuersis: nobis Pomponium sequi placuit, veteres maxime limites indicantem, qui postmodũ redactis in prouincias terris illis confusi fuerint. Nomen regioni à Numidis datum, quos & Nomàdas dictos Plinius ait, à permutandis papilionibus, mapalia sua, hoc est, domus plaustris circũferentes, quod eleganter Silius reddidit lib. 3.

Nulla

Nulla domus, plaustris habitāt, migrare p̄ arua
Mos, atq; errantes circumuectare penates.
Horū pars Massyli, qui & Massesyli dicti, equorum nobilitate memorati. Inter oppida autē præcipue sunt celebria Cirta opulentissima quondā, & duorum regum Syphacis & Iubæ, vt Mela tradit, domus: quorū prior tertio bello Punico à Scipione captus, & (si Polybio credimus) in triumpho ductus, alter in Cæsaris Dictatoris bello ciuili, quia se partibus socium præbuisset, extinctus est. Strabo libro vltimo tradit, Cirtā postea Micypsæ Masinissæ filij opera maxime munitā & frequentē factā esse. Est & Arsenaria, & Cartenna illa quæ Victorem episcopū habuit, qui librum cōtra Arrianos scriptum Genserico Vuandalorum regi porrexit. Vuādali enim (vt & hoc obiter indicemus) ab vltimis Germaniæ finibus egressi, cum Gratiano imperante primū in Gallias venissent, mox paulo Pyreneo superato Hispaniā ingressi, prouinciam Bethicā occuparunt, ex qua non multo post diui Augustini ætate, angustijs Gaditanis supatis rege Genserico celebri & rei militaris maxime perito viro, circiter annū salutis. CCCCXXXI. in Mauritaniā traiecerūt, atq; inde in reliquas prouincias penetrantes, optimis & frequētissimis locis eius tractus sunt potiti. Quin & Carthaginem ceperunt, & cum armis pelli non possent, pacis eos cōditionibus Imperatores mitigarunt, quare voti compotes facti, Africam non minus septuaginta quatuor annis tenuere. Ex maritimis oppidis maxime clarū fuit Iol ante dictum, postea coloniæ iure à Claudio Cæsare donata, eiusdem iussu deductis veteranis Cæsarea vocata est, vnde prouinciæ Cæsariensi nomen. Augustus eam vrbem Iubæ Ptolo

mæi

mæi patri, cuius de Libycis rebus historia extitit, donauit. Supra Cæsareã Icosium est, à Vespasiano coloniæ iure donatũ, Solinus à viginti Herculis comitibus conditum, & ea caussa Icosiũ dictum autumat. Amnes præter Ampsagam Numidiæ præcipui Sordabale, Ancus, Nabar, Pomponio. Plinius enumerat libro. 5. cæterũ duriusculis & è Barbaro deflexis nominibus, antea præfatus vix ea effabilia esse, præter quàm ipsorum linguis. Quod ipsum Hermolaus confirmans, barbara locorum vocabula ait, non modo inepta & aspera, sed etiam ineloquibilia esse, nec semper eodem sono vtraque lingua efferri consueuisse. Non tacendum hanc esse Numidiã, quã Donatus Hæreticus Constante & Cõstantino imperantibus grauissime perculit, tanta dissensione excitata, vt à verbis ad verbera etiam atque arma deueniretur. Docebat ille, se suosque Ecclesiæ Catholicæ communione contineri, reliquos omnes extra Ecclesiam esse. Præterea nugabatur, à cæteris in persecutione scripturas Ethnicis traditas, solique sibi iusticiam vanissima iactatione arrogabat, reliquis omnibus ecclesijs ad eum ferè modum contemptis, quo hodie Catabaptistarum conciliabula solent, quibus & ipsis nihil recte fit, nisi quod ipsi faciunt. Hæc vesania cum Augustini temporibus maxime grassaretur, & essent ex nostris, qui tollendos de medio Donatianos putarent, nec magistratus inhortari, nec principes implorare desisterent, vir ille doctissimus, & inter Africæ totius Episcopos summa authoritate præditus, ne quid præfractius indigniusue (vt fit plerunque cõtentionis ardore) Catholici præsumerent, néue illorum precibus excitati principes, seuerius quàm par esset in Donatistas animaduerterent, ad scribendũ

bendum appulit animum, ratus hoc suo consilio quod Christiana & moderatione & innocentia maxime dignum esset, sese assecuturum. Et prius quidem ad spectabilem virum Bonifacium comitem, qui ab Honorio missus Numidiam administrabat, amice egit literis, subindicans Episcopis nullum ius esse quenquam cogendi, sed legibus id Imperatorum tantum licere, duntaxat in eos, qui de errore scripturis conuicti essent. Praeterea à Theodosio in Donatistas latam legem, hac maxime caussa probat, quod pro Christiana mansuetudine supplicium illis capitis non intenderet, sed pecuniarijs tãtum damnis arceret. Quã sententiam & in libro ad eundem Bonifacium de Donatistarum correctione scripto repetit, testatus, in priuato & prouinciali Concilio sua se sententia obtinuisse, Non hoc esse apud Christianos Imperatores agendum, ne omnino non essent Haeretici, quum ex Pauli vaticinio haereticos esse oporteat, sed si qui essent qui immitius Catholicos agitarent, ij lege Theodosiana decem libris auri mulctarentur. Ita enim, inquit, existimabamus eis territis & nihil tale facere audentibus posse libere doceri & teneri catholicam veritatem, vt ad eam cogeretur nemo, sed eam qui sine formidine vellet sequeretur, ne falsos & simulatos Catholicos haberemus & cęt. Certe cogendi facultatem Principibus permittit, sed in eos tantum qui canonicis scripturis de errore essent conuicti, nec nisi aere mulctandos innuit. In Epistola autem ad Donatum proconsulem Africae palam sentit, nulli Episcoporum licere hoc animo esse vt quantumuis pertinaciter erranti poena capitalis irrogetur, sed illius officij esse, vt intercedat, & hoc vnice curet,

quo qui errat, in ordinem sanę doctrinæ reducatur: potestatem enim ministerij, qui Episcoporũ proprius est, ædificationis esse non destructionis Sed & cum Donatistis scripto egit, videlicet Vincentio & Petiliano principibus factionis, moréq; habuit publice coram Ecclesijs disputandi, Notarijs excipientibus, quę vltro citroq; in mediũ essent allata. Id quod ex Actis eius cum Emerito, quæ hodieq; leguntur, clarum est. Cęterum cum Petiliano Donatiano disputaturus, primum proponit, quod per orbem vniuersum credentes in Iesum, corpus Ecclesiæ constituant. Mox ne quã contentionem hominũ decreta & sanctiones parerent, testatur, se nõ recepturum, q̃ quod scripturis cõstiterit. Tertio enim capite, Non audiamus inquit, Hęc dico, Hęc dicis, sed audiamus, Hęc dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici quorum authoritati vtriq; consentimus, vtriq; credimus, vtriq; seruimus, ibi inquiramus Ecclesiã, ibi inquiramus caussam nostrã. Et quinto capite eiusdẽ libri, dicturus de Ecclesia, primum non humanis documentis, sed canonicis scripturis vult negotiũ agi. Deinde ne omnibus quidẽ scripturarum locis, sed clarissimis & manifestissimis, per quę aut obscure dicta explicari, aut ambigue tradita dissolui queant. Arbitrarias autem Allegorias reijcit, nec admittit Iudices quantumuis acutos, sed ipsa scripturarũ claritate nititur. Nec vllo modo Episcopis etiam Catholicis consentiendum existimat, sicubi decepti errore, cõtra Canonicas scripturas aliquid sentiãt. Quę enim ad fidẽ attinẽt, inquit, nõ ex Concilijs cõtendentiũ Episcoporũ, sed ex canonicis literis vindicanda sunt. Ac eum quidẽ in modũ cum Donatianis Augustinus.

AFRICA.

AB Ampsaga & Metagonio proximo illius ostijs promontorio, ad vsq; Philenorum aras, regio iacet, quę quoniã cultissima est, & clarissimis quondam frequens vrbibus, lacubus etiã amœna & irrigua magnis fluminibus, Africæ nomen proprie sibi vsurpauit. Punica bella eã, post deuictam Carthaginem attriuerãt. Cęterum vbi Romanorum colonia facta est, iterũ creuere opes, & veteris glorię atq; potentiæ vestigia quædam relicta sunt. In hanc Athlas mõs, velut ardoris pertęsus, altis aliquot iugis suis immittit: quodq; Italię Apœninus, hoc ipse ea parte suæ Africæ præstat, hoc vno malo incommodus, quod bestijs sæuit, quarum ferê perpetuus altor existit. Efficit autem hoc suo flexu, vt etiam vltra Athlantem Africa ad vsq; Nigrim fluuium excurrat, Plinio & Ptolomæo. Litora aliquot sinibus flexa ab occasu, in promontoria exeunt. Quorum primum Metagonium, á quo Metagonitis terra cognominata videtur, Masinissæ quondam Scipionis liberalitate contradita, quam in Numidia sua censet Plinius. Nã & Ptolomæus Numidiam illic nouã facit, sed Põponio hæc omnia Africæ tribuuntur. Sequens ꝓmontoriũ Candidum dicitur, mox Apollinis cognominatũ, & proxime eum sinum in quo Carthago est, omnium eminentissimum promontoriũ Mercurij, ad quod ab Ostia Italiæ, non longior bidui nauigatio est mollissimo flatu, vt annotauit Plinius. Inde duo sinus alte se in terras recipiunt, sed infesti ambo nauibus & Syrtium breuijs infames. Amnium pręcipui Rubricatus Ptolomæo dictus, in sinum Hipponensem influẽs. Deinde ex penitissimis Athlantis iugis exortus Bragada, qui iuxta Vticam mare ingreditur, serpente

illo memoratus, quem Attilius Regulus primo Punico bello multa suorũ clade, machinis bellicis cõfecit, cuius exuuias. CXX. pedum longitudinem habuisse Orosius quarto lib. tradit. Est & Triton celebris ex Athlante in paludẽ Tritoniam lapsus, atq; inde in sinum Syrtis minoris effusus. Sed longe celeberrimus Cyniphs, ex desertis veniẽs, & per Masas veterem Africæ gentem elapsus, inter Syrtium sinus pelagus ingreditur. Vrbiũ quas memorare operæpretiũ sit, ab Ampsaga fluuio in Metagonitide Sicca Plinio. Cuius olim celeberrima Ecclesia, Siccensis cognominata, clara Arnobio Rhetore, Lactantij Firmiani præceptore, qui sub Diocletiano & Constantino, vixit. Hunc Hieronymus tradit conuersum ad Christum, diu suspectum Episcopis fuisse, ob odium, quod antea tam acerbũ in nostram religionẽ gesserat, qua re animaduersa ipse luculentissimos aduersum Gentes libros ceu testes non simulatæ fidei suæ, in lucem ædiderit, qui Hieronymi ætate extiterunt. In littore autẽ Hippo Regius cognominatus, Diuum Augustinũ Episcopum habuit, bene de religione meritum virum, qui cum in Africam tanta vi hominum Vandali duce Genserico irrupissent, & post multa capta oppida ipsum etiam Hipponẽ graui obsidione cinxissent, septimo obsidionis mense mortuum ferunt. V. Kalend. Septembres, anno ętatis. LXXV. quũ XL. annis Episcopatum gessisset, Anno vero salutis. CCCC. XXXIII. authore Prospero, qui eum perpetuum gratiæ Christi, contra opera nostra & arbitrij libertatem defensorem fuisse tradit. Fuit & alius hoc tractu Hyppo, sed Diarrhitos, quod in vdo & palustri solo esset cognominatus. Inde Vaga oppidum, à quo Vagenses dict

dicti Plinio. Silius,

Tum Vaga & antiquis dilectus regibus Hyppo. Episcopum habuit Augustini ætate, Maximianũ illum, adeo indigne Donatianorum inuidia tractatũ, vt Theodosium adpellare fuerit compulsus. Vtica nota est, in qua iunior Catho mortem sibi cõsciuit ne in manus veniret Dictatoris, magna profecto insania, & quam indigne Romanarum rerum scriptores virtutis nomine celebrauerint. Proxime Vticam Carthago sita est, à Phoenicibus condita, florentissima quõdam totius Africæ vrbiũ, quippe quæ nõ Africæ solum maximæ parti, sed & Hispanicę oræ, quæ à freto ad Pyrenæum vsq;, maritima decurrit, imperauit, imò & vrbes peperit, & colonias deduxit, Carthagine in Hispanico littore quæ noua cognominata est, condita. Illam autem clarissimam ciuitatem ferunt à Scipione captã & incensam. XVII diebus continuis arsisse, vt inde facile sit æstimare eius magnitudinem. Strabo libro vltimo prodit, muro eam trecentorum sexaginta stadiorum longitudinis complexam fuisse, in medio autem ferè arcem extitisse quam Byrsam vocarunt. Mirum autem, posteris sæculis reflorere eam principum Roma. beneficentia potuisse, quæ sic diruta, sic disiecta, vastataq; fuit, vt omnis muralis lapis in puluerem comminutus sit: sed refloruit tamen, & intra ipsa abolitæ vrbis vestigia, noua emicuit. Augustus Cæsar situ loci captus, & memoria veteris cladis velut misertus Coloniam eam deduxit, ciuibus & veteranis eò ad habitandum missis, à quo tempore ita annos extulit, vt celebritate nulli eius tractus vrbium cesserit. Tradunt & Adrianum magnam illi opem tulisse, à quo Adrianopolis dicta fuerit, & Co-

modū Imperatorē fauiſſe vrbi quam Alexandriā Comodianā appellari voluerit, ſi Lampridio credimus. Cæterum ipſa affectatæ gloriolæ exploſis vocabulis, cum vetuſtarum virium parte nomen Carthaginis ex integro ſibi vendicauit: nec vno deinceps ſęculo fidiſſimam ſe cultricem Romano imperio præbuit, parentē agnoſcens vrbem, cuius antea tot annis æmula fuiſſet. Demum variante rerum ſtatu, ſub Theodoſio illo, qui antea cum Honorio patruo ſuo aliquot annis imperio præfuerat, à Vandalis Germanica gente & Genſericho (cuius ante meminimus) duce capta eſt, Anno Chriſti. CCCC. XLIII. Chriſtiani tum erant Vandali, ſed Arriani, & qui orthodoxis ingens in Africa negotium fecerint. Sed tolerabile erat diſſidium partiū quæ Chriſtū vt communē Dominum profitebantur, & ſpes fuiſſet arbitra ſcriptura concordiam inter eos coaliturā, quorum fides dominico verbo ceu ſacra aliqua anchora niteretur, niſi atrociora ſubſecuta fuiſſent. Siquidē Vandalis ſub Iuſtiniano, à Beliſario victis & Gylimario duce eorum capto, Perſæ inteſtinis Chriſtianorum bellis elati, Heraclio imperante, in Ægyptum & Africam erumpere auſi, Carthaginē ſemel iterumq́ grauiſſime afflixere. Sed & illis (prô dolor) ad ſua reuerſis, Sarraceni ſęuiſſimum & Chriſtianæ religioni vehementer infenſum hominum genus, ſub eodē Heraclio circiter annum Chriſti D.C.VIII. ingenti vi hominum ex ſuis illis Arabijs, Africam ingreſſi, præclaram illam vrbem cum reliqua propemodum tota maritima regione, occupauerunt, & ad hunc vſque diem poſſident. Porrô vt vetuſtiora proſequamur, genuit nobis Carthago Tertullianū patre Centurione, quem nō dubitat erudítiſſimū appella-

pellare Hieronymus, quãq̃ infensus ei ob errata quædam, quę illum tamen vt hominem procliue erat designare. Habuit & Cyprianum Episcopũ cuius plenæ apostolico spiritu ad Cornelium vrbis Romæ Episcopum (quem subinde, more veteribus Episcopis familiari, fratrem vocitat) epistolæ palàm indicant, quanta dignitate & authoritate inter Africæ Episcopos Carthaginenses fuerint. Quanq̃ illo sęculo syncera fraternaq; Episcoporum studia hoc solum spectarint, vt q Christo nomen dedissent, ita disciplinæ Christianæ vitam omnem addicerent, vt mori etiam & testem veritatis sanguinem fundere brauij & triumphi loco gloriosum ducerent. Summa tum infamiæ nota erat, eum negasse, quantumuis exquisitis tormentis & supplicijs excruciatum, quem sacro in lauacro cum solenni mundi & carnis & satanæ, renunciatione, esset confessus. Vt non alia magis decaussa tanta illi authori & sæculo de lapsis recipiendis disputatio fuerit. Sed vt virtutum omnium, ita huius gratiæ pro Christo moriendi exempla in pastoribus erant eximia. Enimuero turpe & impium fuisset tanto ardore & conatu ad certamen inhortari milites Christi, aciemq; contra fidei hostes tanta circumspectione instruere, cuius, qui ductor ecclesiæ esset, primo in loco nõ auderet consistere. O fœlicem illis, quantumuis in speciem duris ærumnosis q; sæculis, Christianorum conditionẽ, Nihil tum in pastoribus simulatum, nihil insyncerum videbatur, & quanq̃ subinde pullulantibus vitijs, ceu morbis quibusdã, labor curandi Episcopis augeretur (vt nullo vnq̃ tempore à nato Christo satanæ studia interquieuerunt) tamen vt ingentem charitatis exercitationem sileamus, hic fructus vel maximus inde il-

lis redūdabat, quod in sudore & solicitudine apostolicæ functionis detenti, ne respicere quidem illis in tantis rerum turbinibus, ad auaritiam, ambitionem, dominatum, luxumq́, fœdas nimirū pietatis pestes, quibus ociosas & securas mentes impostor ille fraudulentus illaqueat, vllo momēto dabatur. Proinde beatissimus ille antistes, qui tanta grauitate, cura, solicitudine, hoc suam Ecclesiam docuit, vt non tantum Christo viuere, verum etiam ingruente persecutione mori assueuerit, exemplo confirmare quod docuisset voluit, occisus pro Christi nomine Valeriano & Gallo imperantibus, anno circiter quarto postquam dilectissimus frater suus Cornelius Galli & Volusiani iussu Romæ esset interfectus Anno Christi CC.L. Sed & Augustini ætate Aurelium habuit Carthago clarum virum, cui libros suos de Trinitate ille inscripsit. Memoratur & Eugenius orthodoxus præsul, cuius eruditæ aliquot lucubrationes ad Hunnerichum Vandalorum regem scriptæ extiterint, ceu de ipso tradit Gennadius. Sed ad loca nobis reuertendum. Mediterranea Africæ Libyphœnices coluere, genus Punicum, vt ait Liuius, Afris mixtum. Quorum est Bizacenus ager amnem Bragadam transmittens, adeo fertilis, vt centesima eum fruge fœnus reddere agricolis Plinius tradat lib.5. Alibi testatus, cum agrū cum siccus est, nullis tauris arabilem esse: contra vero vbi imbribus maduit, tam benigne culturæ esse, vt vili etiā asello, & a parte altera iugi anu vomerem trahente proscindatur, quod ipsum vidisse se Plinius innuit. Est & Tagasta inter Africę oppida celebre, vbi se genitum lib. Confess. secundo tradit Augustinus. Est præterea oppidū Madaurense Plinio, in quo natum

Apuleium

Apuleium Platonicum ferunt. Sed & Melditanum, seu Miluitanum, quod Optatū habuit præsulem qui ad Valentem & Valentinianum Aug. contra Donatianos scripsit, cuius in Catalogo scripi. Ecclesiast. meminit Hieronymus. In tractu litoris sunt pręcipue clara, Oea, Leptis, Taphra, Neapolis, & Leptis altera, quæ magna cognominatur, pręterea Tapsus, Clupea, Zaina, quorum crebra in historijs mentio. Illud obiter notandum ex Lepti tripolitana Septimium Seuerum Imperatorē ortum fuisse, virum per omnia magnum, si à Christianorum sanguine temperasset. Nullos enim prorsus honores patiebatur in imperio suo venales esse, virtuti & bonis moribus, non æri, emptisve suffragijs, voluit ad publicas functiones patere viam. Gręcarum & Latinarum literarum, sed & Philosophiæ gnarus erat. Atq; vtinam his ornamentis tam vti pro gloria Christi potuisset, q̄ est illis contra pietatem abusus. Hic est Septimius qui Lateranum quendam ex amicis præcipuum ad tantas opes prouexit, vt nox ædes eius omnium in vrbe ob ornatum & magnificentiam celeberrimæ haberētur, ac Laterani ædes dicerentur: quod nomen hodieq; durat. Aedidit postea & Mauritaniæ Aemilianum Augustum. Adeo nulla terrarum pars fuit, quæ vbi Romę non imperatores dedit, postq̄ senatus authoritate posthabita, exercitus legendorum Augustorum sibi prouinciam arrogarūt. Supra Lotim Syrtes ipsæ intra vadosum & reciprocum mare, æstu procellarum exundante, incertis sedibus leniter subsidunt, nec arenarum cumuli alluuionis vehementia congesti, prehendi ob incertas vices, neque caueri possunt. Profunda enim redduntur, quæ paulò ante

Syrtes

vadosa erant, contra vero breuia innauigabiliaq; quæ ante nauigabantur. Qua varietate subinde alternante infamem eius littoris oram atrocitas periculi reddidit, plenis enim velis adactę naues, vadoq; illisę fatiscunt & subuertuntur. Harum & Lucas meminit cap. 27. Actorum, quod nos in Cretæ mentione explicabimus. Duplicauit natura malum, geminosq; in sinus condidit, quorum alter Carthagini propior, minorem, alter in Cyrenaicam inclinans maior spaciosiorq; maiorem Syrtim amplectitur, quod terrarum inter vtrãq; prominet, clarissimus amnis Cyniphs ex iugis Athlanticis & desertæ Libyæ parte elapsus pelagus influit. Neq; minus periculi et illis in locis, præsertim vbi maior Syrtis est, ab arenis continentis, quàm pelagi, vento videlicet agitatis conuolutisq; turbinibus, quibus (vt ante diximus) iter ingressum obrui suffocariq; contingit. Mirandum autem in tanta locorum desertorum vastitate, quædam esse insularũ instar, (Strabo Abases vocat) quæ cætera fertilitate vincant. Est iuxta alteram Syrtim Tacapa ciuitas in medijs arenis sita, solo super omne miraculum riguo ac fertili, biferam enim vitam bis in anno vindemiat. De qua re lib. 18. Plinius grauis in primis author prodidit. Sed & hoc dignum scitu in Africa noctes maxime roscidas esse, eodem authore, magno argumento, hoc ipso solicitam fuisse naturæ prouidentiam, vt multis in locis vnius penuriã cõmodi, alterius prouentu compensaret. Rariores enim in Africa imbres cum sint, rorem Deus illi pro imbribus dedit, ne humore cœli frugifera Libyæ prorsus destituerentur. Non prætereundum, etiam in Africa iuxta iam dictas Syrtes & frequentem quondam Lotophagorum gentem

tem, Tripolim esse, à trium vrbium numero, Taphræ, Abrotani, Leptis magnæ, quarum paulo supra meminimus, Africanam autem cognominatam, ad differentiam Syriacæ quam Tyrij, Sidonij, Aradijque obtinent, velut annotauit Hermolaus. Ipsæ Aræ Philenorum medio ferme sinu Syrtis maioris appositæ, sunt finis Africæ, ac terminus quondam Carthaginensium regni positus, quum inter hos & Cyrenenses de finibus esset disceptatum. Cuius rei historiam Salustius in bello Iugurthino retulit, nec præterijt in Africæ descriptione Pomponius.

CYRENAICA REGIO.

Cyrenaica regio & ipsa ad Africam pertinet, quanquam ab Ægypti regibus aliquando gubernata. Plinius eam, quemadmodũ & Pomponius, Catabathmo finit, (eo nomine oppidum, cum valle repente conuexa inque Ægyptum inclinante, significãs) in totum enim Ægyptus ad circumiacẽtes terras collata, demissiori et humiliore situ esse videtur, vt nõ sine caussa supinam eam iacere, & campestrem patescere, idonei scriptores prodiderint. Vrbs in ea celeberrima, & quæ Cecropis Athenarũ regis ætate cõdita esse creditur (vel Eusebio testante) Cyrene fuit, aliquot millibus passuum à littore distans, æmula quondam Carthaginis, & clarorum virorum memoria celebris. Habuit synagogam peruetere m, Iudęis iam olim à Teglatphalassare Assyriorum rege cum reliqua Syrorum multitudine in hanc Libyæ partem translatis, quum videlicet Achas rex Hierosolymorum, contra Rasim Syrorum & Phacee Samaritarum reges, illũ grãdi pecunia sollicitatum euocasset, iniuriamque quã accepisset esset vltus, ceu in libro. 4. Regũ cap. 16

Cyrene.

proditum est. Ab hac vrbe Cyrenenses dicti, qui è Cyrene essent, ceu Symon ille Cyrenensis, cuius in Euangelio fit mentio. Aliç item in hoc tractu vrbes erant, quç quoniam cum Cyrene Pentapolim constituebant, Pentapolitanç nomẽ seruarunt. Eæ sunt Berenice, Arsinoe, Ptolomais, Apollonia, & ipsa Cyrene. Quarum tractum cũ reliqua Africa vulgus mercatorum hodie Barbariam vocat. Meminit & Lucas huius Pentapoleos Actorum.2.capite. Forma littoris, à magna Syrte fere rectà in ortum & Aegyptum protensa, nisi quod semel iterumq; promõtorijs aliquot videlicet Phycunte & fronte Cherronesi, in pelagus excurrit. Mare sçuum, atrox, & importuosum, quale totius propemodum Africç esse memoratur. Marittima satis culta & frugifera sunt, sed quæ arborem, vltra latitudinem. XV. milliũ passuum à mari, non ferant. Vlterior plaga in meridiem conuersa repente arenis & solitudinibus squalet, inter quas tamen ceu in insulis quibusdã sparsis terras colunt gentes aliquot. Quarum prçcipuæ, Nasamones, Hasbytæ, Macç, & vltra eos orientem versus Hammaniẽtes Æthiopicis iam proximi. De quorum omnium cultu & moribus Pomponius Pliniusque tradiderunt. Iuxta mare, postremus littorum tractus, quem Alexandria et Ægyptus excipiunt, Mareotis dicitur, vnde qua triduo per desertum sabulosum & aquarum vsu prorsus destitutum ad locum eum peruenitur, q quondam Iouis Hammonis templum sustinuit, syluarum, fontiumque amœnitate et vniuersa cœli clementia eximium, ad quem Alexãdrum Macedonem fama loci commotum penetrasse Curtius lib.4. scripsit. Minime autem fabulosum arbitror quod de fonte eius loci qui medio die frigidissi

Symon Cyrenensis.

Pentapolis.

gidissi

gidissimus, noctu calidissimus existat, tot recepti authores prodidere. Vt enim inexhaustæ poten tię est opifex ille naturæ rerum omnium parens, ita profecto in opere illo mirifico, ab se ex nihilo in lucem ędito, gustum sui mortalibus præbuit, & vestigia quędam impressit, quibus assequi il lum pietas & colere vt authorem & amare vt fontem omnis plenitudinis posset. Certe & Au gustinus illius fontis meminit. 21. libro de Ciuita te Dei, cap. 5. Nec defuit experientiæ sua occasio quum armis Romanis omnis ille tractus patuit, Corn. Balbo duce, à quo & superatam istam Li byæ partem & triumphatam fuisse Plinius tra dit. Ptolomęus lib. 4. Cyrenaicę partem Marma ricę Libiæ nomine censuit, quoniam Marmaridę populi supra Cyrenaicos & Parœtonios late ha bitarint. Plinius quoq; quinto libro, Mareotim, Libyam post Catabathmon Ægypto contermi nam facit, Marmarides in ea connumerãs. Haud quidem diuersi, gentium locorumq; nomenclatu ra, in eo tractu authores, sed eadem propemodũ diuersa quadam ratione tradunt. Quis enim in tã ta hominum locorumque cum varietate, tum mu tatione, perpetuum tenorem seruare possit paria tradendi? cum in hoc maxime argumenti genere nihil magis prę claros viros ad scribendum non admodum distantibus temporibus impulerit, q̃ quod intermine sunt rerum humanarum vicissi tudines. Et quemadmodum homines, ita & re giones, vrbes, pagos, vicos et villas etiam singu las, tot modis ad casum interitumq; expositas es se videmus. Sane neque regnis, quæ & ipsa suas habent periodos, quicquam diuturnum ma nere, vt verissimũ sit q̃d sermone vulgi circũfertũ Nullum vnquam sęculum aduentare, quin suam quandam

quandam morum & rerum faciem à priorib. di-
uersam, secum inuehat: vt non alia in parte natu-
ræ, fidelius nos mortalitatis & incertitudinis re-
rum omnium diuina prouidentia admonuerit, si
forte cœlestia cogitare, & ad aliam vitæ conditio
nem retinendam accingere nos pergeremus. Nã
ne terra quidem ipsa adeo in tuto locata est, quin
alicubi motibus horrendis aut subsidat & vndis
cedat locum, aut æstibus repente inundantis Oce
ani alluatur & flaccescat. Quanquam autem du-
bium non est, quin bonam partem vrbium loco-
rumq; quę memoramus, aut bellorum interniti-
ones aboleuerint, aut absumpserint vel sponte e-
nata vel suggesta incendia, aut motus terræ (qui
Syriacas Asiaticasq;, præterea & Thraciæ Græ-
ciæq; ciuitates ceu suo quodam iure percellere et
disijcere assolent) quassarint, aut vicinis in agris
exortæ calamitates desertas fecerint, seu si nulla
iniuria reliqua nocuit, nomina tamen mutari con
tigerit. Multas autem ipsa vetustas, quæ nihil nõ
consumit, luxauerit. Contra vero multas enatas
quarum hodie alicubi magna celebritas existat,
nec notitia ad nos earũ peruenerit, nedũ vt vete
res meminisse illarum potuerint. Tamen, vtcun-
que habeant res, præstat semel, imo vero necesse
est vel vetustissimorum locorum perinde atque
illęsa incolumiaq; existant, ad tuendam historiæ
cognitionem, summa diligentia meminisse. Vt
enim historia res plerunque remotissimis sæculis
gestas, ceu recẽtes offert animo, neq; vnquã tam
nuda est, quin locorum & regionum, regumque
& populorum subinde mentionem inculcet: ra-
tio ipsa flagitat, vt in illa pernoscenda vetustissi-
ma quæq;, etiam si abolita extinctaue sint loca, tã
quam nuper nata ob oculos ponamus, atq; non
ybi

vbi sint, sed quo loco tractuue fuerint plęraque, magna cura perquiramus. Quam operam, si vlli alij, certe sacrosancti illi Bibliorum libri maxime exigunt: neq; potest apostolicarum lucubrationum, ipsaq; in primis Lucæ historia recte sine ac curata aliquot locorũ obseruatione intelligi. Diuus Hieronymus suo in Hebraica loca procemio tradit Eusebium Pamphili Cæsariensem Episcopum, post decem Ecclesiasticæ historiæ libros, post temporum canones, quos in linguam Latinam ipse Hieronymus transtulit, post diuersarũ vocabula nationum, quomodo apud Hebręos aliquando dicta sint, & tum dicerentur, exposita, post topographiam terræ Iudææ, & distinctas tribuum sortes, ipsiusq; Hierusalem, Templique in ea cum breuissima expositione, picturam, ad extremũ in hoc laborasse vt cõgregaret de sancta scriptura omnium pene vrbium, mõtium, fluminum, viculorum & diuersorum locorum vocabula, quæ vel eadem eo sęculo mansissent vel immutata essent postea, vel aliqua parte corrupta. Quam lucubrationem Latinitate donare Hieronymo haud dubie visum, nulla alia caussa adducto, q̃ quod videret (quod & Eusebius vir tantus ante se viderat) parum lotis manibus ad tractationem scripturarum accedere, qui notitiæ locorum, quibus sacri libri scatent, rudes & ignari existerent. Extãt etiamnum Hieronymi in Acta Apostolorum fragmenta quædam, palam testantia quantum illi facultati quę pernoscendis id genus locis impenditur, vir ille doctissimus tribuerit. Cęterum post Eusebianarum lucubrationũ interitum, post Hieronymi desiderata id genus monumenta, sic benigne nostro sęculo diuina nobiscum misericordia agit (vtcunq; exulceratis &

ad sum-

ad summum periculum deuolutis rebus)vt cum ipsis syncerę solidęque pietatis studijs, velut postli minio reductis, reliquarum itidem doctrinarum ornamenta, quę quidem ad huius maiestatem illustrandam conducerent, raro quopiam ac propemodum incredibili prouentu felicium ingeniorum, ita augescant, & vires recipiant, vt certa mihi spes sit, per bonam Domini nostri Iesu gratiā, breui futurum, vt nihil sint hoc quidem in genere doctrinarum desideraturi, quorum animos, cādidus & syncerus amor profitendę veritatis imbuit. Nuper Iacobus Zieglerus Landauus, vir nō pietate solum, cui merito primas in omnibus tribuimus, verumetiam eruditione(rara ante in illis qui iactarunt pietatem) & honestissimarum disciplinarū notitia excellens, Tabulis æditis, quibus Ægypti Syrięque & Arabiarum loca (quatenus illa ad scripturarum explicationem attinere videbantur)ita in lucem cum pleraque omnium locorum obscuritate protraxit (idque diligentissima indicatiōe adhibita) vt in hoc vno viro haud dubie sartū tectū accepimus, quod tēporū iniuria, fœdaque illa studiorū πανολετρία in Eusebio, Hieronymoque nobis abstulerat. Me quidem nuperrime Lucę historiam, rerum ab Apostolis gestarum, cum selectis aliquot amicis & fratribus Ecclesię nostrę, reuoluentem, non alia ad hanc regionum & locorum ex picturis demonstrationē caussa magis impulit, quām vt paratissimis illis ad discendum animis hanc quoque viam aperirē quam terrerent, quod sane egisse me fateor. Cōpitalium more statuarum, quę alijs, quod ingressę nunquam sunt, iter indicant; neque pertęsum, veteribus recentia, alienaque nostris alicubi miscere. Maxime autem Ecclesiarum pastorumque ve

terum

terum, & rerum ad religionem attinentium, per interualla meminisse, quod operæ huic videretur responsurum pretium, si gustum offerrent studiosis, quo deinceps ad reliqua vetera Christianę disciplinę monumenta diligentius perquirenda alacri studio firmarentur. Sed video me imprudentem etiam, in describendo, indulgere calamo, atque iterum velut ex integro pręfari. Proinde ad reliqua Cyrenaicę nobis reuertendum. Ammianus Marcellinus qui sub Iuliano militauit, libro 22. Aridiora, inquit, Libyæ in supremo obitu regis consecuti sumus arbitrio: Cyrenas cum residuis ciuitatibus Pentapoleos, Ptolomęi liberalitate suscepimus. Quibus verbis innuit, eam cuius paulo ante meminimus terrarum Africę partem alia sorte populo Romano obtigisse, quàm aut Mauritania aut Numidia, aut illa quæ ꝓprie Africa dicitur, obtigerit. Africam enim Punica bella domuerunt, Numidię partem, & Mauritaniã bellũ primũ, quod cũ Iugurtha populus Romanus gessit, aperuit. Illa vero Libya quæ supra Cyrenaicam iacet Appiónis regis testamento in ditionem Romanorum peruenit, quod & Eusebius docet: & Pentapolis Ptolomæi dono reliquis prouincijs accessit. Interiora, hoc est, lõgius remota à littore & Atlanticis iugis diuidua Imperatores Augg. sequentibus annis tentare & lacessere armis sunt ausi. Notandum autem, eam regionem fere Libyam vocari scriptoribus, quæ ab occasu Ægypto imminet, nec semper totam illa voce Africam significari, sicut nec semper generale vocabulum Africæ vniuersam Libyam, sed eam tantum prouinciam quę circum Carthaginem sita est, significat. Plinius sexto cap. libri quinti, Ea, inquit, quę sequitur

Libya.

regio

regio Mareotis Libya appellatur, Ægypto con termina. Lucas quoq; Actorum.2.capite, in gentium enumeratione, hunc tractum designãs, Ægypti(inquit)& partium Libyę quę est finitima Cyrenæ. Constat autem in tota Cyrenaica frequentes Ecclesias, inq; his pastores pientissimos fuisse. Et est verisimile, statim ab apostolorũ prædicatione Euangelion edoctas & cõuersas ad dominum venisse. Vt enim Alexandrinę Ecclesiæ vetustatẽ nõ attingamus, Lucas ipse tradit Actorum.13. Lucium Cyrenensem prophetam & doctorem inter apostolos & reliquos Christi ministros, qui tum Antiochię Christi negocium agerent, in primis celebrẽ fuisse. Pręterea ab eo dein 15. capite commendantur Cyrenęi quidam, qui quum alij solis Iudęis Dominum Iesum prędicãdum esse putarent, nec participes facerent gratię Euangelicę qui ex Gentibus essent, ipsi contra sana doctrina instituti, ipsis etiam Gẽtibus Christum prædicabant, nec paruo cum fructu, magno credentium numero ad Dominum conuerso. Tales igitur, quis credat suis defuisse fide saluandis, qui alienis non defuissent? Ecclesias autem Cyrenaicę Alexandrina Dioecesi fuisse comprehensas, illud argumento est, quod aliquot concilijs Alexandrię habitis Episcopi Pentapolitani interfuisse leguntur, neque absimile est vero, ad eam sedẽ vt facilem aditu, pręterea eruditorum hominum fama celebrem, postremo & Apostolicam, confluere solitos, quum aut euocati ab Episcopo, aut alia quapiam religionis caussa flagitante adducti, conuentus celebrare libuisset. Accedit ad hęc q̃d tractus Libyæ & Cyrenes, à prouincia Africa arenis & serpentibus supra magnarum Syrtium sinum, seiungitur, vt non difficilis modo, verum

Lucius Cyrenensis.

Cyrenæi.

etiam

etiam periculosus sit horũ ad illos transitus. Præterea Carthagine celebratum à D. Cypriano cõcilium extat, in quo expressa parochiarum nomẽclatura admonet, ex Mauritania, Numidia & Africa, Carthaginem, vt ad Metropolim, rerũ ad pietatem attinentium gratia Episcopos coire solitos, quod & tum factum est, quęstione proposita de baptismo hęreticorum, deq; rebaptisandis quos illi tinxissent. &c. Cæterum tempus fuit, quum Episcopi dicerentur, qui vulgo nunc parochi & plebani dicuntur, verum alij alijs (vt in ordine honesto, quem Pauli etiam instituto seruare Ecclesias decet) dignitate & multorum consensu permissa authoritate præibant, ita tamen vt reiectis ambitionis illecebris, vnica eaq; maxima ecclesiarũ cura distinerentur: non enim erant apud vllos qui Christum essent professi, maiora clarioraq; pietatis continentiæ et eruditionis exempla quàm apud illos pastores quibus cæteri fratres Episcopi primatus honorem ad eum modum cõcessissent. Igitur Ecclesiarũm Libycarum duę sedes erant omnium celeberrimæ, Carthaginensis scilicet & Alexandrina, quanquam Ægypto Alexandria accenseretur. Extat Epistola sinodalis ex Nicæno concilio Alexandriam missa, cuius inscriptio apud Theodoretum pro nostra sententia, ad hunc modum habet.

Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ χάριτι τοῦ θεοῦ Αλεξανδρέωμ ἐκκλεσίᾳ καὶ τοῖσ κατὰ τὴμ Αἴγυπτομ καὶ Λιβύην Πεντάπολιμ ἀγαπητοῖσ ἀδελφοῖσ οἱ ἐμ Νικαίᾳ συναχθέντεσ ἐπὶ τὴμ μεγάλην ἁγίαμ σύνοδομ συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι, ἐμ κυρίῳ χαίρειμ. Hoc est. Sanctæ magnæq; dei gratia

Alexandrinæ ecclesiæ, & dilectissimis fratribus per Ægyptum & Libyam & Pentapolim constitutis, congregati & magnam synodum Nicęę celebrantes Episcopi, in dño salutē &c. Porro Africę ē cōtermina Alexādria, de qua mox dicem⁹

SEQVITVR ASIA.

ÆGYPTVS.

Ægyptus

VLtra Mareotim & iuga Æthiopica ab austro venientia Ægyptus iacet, fertilissima quidem illa terrarum, sed quę & ipsa Nili accessu destituta, famem interdum sentiat Alioqui regni vetustate, cum auita potentia rerumq; magnarum memoria celebris. Nominis caussa non eadem scriptoribus redditur, alijs ab Ægyptio rege, cum antea Aëria dicta esset, vocātibus: plęrisq; ab Aegypto amne, qui postea Nilus dictus sit, iuxta sitæ regioni nomen datum affirmātibus. Certe, Homero vatum vetustissimo Aegyptum dictū qui nunc Nilus est, Plinius asserit lib. 5. & fit fere vt in accolas aliquid de amniū nominibus transfundatur. Quanq̄ autem Aegyptios in arrogāda sibi incredibili vetustāte & decem millium annorū cursu ceu ex annalibus obseruato ridicule hallucinatos fuisse, indubium est Tamen (vt immodica illa sinamus) propemodū constare video, secundum Assyriorum regnum, vix vllum Aegyptio vetustius prædicari. Tempore enim quo Abraham vxore sua comite, in illas terras peregrinus venit, Nechiam Pharaonē, Aegypto iam celeberrimæ & frequētissimę præfuisse, Iosephus tradit. Hic vero fuit Pharao qui, vt Genes. 12. cap. scriptum est, vxorem illi abduxit, quam sororem esse crediderat: nongenti autē & quadraginta duo anni à diluuio ad ætatem Abrahæ numerantur Eusebio, vt sit consequēs, nō

ita multo post cataclysmum, regnum illud tãtis opibus, vt videtur, auctum, tantaque hominũ frequentia numerosum, cœpisse. Diuitiarum eius tractus multæ caussæ sunt, quarum potissima, terræ fertilitas, raris quidem imbribus, sed solis propemodum Nili fluentis ita fœcunda, vt non alibi terrarum, aut vberior aut velocior herbarum & frugum maturitas proueniat. Caius Plinius author est, sic abũde herbis ad cibum accommodis Aegypti agrum affluere, vt vel carere frugibus possit. Quo minus mirum sit, tam large semper & liberaliter exteris eam populis annonę afflictione grauatis quondam subuenisse. Publicũ enim orbis horreum, verissimo præconio Aegyptum esse veteres dixerunt, neque vlla imperij prouincia fuit, cui plus debuerit Italia, quoties fame est laboratum, vt interim de cõsueta annuaque frumentatione & Canone illo, cuius ipsa fotrix fuit, non dicamus. Certe veterum regum curam fuisse legimus, ne hoc munificentiæ munus interiret, vecturæ videlicet celeritate, & agrorum simul vbertate fossis adiuta, quas vltro citroque ex Nili alueo deductas, terris longissimo spacio immiserunt, vt quoties res postularet conuehi vndique nauibus frumentum Niloque deuehi posset. Eas fossas Augustus post victum Antonium & Aegyptum tunc primum in prouinciæ formam redactam, vt feraciorem habiliorem& annonæ Vrbicæ redderet, longa oblimatas vetustate militari opere detersit, authore Sue. Inde factum vt ducenties centena millia frumenti annua, vrbi illata sint, qđ & Eutropi9 in Augusto asserit. Porro nõ frugũ solũ olerumq; omnis gñis, sed & vini optimi est ferax, pari modo florũ prouẽtu & odorũ diues, nã vngenta pretiosissima

ſiſſima Ægypto etiam Plinius tribuit. De papyro,lino,alumine,deq; gemmis quas gignit,referre ſuperuacuum ducimus. Iſtud obiter monendū & in fœminis Ægypti eximiam eſſe fertilitatem. Nam cum aliis in terris per quàm rarum ſit geminos naſci, in Ægypto translatitium eſt, terni etiam & quaterni gignuntur, ſed & ſeptenos vtero concipi, ex Trogi authoritate libro ſeptimo Plinius prodidit. Cumq; octauus menſis ferme ſit lætalis omni ædito partui, ceu libro octauo de natura animalium ſcribit Ariſtoteles, in Ægypto (quod miremur) ſalutaris eſt. Opes autem eius regni magis licet mirari, contemplantibus regaliū monimentorum veſtigia, quæ ſine inæſtimabili vi pecuniarum abſolui non potuere, in quorū numero ſunt Obeliſci, Pyramides, Sphinx, Labyrinthus, quorum ſuo loco fiet mentio. Haud dubie illas & vectigal auxit in Nilo reciprocū, auxere & redditus quos immenſos ea terra habuit. Toti enim Ægypto incredibilis vecturę commoditas ineſt. Ex Aethiopia enim Arabiiſq; & India iam olim frequenti nauigatione res precioſæ importatæ & exportatæ ſunt, vnde vrbi Alexandrinæ emporij fama toto orbe clariſſimi extitit. Strabo Amaſinus grauis author, qui ætate Augusti, Aelio Gallo equeſtris ordinis homine duce ſtipendia in Aegypto meruit, adq; Syenem vſq; et Aethiopicum limitem ingreſſus, totam eam regionem perluſtrauit, tradit libr. 17. Ptolomæum Auleton cognominatum poſtremæ Cleopatræ parentem duodenum millium & quingenum talentorum annuum tributum ex Aegypto habuiſſe, nec dubitat ampliores redditus ærario Romano obtigiſſe, quippe qui maiori cura diligentiaq; prouinciam adminiſtrarint. Summā aūt indicatā

à Strabo-

à Strabone, Budæus vir doctissimus libro de Asse & partibus, quarto, septuagies quinquies centenis millibus aureorum, æstimat. Et hæc quidem ex vectigalibus & tributis. Quid aurum ex Aethiopijs Arabijsq; obuium, quid priuatas veterũ regum opes & procurationes summæ adiecisse putamus? Tradit enim libro septimo Eutropius vrbem Romam post deuictum ab Augusto Antonium, ipsamq; Aegyptum receptam, in tantum opibus auctam fuisse propter abundantiam pecuniarum, vt possessionum, aliarumq; rerum venalium duplicata pretia fuerint constituta, quã quam partẽ eius prouinciæ Dictator ante exhausisset. Nunc de situ dicemus. Ab Austro in Boream eximie lõgo tractu porrigitur, Nilumq; prope medium transmittit, nusquam felicior quàm vbi vndis huius rigua est. Latus occiduũ Libya claudit & Mareotis, orientale Arabia, à Mediterraneo ad Rubrum mare expansæ. A meridie Cataractæ sunt, hoc est, præcipites & asperæ montium angustiæ, per quas amnis ingenti aquarũ mole deuolutus, non fluere inter occursantes scopulos (vt ait Plinius) sed ruere videtur. A septentrione autem nostrum mare infidum & raris portubus hospitale claudit. Fuit autem tempus, authore Strabone, quum illud tantum solum Aegypti nomine censeretur, quod irriguus amnis fœcundo suo limo posset obducere, à Cataractis videlicet, & Syene ad vsq; Nili ostia, quam distantiam Plinius quingentis octuaginta quinque millibus passuum mensus est. Sed ætas posterior (vt ferme variant regnorum limites) in bonam Arabię partem ab ortu, ab occasu vero, trans Mareotim & Parœtonium, Aegypti terminos extendit, ad dita etiam parte, quam à Meridie in arenæ squalo

re gentes possident, qui Libyægyptij Ptolomęo vocati sunt. Caius Plinius lib.5. à Pelusiaco primum (quod inter Nili ad ortum versa ostia extimum est) Asiam incipit, vt stet vetus sententia Nilum inter Asiam & Africam terminum esse, quodq; Aegyptus dicitur, nec huius nec illius in totum esse, sed collimitia partium duarum terræ qua parte amni, cui omnia debent, imminent, in vnius nominis appellationem consensisse. Igitur difficilis accessus id regnum esse, recte Iosephus & Ammianus prodidere, ab occasu enim non montana solum eaque perardua, verumetiam arenosa, & (vbi Mareotis iacet) palustria ambiãt: ab ortu autem montana iuxta Erythræum sinum assurgentia, præterea continens quæ inter nostrum & Rubrum mare est, deserto difficilimo transitu à Petrea, eam & Palestina dirimat: dein ab Austro montium prærupta, & à Borea importuosum pelagus finiat. Sed neque his tantis naturæ præsidijs septa & communita, in tanta rerum & hominum copia ab exterorum se incursionibus tueri potuit. Prò deum immortalem, quàm friuolæ hominum spes? quàm stulti sæpe conatus existunt? Vtinam tandem rerum gestarum, vel veterum vel recentium fide, Christiani principes discerent, nullum vnquam à condito æuo imperium tam firmum & stabile, nullum tam potens regnum, nullam ciuitatem vel optimis instructã legib9 tam munitam vnquam fuisse, quin aut ceciderit aliquando aut mutarit dominum, vbi id demum fatali prouidentiæ fuisset visum. Intereunt enim regna & oriuntur. Neque id sentio velut damnans ciuilium rerum administrationem aut prudentiam & non verendos existimẽ summos illos Magistratus, quos à Deo ordinatos esse Pau

se Paulus admonet: sed quod ad moderationē animi, adeoq; ad mediocritatem, existimem Christianum principem respicere oportere, ceu conscium caducarum rerum, vt Ne quid nimis (quod ille dixit) in vita concupiat, cogitetq; mediocria pereniora ingentibus, & raro esse diuturna, quæ sunt immodica. Ipsa Aegyptus primum à suis, hoc est indigenis regibus, qui Pharaones dicebantur, gubernata est. Pharao autē, vt Iosepho lib. antiqui. quarto placet, veteri Aegyptiorum lingua regē significabat. Nec priuatum hoc, sed commune regibus nomen erat, cum singulis alioqui sua nomina essent, authore etiam Eusebio. Ita Nechonias Pharao dictus ille, quem Abraham vidit, et Cenchres, cuius cor contra Mosen Dominus indurauit, Aerythręis demum fluctibus obrutus, Eusebio. Quanq̃ hic Appioni, Amasis, Iosepho autē nisi fallor, Techmosis vocatus est: sic & alijs alia fuere nomina. Post hos, mutatis rebus, ad Aethiopes regni iura deuenere, quum Iudęis rex Ezechias præesset. Deinde Cyrus Persa, quum Medorum & Assyriorum in se opes & regna transtulisset, deuicta Asia, etiam Aegypto, Sesostre superbissimo rege deuicto, potitus est. Verum sub Dario cui Nothi cognomentū fuit, defectione facta, suis iterū regibus paruit vsque ad Alexandri exitū, qui annis plus min9 quadringētis añ natū Christū, Babylone Chaldææ, ex humanis excessit, vnde Ptolomęorū regnū, à Ptolomęo Lagi filio pręcipue ex Alexandri ducibus initiū habuit. Huic enim Aegyptus cum obuenisset, factum est vt Ptolomæis dictis qui successissent adusq; Cleopatram illam quæ sibi admouit aspides, ducentis ferme nonagintaquinq; annis Aegypti regnū durauerit. A quo tempore occasione Ciuilium

bellorum Romani rerum potiti, mox paulò regnum amplissimum in prouinciæ formam redegerunt: ad extremum autem ipsius etiam imperij luxatis viribus, sub Heraclio malis auspicijs lecto imperatore, totam eam Sarraceni occuparũt, annis circiter quindecĩ post Gregorij primi mortem, qui fuit annus Christi. D. C. XIX. Reges illi suos Sultanos vocant, vocabulo perinde omnibus qui præsunt communi, atq; Pharaonum ac Ptolomæorum ante fuit. Neq; vero Aegyptios sua fraudari gloria par est, quippe illi non tam externarum gentium iugum sustinuerũt, quàm imposuerũt. Vt enim alios authores sinam, ipse Plinius locuples testis est, & Aethiopiæ pfuisse Aegyptios & Syriæ, nec paucis annis illis terris imperitasse. Nunc ad situm reuertemur, Amnis Nilus, vt dictum est, ex Aethiopia delapsus, mediã Aegyptum tranat, estq; omnium in Mediterraneum venientium maximus, septem enim ostijs grandibus effunditur, pluſculis interim (quoniã parua sunt) non numeratis. Illorum extrema Canopicum scilicet & Pelusiacum centum septuaginta millium passuum interuallo distant. Quod terrarum interiacet frequentissime habitatur, & eximie fertile est. Ab eo autem loco quo diuidere se dextraque & læua digredi Nilus incipit, fere triquetra forma iacet, atque ea caussa veteribus ob adsimilem Græcæ literæ Δ effigiem, Delta vocata insula, quam & inferiorem Aegyptum vocitarunt: quæ non fuisse aliquando, sed stagnantis Nili deuecto limo subsidente, post Homeri tempora enata creditur, vnde à Seneca dictum videatur Aegyptum non tam terrarum fertilitatem, q̃ ipsas terras Nilo debere. Crescit hic æstiuis mensibus, Sole Cancrum ingrediente, Lunaque

(vt Pli-

(vt Plinius refert) noua quæcunq; post Solstitiũ est, sensim modiceq;, Cancrum Sole transeunte, abundatissime autem Leonem, & residet in Virgine, ijsdem quibus accreuit modis, in totum autem reuocari intra ripas in Libra, centesimo ex quo cœpit die. Puteos habet Aegyptus cubitorũ notis distinctos, hominesq; Nilometras quibus hoc muneris demãdatur, vt quot cubitis amnis cum est maximus, assurgat, diligenti obseruatione percipiant. Iustum incrementũ Plinius tradit esse cubitorũ. XVI. Minores aquæ non omnia rigant parcius veniendo, ampliores detinent tardius recedendo, hæ serendi tempora non dant solo madente, illæ absumunt, sitiente: vbi plenũ incrementum deprẹhenditur lætum, & ceu festum ab incolis ocium peragitur, vbi parce venire Nilometræ indicant, certatim nulli labori parcitur, quo moles illas quibus immodice exundantem coercent, aperiant, vndamq; simul canalibus ductis deriuent, inuitentq;. Eleganter enim Plinius in. XII. cubitis, inquit, famem sentit Aegyptus, in. XIII. etiamnũ esurit. XIIII. cubita hilaritatẽ afferunt. XV. securitatem. XVI. delitias. Porrò in ripas amne collecto, quod ad Libræ finẽ contingit, satio apparatur, quæ mense Nouembri appetente perficitur. Messis autẽ tempus Maius exhibet, teste lib. 18. Plinio. Sed Senecæ verba libet huc ex quarto lib. Naturaliũ quẹstionum apponere, Quantum crescit Nilus tantum spei in annũ est, nec computatio fallit agricolam, adeo ad mẽsuram fluminis respondet, quã fertilitatẽ facit Nilus. Is arenoso & sitienti solo & aquã inducit & terrã, nam cum turbulentus fluat, omnẽ in siccis & hiantibus locis fecem relinquit, & quicquid pingue secũ tulit arentibus locis illinit. Iuuatq;

agros duabus ex caussis, & quod inundat & qđ oblimat, ita quicquid nõ adijt sterile & squalidũ iacet, si creuit super debitũ, nocuit. Mira itaq; natura fluminis, quod cum cæteri amnes abluãt terras & euiscerent, Nilus tanto cęteris maior adeo nihil lædit nec abradit, vt contra adijciat vires, nimiumq; in eo sit quod solũ temperet, illato enim limo arenas saturat & iungit. Debet illi Ægyptus non tantum terrarũ fertilitatem, sed ipsas. Illa facies pulcherrima est, cum iã se in agros ingessit latent campi, opertæq; sunt valles, oppida insularum modo extant, nullũ in mediterraneis nisi per nauigia commertium, maior est lætitia gentibus, quum minus terrarum suarum vident. Hactenus Seneca. Incrementi eius varię caussæ afferuntur ab authoribus, quarum tamen mihi probatissima visa, quã Seneca reijcit (quanq; fassus Anaxagoram, Aeschilum, Sophoclem & Euripedem, tradidisse, inq; ea opinione omnem vetustatem fuisse) quod solutæ magnis æstibus niues ex immanibus Aethiopiæ iugis largius quàm ripis accipi queant, defluunt. Compertum autẽ vel Senecæ sæculo fuit, Athlantem illum Aethiopicarum gentium arbitrum, etiam æstiuis mensibus circum altissima iuga sua niuosum spectari. Contemplantibus igitur tantum montem ab occiduo primum Oceano assurgentem perpetuo procursu nunc in Austrum, nunc in Boream abeuntem, vniuersam Africam disterminare, alicubi vltra parallelum Cancri solstitialem Meridiem versus egressum: profecto vero similimũ videbitur, tantum niuium dissolui posse, quum ad eum parallelum Sol approximat, & rectis hoc est fortissimis radijs laterea etiam Borealia montium colliquat. Plinius tradit obseruatũ, prout niues imbres ve

in

in Mauritania satiauerint, ita parciorem aut vberiorem venire Nilum. Iuba enim rex studiosissimus, & cui explorata isthæc compertaq; esse potuerunt (vt nihil hactenus inuiũ fuit regum diligentiæ) proxime Athlantem Mauritaniæ inferioris Nilum exoriri existimauit. Quam opinionẽ ipsa amnis magnitudo comprobat, tám spacioso itinere, quicquid est vndarum ex Athlantis iugis læuo latere in Meridiem defluentium, excipientis. Translatitium autem & alijs locis solstitio amnes increscere, in Ponto enim fieri istud, Theophrastus prodidit, hoc ipsum in Gallia Padus facit, etiam fœcundãs quę humectauit, authore Plinio. Rhenus noster qua parte Rheticarum alpiũ conuallibus egressus Acronium lacum fundit, singulis annis crescit solstitio, estq; aquarum ex hyeme modus, pro vt illa montiũ vertices plus minusve grauarit niuibus. Simili auctu & Euphraten & Tigrim rigare annuo reditu, præter cæteros, Strabo, Plinius, Ammianus, Solinusq; tradunt. Illud memorabile quod lib. 8. Plinius docet, Crocodilum sæuum quadrupes Nilo gigni ex ouo, quantum anserinum est, crescere autẽ plerunq; ad magnitudinem. XVIII. cubitorũ. Hoc autem bestiæ ingenium esse, vt ouis excubandis eum locum deligat, quem summo auctu suo Nilus non sit egressurus. Ita optimus ille maximus & incompręhensæ maiestatis Deus noster inter cætera rerum in sua natura insignium monimenta illi quoq;, cętera noxio animali, vt alijs multis, sensum quendam præsagum & diuinantem indidit, videlicet hac quoque parte æstimationi cœlestium diuitiarum accessionem facturus. Non omittendum, Nilum vbi per Cataractas eluctatus Syenẽ insulam præterijt, adeo placido meatu

fluere

fluere, vt & secundis & aduersis vndis nauige- tur, atque hoc certius expeditiusque quod Austri Aegyptum nō perflant. Vrbes in tota illa regio- ne plurimæ quondam & maximæ, sed Aethiopi ca & Syriaca bella attriuere, pars Romanorū ar- mis patuit. Insuper tumultibus & rebellione ip si sibi malum, vt Cæcias (quod dicitur) nubes, at- traxerūt, prouocatis ad vindictam Romanis, nā & Copton memorabilem emporioque maxime celebrem vrbem & Busyrim Achillæo quondā authore rebellantes, Diocletianus solo æquauit, multis millibus Iudęorum occisis, non alio nomi ne quam quod cum Achillæo res nouas moliente pa riter conspirassent. Thebas autem Aegyptiacas omniū eius ditionis clarissimā vrbem, (quæ & Diospolis vocabatur) Eusebius author est Augu- sti primū ætate penitus dirutam, cum Cambises eam iam antea grauiter afflixisset, vt profecto ve rissime sit à poeta Venusino dictū, Feriuntque sum mos fulmina montes. Erāt sane Aegyptij (vt in abundante & luxuriante solo) natura inflati, va- rijque & imperij externi præsertim, impatientissi- mi, tamque ad seditiones procliues, vt leuiculis de caussis maximos tumultus excitarint. Supra mo dum aūt superstitiosi, & vt Hieron. verbo vtar, Dijs fœcundi, quippe qui per alliū & cæpas ceu numina domestica iurare & animalia quædā ri- dicula veneratione colere cōsueuissent. Neque alia caussa tantum horū in Iudæos odij fuit, quam quod di uersissimam religionē sectarentur, & vnum Deū verum, vanissimæ persuasioni Deorum Aegyp- tiacorum, constanter anteponerent, vt Psal. 114. patet. Efferebantur præterea puritatis & iusticię fiducia, cum essent vel vna libidine spurcissimi, neque cibum cum Hebræis, neque cum exteris su-

mebant

mebant, Genes. 43. quasi omnibus illotis ipsi maxime loti essent. Alexander ille Macedo, in quo dubium, fortuna ne plus an virtus habuerit loci, Aegyptum in ditionem suam redactã in Nomos plures, hoc est, præfecturas diuisit, & qui præessent Nomarchas dixit, id est, Nomorũ præsides, tutius arbitratus gentẽ natura leuẽ seditiosamq; & in calumnias principũ pronam, pluriũ q̃ vnius authoritate administrari, sublata hoc modo sæpius cõcursandi facultate. Plinius. 5. libro circiter quinquaginta Nomorum nominatim meminit. Sed & Cęsar Dictator, idem arbitror, quod Alexander metuẽs extincto Pompeio, rɼgnũ Aegypti Cleopatræ eiusq; fratri minori permisit, veritus, vt inquit Suetonius, prouinciã facere, nequã do violentiorem præsidẽ nacta, nouarũ rerũ materia esset. Cæterũ postq̃ prouincia esse cœpit, ex equestris ordinis viris, Augusto decernente, administrata est, authore Cor. Tacito. Inter oppida famigerata, nullũ est in interiore quidẽ Aegypto secundũ Thebas, memoratius Syene, clarissimũ quidẽ illa ætate, sed cui casus, forsq; plus famę q̃ virtus peperit: prope enim parallelus Cancri terris imminet, qui quũ Solem sustinet radijs perpẽdiculo decussatis, hora meridiei nullã vmbrã corporibus addit, sed vt vulgo fertur, absumit. Ideo nullas vmbras Syenen flectere dictum: quo nomine fama veterum in Thebaide vrbium notissima facta est. Est & oppidũ Tentyra, à quo Tentyritæ audacia contra Crocodilos ex Seneca noti. Est Ptolomais, & iuxta situm Pthmuis, à quo Pthmuitani dicti, quod Phileam habuit Episcopũ clarum virum, qui cum de martyrũ laudibus elegantissimum librum scripsisset, demum & ipse persequente Maximino, quod sacrificia deorum respue

respuerit, capite pro Christo truncatus est, vt libro.8. refert Eusebius. Hic est Maximinus q à Galerio Maximiano Augusto Cæsar cum Seuero lectus, Orienti præfectus est, cum Seuerus Italiæ præesset, mox paulò ex Cæsare Augustus factus, & Galerius Maximinus appellatus. Triēnio imperio præfuit homo nouus & rudis, per militiæ ordines promotus, patria Dacus, sorore armentarij genitus, & qui Daza vocaretur quū priuatus ageret, funesti in Christianos animi, quique Thebaicam Aegypti vndantissimo Martyrum sanguine aspersit, postremo vino, cuius auidissimus erat & crapula distentus, Tharsi obsessus, ne in Licinij manus viuus veniret, seipsum strangulauit. Eodem tempore Maxentius extitit, Aurelij Maximiani Herculij (qui cum Diocletiano Iouio imperauit) filius, & Faustæ vxoris Constantini frater, nihilo parente mitior fuit, vt sit profecto mirum, Constantinū Imper. in illa persecutorum corona, respicere ad nostra potuisse, quanquam ne ipsum quidem admodum syncero in Christū animo fuisse constat. Cæterum Phileæ Episcopi & Martyris in Catalogo scriptorum etiam Hieronymus meminit. Reliquarum vrbium celebrium, Berenice præcipua, & Arsinoe contra intimum recessum sinus Erythræi posita, à quo Arsinoites Nomus dictus est, altissima pyramide cōspicuus. Esse & Babylonem in Aegypto oppidum munito loco situm, à Babylonijs quondam, sede in illis locis à Regibus impetrata, conditum, Strabo affirmat, magnæ fidei author, & oculatus, vt sic dicam, testis, quo non alius scriptorum, quos equidem viderim, Aegyptum, vt Augusti ætate habuit, diligentius prodidit. Vltra Nilum occasum versus Memphis iacet, Regia quondā

Aegypti principum, & ab ea stadiorum aliquot interuallo Pyramides illæ stupendæ altitudinis turres, interq; orbis quondam miracula habitæ, quarum situm Plinius lib.36. reddidit, non aliud fuisse eas testatus, quàm pecuniæ regum stultam ostentationem. Habet inferior Aegyptus multa oppida, quarum tamen famam obscurarit Alexandria Canopico ostio vicina, & in Pelusiaco Pelusium, quod nostri vulgo Damiatam vocarunt, recentibus etiamnum (si sunt recentia quæ duobus retro sæculis obtigerunt) nostrorum cladibus nimis notam, sæpe capta magno damno, & sæpe amissa est, interdum & pactis haud scio q̃ decoris, Sultano reddita, his modis illudente nostris ambitione atq; auaritia, donec in totum Aegypto atq; Syria pelleremur. Quod factũ esse lego sub excessum ex humanis Rodolphi Auindspurgij Rom. regis, Anno Christi. M.CC.XC. Hæc est Aegyptus cuius toties Actorũ. 7. in Stephani oratione fit mentio, Abrahę, Ioseph, & patriarcharũ successu memorabilis. Hæc eadẽ Mosen genuit magnum virũ & in omni Aegyptiorũ sapientia eruditũ, vocatum aũt à Deo, vt eius ductu Israel à dira illa seruitute sua, per admirabilem in terrã promissionis emigrationẽ, liberaretur. Sed & Iosephum Nazarenũ cum intemerata virgine Maria, & Iesu puero seruatore nostro, parricidale Herodis edictũ declinantem hospitio excepit. Postremo & fide in Christũ ab apostolis prædicata increbuit, & magnas ecclesias multis sęculis aluit. Præterq; supra memoratũ Phileam sanctissimis pastoribus clara, ex quibus tamẽ Paphnutium vetus historia celebrat. Illum quem Galerius Maximianus dextro oculo mutilatum & sinistro poplite succiso (vulgata tum cõfesso-

cõfessorum pœna)ad metallum damnauerat,qui postea à Constantino imperatore ad Nicænã synodum vocatus ac magna veneratione habitus: vnus quorundã Episcoporũ sententiæ, qui Episcopis,presbyteris,diaconis subdiaconisq; coniugij vsum adimere & lege lata ingerere cœlibatũ conabantur,sese opposuit,palàm confessus honorabiles esse nuptias,& castitatẽ quandam esse concubitũ cum propria coniuge,sicut etiã apostolus docuit Heb.13. Quam sententiã cœlibis Episcopi,& laudauit Synodus vt piã,& vt salutarem recepit,indignũ arbitratus,si,quod scriptura permittit,humana coerceret præsumptio,& seruandę castitatis lex,impudenti fornicationis abusu,hoc ipso vilesceret,quod castus manere nemo queat,qui rarũ istud donum à Deo non acceperit.Haud indignũ arbitror relatu & Monachismum nos Aegyptijs debere,incognitum ante id ęui Ecclesijs,& enatũ primo Cõstantini filijs imperantibus,post Christum Anno.CCC.LX: videlicet à morte Pauli & Antonij Eremitarum. Erant enim plusculi qui eos in vita ceu patres & præceptores essent secuti.Porrò sanctos illos viros persecutionum procellæ,quas cruentissimas Diocletianus Galeriusq; exercuerãt,in loca auia & deserta(quę alicubi cõmoda Aegyptus habet) abstruserant,in quibus cum magna abstinentia, precibus scripturisq; vacarent,interdum reuersi ad Ecclesias Christũ docebant,neq; quicq̃ diuersum à cæteris fidelibus,præter solitudinẽ & normulam vitæ paulò seueriorem habebãt:ea gratia Ἀναχωρηταὶ ἢ Ἐρημῖται καὶ Μόναχοι,hoc est solitarij,& qui secessissent , vocabantur. Deinde adaucto vitæ instituto & discipulis cõtractis Monasteria passim instituta sunt,nimirũ scholę quædam

dam veteris disciplinę exercendę, in quibus tamē vt animus lectione cognitioneq; scripturarū, sic & corpus per vices horarū labore exercebatur: dimicabatur non infœliciter cū carnis incentiuo & diaboli versutia, & quemadmodū in Gymnasio Tyrones ad certamen Veterani, sic in illis, Abbates, hoc est Seniores eruditione & pietate probati, suos ad luctamen in sęculo ferendū, obarmabant. Interim & Episcopis auscultabant, & dominicis diebus in Ecclesiā multi prodibant, consueta cum illa sacrificia peragentes, quod palàm in vita Paulæ Hieronymus indicat. Nullus inter eos diues, nullus pauper erat, habentes alimenta & quibus tegerentur, his contenti erant, labore manuum parabantur in diem quibus esset opus, si supererat quicq̄, egentibus diuidebatur. Et in hoc quidem vitę genere voluntate non necessitate persistebant, mutare licebat propositum quoties ratio exegisset, neq; hoc humanis cōsiliis dabatur loci, vtcunq; in speciem honestis, vt & inuiolata consistere & pręiudicare diuinis possent. Proinde in Episcopos & presbyteros legebantur sępe numero, qui in hocce studiorum & disciplinę tyrocinio essent versati, nulla enim illis vitę regula alia quàm scripturarum, nempe vt perpetua peccati detestatione Christo domino per baptismum commortui, certa salutis fiducia in vitę nouitate cum illo resurgerent. Quod vnum votum Catholica Ecclesia in omnibus membris suis, capite Iesu Christo ita custodit & seruat, vt si ad incredulorum multitudinem paucitas illa credentium conferatur, haud aliud inuenias, q̄ Monasterium quoddam disciplinę Euangelicæ, & Ciuitatem Dei, plenam conciuibus & cohæredibus Christi, quorum mutuam dilectionem

& pacem, non decreta & constitutiones hominum quantumuis sibi placentium, sed diuina oracula moderantur, necp cuiusquam tam arcte quicquam priuatum est, quin ipsum communefaciat DILECTIO si vsus postulet.

ALEXANDRIA

DVodecim millium passuum inter Canopicũ ostium & Alexandriam interest, clarissimam quondã Aegypti vrbiũ, de quo seorsim dicere libuit, quoniã cum nomine etiamnum partẽ veteris dignitatis & frequentiæ retineret, Alexander Macedo, post inuasam Aegyptũ, loci, vbi hodie sita est, opportunitate captus eam condidit, muro per octoginta stadiorum ambitũ ducto, vt refert lib. 4. Curtius. Plinius. 15. millium passuum laxitatem habuisse tradit. Notandũ autem eo loci, vbi nunc Alexãdria est, frequentes mortales habitasse, quod & Hieronymus super. 3. caput Nohum confirmat. Nõ veterẽ vrbem eo loco constituens quę semper Æ gypti metropolis fuerit. Præterea & Strabo habitari quædã iamdudum illis locis cœpta fuisse innuit, quibus deinceps tantæ molis vrbs extructa est. Portum eius arcus specie sinuatum, insula Pharos â Septentrione cingit & ceu aggere quodã munit atcp ambit. Mare quod vtrocp â latere, ab ortu scilicet & occasu, interinsulam & continentẽ interuenit, fallacibus vadis insidiosum, difficulter aditur. Sed fauces tamen, quæ ex Aegypto Syriacp adnauigantes excipiunt, impeditiores sunt scopulis. Proinde ea ipsa in parte insulę, quo appellentiũ saluti consuleretur, Ptolomæus Philadelphus rex optimus, Sostrati Gnidij architecti arte atcp ingenio fretus, turrim è candido lapide eximię altitudinis extruxit, quam octingentis talentis

talentis cõstitisse alicubi Plinius, nisi fallor, scriptum reliquit. In illa igitur nocturnis ignibus prę lucentibus nautæ admoniti, cauere periculum, et qua parte ad nauigandum esset, intelligere poterant. Eam turrim posteri ab insula Pharon vocauerũt, moxq; alibi in eiusmodi vsum extructa, quod supra monuimus, Pharos appellarunt: qualem in promontorio extitisse: cui nomen Ceras fuit, iuxta Bizantium nauibus ponticis alte prælucentem, Ammianus Marcellinus lib. 27. prodidit. Insulam autem idem Ammianus ingenti aggere in pelagus immisso Cleopatram vrbi cõnexuisse scribit, & Heptastadion dorso nomen datum, quoniam ei ab Alexandria ad oram Insulæ perducto septem stadiorũ longitudo esset, ad cũ modum peninsula facta Pharo quæ ante insula fuisset. Mirum aũt quod tradit Plinius noctis dieiq; nauigatione olim eam ab Aegypto distitisse, tantum terrarum adaggerarunt littori Nili fluenta. Iam à meridiano latere Alexandria Mareotim lacũ habet eximie spaciosum, in quo portus est propter mediterraneã negotiationem aliquanto frequentior quàm maritimus, Straboni. Magna verò vecturę commoditas, propter Euripos qui ex Nili proximo alueo deriuati, naues inde in lacum tuto deuehunt, vrbiq; summittunt. Vrbs ipsa elegantibus quondam structuris & AEgypti regũ in primis domibus clara, sed & vijs pulcherrimis diuisa, nec fermè vnquam non sereno cœlo. Templum habuit Serapidis illius (cuius libro. 18. de Ciuitate Dei Augustinus meminit) sumptuosissime extructum, & in eo ingens ridiculi numinis simulachrum, quod ætate primum S. Ambrosij, conuulsum à Christianis disiectumq; est, Theodosio illo qui cũ Gratiano imperium tenuit

annuente: de qua re Sophronij insignis liber extitit, meminit autem historię Ruffinus Marcellinus tradit adeo columnis & spirantibus signorum figmentis & reliqua operū multitudine ornatum extitisse (quæ Gentium vesania fuit) vt post vrbis Romæ Capitolium, nihil orbis terrarum ambitiosius viderit. Cæterū magnificentiam ciuitatis, bella partim & seditiones attriuerunt, magno illi dāno Dictator & Octauius bellis suis ciuilibus fuere, sed eo maximo, quod Dictatore obsidente cognita orbi bibliotheca incendio consumpta est. Sed & Caracalla Imperator, homo iracundus & sanguinarius, quē dicacitate Alexandrini perstrinxerāt, vno die ingentē multitudinem dolo suo & militum circumuentam, teste Herodiano trucidauit. Sęuijt & Diocletianus, multis Christianorum millibus interfectis. Inter vetera autem vrbis ornamenta Musæum fuit magnifice extructus locus, & honestarum artiū professoribus principū liberalitate dicatus. Et Bibliotheca. LXX. millium voluminum toto orbe regum impensis comparatorum, instructa, cui Demetrium Phalaræum Atheniensem, clarissimū virum aliquando præfuisse, Diogenes tradit Cuiusq; locupletandę studio adductus Ptolomæus Philadelphus, septuaginta præclaros viros Hębraicæ pariter & Græcæ linguę peritos ab Eleaszaro Hierosolymitano pontifice impetrauit, qui partita opera, totum vetus (quod vocamus) instrumentum, haud sanè multis diebus in Gręcum sermonem transtulerunt. Operæpretiū fuit precipuum, libertas Iudæorum, quos varij casus in Aegyptum transtulerant, velut libri duodecimi secundo capite Iosephus scripsit. Contigit aūt hoc ipsum annos ante Christum natum circiter

Musęū in Alexandria.

Bibliotheca Alexandrina

Demetrius Phalereus

LXX. interpretes.

citer. CCC. L. Super omnia autem, Christianæ Ecclesiæ splendor decus immortale illi vrbi attulit. Marcus illam Petri discipulus constituerat, quem primum Alexandriæ Christũ annuntiasse & Euangelion suum, quod ex ore Petri scripserat, docuisse, Hieronymus tradit: tantę aũt doctrinæ & vitę continentia fuisse, vt omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Cui deinceps sancti viri successerunt, quos & ipsos Chronographi in literas nominatim, ceu in Catalogũ ob apostolicæ sedis Alexandrinæ dignitatem, retulerunt. Quod honoris & Hierosolymitanæ & Antiochenę, Ecclesijs pariter apostolicis tributũ fuisse, Eusebius indicat. Sed & Constantinopolitani Episcopi eo modo censi relatiq; sunt, quo modo seriem Romanorum pontificũ ad vsq; nostra tempora quidam deduxerunt. Non prætereundũ, pro veteri Musæo mox à Marci temporibus scholam more optimo institutã fuisse, cui Christiani doctores eximiæ prudentiæ & eruditionis viri præerant, & κατηχήσεωρ, id est, institutionum magistri dicebantur, quod ab illis hi quoq; qui nuper CHRISTO dedissent nomen, necdum summam fidei ac religionis nostrę tenerent, edocebantur. Præcipuũ autem horum Pantænũ nomine Hieronymus memorat, cuius discipulus Clemens presbyter vir doctissimus, qui pręceptori successit, vt Clementi itidem pręceptori Origenes Leonidæ martyris filius, à iuuentute omnibus honestis artibus imbutus, sed & linguarũ peritissimus factus, voluptates in tantum fugit vt zelo Dei, sed tamen (vt Hieronymus scribit) non secundum scientiam, ferro truncaret genitalia, calcauit auaritiã, scripturas memoriter tenuit, & in studio explanationis earum diebus desuda-

Marcus Euangelista.

Pantęnus Clemens presbyter Origenes

uit & noctibus, cibum nunq̃ sine lectione sum psit, mille & eo amplius tractatus, quos in ecclesia locutus est, ædidit. Innumerabiles præterea Cōmentarios, quos ipse Τόμους appellat, immortali ingenio suo Ecclesijs donauit, sexagesimum nonum annum ætatis attigit, quo tempore tantum scripsit quantum vix legere vlli vacarit. Quis autem miretur, vt hominem eũ in tanta lucubrandi celeritate, multis locis lapsum? in quã tamen hoc laudis sit assecutus, vt D. Hieronymus ingenue fateatur, magna eum scripturarum sacramenta interpretando aperuisse, & licet detrahat ei vt dogmatistæ, tamen vt interpreti & qui ideomata scripturarum exacte calluerit, primas dare non dubitat: Qua re factum arbitror, vt quoniam tanti viri monimenta probe & pie traditis sermonibus, dogmata quantumuis impia (quæ nullam tamen animi malignitatem saperent) magno numero superarent, á Nicæna Synodo damnatus non fuerit, quanquam essent qui bené alioqui de Ecclesia meritũ, ceu fontem Arrianæ perfidiæ traducerent. Erasmus Roterodamus vir doctissimus & nostri sæculi alter quidam (si errores demas) Origenes, hoc alicubi laudis illi authori tribuit, vt in scripturis exponendis sic dicat primũ esse, vt nemo cum illo conferri possit, atq; hanc eum (vt illius verbis vtar) Venerem sic exorsum, vt nemo post illum ausit manus apponere. Demum Tyri mortuus est Origenes magna paupertate, quoniam ante eum Ambrosius Diaconus Alexandrinus homo nobilis, obijsset, qui liberalitate et sumptibus in vita illum adiuuerat. Hieronymus tradit Ambrosium in hoc á plerisq; reprehensum q̃ vir locuples amici sui Origenis senis & pauperis moriens recordatus non sit. Habuit alios

quoq;

quocp Alexandria summos viros, videlicet Dionysium Origenis auditorem, qui & ipse scholam Κατηχήσεων tenuit, & Pierium, qui ob eruditionis famam iunior Origenes dictus est. Didimum item Hieronymi præceptorem, ab ineunte ætate cæcum, vt mirum sit Geometriam discere potuisse. Eius de Spiritu sancto à Hieronymo translatus liber extat. Et ante hunc Athanasium magnum virum, qui cum scripturæ deditus & veritat, Arrianorũ se blasphemis de trinitate disputationibus, quantus erat opposuisset, in maximam inuidiam non Episcoporum modo complurium verum etiam principum Augustorũ (quos scripturarum inscientissimos pertinax Aulæ factio dementabat) incidit, ac deinde agitatus insidijs, cũ ne tantillum quidem à scripturarũ præscripto discedendi adulandive prurientibus auribus animus esset, sæpe Alexandria pulsus, & aliquoties in suam sedē restitutus est. Constantius illi infensus ad latebras haud raro conditissimas virum insontissimũ adegit. Cæterum vt erat sagacis animi plerunq; sibi mortem Arrianorũ conspirationibus intentatam, celeri fuga pręuertit. Qua de re, quoniam metus muliebris & vitę cupiditatis amplioris quàm Episcopum deceret, suspitione premebatur, Apologia se purgare coactus est. Marcellinus lib. 15. author est, & magicarũ artium vanitatis quibus instructus futura prænosceret, & in totum arrogantię qua altius sese efferret, quàm Christiani pastoris ratio exigeret, ab Alexandrinis insimulatum fuisse. Erant hi natura leues & seditiosi, quique Episcopis & Ecclesiæ sanam CHRISTI doctrinam æmulanti magno sæpe damno fuissent. At vero Liberius Romanæ vrbis Episcopus, misertus Athanasij, quod

Dyonisi⁹ & Pierius Origenis auditores

Didimus Hieronymi præceptor.

Athanasius

Liberius Ponti. Roma.

nec visus, nec auditus, tantis insidijs agitaretur, & indicta caussa condemnari hominem maxime Christianum nephas duceret, imperatoris Constantij arbitrio palàm sese opposuit. Qua de caussa in Synodo quadam Mediolanensi, Arrianorũ studijs & fauente imperatore conflata, cõfestim iussu Constantij in exilium trusus, triennio Berrhoeæ Thraciæ exulauit. Dubium autem aut exilij molestia an vero pristinæ sedis ac dignitatis amore seu principis callidissimi (quod et ipsum vero simile) pollicitationibus Episcoporũ quorundam hæreticorũ precibus impetratis, fractus corruptusq; hominis animus, demum Arrianis & imperatori (ceu Platina scribit) manus tradidit, cœpitq; deserta Athanasij caussa amplecti quos antea oppugnauerat. Hæc ipsa cũ essent bona fide ad Constantium perlata, repente Felix orthodoxus Episcopus, quem maximis votis in Liberij locum plebs Romana selegerat, sedem linquere & Liberio Apostatæ cedere locũ magno omniũ bonorũ mœrore iussus est. Constat sanè & Vulphilam Gottorum episcopum orthodoxum ante, & doctrinæ fama apud omnes celebrem, à Constantio Imperatore pecunijs corruptum fuisse, quo Arrianorum dogma reciperet. Profecto haud minus illi offensionis pepererunt fidelibus, quàm apostolis peperit Iudas, cum mercede accepta Dominum proderet. Christus enim fures & latrones vocat Ioan. 10. qui verbo eius prodito & aliena doctrina recepta, oues suas hypocrisi, lenocinio pietatis circumlita, inescant. Sed vt ad Athanasium reuertamur, mortuo Constantio vix credibili casuum varietate sub Iuliano Impera. fatigatus, sed ad extremum Alexandriam regressus inconcussa animi constantia ex humanis

Fœlix Episcopus

manis excessit, cũ annis. XLVI. episcopatu functus esset. Hic est Athanasius cuius Symbolum passim legitur in Ecclesijs, & de Psalmorum vsu libellus circũfertur, aliaq; maiori cura ædita monimenta, quę lubens prætereo. Nolebam referre, sed cogor ob fidem historiæ, Arrium ipsum qui vanissima hæresi tantum incendium ingessit orbi, presbyterum Alexandrinum fuisse, philosophiæ studijs inflatum hominem & refractarium, cuiq; Alexander Episcopus suus vir doctissimus persuadere non potuit, quin fœdo errore tripudiaret. Concilium Nicænũ conuictũ scripturis anathemate percusserat, si forte resipiscendi vllus locus esset. Sed duræ ceruici nihil erat remedij quod adhiberetur. Atq; vtinã cum hominis vita error quoq; ipse desijsset, maiora incendia à morte flagrarunt & Hydræ in morem pro vno capite centum repullularunt. Mortuus est Bizãtij sub Cõstantino, sub quo et emicuit, profluuio ventris repente oborto. Fertur & Basilidem veterem hæreticum Alexandrinum fuisse. Sed nullus ager tã benigne reddit frugem, quin simul quæ sunt noxia, & quibus abuti queas, generet. Non prætererim postremum Alexandriæ Patriarcham, Ioannem Eleemosynarium cognominatum, eo fere tempore durasse, quo post Heraclium Impera. vrbs illa tam nobilis adeoq; fide in Christũ memorabilis, à Sarracenis, fœdo hominum genere, recepta est.

Arrius hęreticus.

Basilides hęreticus.

Ioannes Eleemosynarius Patriarcha

INDICÆ, ARABICÆ, ET ÆTHIOPICÆ MERCES.

INdicarum & Arabicarum mercium, per Ægyptum vetustissimam negotiationem fuisse, ipse in primis propheta Esaias conuincit, qui

capite.45.eius diserte meminit, & vero fit simile, quod Hieronymus, & ante eum Strabo (ceu dixi) prodidere, naualia eo loco & habitacula frequentia fuisse, quo loco postea suam vrbem Alexander extruxit. Sed aucta commercia Augusti imperio constat, paucis antea nauibus per Erythræum egredi ausis, quum postea contra prædones sagittarijs armatæ plurimæ prodiuerint. C. Plinius sui maxime sæculi, Claudiorum scilicet, & Vespasianorum explorator diligentissimus.13 cap.6.libri eum nauigationem ab Ægypto ad Indiam vsque & è contrario scripto prodidit, certa notitia patescente, dignumque memoratu adijcit nullo anno minus sestertijs quingentis millibus constitisse merces quas illæ regiones remitterēt & remissas tamē centuplicato venisse, cuius summæ tanta magnitudo est, vt cōcipi animo & supputari vix possit. Tantū abest vt (quod ante quoque in Hispaniæ mentione admonuimus) nostra primum ętate summa copia Vlysipponem nobis illas merces aduectasse, aut illac primum intrasse maria, credere opus habeamus. Nam ne Alexandria quidem in totum à veteri illa negotiatione hodie destituta iacet, quanq̃ negari nō possit magnam partem illi Lusitanica nauigatione detractū neq; Ægypto solum sed & Siciliæ et Venetis afflixisse vectigal, tanta mole mercium tot nauium numero quotannis in Hispaniam importata, vt iam esse cœperit Vlysippo, quod Alexandria tot ante sæculis fuit: et cum illa vrbi Venetæ odores & aromata cum reliquis exoticis quæ transmarina vocamus submisisset, quæ magnę Europę parti sufficerent, rebus nostra primum ætate mutatis, Lysibona oceanum Australem ingressa, Antuerpiæ submittat, quo non aliud hodie Germania cele-

Vlysippo

Antuerpia Emporium

nsa celebrius emporium habet. Quàm moleste autem hanc vicem Ægyptiorum Sultanus tulerit, ipse prodidit, legatione ad Iulium pōtificē Rom. superioribus annis missa, quæ & dolere illum ob ereptū vectigal & simul hoc consilij animo voluere palam innuit, Nisi abstineant Lusitani, hoc se curaturum, vt peregrini nostri itinere ad Hierosolyma & reliquam Palæstinam prohibeātur. Eiusmodi minis assecuturum se, quod maxime cupiebat apud Iulium, ceu candidum & religionis amantem Episcopum, quique arcere Lusitanos posset, sibi persuaserat, sed infectis rebus spe frustratus est.

ÆTHIOPIA SVB ÆGYPTO.

TAmetsi huius in Africæ descriptione meminimus, tamen quoniam rerum ad scripturę captum attinentium memoria celebratur, repetenda est. Hanc maximis quondam et plurimis oppidis habitatam bella perculerunt. Proinde lib. 6. Plinius, Æthiopia, inquit, vicissim imperitando seruiendoq; clara, & potens etiam vsq; ad Troiana bella Memnone regnante, et Syriæ imperitasse eam, nostroq; littore, ætate regis Cephei, patet Andromedę fabulis. Hactenus Plinius. Inter cætera autem insignia, Insulam habet mediamnē, fertilitate & incredibili hoīm frequētia nobilē, quā Nilus primo ambitu suo cōplectit̄ Meroē dicta est. v. millib. stadiorū à Syene distās à qua et Meroēni coloni dicti. Alueꝰ Nili lęuū latus stringēs, Astaboras, vnde et Astabori dicti videant̄. Hier. Quęst. in Genesim. Qua voce ramū aquæ è tn̄bris veniente significari tradit Plinius. Dexter vero Astusapes, qđ et ipsū latētis significationē adijcit. Vrbs ī Meroē vetustissima, Saba quā postea Meroēn denoīnauit Cābises rex in so

Meroe insula.

Astaboras alueus

Saba vrbs

roris

toris memoriam, Iosephus lib. Antiq. 2. testatur, Strabonem, vt arbitror, imitatus. Sed & Plinius oppidi Meroës in ea meminit, ab introitu Insulæ LXX. millibus passuum distantis, quę regia Aethiopiæ habita sit. Hæc est Saba illa reginæ Austri sedes (nam & Aethiopiæ & Aegypto pręfuisse eam, Iosephus tradit) quam Salomonis fama excitatam cum maximo comitatu & donis plus quàm regijs in Palęstinam venisse, tertij Regum decimo capite legimus. Cõmendatur & à Christo Matth. 12. & Lucæ. 11. quod amore sapientiæ vel remotissimis à partibus Salomonem adierit, cum Pharisæi tamen coram admonentem & diuina virtute contestantem se filium Dei esse, non audirent. Aduertendum autem Meroënos fœminis parêre solitos, sequuta ętate Reginas suas Cãdaces appellasse, voce perinde communi illis, atque Pharaonum ac Ptolomæorum in Aegypto regibus fuisse ante diximus. Qua de re & Eunuchum illum à Luca memoratum Act. 8. quem ex Esaiæ lectione edoctum Philippus baptizauit, ex aula Candaces reginæ fuisse intelligimus. Pręterea Lucæ traditione admonemur, illi genti scripturarum lectionem iam inde à Candaces ætate familiarem atque vsitatam fuisse, neque alia caussa Hierosolymam ceu famigeratum religione locũ quotannis, quamuis distante itinere, visitare consueuisse. C. Plinius scribit Pub. Petronium equestris ordinis Aegypti pręfectum, Augusti tempore Aethiopiam cum exercitu ingressum, Candacem reginam vicisse, monoculam quidem fœminam Straboni, sed prudentia & animi æquitate magnis viris comparabilem. Nescio autem an illa fuerit, Eunuchi domina, Candace, cuius meminit Lucas, an alia. Ipsa series annorum & rerum

Regina Austri. *Candace* *Eunuchus Candaces* *Candaces*

gestarum

gestarum propemodū aliam fuisse admonet, nec dubium quin longe post eo nomine Reginę Aethiopiæ dictæ fuerint. Idem enim Plinius de Aethiopię regno (vt Neronis exploratores de eo renunciauissent) libri. 6. capite. 29. sic infit: Regnare (scilicet retulerunt) fœminam Candacem, quod multis iam annis nomen ad reginas transijt. Hęc Plinius. Nec mirum videri debet, quod rerum illic fœminæ potiantur, cum non insueta harū gubernacula fortissimis nationibus fuerint. Nota enim est Assyriorum Semiramis, notæ & Scytharum reginæ, & Theutam quę Lyburnis præfuit, historia Romana vt quę vrbi suę negocium facere ausa sit, celebrat: nec in totum fabulosum esse putandum est, quod de Didone illa Africana vetustas cecinit. Quod ad religionem attinet, habeo authores minime indignos fide, qui hodieque illam gentem Christum confiteri, nec alio quàm ceremonijs (re videlicet tantilla) à nostris abesse ritibus asserunt. Fertur autem & Indica illa nauigatione, quam Lusitani principes peragūt fidem in Christum occiduis austrinisque Africæ partibus accrescere. Et quoniam in Aethiopiam Mathiam apostolum venisse prędicatum Euangelion, Sophronius prodidit, fieri potuit, vt terræ illę aliarum gentium incursionibus rarius petitæ auitam pietatem retinere, et quod ex apostolo didicissent, in hunc vsq; diem seruare, tuerique illęsum potuerint. Dignum & hoc obiter notatu mihi visum, Indorum interdum nomine censeri Aethiopes, sicut è contrario Indi Arabesq; nō raro Aethiopiæ tributi, quod gentium vltro citroque nauigantium commercio, pręterea & formę similitudine accidisse videtur. Solibus enim æstiuis Indi haud multo min9 quàm Aethiopes aduruntur

Mathias apostolus

runtur

runtur, Vnde nimirum à Marone dictum lib. Georg. 3. vbi de Nilo loquitur,

Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,
Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis.

Solis mēsa

Pomponius. 3. lib. famosissimam illam Solis mensam illi Æthiopiæ tribuit. Cuius visendæ cupiditate adductum Appollonium Tyanæum philosophum, post multifariã peragratas fuisse, ex Philostrato, ad suum Paulinum Hieronymus scripsit. Tradit & Iosephus (vt & illud adnotemus) Mosen rerum in Æthiopia gestarum gloria magnũ fuisse anteq̃ à Deo nostro dux Israelis transferendi fuisset lectus. A qua opinione minime aliena sunt quę Hebręorum. 11. cap. de Mose referuntur necadmodum dissentit ętatis ratio. Quadraginta enim annorum fuisse Stephanus Acto. 8. confirmat, quum Aegyptio occiso in terram Madian perfugisset, inibi autem vxore Sephora ducta, reliquos quadraginta exegit, eodem authore, vt iã constet octogenarium Mosen è rubo ad educendum populum Israelis vocatum fuisse. Demũque post quadraginta illos annos quibus in Arabia & deserto egit ex humanis excesserit. Et eximie quadrat quod Deuteronomij. 34 capite scriptum est, Mosen centum et viginti annorum fuisse quãdo mortuus est. Haud igitur vero simile est, primos quadraginta annos illi vacuos effluxisse, cũ & dictis & factis ea ipsa ætate magnum fuisse Stephanus innuat. Testatur autem & scriptura vxorem eum Aethiopissam habuisse, quãquam sciam hoc ipsum parum ad historiæ quam Iosephus prodit, euidentiam facere, cum ad Arabiæ gentes præsertim Austrinas, Aethiopum nomẽ pertigerit, id quod supra dixi, & ante me Iacobus

Ziegle

Zieglerus noster admonuit.

ARABIAE TRES. PETREA, DESERTA, BEATA.

A Pelusio, quod ex ostijs Nili ortum versus extimum esse diximus, Arabia incipit, & Arabes iam dicuntur, Ptolomæo Aegyptij cognominati, partem occiduam Erythrei longo sinus tractu habitantes, quos sequens ætas velut ante ex Strabone docuimus, in totum Aegypti nomine complexa est. Extra hanc tres Arabias proximas Aegypto, authores faciunt, quarum prima Petrea cognominata à veteri vrbe Petra, regia quondam gentis, & quæ proxime aduentum seruatoris nostri potentissimum regem Aretam habuit, cuius sæpiuscule Iosephus meminit. Sacra scriptura Petram deserti illam vocat, amœno quidem loco, & perfluente amne irriguo, sed vndique montibus & desertis clauso, vt fortasse ea caussa Petra deserti sit cognominata. Termini eius, ab occasu Aegyptus, medio ferme eius Isthmi, qui inter Possidium & Rhinocoruram oppida, seu, quod idem est, inter intimum Erythreum sinum & Syrbonin nostri maris lacum, interiacet. Quam latitudinem terrarum Caius Plinius innuit non amplius centum viginti quinque millium passuum patere: tantulo terrarum spacio diuersissimis à partibus venientia maria dirimuntur, & quo tertia orbis pars cum tota Aegypto continenti adnectitur. Supra Isthmū autē bona pars orientalis littoris Erythrei ad Petreā Arabiā pertinēs supra sinum Elaniticū & villā (vnde portui nomen est) Elanam

Petra deserti.

Aretas rex

Elanam extenditur: ab Ortu & Meridie montana ambiunt, hinc à Felice, illinc à Deserta eam disterminantia: nam & hic tractus, Arabiarum celsissimis alicubi iugis montium surgit, & nisi Erythreum interciperet haud minima pars Athlātis videri poterant: minus autem aspera à Septentrione Syria excipitur, adusq; lacū Asphaltiten & Philadelphiam & Bathançam immittens, neq; vsquam est fœcundior q̃ vbi Syrię coniungitur

Arabia deserta. Altera Arabia Deserta Ptolomeo dicta, spaciosa est, nec paruis solitudinibus vasta, qua de re nomen ei esse putandum est, cum alioqui nō paucis oppidis & numerosa bellicosaq; gente habitetur Habet ab Occasu Petream, ab Ortu sinus Persici partem & Chaldeorum tractum, à Meridie ante dicto montium iugo à Beata illa secernitur, qua Septentrio est Euphrates amnis à Comagene veniens alluit, æstiui autē occasus latus ea Syria quā κοίλην hoc est, depressam cauamq; cognominant finit. Ab illis duabus velut à basi quadam tertia illa Felix dicta Arabia, peninsulæ forma inter duos maximos sinus meridiem petit, extima fronte ad ortum Brumalem flexa, pluribus in locis maxime fertilis & alicubi etiam bifera, si Plinio credimus, solaq; terrarum omnium, quę diuinis honoribꝰ dicatū Thus gignēs, à Græcis Ευδαίμον Latinis Felix & Beata Arabia vocata est. Hæc, prȩter q̃ vbi reliquis Arabijs adhȩret, circum circa Rubro mari clauditur. Persicum enim sinum à Rubro fundi sicut & Erythręum, atq; ea caussa Rubri maris nomine censeri, de frequenti authorum consensu notius est q̃ vt explicatione egeat.

Arabia Fœlix.

Thus.

Arabia Petræa. Nunc terminis datis, ad Petream reuertemur. Parum quidem laudata hęc veteribus, ob squalorē & sterilitatem, nobis rerum vere diuinarum me-

moria

moria ita frequens & celebris existit, vt multis nominibus odoriferæ illi ac diuiti & Beatæ quã gentes extollunt, præferri & anteponi debeat. Nam vt summas tantum rerum attingamus, Israelem sicco pede Rubrũ mare transgressum prima omniũ hospitali benignitate excepit, nec minus quadraginta annis tenuit. Quo tempore præter ingentia miracula, varijs modis exhibita, nihil vspiam aut dictum aut factum est, quod typis mysterijsque nostræ religionis non abundet. Est enim in ea (vt loca memoremus) terra Madian, quæ Mosen aduenam, cum coniuge & charis liberis quadraginta annis aluit. Est mons Sina, prius Mosi vocatione per angelum in flammeo rubi incendio, mox & legis diuinæ eodem in monte datæ stupenda reuelatione, nobilitatus. Qua quidẽ in re, non gratiæ solum eximiæ, sed & misericordiæ cuiusdam fuit tabularum legis promulgatio, in qua diserta Dei nostri voluntas, & quid ipse à nobis requireret, qui salutem nostram meditabatur, apparuit. Verum quia corruptior erat status nostri conditio, quàm vt ferre eã, aut vlla ex parte præstare posset, nõ illius naturæ, sed nostræ culpæ fuit, quod iram illa est operata. Sic bonæ leges improbos damnant, non faciunt: dehortantur à crimine, non alliciunt: & quod in ipsis est salutẽ quærunt, non pœnam. Quod ipsum cœlestis illa & incomprehensa maiestas, datis illis Tabulis quæsiuit, & infirmitatis nos nostræ admonuit, si forte deiecta fiducia & supinitate intelligeremus nullam spem nobis salutis reliquam esse, quàm quæ misericordia interueniente donaretur. Ea re puto ab Euangelista Ioanne dictum cap. 1. Gratiam nos pro gratia accepisse, hoc est, pro lege Christum, quoniã & in lege gratia emicuerit, sed quæ

Madian.

Sina mõs

desponsis & pessime conscijs animis terrori esset vt nemo malus bonam legem vnquam diligit. Per Christum autem non solum lex impleta, sed & gratia impetrata est, & vires additæ, quæ legi præstandæ sufficerent. Vt exinde Sinai memoria etiam legis nomine credentibus nobis sacra esse debeat, quoniam inde patres nostri & pietatis et charitatis consciam doctrinam acceperunt. Mõs autem Choreb iuxta Sinã est. Hieronymus eundem cum Sina facit. Iuxta autẽ petra illa qua per cussa SITIENTI POPVLO vndas Moses elicuit. Petra illa erat CHRISTVS, de cuius sanguine, ceu docet Paulus, patres nobiscũ fide, & nos cum patribus hodieq; bibimus, certi per sanguinem ipsius redemptionem nobis & peccatorum remissionem obtigisse. Vere autem o vere fertilem Arabiam istam credentibus, Arabiam inquam Petream, quæ petram, id est, Christum ita nobis adumbrauit: quæ regni spiritualis, cui externa omnia cõtemptui sunt, formulã quãdam nobis explicuit, vt quod in hoc sæculo imbecillum & caducum est, etiam si pingue, si fertile, si beatum existat, sterile tamen squalidumq; iudicari debeat. Sic Aegyptus credentibus sterilis est neq; ad eius ollas alij respiciunt, quàm qui carni obsequuntur. Contra autem Arabia ista fertilis, quam nemo tamen petit, nisi qui Deum vocantẽ sequitur, nec terrena sed cœlestia æstimat. Hanc Arabiam cum Deserta, vno nomine. C. Plinius Sceniten appellasse videtur, ἀπὸ τῆς σκηνῆς id est à tabernaculo, quod subinde transpositis sedibus vbi libuit cilicijs metantur. Mos enim illi genti mutare sedes, & tabernaculis victitare prout pecus & pascua inuitarint. Iam ante enim populus Israeliticus id genus mãsionibus totis quadraginta annis

Choreb mons

ta annis per desertum variauerat. Gentium vete rum in Petrea primi & celeberrimi sunt Nabatęi quibus finitimi Agreni inter Elanitas numerati, ab Agra regia eorum, quos & Agarenos dictos esse sunt qui existiment, vt & Agra velut Agara abAgar Abrahæ concubina nomen habere vide ri queat. Certe Agarenos eos esse etiam eruditis video placere, qui postea Saraceni dicti sunt, Is maelis proles. Nam in hoc & Beatæ Arabiæ tra ctu illos ceu veterem gentem Ptolomæus & Pli nius connumerant, de quibus mox paulo. Sunt in ea & alia minime obscura pręter Petram oppi da, quorum præcipuum Ostracine, iuxta Casium montem, vbi Pompeius, ethnicus quidem homo sed minime temnendum variantis fortunæ exē plum, tumulum habuit. Præterea Bostra haud procul Trachonis montibus posita, à quà Bostre ni dicti: præterea Gerasa & Philadelphia. Bostre norum Episcopus aliquando Berillus fuit Orige nis contemporaneus, & familiaris, cuius in Cata logo Hierony. meminit. Extitit & Philippolis à M. Iulio Philippo Imperatore, in patrio solo (Bo strenus enim fuit) condita, Thracensi illi, quam Macedonum reges condiderant, & Scythæ sub Decijs diripuere, cognominis. Primus autē Tra ianus Petream in prouinciæ formam redegit, & rectorem imposuit. Habet et Deserta plurima op pida, sed, vt dixi, infrequentiora ob solitudines in teruenientes. Celebre tamen aliquando fuit Tap sacum iuxta Scenitas Euphratis impositum ripę, postea et Amphipolis dicta, haud longe à Palmy renis solitudinibus, Plinio. Reliqua pars Chal dęę adiacens Nomadas habet, infestos Babylo nijs & ad latrocinia natū gentē. Ad occasum bru malem Nubeorum Arabum loca non infrequē

Nabatęi.
Agreni
Agareni
Saraceni
Ostracine
Bostra
Berillus episcopus
Philippolis.
Tapsacū

tia, agroq; Damasceno & Libano monti proxima, vt verosimile sit Paulum à tempore vocationis suę Arabiam ingressum, non aliam petijsse, quàm cuius nunc facinus mentionem. Iam de Felice dicemus. Hęc innumeras gentes habet, vicis atque pagis magis quàm vrbibus habitatur, & horum quidem maxime celebres, qui sunt maritimi. Omnium tamen celeberrimum, & vnde reliquis terris nomen & gloria, pagum Sabeorum, cuius regio Thurifera Saba cognominata, ob syluam cētum passuum longitudinis, latitudinis autē quinquaginta. Arbores eius ad Canis ortum, hoc est, circa medium mensis Iulij, incisæ humorem spumeum ædunt, qui concretus aut decidit in solum vnde queat colligi, aut cortici adhęrescens depectitur, velut lib. 12. nat. hist. Plinius prodidit. Neque alia eius peninsulæ parte hoc arboris genus prouenit. Plurimarum autem rerū in Arabia prouentus, & ipsa soli natiua fertilitas efficit, vt suas opes Sabęis vicinę gentes non inuideant. Habet montes, quibus prognata flumina longe lateque irrigant fertiles campos: Fertur & aurum gignere vulgo inter optima iactatum. Et sua Arabicis gemmis dignitas est. Ipse margo littorū creberrimis promontorijs distinctus nobiles portus & oppida non pauca Nundinaria portubus imposita continet: nec Arabicę solum verum etiam Indicę & Æthiopicę merces conuentus negociatorum & Emporia auxere, incredibili copia rerū per se quidem eximiarum, sed quas pręter meritū luxus nostris æstimatione pręferat. Nihil enim hodieq; Orientis mercibus preciosius, nihil charius est, neq; alijs è rebus maiora compendia quęruntur mercatoribus, quod profecto non accidisset, si more maiorum viueremus. Porro non terrę solum

Arabia Felix

Sabeorū pagus.

Saba thurifera

tę ſolum Arabicę ſed & vndis ſua ineſt fertilitas. Nam & margaritas Arabia, quanquam non ſola tamen pręcipuæ dignitatis, in Perſici ſinus littore collectas mittit, quarum æſtimationem ad inſaniam vſq; luxus prouexerat, vt Cleopatrę margarita centies ſeſtertium, hoc eſt, ducentis quinquaginta millibus aureorum æſtimata ſit, & altera illa Vnio, quam Dictator Cęſar Seruiliæ emit ſexagies ſeſtertium, hoc eſt, centū quinquaginta millibus aureorum Gallicorum, Guilielmo Budæo ſupputante, fuerit coempta. Vix fidem capit ſummę magnitudo, ſed vero tamen ſimilis fit conſiderati in luxu etiam gloriam quęri, neque vllam licitationem ſatis grandem illi eſſe, qui hoc magis ad emendum accenditur, quò maioris æſtimatur quod eſt empturus. Nihil igitur mirum, quod C. Plinius libro duodecimo de margaritis ſcribens, & ſimul in ſui ſæculi mores inuehens, Minima (inquit) quaq; computatione millies centena millia ſeſtertium annis omnibus India, & Seres, Peninſulaq; illa imperio noſtro adimūt, &c. Hodie in totum Saraceni dicuntur Arabiarū gentes, habentq; Mecham valde celebrem vrbem, cum alijs cauſſis, tum quod Mahumetæ prophetę illorum tumulus in ea viſitur. Mortuus ille erat. XXI. anno Imperij Heraclij, qui eiuſdem anno. XV. innotuit, primo mercator, dein propheta, poſtremo prędatoriæ militiæ dux faxque & caput, vt mirandum ſit in Diuos ab illis relatum, cui ne homines quidem boni honeſtum in terris locum conceſſiſſent. Marcellinus libro. 33. Arabas omnes, poſteritatem Saracenos appellaſſe tradit. Sed & decimotertio libro, ab Euphratis lęuo latere adusque Nili ſupercilia protendi eos affirmat. Inuenio autem primum eos Pompeio

Margaritę arabicę

Cleopatrę luxus.

Cęſaris luxus

Saraceni

Mecha

Mahumetes.

Magno res in Asia gerente Romanorum militiam noscere cœpisse, neq; exiguam operam Pop. Romano nauasse. Mox (vt nulla fides militiæ est) vexare limites imperij, perrumpereq; & vrgere prçsidia Orientis cœperunt, qua re Constãtino magno aliquot eruptionibus factis noti iam & magno odio habiti. Demum iterum conuersis studijs Iuliano Imp. contra Persas proficiscenti adfuerunt, quanquam lubrica et propemodum venali fide, vt non iniuria Ammianus libr. 14. inter alia de Saracenis locutus, in hæc verba eruperit: Saraceni nec amici nobis vnquam, nec habendi vltro citroq; discursantes, quicquid inueniri poterat, momento temporis parui vastabant, Miluorum rapaci vitæ similes, qui si prædam despexerint celsius, volatu rapiunt celeri, & si impetrarint, non immorantur &c. Hactenus Marcellinus. Sed memorandum interim, breui tempore adeo illorum potentiam successibus auctam fuisse, vt circiter annum Christi. D.C.XVII. Persarum regnum ad Saracenos trãsierit, deliraq; Mahumetç superstitione in immensum propagata, post Syriam & Aegyptum & Africam perculsam, magnis copijs in Asiam profecti ipsam etiã sedem imperij Constãtinopolim obsidione premere fuerint ausi: quo tempore Carolus Pipini pater Francorum in Gallijs regnum tenuit. Sed & Imperatoris ignauia, exiguus ignis erroris tãti cum restingui per initia sine labore potuisset, tãdem plurimorũ assensu, qui armorũ gloria & victoriarũ successu religionẽ æstimabãt, adeo exardere malũ cœpit, vt nullus amplius remedio esset locus. Asiæ iam & Africæ plçraq; oĩa Saracenorũ erant, neq; hoc illis satis, in Italiam & Siciliam violenta manu ingressi, eas terras plus ducẽ

Saracenorum repẽtinum augmentum

tis annis

tis annis vexarunt. Postremo sub Constantino il lo qui Leonis Imper. pater fuit, Anno Christi. D CC.XLII. Gaditano freto traiecto, in Hispaniã profusi, Bethicæ & Lusitaniæ & Tarraconensis fertilissima loca occupauerũt. Eo tempore Beda presbyter magna & pietatis & eruditionis fama florebat, qui literis vltro citroq; ad principes missis magna id sedulitate moliebatur, vt militia conscripta Saraceni Hispania pellerẽtur. Sed surdis (velut in prouerbio est) narrauit fabulam. Nec minus septingentis annis (vnde temporum desidiam atq; adeo veternũ ipsum intelligere queas) securi illi Hispaniam tenuerunt, donec princeps maximus Ferdinandus CAROLI nostri. V. maternus auus vniuersa illos breui tempore Hispania pepulit. Cuius vnica, sed spectatissima quidem illa virtute, satis periculi factũ nostris, quantum in illarum gentium perfidiam Christianorũ principum industriæ & magnanimitati licuisset, modo intestinis bellis freno iniecto, arma sua nõ solum gloriæ sed tuendæ quoq; pietati, & publicæ quieti destinassent. Enimuero Saraceni mixtũ hæresi & Iudaismo, à Mahumete conflatũ delirium sequuntur, quod ipsum & Turcæ, qui prima sub Saracenis in Asia stipẽdia meruerãt, ceu per manus traditũ receperunt, hodieq; custodiunt. Eadem enim est vtriusq; gẽtis religio, idẽ error, par vesania, quę tamẽ, si Dĳs placet, libro quẽ ipsi Alcoranũ vocant, cõditur. Solenne est illis more Iudęorũ circũcidi, abstinent, & à suilla carne, puto, quoniam Arabia, etiã Plinio teste, sues non habet. Vinum non bibunt, & mense quodam toto ieiuuant, cætera libidinosi & quibus vna vxor non placeat, inter multas volutantur, quas tamẽ ita ad coniugĳ iura seruanda adigunt, vt adul-

Beda presbyter

Alcorani liber.

Saracenorum superstitio.

teris capitalis pœna ſtatuta ſit. Veneris diem prô ſabbato habent. Nullam fœminam niſi operta facie in publicum prodire ſinunt. Chriſtum ex veteri Hebionis hęreſi, purum quidem hominem, ſed prophetam tamen eximiũ fuiſſe aiunt: ei Moſen & ſuum Mahometen conſociant, & legi Moſaicę nonnihil tribuunt. Votis & piaculis quibuſdam plurimum deferentes: quo fuco tantam orbis partem dementarunt. Sed anteq̃ Arabia digrediamur, non indignum notatu mihi viſum, Aretarum nomen, cum Arabiarum tum Aethiopię regibus tritum & peculiare fuiſſe. Nam et in Syria paululum ante Pompeij aduentum Aretas rex à Damaſcenis receptus, cuius lib.13. meminit Ioſephus. Prętereа Aretas Saracenorũ princeps ſub Iuſtiniano, & eodem ſęculo Aethiopię Aretas, rex potens: poſtremo Pauli apoſtoli ętate Damaſcenorum iterum rex Aretas, ille cuius pręfectus Paulo Iudęorum ſuggeſtione, inſidias ſtruxit, et vt è muro demiſſus elaberetur, adegit, ſicut ipſe alterius ad Corinth. 11. cap. meminit. Sophronius autumat Eunuchum Candaces Felici Arabię Euangelion prędicaſſe. Ego Paulum iam cõuerſum & reuelatione edoctum, & Arabia Chriſtum docuiſſe arbitror. Continue enim Chriſtũ prędicauit Synagogis, vt ait Lucas, quod is eſſet filius Dei.

Aretas rex.

SYRIA.

NOn ſum neſcius q̃ late, Põponio Plinioque Syrię nomen pateat, ſed quo dilucidiora fiant ſingula, pręſertim in compendio nos eam quę citra Euphratem eſt, & vt Strabonis maxime finitione circumſcribitur, primum deſignabimus, mox reliquas illas partes quibus & ipſis ſua nomina ſunt, ordine reddituri

Igitur

Igitur ab Aegypto & supra memorata Arabia, qua in Syrbonin lacum vergit, Syriæ initium est, à Meridie in totũ Petrea, Ortu vero brumali Deserta Arabia Palmyrenisq; solitudinibus terminata. Latus eius Septentrionale Euphrates excipit, & citra eum Ammani montis Ciliciam disterminantis iuga, in Issicum vsq; sinum, quo Syria finitur, immissa. Occiduum latus vniuersum mare alluit, quod à Phœnice præcipuo eius littoris tractu, Phœnicium veteres dixerunt: terra præstans eximia vbertate, sed hac re precipue fœlix quondã, quod in eam fama primum doctrinæ & miraculorum Christi dimanauit. Vrbes eius plurimæ, quarũ præcipuas suis locis reddemus. Partes Syriæ sunt, Palæstina, Phœnice, Damascena, Cœle, Decapolitana, Antiochena, & proximæ iam Euphrati, Comagena, Apamenaq;, & vbi Scenitis se miscet, fluminis decursu, Paropotamia cognominata. E quibus, quoniam ab occasu Syriam ingredimur, post descriptas Arabias, Palæstinam expediemus, regionem adeo insignem cũ locorum, tum vero rerum gestarũ, quas scripturæ memorant, celebritate, vt priuati operis sit illã ad plenum describere, nec possit paucis dici quicquid de illa vel breuissime dicitur.

Syria

PALÆSTINA

PTolomæus quinto libro Iudææ nomen Palæstinæ tribuit: & finiri eam monte Antilibano confirmant, lib. 16. Strabo, & lib. 20. Augustalis historiæ Tacitus: nec diuersis à Ptolomæo Hieronymus totum tractum quam Iudæorum tribus incoluere, Iudæam vocat. Qui subtilius veriusq; diuisere, partem Palæstinæ Iudæam faciunt, cui ab Occasu & Meridie Idumæa, à Septentrione & Ortu Samaria Galilæaq; itidem Pa-

Iudæa

læstinæ partes coniungantur. Plinius quinto libro, quanquam Idumæam cum Palæstina confundit (quoniam & Philistim & Edom sparsim ea loca tenuisse constat) tamen hanc à Iudæa, præterea & Samaria & Galilæa separat. Libenter igitur horum sententiam sequimur, qui Palæstinæ nomine ceu generali Idumæam, Iudęam, Samariam, & Galilęam complectuntur. Illi enim opinioni & scripturæ suffragantur, & vsitata vulgo, Christi & apostolorum temporibus isthæc partio fuit. Matthæus enim vndecimo capite de Ioseph, Cum audisset (inquit) Archelaum regnare in Iudęa, loco Herodis patris sui, timuit illuc abire, sed oraculo admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ, ac profectus habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth &cę. Parum apte fuisset locutus Matthęus, si alia à Iudæa Galilæa non esset. Porrò ab Archelao deflexit, qui Iudæam post patris mortem ab Augusto acceperat, in Galilæam autem secessit, cui Philippus frater illius, minus sæuus (patrizabat enim Archelaus) Tetrarcha præerat. Proprie igitur hoc loco Iudæa pro parte Palæstinæ accepta est. In eodem capite Bethleem Iudææ cognominatur, ad differentiam eius quæ in Galilæa esset, Hieronymo: quanquam ipse (Iudæ) non Iudęæ legit. Sed alia quoque exempla sunt, vt Lucę vndecimo: Ascendit autem Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazaret in Iudæam, in ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethleem, &c. Et Actorum nono capite. Igitur Ecclesiæ quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebant pacem. Et Ioan. 4. capite. Reliquit Iudæam & abijt iterum in Galilæam, oportebat autem eum ire per Samariam, &cęt. Hic Ioannes ita discernit à Iudæa Galilæam, vt inter

Palęstina.

Archela9.

Philippus Tetrarcha

inter mediam Samariam faciat, quod ita habere reipſa Ptolomæus indicat. Sed & Idumæam à Iudæa Marcus ſeparat tertio capite, his verbis: Et ingens multitudo à Galilæa ſecuta eſt eum, et ab Iudæa, & ab Hieroſolymis & ab Idumæa & Transiordane. Porrò quod Hieroſolyma hic Marcus nominet Iudææ vrbem, ea cauſſa puto factum, vt indicaret, vel ex illa vrbe multos eum ſectatores habuiſſe, in qua eius perdendi quotidiana conſilia captarentur. Transiordanis autem regio ab Hermolao ea dicta, quam Plinius libro quinto Peræam nominauit, de qua ſuo loco dicetur. Nunc vt eô pergam vnde cœperam, admonitum volumus Lectorem, eam Palæſtinam quę has partes omneis ambit, ab Ortu æſtiuo Libano terminari, à Septentrione Phœniciæ parte, ab Auſtro Arabia, ab Occaſu mari Phœnicio. Eadem regio Chanaan quondam, ſed proprie qua Iudæa eſt dicta, terra ſcilicet promiſſionis, quam ante Abrahæ in ea loca aduentum & Chananæi & Phereſęi tenuerunt, quod palàm ex. 13. cap. Geneſeos deprehenditur.

Idumęa

Transiordanis regio

IDVMAEA.

IVdęę extrema occidentem verſus, & proxima Caſio monti, Idumæi tenent, origine Nabatęi, quos orta ſeditione inde egreſſos, & Iudęis coniunctos eiſdem legibus communicaſſe, Strabo libro decimoſexto prodidit. Certè, ſcriptura, tertio Regũ nono capite in Arabia fuiſſe, & ad Rubrum mare attigiſſe Idumęos, teſtis eſt. Conſtat eos à Hieroſolymis Meridiem verſus non plus ſeptuaginta circiter millium paſſuum diſtantia remotos, authore Hieronymo, qui ab Hebræis fermè haud aliter q̃ Edom dici eos, ab Gręcis autem voce non

Idumęi

nihil

nihil deflexa, Idumęos appellatos tradit, quod ante ipsum & Iosephus scripsit. Augustinus lib. 16. de Ciuitate Dei. Idumæa patrem Esau habuisse, qui idē quoniā Edom dictus sit, nomen illis exinde datum fuisse existimat. Regio ipsa, qua parte maritima est & vbi Iudęæ approximat, eximie fertilis est, in Arabiæ tantum confinibus sterilescit, & montibus, quos sacræ literæ Seyr vocant aspera est. Aūdat & palmis, vnde illud Lucani lib. 3. Gazaq; & arbustis palmarū diues Idume. Maroni quoq; alicubi palmæ Idumęæ celebrantur. Quanq; autem Iudęis hoc modo vicini, & legis eorum vtcunq; sectatores extitere, tamen vt aduenę & exsortes (quemadmodū & Samaritani) semper illis contemptui fuerunt. Vrbes Idumęæ plusculæ numerantur ab authoribus, sed inter eas tamen, quas iam antea Phænices, & ante has Palæstinenses tenuerint, ex mediterraneis potissima est Maresa: dein Plinio Rhinocorura maritima, & Raphia paulò remotior à littore: rursum ad mare vergens Gaza & vicina ei Anthedon, post, Agrippias ab Herode vocitata. Pręterea & Ascalon & Azotus Philippi prædicatione clara ciuitas, Act. 8. aliæq; iuxta positę, Idumæis tribuuntur, quarum aliquas Iudęæ alij, nō nullas & Phœniciæ tribuunt, vt in confesso sit, his locis & sedibus gentium, vt fit, nomenclaturam variasse, quod propemodū necesse est fieri, toties succedentibus, qui priores pepulere, præterea summa limitū inconstantia, subinde arbitra victoria, aut ampliante illos, aut coercente. Ascalone Antipater ille Herodis parens, quem constat Idumæum fuisse, natus creditur. De quo sane & ijs qui ei successerunt, quoniam illius ætate Iudæis regnum ademptum, & seruator noster Ie-

Maresa

Gaza

Ascalō

Azotus.

Ascalonites

Antipater

sus

ſus Chriſtus in mundum natus eſt, non alienum ab inſtituto viſum mihi, ſi totam ſeriem q̃ poſſem breuiſſime cõplecterer, haud parum enim inde lucis, niſi fallor, & locorũ notitię & hiſtoriæ Euangeliorũ accedet. Igitur Antipater magni vir animi, & apud ſuos fermè propitia fortuna vſus, vxorem Arabicę gentis Cyprin nomine duxit primariæ nobilitatis fœminã, ex qua quatuor filios ſuſcepit, Phaſelum, Herodem, Ioſippum, & Pheroram, filiam autem æquè dilectam patri, Salomen. Duo ex filijs potiſſimum emerſerunt, Herodes videlicet & maior natu Phaſelꝰ, quos adultos repente ad amplos honores euexit. Enimuero prudens callidusq; quũ ingenti ſtudio Romanos vtpote Iudęorum dominos, & qui Palæſtinam paulò ante prouinciam feciſſent, coleret, videretq; fortunæ & ſuæ & liberorum ſummã in illorũ fauore conſiſtere: bello primũ ciuili Pompeiano, C. Cæſarem Dictatorem in Aegyptum tendentem incredibili animi promptitudine eſt proſecutus. Mox & bello ei tanta cura, ſedulitate, magnanimitate, affuit, vir nimirum & gentiũ & locorum Aegypti & Arabiæ periti ſſimus, vt Dictator gratiam referens, & ciuitate illum donaret, & Iudęæ tutorẽ faceret. Tradunt quidem ante quoq; hoc honoris à Pompeio quũ Syriam Imperator cum exercitu ingreſſus eſſet, Antipatrũ accepiſſe, Cęſarem autem confirmaſſe ei dignitatem, idq; velut auctarium gratię adieciſſe bene merito, vt Herodes filius eius, nondum quintumdecimũ annum egreſſus, tutor Galilæę eſſet, Phaſelus autem Hieroſolymorũ dux conſtitueretur. Quod quidem annos ante natum Chriſtũ circiter quinquaginta accidiſſe conſtat. Porrò Iulio Cæſare Romæ in Pompeij curia cæſo, & Triumuiratu

Antipatri liberi

Herodes Phaſelus

umuiratu per Octauium Augustum, M. Antonium & M. Crassum, inuaso, quum deuictis Cassio & Bruto tyrannicidis, Antonius in suum Orientem nauigaret, Antipatrum insidijs Malachi Iudęi res nouas molientis, veneno sublatum de medio intelligit. Interim Iudęi quibus non suspecta modo, sed & molesta fuerat Antipatri vt hominis alienigenę potentia, ne filij parenti succederēt, néue vllo in loco honorifico terrę suę essent, summis viribus adnitebantur, ornatissima legatione ad Antonium tum in Asia agentem, missa: quam cum Hircanus iam Herodis per Mariamnem filiam socer, cui Pompeius pontificatum contulerat in accusandis deprimendisq; Herodis liberis nihil diligentię intermissuram ex anteactis rebus cognosceret, vir sua ętate nō opibus solum, verū etiam dignitate & authoritate magnus, videretq; quo in loco generi futuræ res essent, si votis aduersariorum succederet: festinato itinere ad Antoniū contendit, rem omnem vt habebat exponit, idq; pro singulari Antonij erga se beneuolentia, legationis accusatione reiecta, impetrat, vt Herodem & Phaselum tetrarchas lectos ille Iudęæ Galilęæq; pręfecerit. Cuius rei casum tametsi indignissime ferrent Iudęi, tamen Antonium veriti tum Syrię imminentem, inuidiam dissimulabant. Rebus igitur ad hunc modum in Palęstina compositis, Antigonus Aristobuli illius, quem vinctum Romam Pompeius duxerat, filius, Hircani autem ex fratre nepos, apud Ptolomęū Minęi Chalcidis tyrannum magno in honore habitus, post acceptam Antipatri mortem, spe regno potiundi à suis animatus, quoniam stirpis Iudaicę, neq; hoc solum, sed & regum Iudęorū sanguinis esset ab auo Alexandro altiusq; nobilitate generis

Malachus Iudęus

Hircanus pontifex.

Antigon9 Aristobuli filius

neris deducta, preterea perspectum haberet, Antipatri prolē Iudęis inuisam, eaqꝫ de caussa plurimos ex primatibus Hierosolymis esse, qui in se vnum oculos conijcerent, & regem cuperent, nimirum Iudæis Iudęum, ne sua tot sæculis retenta defensaqꝫ dignitas alienorum tyrannide, prorsus succumberet, Pacorū Parthorum regem ingenti pollicitatione inuitatum rogat quo exul sibi opē ferat: nec alienum à vero, persuasum à Iudęis clanculū, Antigonum fuisse, quo id consilij caperet. Pacorus ipse homo ad bella natus, cum Antigoni promissis, tum vero & Ptolemæi amicitia, maxime autem quod Antipatri filios à Romanis confessis hostibus suis manuteneri cerneret, commotus, ingenti exercitu terra mariqꝫ instructo, duce autem primario Barzapharmane satrapa, in Iudęam rectà contendit, multisqꝫ oppidis receptis demum ipsa Hierosolyma obsidet. Quo tempore Herodes ex aliquot pręlijs cum hoste commissis victor, quidem & in totum rerum à se gestarum gloria insignis ferebatur, tamen quia impar ipsa numero paratis vndiqꝫ Iudęorum insidijs vallatum se, & ab his etiam quibus fidebat proditum intelligebat, vxore clanculum pręmissa, & magna familię parte iumentis imposita, hostibus inscijs in Idumęam profugit: Antigonus interim vrbe potitus Hircanum patruum capit, & vincula Phaselo inijcit, Parthis vrbis diripiendę copiam facit, in plurimos qui aut Antipatri aut filiorum amicitia suspecti erant, animaduersum est, miles prędа onustus, nec pudoris nec honesti habebat rationem. Antigonus autem victoria tumidus, deqꝫ potestate malis artibus firmanda solicitus: Hircano auriculas abscindi iussit, quo spe illū assequendi in posterum pontificatum deijceret,

Pacorus Parthorū rex

Antigoni in Hircanū sęuitia.

ret,

ret. Eum enim lex haud permittebat vlli, qui aliquo membro mutilatus esset. Insuper & Parthis (quæ ambitionis impudentia est) abducendū tradidit. Phaselus, quia vinctus erat, & moriendum sibi cernebat, capite vltro in saxum magno impetu illiso sibiipsi mortem acciuit. Dum hęc Hierosolymis aguntur, Herodes nihilo segnior aduerso isto casu factus, quum Rhinocoruræ de fratris interitu accepisset, repente Pelusium profectus, inde Alexandriam ad Cleopatrā Aegypti reginā Antonij delicias contendit, dubium huiusne consilio, an quia in mora (quod dicitur) periculū videret, naui ascensa media hyeme & tēpestuoso mari. Brundusium Calabriæ vrbem appulit, atq; inde Romā profectus, Antonio quid accidisset ordine exponit. Hic, Antonius Antigono indignari, Parthorū audaciam inique ferre, imperij maiestatem contemptui esse, lædiq; atq; imminui etiā Senatus perspiciebat: Ea re factum, vt Herodes ab Antonio Octauioq; Senatui multis nominibus cōmendatus, rex Iudęorum crearetur, Pub. Ventidius in Syriam ad Parthos coercendos mitteretur, cui & de Herode restituendo negotiū datum est: in eam rem, quoniā bellum Parthicum extrahebatur, & corrūpendis militiæ Romanæ ducibus magnā vim pecuniæ Antigonus profuderat, totum ferè triennium consumptū est. Accessit ad hæc quod Herodes Hierosolymam à se & C. Sosio Ventidij legato obsessam, incolumē recipere, & quo plus ei fauoris & gratię apud Iudęos maneret, vrbem illæsam sui iuris facere cupiebat. Conrra Sosius (vt est militarium hominū animus) prædam spectare, nec æstimare Iudęorum toties rebellium dignitatē. Atqui capta demum vrbe, Herodes de suo militem donauit, quo ciuibus

Phasęlus Herodis frater se interemit.

Hęrodes rex Iudęorum constituitur

cuibus parceretur, Sosium grandi pecunia obsequentem sibi fecit, & facile impetrat, ne religionem templi miles peregrinus prophanaret, certus haud aliam rem maioris beneficij loco Iudęos habiturum. Antigonus mutatis rebus, captus & Sosio traditus, Antiochiam Syriæ perductus est, Pacorū regem pugna superatum Ventidius occidit, Herodes Antigoni salutis, quoniā regiæ stirpis Iudęorum esset, impatiens, denuo Sosio grandi pecunia delinito, vt Antigonum occideret impetrauit. Regnum igitur Herodi traditum, haud longe postea Augustus post deuictū apud Actium, Antoniū non confirmauit modo, sed & ampliauit incredibili quidem successu, & quem palàm erat certa Dei dispensatione promoueri.

Herodes in regnū confirmatus.

Non obfuit Herodi quod Hircanum socerum à Parthis dimissum & reuersum, ob regij sanguinis opinionem sibi suspectum, interemisset: non obfuit quod Ciuili bello vixdum sopito, partes ille Antonij quem summe dilexit, esset sequutus: non obfuere tot genera suppliciorum, quæ post Antigonum à Sosio extinctum ille Hierosolymis in eos qui aduersarij fuissent, neglectis deditę vrbis conditionibus, summa tyrannide exercuisset. Facile omnia Cæsar ignouit, quod obtenderet Antoniana se militia abstinuisse, & polliceretur, eo se deinceps in Augustum animo futurum, quo in illum fuisset. Erat hic ineluctabilis prouidentiæ tenor, vt verax assereretur spiritus Dei, vt scripturarum oracula complerentur, vt ad hunc modum sceptrum Iudęorum sub aduentum Domini de femoribus auulsum, alieni & qui horū stirpis non essent acciperent. Herodes igitur iā sublimis regno, varie se gessit, nec facile erat æstimare, bonis ne an malis regibus annumerandus es-

Herodes simulatus & sæuus.

set, qui sæuitiā tot generibus clementiæ cælatam dissimulabat. Auaritiam tam varia liberalitatis specie fucabat, in exteros quidem ferè semper humanus & beneficus, maxime autē in Romanos, quos non donis solum ingentibus, sed conditis etiam vrbibus honorauit. Vxores ei fuerunt minimum nouem, ex quibus multam prolem suscepit. Cęterum è filijs potiores fuere, Alexander, Aristobulus, Herodes, Philippus, Archelaus, & ex Doside genitus Antipater, quorū Alexandrū & Aristobulum ex Mariamne Hircani filia genitos, Romam erudiendos misit. Et quum nō modo Hierosolymam, sed & ipsam Iudæam vix ęstimandis sumptibus vario ędificiorum genere exornasset, demum regni eius anno. XVIII. ad tēplū extruendum conuersus, incredibili ipsum magnificentia, spatio octo annorum erexit, additis porticibus vario opere visendis, sed & portis tēpli magnitudine & artificio adeo præstantibus, vt vnam ex illis vulgo Speciosam appellarent, & Porticum quandā propter operis elegantiam primi conditoris nomine dignarentur, nec enim aliter à Iudæis quàm Salomonis porticus est appellata. Igitur Herodis opus fuit, quod apostoli admirati Christo visendum commonstrarūt, atque ille diceret, futurum vt lapis super lapide mansurus non esset, Matthęi vigesimo quarto. Certum autem non tam religionis gratia templum à se cōditum fuisse, quàm vt hoc modo Iudęorum animos sibi reconciliaret. Volebat quidem & legis obseruator videri, sed diuersum studia & mores prodebant, præterea immodica regnandi cupiditate, studioque illo perpetuo, quod Romanis colendis obseruandisque impendebat, corruptus legis sanctimoniam Paganismi imitatione fœdauit.

Herodis vxores nouem.

Tēplum per Herodē extructum.

Porta speciosa

Porticus Salomonis.

uit. Iam enim antea quum Galilææ præesset, tem plum Dictatori etiamnum in humanis agenti, cãdido è marmore, iuxta vrbem Paneada, vbi Iordanis oritur, condidit. Sed & Augusto quinquennales ludos, theatrumq; & Amphitheatrum cõtra gentis morem exædificauit, præterea & trophæum & statuas posuit, Iudæis omnia indignissime ferentibus, apud quos illius existimationi non parum obfuit, quod palàm interdum fassus esset, dolere se & indigne ferre, quòd Cæsaris signa & imaginem templo à se condito inferre & collocare, lege prohiberetur. Sed et alia id genus animi eius indicia de Iudaismi contemptu, & amore in deos Romanorum, & Gentium ritum magnum argumentũ erant. Ætate autem ingrauescente, quũ deficere se viribus sentiret, suspicione quadã senili, odij publici, & quod esse plures putabat, qui eum ob cœptam insolentiã extinctũ cuperent, tanta animi feritate exarsit, vt ne à domesticis quidẽ & intimis eius aulæ amplius amaretur aut ferri posset: longe autẽ crudelissime in eos est debacchatus, qui quantãcunq; suspicionẽ affectati regni de se præbuissent, quæ rabies illi primum à Mariamne præ cæteris adamatæ coniugi animum alienauit, quod immodico in filios iam tum exosos patri, fauore esse videretur. Mox & in filios ipsos haud improbe de patre meritos, immania meditatus, Alexandrũ & Aristobulum Mariamnes natos, coram Saturnino Syriæ præside accusauit, & inuito propemodum Saturnino, ad mortem adegit, vtq; in carcere strangularẽtur curauit, Neq; hac vindicta crudelis animus satiatus est, Mariamnem in quã immodico amore ante deperierat, occidi iussit. Insuper & Iosippũ clarum virũ sororis suæ Salones maritũ, ex

Herodis sæuitia.

qua Berenicem prȩstātissima forma puellam genuerat, interfecit. Sed & Antipatrū, quem inter filios eius postremū numerauimus, coniectū in vincula pauculis diebus anteq̄ nocentem animā exhalaret in carcere necari iussit. Super omnia aūt vȩsaniȩ & crudelitatis eius facinora atrocissimū illud memoratur, q̄ cū ex Magis natū in Iudæa intellexisset infantē, qui rex Iudȩorū esset futurus & quo loco natus esset Scribȩ eum & Pōtifices de prophetarū testimonijs admonuissent, pueros omnes Bethleemiticos, qui bimatum attigissent aut infra eū essent, occidi mādauerit, tanta quidē animi impotētia, vt accelerata laniena (ne quis alius ei q̄ quē ipse designasset, in regno succederet) in grege illo mactatæ innocentiȩ, etiam filium amiserit. Qua de re Macrobius libro Saturnalium secundo de facete ab Augusto dictis scribens, in hæc verba tradit: Augustus, quum audisset inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudȩorum intra bimatum iussit interfici, filium quoq; eius occisum, ait, Melius est Herodis porcum esse q̄ filium. Et recte quidē Augustus, nam porco ille vt pote iudaizans pepercisset, qui per furorem stabiliendæ tyrannidis filijs non pepercit. Ad extremum autem dum hisce furiarum stimulis exagitatus per immania sese facinora volutat, graui morbo correptus aliquandiu decubuit, cūq; nec pharmaca toties repetita, nec thermæ quas saluberrimas Iudæa habet, quicquam proficerent, et spe omni medici destituerentur, post obsignatum de more testamentum, morbo inualescente, & iā pudibunda vermibus erodentibus, putoreq; artuum omnium intolerabili exorto, ne tunc quidem animi ferocia deposita, annum circiter quartum post natum Christum, moritur, anno ferè

Pueri innocentes occidūtur

Augusti dictum de Herode.

septuagesimo ætatis, quũ iam quatuor & trigin-
ta annis regno præfuisset. Memorandum autem
& magnum funesti animi eius argumentum, qđ
cum ad certum diem optimates Iudæorũ mag-
no numero Hierichuntem euocari iussisset, cau-
sam scitantibus amicis, mãdarit, vt si, per eos di
es ceu putarat, mori eum contingeret, illis simul
specie funeris in Amphitheatrum conuocatis, mi
lite immisso ex improuiso sine discrimine vniuer
sos trucidarent. Geminum eius rei fructũ futurũ
dictitans, & ꝙ quietius regnũ teneri à suis posset
& ꝙ Iudæi qui viuũ odissent, se mortuo, vel inui
ti plorarẽt. Monstro igitur illo libidinoso, fune-
sto & parricidali de medio sublato, Archelaum fi
lium quem successorẽ pater testamento reliqué-
rat, cõfestim eo audito, miles magna cum accla-
matione regẽ salutat: cũq; diadema ille offerret,
recipere noluit, odiosum hoc futurũ, sed & dubi-
um honorẽ arbitratus, quem Cæsar nondum cõ
firmasset. Proinde Romã festinato itinere ad Au
gustum contendit, à quo honorifice susceptus ne-
gotio in aliquot dies protracto, demum ita ad gu-
bernandum admissus est, vt dimidiam partẽ regi-
onis Iudææ, quę antea patri Herodi tributa pe-
pendisset, ipse Toparcha administraret, Idumæã
scilicet, Iudæam & Samariam, Philippo fratri Ba
thanæam Tetrachiam, cum Trachonitide & Au
ranitide assignauit, Herodi filio, Galilæã & Trãs-
iordanem contribuit. Salome sorori non solum
Iamniam, Azotum, Phaselin, reliquaq; quę testa
mento ei frater legasset, concessit, sed insuper &
Ascalonem adiecit, & Berenicen Salomes ex Io-
sippo filiã honore prosequutus, liberalia ei dona
contulit. Dum hæc Romæ agerentur, magni in
Iudęa motus varijs & caussis et partibus excita-

Archela9 Toparcha

Philippus & Hero-des tetrarchæ.

ti,nõ Iudæis modo inter sese conflictantibus,sed & templo cuius pars igne cõflagrauerat, exitio fuere. Simon quidam nomen regiũ Cæsare nõ expectato inuaserat,quem mox Quintilius Varus qui tum Syriæ præerat,punitum coercuit, Iudæamq́; Herodis liberis ex principis decreto tribuit Cæterum Archelaus patre nec mitior,nec melior,cum nouem annis toparchiam suã insolentissime administrasset,optimatum querelis apud Augustum postremo eius vitæ anno delatus, missis qui caperent,Romam adductus & in vrbem Allobrogum Viennam relegatus est. Eiusq́; regio mox tributaria facta,& Syriacæ dispensationi cõiuncta,per præsides & procuratores administrata est. Iosephus libro Antiquitatum, XVIII. Cyrenium Consularem,primum horum fuisse tradit qui Augusti fauore,prouinciam Archelao ereptam rexerit: quo tempore primus census in Iudæa iam prouincia sit actus:insigni profecto et obseruatu digno errore,cum Lucas fide historiæ multis Iosephis anteferendus,secundo capite prioris libri hanc descriptionem à Cyrenio, Syriæ præside,factam tradat antequam saluator noster natus est. Quod ipsum viuente etiamnum Herode patre contigisse,non Matthæus modo sacratissimus author,sed & Gentiũ historia conuincit Aut igitur Iosephus de censu alio loquitur, post Archelai repulsam acto,qui primus eius terrę nõ fuerit,quanquam ipse (nisi interpres lapsus est) primum fuisse putarit. Aut intelligendũ est, Cyrenium iam antea Syriæ præsidem sub Herode facile consentiente(regnum ille ceu precarium tenebat, & totus hęrebat à Romanis)primum illum censum egisse,pulso vero Archelao, Iudæã petere iussum quo regiæ pecuniæ habita ratione

Simon tyrannus

Archelaus relegatus.

Cyrenius

ipsam quoq; regionem in prouinciæ formã priorem redigeret. Enimuero sub Pompeio Iudæi & vectigales & tributarij Pop. Roma. facti sunt vt immerito Iudas ille cuius in Actis Lucas, & ipse etiam Iosephus meminere, ob Augusti censum ceu oneris noui tumultuari perrexerit. Id annotandum duximus, ne quem Iosephi lectio perturbaret. Cyrenio igitur in Iudæa gubernãda Copinius successit, cui deinde Marcus, dein Annius Rufus Tiberio Imperatore, & Vale. Gratus, post quem circiter decimũtertium Tiberij annũ, Pontius ille Pilatus qui Iudęis gratificaturus de Christo Domino nostro suppliciũ sumpsit. Quo tempore Philippus & Herodes fratres, tetrarchę in magna dignatione erant: & Herodi præcipue fauebat Tiberius à quo & quotidianis beneficijs ornabatur, quanquam libidine crudelitate & animi fastu haud dissimili patri, quẽ mox paulò præmaturus Philippi obitus & arrogantiorem & potentiorem fecerat. Hic est Herodes maioris Herodis filius, qui scelerata libidine adductus in Galilęa sua Ioannem Baptistã gladio percussit. Qui Christũ à Pilato, quo de caussa eius cognosceret, missum, quanquam Galilæus putaretur, remisit tamen etiam ignominia affectum, hoc videlicet honoris Pilato tribuens, vt quoniam captus Hierosolymis esset Christus, eum animum præsidi testaretur qui inuiolatam eius iurisditionem cuperet. Ea re demulsum Pilatum putamus, vt quoniam præter solitũ honorari se ab Herode vt præsidem videret, deposita simultate amicus fuerit factus. Porrò Tiberio mortuo, Pilatus quum decennio iam Iudææ præfuisset, ob animi insolentiam & quod Iudæis frequenter negotium faceret, à Vitellio contra Parthos proficiscente,

Iudas Galilæus

Cyrenius

Pontius Pilatus

Herodes iunior.

Marcellus Pilati successor. Caiphas Ponti. Ionathas Annę filius.

Romam ire iussus, Marcellum quendam successorem accepit, illum, qui Caipha pontificatu deiecto, Ionatham ei Annæ pontificis filium substituit. Pro arbitrio enim pręsidum ambitione & inuidia Iudæorum agitato, honor pontificatus subinde variabat, necq; quicq; erat vrbi ad exitium properanti, aut quietum, aut integrũ, Præfectorum interim auaritia eiusmodi dissensionum & altercationum prouentu eximie saginata. Cui camino (quod dicitur) oleum addebat, pessimorum principum Tiberij & Caligulæ libido & luxus. Siquidem Caligula sexto anno post mortē Christi ad imperium prouecto Iudæus Agrippa diues homo & callidus, quemq; fama etiam nobilitatis commendabat, emersit. Erat hic Herodis maioris ex filio Alexandro (qui patre accusante cum Aristobulo fratre in carcere perierat) nepos, Cypridis autem Herodis itidem ex Phaselo fratre proneptis maritus, & illius Herodiadis quā Philippus vxorem habuerat frater: quem Romam profectum Cæsaris demerendi gratia, Tiberius in vincula coniecerat, q; palàm dixisset, cupere se eum diem videre, quo C. Caligula amicus suus imperio potiretur. Nec mora, Tiberio mortuo, Caius illum exemptum vinculis vt optimè de se meritum, regem Iudęæ, imposito etiam diademate, constituit. Duas præterea Tetrarchias, Lysaniæ, & Philippi, qui sub Tiberio ex humanis excesserant, contribuit. Ea res magnarum postea simultatum caussa fuit, Agrippæ regium decus. Herodem quamuis patruum & sororium, inuidia tamen accenderat. Contrà, Agrippa alienatum à se nulla iusta caussa Herodis animum quum videret, pro hoste habere cœpit, quem antea vt amicum & necessarium coluisset.

Agrippa rex

Mox,

Mox gliſcentibus inſidijs & odio flagrãte, apud Caium accuſatus Herodes, quod ingenti armorum vi comparata cum Artabano Parthorum rege, aduerſus Caium conſpiraſſet, dãnatus à Caio et Lugdunum vt remotem ab Oriente locum in exilium truſus eſt, inq; Agrippam non regio ſolũ quam ille tenuiſſet, ſed & opes trãslatę ſunt. Eo tempore Petronius Iudææ pręfectus, Caij ſtatuã in templum iuſſu principis locaturus maximi tumultus cauſſa fuit. Iudæi enim ſummis viribus reluctati, palam ſignificabant bellum potius quàm impium Petronij conſilium admiſſuros. Proinde rex Agrippa cum cerneret periculum & perſpectam haberet Iudæorum obſtinatiam, Petronio prius perſuaſo, deinde & Caio principe mitigato, pacem Iudęis impetrauit. Recte tum quidem illi, & vt antea ſæpe ex lege ſentiebant, cæterum inutilis hic & odio magis gentium quàm candido pietatis ſtudio receptus cultus illorum erat, qui interim nihilo meliores Meſchiah ſuũ, id eſt, Chriſtum Dominum, nõ modo ad mortem adegerant, veluti criminoſum, ſed etiam rediuiuum in ſuis & inaudita virtute operantem, incredibili odio perſequebantur, vt recte de illis ad Romanos Paulus dixerit, zelum eos habere dei, ſed nõ ſecundum ſciẽtiam: nec iniuria Stephanus duros ceruice, cordeq; & auribus incircunciſos dixerit qui ſpiritui ſancto ſemper reſiſterent. Rebus igiť ad hunc modum habentibus Herodes tertio imperij Caligulæ anno, ægre exilio ſolutus, Chalcidi quæ Syrię eſt ciuitas, Toparcha pręficitur, deinde & in regni partem cum Agrippa admiſſus, nec moribus melior factus nec animo, ad priorẽ vęſaniam redijt, multaq; ſuperbe, inſolenter & tyrannice ab eo commiſſa, in ſummam hominẽ

Herodes iunior dãnatus.

Petronius Iudęę pręfectus.

M 5 indignatio

indignationem præcipitarunt. Impie ille & atrociter Iacobum Ioannis fratrem capite plexit. Petrum Apostolum in vincula coniecit, vltorio animo aduersum nostros vsq; ad vitæ exitum sæuijt Porro Claudius Imperator factus, regnũ Agrippæ confirmatum auxit, addita ea parte regni, quę auo Herodi in Iudęa Samariaq; paruerat. Ad hęc Hierosolymorum muniendorum ius impetrauit quod alijs plerunq; magno constitit: non licebat enim prouincialibus, aut diruta illorum armis loca restaurare aut afflicta munire, nisi id demũ principi placuisset. Neq; dubium erat, quin eam vrbẽ muro á fundamentis circunducto inexpugnabilẽ reddidisset, nisi cœpti operis magnitudine, in suspicionem rebellionis adductus imperator, desistere Agrippam cœpto iussisset: Idipsum diuina haud dubie prouidentia ordinante, quę certo proposito vrbem illam subuerti non muniri voluit. Quum igitur ad quartum vsque Claudij annum Agrippa regnasset, graui morbo correptus haud multo post, Cæsareæ mortem obijt, anno ætatis quinquagesimoquarto, regni septimo, vnico filio Agrippa relicto, qui tũ Romæ apud Claudium liberaliter educabatur, & ætatis annum decimumseptimum non excesserat: quem statim á funere parenti surrogare Claudio molienti, amici obstiterunt, teneriorem illum per ętatem arbitrati, quâm vt regno tot obnoxio rebellionibus, sufficere videretur. Missus igitur Cuspius Fadus ad gubernãdum donec ille adolesceret. Nec multo post (quoniam ita Claudio placuisset) per Felicem Pallantis fratrem in regnum instituitur, amplum quidem illud, sed paterno arctius: Iudæam enim regno substractam Claudius, & post eum Nero nulla euidenti caussa, equitibus Romanis & Libertis

Iacobus Zebedei ab Herode occisus.

Agrippa iunior

Cuspius Fadus prefectus Iudęę

& Libertis eius permiserunt. Felix autem homo sordidus auarusq́, & qui pecuniam à captiuo etiã Paulo sperabat, Drusillam Iudęam Cleopatrę et Antonij neptem matrimonio sibi iunxerat: vnde fidentior factus, maxime autem ꝙ coniugem suã Claudio Cæsari sanguine propinquam sciret, per omnem sæuitiam & libidinem ius regiũ in prouincia seruili ingenio exercuit. Sed cum Claudij obitu pariter ille suo honore defunctus, & sub Nerone minus tum perdito maloque quã postea fuit, deiectus magistratu successorem habuit Festum Portium procuratorem, qui vsq; ad Vespasianorum ductum & Iudaici belli initia durauit. Felicis & Festi etiam Lucas in Actis meminit, coram quibus vtcunq; integris Paulus vel ex catenis caussam dicere non est veritus. Cæterum quum videret quanto Iudęorum odio premeret nulla iusta caussa, sed obtentu tantum religionis abrogatæ, quę tamen ob vetustatem & legis authoritatẽ, & (quæ præsentissima pestis est veritatis) multis sæculis deducta consuetudine fucum imprudentibus, & ignaris VERITATIS faceret, satius duxit, spiritu id sancto suggerente, Cæsarem quantumuis malum et impium, sed Iudęis tamen iniqua molientibus non fauentem appellare, quàm contaminatis et venalibus iudicijs (quando semel de scripto & lege controuerti cœptum esset) arbitrium Iudaismi permittere. Atqui inquis, & Romæ damnatus est Paulus, quid illi igitur prouocatio contulit? incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Damnatus est fateor, sed placuisse prouidentiæ video vt & PAVLO doctore non Romæ solum, sed & in Gentibus quas ante CHRISTVM docuerat, doctrina Euangelij confirmaretur, quod sane magna accessione pietatis factum,

Felix.

Paulus sub Felice vinctus

Festus

Paulus sub Festo Romam missus.

ante diximus. Ad hæc non legimus Paulum vt apostatam (qualem insimulabant Iudæi) neq; ea caussa velut Iudaismi violati reum, sed vt Christi prȩconem & gentilium deorum spretorem corona martyrij insignitum esse. Cæterum quoniã in Prȩsidum & prouocationis mentionẽ incidimus commodum duximus et hoc adnotare de grauioribus caussis prȩfectos prouinciarum cognoscere solitos fuisse, ita tamen vt Appellationi interdum locus crederetur. Herodis autem accusatio (ne quid aliud testimonij afferamus) quam contra filios coram Saturnino habuit, palã indicat multis locis, ne reges quidem ordinariȩ ditioni prȩsidum exemptos adeo fuisse, quin ad illos caussarũ maxime criminalium cognitio pertineret. Interdum autem rei ad vrbem cum Elogio mittebantur, id est, cum testificatione criminis scripto comprehensa: sȩpe & in prouincia pœnas dabãt, Elogio, seu, vt sic dicam, indice criminis commissi, cuius ergo damnati essent, promulgato. Quem morem multis locis ex veteri consuetudine ductum hodieq; durare videmus. Eam rem fere veteres Elogij voce significabant, ad quem modum & Tertullianus libro de Resurrectione carnis, Cõcupiscentia, inquit, totum hominem Elogio trãsgressionis inscripsit. Et Ammianus libro decimo quarto de Gallo Cæsare loquutus. Deniq;, inqt, Antiochiæ ordinis verẽdi duces sub vno Elogio iussit occidi. Et de Caligula Suetonius. Tres, inquit, gladios in necem suam paratos Marti vltori consecrauit, addito Elogio, hoc est, inscriptione, de qualitate facti testificante. Tale & Pilati prȩsidis Elogiũ fuisse videtur quod super caput crucifixi domini posuit: nam & Matthæus. 27. capite, Et imposuerũt, inquit, super caput eius caussam

Elogium pro titulo

Titulus cruci Christi affixus.

ſam ipſius ſcriptam, id eſt, crimen videlicet commiſſum, cuius cauſſa in crucem eſſet actus. Porro triplici illud lingua ſcriptum erat, nimirum vulgandi illius conſilio, quoniam præter frequentiã populi qui ad feſtum vndiq; pro more confluxerat, in prouincia & Græci & Latini, & qui indigenæ erant, Hebręi verſarentur. Hoc ipſum & Iudęorum verba conuincunt, ad Pilatum Ioanis. 19. Noli ſcribere, Rex Iudęorum, ſed quod ille dixerit, Rex ſum Iudæorum: velut innuentes cõſtare Pilato, quod hac maxime cauſſa eſſet crucifixus. Notius autem eſt, quàm vt egeat explicatione, Elogium in bonam partem acceptum, & rerum pręclare geſtarum fuiſſe. Quãquam haud indignus annotatu eſt locus ille Capitolini in vita Gordiani iunioris, vbi tradit Gordiano in Syria tumulum extructum, Elogio Gręcis, Latinis Perſicis, Iudaicis, & Ægyptijs literis inſculpto ornatum fuiſſe, nimirum vt laus tanti principis ad multorum notitiam perueniret. Porro neque certius illum innocentiæ Chriſti dari teſtimoniũ potuit, q̃ quod aduerſarij criminis loco intendiſſent: quod tamen reipſa non crimen, ſed de prophetia depromptum veritatis præconium erat. Longe ante Zacharias iſtud per ſpiritum viderat, Ecce rex tuus venit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinam. Sic & Caiphas Chriſtum vafro conſilio perditurus, incarnationis eius myſterium enuntiat, melius eſſe aſſerens vnum hominem mori, quàm perire totam gentem. O verendam illã cœleſtium rerum certitudinem: adeone inconcuſſa PROVIDENTIÆ decreta ſunt, vt illis impij etiam & inuiti, nolentes tamen ſuffragẽtur? Sed reuertendum nobis ad inſtitutum eſt, et de Pręſidum quidem poteſtate iam dictum, nũc

Chriſti innocentia.

Caiphæ vaticiniũ.

reliqua

reliqua reddemus. Herodes iunior haud ita multo ante Felicem Iudæam administrantẽ, eo morbo quo pater perierat captus, & ipse ventre vermibus eroso perijt, authore Luca Act. 12. Neque existimandum est, id genus morbos de naturę lege profectos, sed diuina magis vltione immissos fuisse, cum alios quoq; hac plaga legamus de medio sublatos tyrannos, qui innocentem Christianorum sanguinem fudissent. Galerium enim Maximianum, qui cũ Chloro Constantini patre imperium tenuit, vermibus præcordia rodentibus, & sub vitæ exitũ etiam eructatis misere interijsse, Eutropius vicinus Cõstãtini temporibus author prodidit. Et Ię̃tus Põponius in Chloro Imperatore idem referens, Incidit, inquit, in morbũ vlcus inguinibus innatum virilia exedit, marcescente tota illa corporis parte vermes pullularũt, remedia deerant: medici desperauere, &c. Et paulo infra. Ex eo, inquit, morbo perijt, homo gloria rei militaris illustris, verũ sæuitia in Christianos crudelis, vnde fœdũ exitũ habuisse creditus est. Hactenus Ię̃tus, alibi testatus, ipsummet Galerium suspicatum fuisse, hoc se morbi genere correptum, quod licentius Christianos esset persequutus. Qua de re, velut pœnitens, decreta in horum necem publicata reuocarit, & accersiri Christianos iusserit, qui pro salute principis orarent.

Herodis iunioris mors

Maximianus Imp. vermibus erosus perijt.

Agrippa autẽ deductus à Felice, quũ Paneadem, Bathanæã, Trachonitida & Abilenen Lysaniæ, nobiles Tetrarchias accepisset, vxore Berenice ducta, regno vsq; ad tempus subuersionis Hierosolymorum pręfuit. Hic est Agrippa iunior dict9 qui apud Lucam Pauli se sermone tactum simulat, vt Christianus fieret. Eiusq; oratio illa est, quam Iosephus libro de bello Iudaico secũdo retulit,

Agrippa iunior.

tulit,qua Iudęis suadere est conatus,ne inuictę se Romanorū potētię opponerēt, cuius & Egesippus Iosephi abbreuiator lib.2.meminit. Memorandū autē ac stupendū etiā, Antipatri prosapiā tot dignitatis et potentię gradibus in sublime euectam,vniuersam intra spatiū annorū quinquaginta post mortē Christi sublatā fuisse. Verū est illud Claudiani, Tolluntur in altū, vt lapsu grauiore ruant. Nec diuturna solēt esse imperia scelere quęsita. Porro regno exutis illis, quū excisa iacerēt Hierosolyma,omnisq; dignitas Iudaica interisset,quod reliquū ditionis erat,totū id Romanis cessit. Hæc de Antipatro & posteris qua potuimus breuitate,ex Strabone,Cornelio Tacito, Iosepho,Egesippo,Eusebio & Hieronymo decerpsimus,ad quos vberiorem harum rerum historiam desiderantes remittimus.

IVDÆA.

IVdęa sequitur longe celeberrima quōdā Palestinę pars,neq; hodie à veteri illa terrarū fertilitate,quanq̄ alię gentes colūt,degener. Meridie & Occasu Idumææ miscetur, propemodū incerto limite,ꝓpter sedē veterū populorū subinde variatā. Nec est verius Iudęa, q̄ in ipso mediterraneo inter mare Mediterraneū & Asphaltiten lacū,vbi & potissimis locis culta est: cōtra Septētrionē trās Ioppen maritimā & mediterraneam Hierichūtē,p̄terea & trās Iordanē vsq; ad mōtana,quę Petreā Arabiā excipiūt,protensa est. Nomē ei potissima tribus Iuda indidit,& ab Occasu quidē Ortū versus dimēsiōe sumpta paulo est lōgior q̄ sit lata. Ioppe oppido à Bethleē nō amplius.xlvi.milliū passuū interuallo distāte,quēadmodum diuus Hieronymus vetus eius terræ incola prodidit. Constat autem Arabicas solitudines

Iudęa Palestinæ pars.

Iudęę situs

Iudæa vnde dicta.

Ioppe.

proxime

proxime agrum Bethleemiticū incipere. At qua parte Iordanem transit, etiam Plinio, si Hermolaum audimus, Peræa dicta est, id est, trans amnem posita. Qua voce & terra quę trans Euphratē est Straboni dicitur. Quemadmodum Transtigritani Marcellino qui trans Tigrim sunt, & Transdanuuiani veteribus, vt nobis hodieque q trans Rhenum sunt Transrhenani dicuntur. Citatur et Matthęi locus. 4. capite, Sequutę sunt eū turbæ de Galilęa, Decapoli, Hierosolymis, Iudęa & Transiordane, πεϱὰν τοῦ Ιοϱδάνου, quod Erasm⁹ à regionibus trans Iordanem sitis, transtulit. Porro et Iosephum et Egesippum eo vocabulo vsos esse, ipsi interpretes testantur. Et Plinius lib. 6. in Parallelorum digestione citeriorem Iudęam nominat, vt & vlteriorem velut amne diuisam intelligere opus habeamus. Loca Iudęę oppidaq; plurima quædam vt reliquę quoq; Palęstinę: nec enim vllorum in scripturis aut crebrior est aut sacratior memoria: terram promissionis præsertim resq; in ea gestas contemplantibus. Sed omnium longe clarissimum Hierosolyma fuit in medio Iudęę situm, & vmbilici instar habitum, tantoq; alijs cunctis sublimius, quanto Iudęa cęteris Palęstinę partibus celebrior extitit. Ipse Hieronym⁹ occasione situs, vt arbitror, non Iudęę solum, sed & terrarum circūquaq; iacentium mediam eam esse tradidit, locum. Ezechiel. 5. ca. In medio gētium posui eam, &c. & Psal. 73. Operatus est salutem in medio terrę &c. ad eum modum interpretans, vt orientalem illi Asiam, occidentalem Europam, à Meridie & Austro Libyam & Africam, à Septentrione Scythas, Armenos, Persas, & reliquas Ponti nationes fecerit. Quę ratio mediј tam etsi ad excussam dimensionis normam nō admo-

Iudęa trās Iordanem

Hierosolyma.

Hieronymi de Hierosolymorum situ sentētia

admodum quadrat, tamen, quoniã Ezechiel gentium meminit quę Palęstinę circunfunduntur, nec facile locum alium dederis ex quo in omnes terrę partes aut expeditior aut cõmodior esse trãsitus posset, profecto non modo non absurda Hieronymi sententia, sed ad natiuum sensum explicãdum idonea, & prophetico maxime sermoni cõgrua est. Quod ad nominis rationem attinet, tradit idem author libro de locis Hebraicis Hierosolyma initio Adombezeth tenuisse, inde Iebusęos à quibus Iebus dicta, quibus pulsis Dauid multo post tempore totius eam Iudęę prouincię metropolim fabricatus sit, & locum tẽplo emerit & impensas structurę Salomoni filio reliquerit. Iosephus lib. vij. belli Iudaici à Melchisedech eam conditam, dein à Dauide primum omnium Hierosolyma nuncupatam fuisse affirmat. Vtcũque vero illa habeant, dubitari non potest varie eam per initia (vt assolet in fundandis vrbibus) exędificatam, neq; tanti temporis decursu, toties captam, direptam, dirutamq;, eandem faciem seruare potuisse. Quantum autem veterum scriptorum lectione collegimus, existimamus eam vrbem nullo vnquam tempore ornatiorem munitioremue fuisse quàm quo lux illa cœlestis Iesus Christus Dominus noster in orbem natus est. Quod ipsum partim ex Plinio, qui post euersam Hierosolymam sub authoribus excidij Vespasianis scripsit, deprehẽdimus clarissimã eã vrbium Oriẽtis fuisse, testãte, partim & ex Tacito qui famosam eam fuisse tradit, sed pręcipue ex Iosepho situm Hierosolymorum singulari diligentia complexo, edocti. Tacitus lib. XXI. vbi de bello Iudaico. Vrbem, inquit, arduam situ opera molesq; firmauerant, quis vel plana satis muniretur. Nã

Ratio nominis Hierosolymorum.

Hierosolyma vrbiũ clarissima

Hierosolymorum situs.

duos colles in immensum æditos claudebant muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati, vt latera oppugnantium ad ictus patescerent. Extrema rupis abrupta, & turres, vbi mons iuuisset, in sexaginta pedes, inter deuexa in centenos quaq; attollebantur, mira specie & procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regię circumiecta, cõspicuoq; fastigio turris Antonia in honorem Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis proprijq; muri labore & opera ante alios: ipsæ porticus quis templum ambiebatur egregium propugnaculum: fons perennis aquæ, cauati sub terra montes, & piscinę, cisternęq; seruandis imbribus. Huculq; Tacitus. Ex cuius descriptione facile intelligitur quod perquàm obuium est in sacris literis, ascendere Hierosolymam, referentibus qui alijs è locis eo essent profecti. Contrà vero, descendere qui Hierosolymis essent digressi, nimirum propter arduum vrbis situm. Ambitus eius triginta stadiorum fuit, & pro ædificiorum augmento populiq; frequentia ad triplicem murum creuerat, quorum extremus nonaginta turribus prominebat: vnde verissimum esse arbitror quod Tacitus refert initio obsidionis omnis ætatis sexusq; ducenta millia hominum Hierosolymis fuisse. Iosephus historiæ Iudaicæ locupletissimus testis, Antoniam, ait, non turrim modo vt Tacitus, sed arcis instar propugnaculum fuisse, haud longe à templo sitũ, quod postea Romanus miles pręsidio imposito munierit, festis maxime diebus excubante, ne quid Iudęorũ cœtus rerum nouarũ, pro gẽtis obstinatia, moliretur. Porro non hic solum quanq̃ munitissimo ædificio, sed & alijs itidẽ ingentibus structuris vrbẽ Herodes exornauerat, quarũ p̃cipuũ atriũ illud fuit,

Antonia turris.

Templũ Hierosolymitanum.

Ambitus Hierosolymorum.

Domus Herodis

tanta

tanta elegantia & magnificentia conditũ, vt scribenti sibi casum vrbis lachrymas obortas fuisse, Iosephus fassus sit, quũ ruinę eius recordaretur. Puto autẽ illud fuisse in quod Christus ad Herodem Tetrarcham ductus est. Longum esset amplissimas Pontificum domos, & Pręsidũ prouinciæ ędes quę Pretoria dicebãtur, enumerare: pręterea fora, tribunaliaq; & Lithostratũ illud sublime, in quo Pilatus iudicis officio functurus, consedit, quando de Christo salutari nostro ad crucẽ figendo pronuntiauit, Ioan. XIX. Tradit Iosephus & Helenæ illi Adiabenorũ reginæ proselytę magnificas ædes Hierosolymę fuisse ad radicem montis appositas, & extra vrbem ei vita defunctæ, Mausoleum positum fuisse, quod eam vrbem aliquando fame laborantẽ eximia sua liberalitate iuuisset. Sed & fontem cuius Tacitus meminit, Iosephus Silohã vocat: vnde piscinę quoque cuius Ioann. IX. capite meminit nomẽ fuisse verosimile est. Plures autẽ in vrbe piscinas fuisse, præter Tacitum etiã Neemias retulit, ob aquarum scilicet copiam, quę vberrima Hierosolymę fuit, Strabone teste, quum totus tamẽ ciuitati adiacens ager vndis careret. Ioann. 5. cap. Bethsedã nominat celebrẽ piscinam, quę & Probatica dicta est, ἀπὸ τοῦ προβάτου, quoniam morem haberent sacerdotes in ea oues litandas abluendi. Mons Oliuarũ proximus vrbi imminebat, prope medius profunda valle fissus, qua torrens ille Cedron memoratus Euangelistis perfluit. Adeo aũt mœnib. vicinus erat, vt in fatali illa obsidione Titus, Vespasiani fili9, Iudęos fame cõfectur9 cũ murũ ingẽti ope circũ vrbẽ duceret, partẽ etiam mõtis Oliueti cõplexus fuerit, teste Iosepho Nec illud quidẽ tacẽdũ, ornatissimas quasq; Hierosoly-

Lithostratum

Helena Adiabenorum regina.

Siloha fons.

Bethseda. Probatica Piscina

Mons Olíueti Cedron.

rosolymorum structuras fere candidi marmoris fuisse, nec ea ætate Iudæis opes defuisse, quę id genus sumptibus sufficerent. Huius vrbis tã ornatæ, tã amplę, tã florentis, Chrs vicẽ doluit, Christus inquam qui ad seruandum sanandumq; aduenerat: & fleuit super ea, quod propediẽ in manus Gẽtium esset ventura, quę solo ipsam ęquarent, nec relicturę essent lapidem super lapide, eo quod diem visitationis suæ non intellexisset, Lucæ. XI. Secundo enim anno imperij Vespasiani, circiter annum à mortuo Christo quadragesimũ gemina æstate, Hierosolyma, obsessa, capta, & in cineres redacta est, hominum omnis ætatis & generis eo bello intra & extra vrbem sexcentenis milibus vario casu extinctis & mortuis. Belli caussam Suetonius & Tacitus rebellionem Iudęcrum fuisse tradunt, sed inde natam quod antiquis sacerdotum literis contineri palam ferebatur, eo ipso tẽpore fore vt valesceret Oriẽs, profectiq; Iudæa rerum potirentur, quod ipsum in se transferentes Iudæi, imperij iugum excusserant. Cornelius Tacitus pari leuitate inuolucrum huius prophetiæ ad Vespasianum & Titum retulit. Cum citra controuersiam prophetię de regno illo spiritali fidei & redemptionis per Christum quod ex Iudæa in vniuersum orbem venturum esset, canerent, à pauperibus illis seruis Domini nuper à piscatura ad munus Euangelij vocatis, non armis, non fœderum nexu, non opum et honoris fiducia, sed humilitate, virtute, panoplia militiæ spiritualis, doctrinaq; & exemplo, inaudito omnibus sæculis victoriæ genere vltra limites etiam Romani imperij tum omnium toto orbe maximi, propagatum. Video autem constare apud receptos authores Hierosolyma eo ipso die

Hierosolyma quando diruta.

inuasa

inuaſa & capta, quo antè Babylonij cepiſſent, annis ab Antiochi captiuitate (de qua mox dicemus) CCXXXIX. à ſecunda autem ædificatione templi quę ſecundo anno Darij facta eſt, annis D.XCI. à prima Salomonis extructione. M.C. II. annis Titus tanto rerũ ſucceſſu vrbẽ cepit, vt palam ipſe fateretur numinis ſe fauore adiuuari. Adeo nihil eſt tam firmum & potens, nihil tam forte & munitum quod caſurum non ſit, vbi ille in cuius manu omnia exiſtunt, decreuerit. Fata viam inueniunt. Nec illud quidem paruum inflictæ vltionis argumentum, quod cum Aelius Adrianus imperator, annis ferme quinquaginta poſt ſubuerſionem à Veſpaſianis factam, Iudæos intra rudera habitare, & iacentem in fauillis vrbẽ, vtcunque ſtructis ædificijs excitare permiſiſſet, adeo vt præteritum vrbis caſum rebus proſperrime cedentibus, liberalitas & munificentia principis, qui de ſuo nomine Aeliam vocaſſet, reſarctura videretur. Repente tamen natum apud principem conſilium, omnia grauiſſimo caſu proſtrauit. Nam dum diuerſa ille religione decreta, Ioui templum iuxta ponit, dum ſuorum deorũ imagines erigit, dum peregrinis ſacris honorat, poſtremo & genitalia pręcidere Iudæos vetat, tumultibus primum excitatis, mox rebellione facta bellum exortum eſt, in quo (ſi Dioni credimus) non Aelia ſolum ſed vniuerſa etiam Iudæa ad internecionem vſque vaſtata eſt, quinquaginta milibus virorum qui aut prælijs aut excurſionibus interierant, deſyderatis. Eutropius author eſt poſtea Chriſtianis relictam eam, qui incolerent. Certum autem quantumuis afflictam, Cõſtantino imperante rurſum non modica hominũ frequẽtia habitari cœptam. Vnde Hieronymus ad Pauli-

Hieroſolyma eodem die inuaſa & capta, quo ante Babylonij eam cepiſſent

Aelius Adrianus

Hieroſolyma Aelia dicta.

Hieroſolyma quę et Aelia, per Adrianũ Imp. rurſum euerſa.

ad Paulinũ ſcribens ætate ſua celebrẽ & vniuerſi generis hominũ toto orbe concurrentiũ plenã, & Æliam dictam fuiſſe, prodidit Frequentem fecerant tranquilla tẽpora, & quies á perſequutionibus, maiorq; ſecuritas eccleſiarũ, quã ſanctorum locorum fama in Syriam & Iudæam illexerat, neq; deerat cõmunibus votis principum fauor. Quanquam ne ſic quidem honos loco manſit, nec tuta ab exteris fuere quæ multis iam annis conualuerant. Perſæ enim Coſrhoæ regis auſpicijs Iudæam ingreſſi, vrbem illam, ingenti hominum ſtrage facta, & Epiſcopo Zacharia capto, diripuere, Heraclio imperante, annis poſt natum Chriſtum ſexcentis & nouem, poſt Hieronymi mortem centum octuagintaſeptem. Satis cõſtat ea incurſione Iudęorum manum, quę ſe cum Perſis coniunxerat, non parum damni noſtris intuliſſe. Ad extremum Vrbanus. II. vrbis Romę Pontifex, quem Petri cuiuſdam Heremitæ querelę cõmouerant, Concilio in Gallijs habito, repetendę illius author fuit. Quo tempore Galliarũ & Germaniæ principes flebili Vrbani oratione perſuaſi validiſſimo exercitu comparato, non Hieroſolyma ſolum, ſed iuſtam etiam Syriæ partem Saracenis ereptam, regno Hieroſolymorum recens inſtituto ſubdiderunt, Anno á Chriſto nato. M. XC. IX. Durauit regnũ aduſq; Rudolfi Auindſpurgij Rom. regis mortẽ, annis paulo minus ducentis: dubiũ maiore ne clade amiſſum an retentum. Certe nec pactis, nec fœderibus vnquã ſtetere partes, & mos quidam inoleuerat Crucis (vt aiebant) pręedicandæ, qua ſignati milites, plerunque noſtros maiori dãno q̃ hoſtes afficiebant, grauiſſimis alicubi eo prętextu motibus excitatis. Sed & conatus principũ haud dubie pius candiduſq;,

Coſrhoa Perſarũ rex.

dusq;,parũ prosperis successib9 excipiebatur,neq; vlla victoria illis incruenta stetit,quanq̃ tolerabile istud quidẽ fuisset si perpetuũ: & si non oleũ (quod dicitur)& operã perdidissemus,post tãtorum principũ clades,toties nostris fusis fugatisq; tota demũ Syria amissa.Quam retineri in fide potuisse,sunt qui tradunt,modo concordem per initia conatum nostrorum,auaritia & ambitio quorundam non turbasset.

TEMPLVM.

COmmodum mihi visum, & de templo seorsim dicere, quod ipsum quanquam sæpe antea spoliatum,immensæ tamen opulẽtiæ fuisse antequam exscinderetur Cornelius Tacit9 prodidit. Condiderat illud initio Salomon quadringentis octuaginta annis post Iudæorum ex Ægypto migrationem,vt tertio libro Regũ legitur. Neq; aliud vllum magnificentiæ operis et impensarum regalium certius indicium, quàm quod sacræ literæ testantur, plus centum quinquaginta millium hominum opere, septimo demum anno ad finem perductum esse, vt mirum non sit famam illius toto terrarum orbe increbuisse. Positum tradunt in ædito & conspicuo colle non suapte modo natura, sed & arte munito. Verisimile autem tum maxime vt muniretur curasse Iudæos cum iam Babylonij vastassent,& rursus post solutũ exilium restauraretur. Quum oppugnaret Pompeius ingenti fossa & firmis mœnibus cingebatur,quę res in caussa fuit, vt tertio primum mense,nec nisi obseruato ieiunij die caperet. Tradit autem Ezdras, seniores quosdam ex Iudęis cum instauratũ ab exilio intuiti essent, plorare cœpisse,prioris templi memoria, cui secundaria illa structura non responderet: citra

Templũ Hierosolymitanum.

Templi situs.

controuersiam enim & splendidissimum & pulcherrimum fuit quod Salomon, vt erat à parente iussus, extruxit. Cæterum vt regibus Iudæorũ post Dauidem & Salomonem res aduersæ frequenter acciderunt, ob neglectum viui dei cultũ, ita neq; Templo vnquam sua religio & dignitas illæsa permansit, postquam aras illi peregrinas excelsaq; & lucos frequentare, præterea templũ (quod miremur) contemptis legis ceremonijs claudere, & Gentilium se sacrorum vanitate con spurcare cœpissent. Nec in pœnam solum & vindictam diuinæ iustitiæ irrogata illi genti afflictio est, sed & in admonitionem, vt neq; regno neq; templo, figuris nimirum & vmbris rerum tribuerent, sed ad altiora intenderent animas, finemq; inquirerent, cuius gratia illa fuissent introducta. Id quidem adeo diserte per prophetas egit, vt palam innueret ne legem quidem tanta comminatione promulgatam, bonam se dedisse, nec placere hircorum & taurorum sanguinem, &c. Hinc illa est rerum casuumq; in regum & sacerdotum historia varietas. Regnum toties inuasum, demum & translatum. Templum tot modis spoliatum, incensum, restauratum, rursus spoliatum In qua tamen vicissitudine afflictionum nihil horum sic in totum sublatũ aut subuersum est, quin ad præscriptum per prophetas finem suum peruenerit, Legi durandum erat ad Ioannem, Templo ad mortem Christi, & solutum illud in cruce templum triduoq; reædificatũ. Sed & regnũ tum primũ Iudæis in totũ ereptũ est, quũ ille veniret qui erat mittendus. Nos hoc loco paucis & qui tẽplũ inuaserint, & qui instaurarint censebimus. Primũ, post diuisum Iudæis à morte Salomonis regnũ, Sesach, quẽ Susachũ Iosephus nominat

Templi prima spoliatio

minat, Aegypti rex & amicus Hieroboam: quippe qui profugum in aulam suam recepisset, post captã Hierosolymam ipsum etiã Templum spoliauit. Inde grauibus inimicitijs inter Israelem et Iudã enatis, Ioas rex Israelis Amasia deuicto nõ vrbem modo cepit, spoliato templo, sed & thesauros regios abstulit. Nec externis modo, sed domesticis etiã regibus ad prædam patuit. Achaz Iudæ princeps impius homo, & regnandi gloria elatus, quo regem Assyrium Teglatphalassar tum Syriã populantem, contra Phaceen Israelis regem concitare, & suarum partium facere posset, quicquid potuit pecuniarũ corradens, ne Tẽplo quidẽ pepercit, q̃q̃ eluso consilio. Simile q̃dam & de Ezechią Iudęorum rege scriptura prõdidit, sed pio & deo charo principi iustissima facti caussa fuit. Maluit hic pecuniã q̃ vrbem perdere, nec vltionem quęsiuit vt Achaz, sed liberationem, & caducę rei dispendio saluti multorum consuluit: Sed & hostis potentia elatus, quũ datã Ezechiæ fidem violasset, diuina vltione repressus est. Vtinam nostri iam olim Ezechiæ consilio in Sarracenos & Turcas essent vsi, aurumq; qđ in perfunctorias illas expeditiones profusum est hosti datum, & pactis redempta pax esset (quod illustrem Senatum reipub. Venetæ aliquoties fecisse legimus) profecto melius haberẽt res Christianorũ Orientis, q̃ perpetuo illo belligerandi more hactenus habuerint. Præclare enim Cyrus ille Alexãdrinæ vrbis sub Heraclio Imperatore Episcopus, qui quũ armata manu imminere Aegypto Sarracenos videret, neq; vllã spem haberet in Heraclij ope, ignauius tum vt tempora ferebant agente, optimum ratus cum gente pacisci ad prędam nata, annuum eis tributũ aliquot mil-

Tẽpli secũda spoliatio.

Tẽpli. 3. spoliatio.

Tẽpli. 4. spoliatio.

Cyri Episcopi Alexandrini, cõsiliũ p anectẽdis saracenis

lium promittit. Hostis conditione accepta toto triennio Ægypto abstinuit. Demũ delatus apud Heraclium Cyrus, vt qui Aegypti opes in hostẽ transferret, Manuelem quendã Armenium successorem accipit, quo tributum negante, cõtinuo Aegyptum Sarraceni occupant. Imperator pœnitentia ductus, Cyrum mittit oratum Sarracenos, vt finibus excedere annuũq; vt hic ante dedisset tributum accipere velint. Tum quidam ex Sarracenis ingentem quandam columnã digito ostentãs, Putásne, inquit, Cyre fieri posse, vt hãc columnam deuores? Quo fieri posse negante, Tã (inquit ille) difficile est factu vt deinceps nos Ægypto excedamus. Ita sæpe nostris obfuit temeritas. Contrà fides seruata hosti, &, quæ eximiũ Christianismi ornamentum est, mansuetudo sæpissime profuit. Est & sub Ioachimo rege spoliatum templũ, & mox pauló Sedechia capto, incensum & dirutum, annis quadringentis quadraginta duobus postquam à Salomone esset conditum, eo fermé tempore quo Tarquinius Priscus Romę regnauit, annis ante natum Saluatorẽ paulò minus sexcentis. Inde restauratũ, Vagoses Artaxersis illius, cui Ocho cognomen fuit Præfectꝰ violauit, testibus Iosepho & Eusebio. Mirum autem ab Alexandri posteris, Ptolemæis videlicet & Antigonis, adeo indignis modis tractari Iudęorum religionem potuisse, quum ipse tamen Alexander Syriã cum exercitu ingressus, non vrbi solum Hierosolymæ, sed & Templo honorem habuerit, neq; ab immolando pro legis ritu abhorruerit, & Andromachũ in Aegyptum moturus tutorem dederit. Contrà, illo mortuo, Ptolemæus Lagi filius, qui primus inter eius duces Ægypto præfuit, fœde prophanasse Templum legitur:

Fides seruãda hosti

Tẽpli. 5. spoliatio.

Tẽpli. 6. spoliatio.

Sed

Sed omnium insolentiam Antiochus vicit Asiæ rex, qui Epiphanes, id est, illustris cognominatus, quũ Senatus authoritate Aegypto cedere iussus esset, Iudæam ingressus, Templum spoliat, vasa cõflat, Iudæos ad idolorum cultum adactos qui parere nollent occidit. Samaritis vt Iouis ędẽ in monte conderent, author fuit. Deniq; à sacris suis in totum coercitis Iudæis, aram extruxit, & super ea porcos immolauit. Adeo nullũ superfuit contumeliæ genus, quod Deus illorum idololatriæ, velut talionem redditurus, non immiserit. Haud obscure enim diuus Augustinus libro. 18. de Ciuitate Dei indicat, Iudæorum cultum ab eo tempore quo prophetæ apud illos esse desijssent, quotidie in deterius collapsum elanguisse. Quanquam autem essent ex omni numero magni quidam heroes, qui Templi populiq; religionem saluam cuperent, & eximie de vindicanda Iudæorũ libertate mererentur, neq; maligne conatibus interdũ succederet, tamen vt in rebus ad ruinã interitumq; pronis, nihil solidũ, nihil diuturnum erat, subinde prospera aduersis turbabãtur. Postremo Romani, qui post Africã & Asiam debellatã Palæstinę pepercerant, intestinis Iudęorũ discordijs adducti, victo Antiocho, etiam Iudęam subiugarunt. Primus Pompeius inuiolatũ antea Romanæ militię Templum, cepit, & iure victoriæ ingressus, cęteris abstinuit. Dein M. Crassus homo auarissimus, expeditione contra Parthos suscepta, famaq; diuitiarum templi cõmotus, ex itinere Hierosolyma diuertitur, aurumq; quod ille intactum reliquerat, tẽplo abstulit. Cassio quoq; tyrannicidæ Syriam vexanti, sacrum illud patuisse constat, quod ante quidem & Gabinius, & Scaurus & Varus afflixerat. Titus vero Vespasiani

Tẽpli septima spoliatio.

Iouis templũ in mõte Samariæ.

Tẽpli.8. spoliatio

Tẽpli nona & decima spoliatio.

Tẽplum incensum

siani filius, structuræ, arbitror, admiratione captus, cum post direptam vrbem, tantũ opus in imperij ornamentum manere cuperet, onustũ præda militẽ ab incendio frustra arcere conatus est. Arsit igitur inuito eo templũ, quod (vt Iosephus ait) sententia dei dudum dãnauerat, aderatq; euo lutis temporibus fatalis dies. Mirum autẽ, quod idem Iosephus asserit, eodem die sub Tito incensum, quo ante Babylonij incendissent: hoc est, decimo Augusti die. Verum Titus, qui seruare Tẽplum non potuit, hoc impetrauit à milite, vt saltem turres aliquot superesse sineret, quæ indicio esse posteritati possent, quantam vrbẽ Popu. Romanus deleuisset. Constat autẽ Templum à Babylonijs incensum, primũ restaurari ab his cœptum, quos Cyrus exilio adhuc durante dimiserat quem numerum quinquaginta millium fuisse Eusebius scribit, postea vero captiuitate in totum laxata, secundo anno regni Darij ceu tradit Aggæus, à Zorobabel & Iesu filio Zoedech vtcunq; quadragesimo demũ anno absolutum est, annis ducentis ante Alexandrum. De hac ædificatione locus ille Ioannis. 11. cap. accipitur, Quadraginta & sex annis extructũ est templum hoc, & tu in tribus diebus eriges illud? Non plus enim septẽ annis in eo condendo Salomoni, cũ q̃ ingenti hominum numero, laboratũ est. Herodes cœptum opus octennio absoluerat. Fractæ erant exilio opes, & remoram Samaritani iniecerãt toties restaurationis impedito cõsilio. Proinde factum, vt ne conferri quidẽ primæ illi structurę secunda potuerit. Memorandum autẽ quod libro vigesimotertio de Iuliano Imperatore Marcellinus scribit Fauentem eum Iudęis de Hierosolymis condendis & reficiendo templo, post fatalem illam subuersionẽ

Templũ incensum eo ipso die à Tito, q̃ ante à Babylonijs exustũ cõstat.

uersionẽ decreuisse, negotiumq; Alippio cuidam Antiochensi, qui Brittannias ante rexerat, maturandum dedisse. Qui post cœptum opus re horrenda ceu prodigio admonitus, ob crebras flammarum eruptiones, quæ inter fundamentorum vestigia eructassent, intermittere laborẽ fuerit coactus. Certissimo argumẽto, non placere domino, vt post abrogatam legis iustitiam, & consummationem à Christo præstitam, Templum denuo, videlicet vmbra post lucem, restauraretur. Neq; est vt quisquam de Ammiani bona fide dubitandum existimet, quum in Oriente sub Iuliano militasse eum constet.

IVDAEORVM DISPERSIO.

QVoniam in hanc rem incidimus, visa mihi & Iudęorũ dispersio ad locorũ memoriam capiendã digna quę referretur, maxime ꝙ varie magis q̃ vere quidã de illa tradiderunt. Sparsos Iudęos primũ intelligimꝰ non sponte Palęstinã egressos, sed aut vi abductos quum essent captiui, aut iure belli venditos, aut qui compulsi rebus aduersis, fuga sibi consuluissent. Primus omniũ Teglatphalassar Iudæos in Cyrenem sparsit: nec multo post magnũ eorũ numerum è Galilæa & iuxta iacentibus terris, in Mediam & Persidem transtulit: quod ante Romam conditã factum esse Eusebius affirmat. Alio item tempore ab illo, quo Syria inuasa Rasin regem occidit. Sæpe enim Syriã cum exercitu ingressum eum, ex quarto libro Regũ intelligimus.

Iudęorũ dispersio prima.

Post hunc Salmanazar, & ipse potens Assyriorum princeps, Samaria occupata, regẽ Osiam deuictũ cum reliquo Israele, qui decem tribubus cẽsebatur trans Euphratẽ & Tigrim, multo anteq̃ tribus Iuda caperetur, abduxit. Neq; enim hæc

Iudæorũ dispersio. 2

propin-

propinquo aliquo tēpore, sed iusto annorū interuallo gesta sunt, nec à nobis de quibusuis, sed de memoralibus tantum dispersionibus fit mentio. Porrò Nechaonem Aegypti regem quū aduersum Assyrios in Iudęā exercitū duxisset, Ioachā regem captiuum in Aegyptum deduxisse tertio itidē libro Regum traditur. Miserabilis tum status Palęstinæ fuit, quum inter Assyrios Aegyptiosq́ velut de regno est certatum, in medio enim posita nullā vnq́ lætam victoriā habuit, sed perpetuis ictibus partium, & ceu rupes aliqua marinis exposita fluctibus, aut hinc aut illinc exortæ tempestatis procellis obruta est. Dispersionū autem longe maxima, fuit in Babylonica illa captiuitate, cuius tamen, vt postremæ scriptura (quod sciam) meminit, quando Ioachimo rege cum omni familia abducto, mox paulò Nabuchodonosor euersa vrbe Sedechiā filijs & luminibus orbatum, cū maxima captiuorū multitudine transtulit: quam Matthæus μετοικεσίαν Βαβυλῶνος vocauerit, & vulgo transmigratio Babylonica dicitur, septuaginta annorū spacio determinata, quo tempore Assyrij & Persæ rerum in Asia sunt potiti. Erat tum in Aegypto Pharao, Vaphres vocatus, ad quem sub Babyloniorū aduentum magna Iudęorū pars, conscientia rebellionis territa, ne in regis, vltionem quęrentis, manus inciderēt cōfugit. Vt eo tempore etiam Aegyptum Iudęos incolere ex dispersione cœpisse intelligamus. Verosimile autem nec Suffachū in capiendis Hierosolymis prorsus hominum libertati pepercisse, cum & Ptolemęum illum Lagi, cuius supra meminimus, post captam vrbem plurimos Iudæorum captiuos in Aegyptū traduxisse, constet, qui multis post annis à Philadelpho illo, de quo est in Alexan-

Iudęorū dispersio tertia.

Iudæorū dispersio quarta

Transmigratio Babylonis.

Alexandria dictũ, manumissi sunt. Ex Titi autem Vespasianicꝙ victoria multa millia Iudæorũ vendita sunt, quorũ haud dubie miserrima dispersio fuit, cum non abducerentur, sed venirent, longe autem deterior emptitij, quàm captiui conditio esset. Quanquam autem gens illa pro legis suę et institutorum ratione, procꝙ reliquarum nationũ contemptu quodam, antea nunquam nisi grauibus, vt dixi, caussis exagitata, in alienas se terras contulerit, sed in Palæstina ceu auita & à patribus recepta sede, cõtinuerit: tamen postquam Iudæa populi Romani prouincia facta est, & domesticarum dissentionũ, factionum, tumultuum nullus finis esset, præterea varie se duces legionum & militiæ Romanæ in administranda illa regione gererẽt, exire in alias prouincias & pro iure quo imperij iam pars esse videbantur, cæteris itidẽ terris, vrbibus, agris qui ditionis Romanę essent immigrare cœperũt. Ad quẽ modum Giscalis Galilææ oppido relictis Tarsum migrasse Pauli Apostoli parentes diuus alicubi Hieronymus innuit. Quanq̃, vt à nobis est in Peloponeso dictũ odiosissimo semper Iudæorũ cum Gentibus commertio, quippe qui synagogas suas frequentarẽt, & prouincialiũ sacris ritibuscꝙ detraherẽt, vt nõ raro principes, Iudęorũ incolumitatẽ & vt eis in prouincijs locus esset, cõtra Gentiũ insultationẽ, diplomatis atcꝙ etiã edictis tueri fuerint coacti. Porrò, qui ad hũc modum sparsi essent, auitæ sedis & religionis memores, singulis annis Hierosolymã ceu ad metropolim & sacrorum matrem dona mittere, & ad festos dies vel remotissimis à locis aduolare, temploꝙ & sacerdotio præcipuum honorẽ impendere, cõsueuerunt. Necꝙ id à Iudæis modo, sed & à Gẽtibus templi fama excita-

Iudæorũ dispersio sub Tito & Vespasiano.

cis,

tis, factũ eſt: quod vel vna Eunuchi Candaces ꝓfectione intelligitur: Et Auguſtũ Cæſarẽ, templũ vel abſentẽ coluiſſe, & eximijs donarijs ornaſſe, Ioſephus author eſt. Hinc illa apud Lucam Act. cap. II. à tot regionibus profectæ multitudinis frequẽtia. Hinc & Pauli ſingulare ſtudium teſtis diebus Hieroſolymã proficiſcendi, qui non alio aut tempore aut loco maiorẽ occaſionem doctrinæ Chriſti in fratres propagandę, captare poterat. Hactenus de Iudęorum diſperſione quã Gentes fecere. Nunc de illa dicendũ, quã noſtri qui ex circunciſione credidiſſent, nõ à Gentibus, ſed ab ipſis Iudęis, ſunt perpeſſi. Quando mortuo Chriſto & rediuiuo, & in cœlos aſſumpto, doctrina eius nihilo minore odio in diſcipulis eſt horũ malignitate delata accuſataq; & ſummi criminis loco habita, q̃ antea in magiſtro & domino fuiſſet. Sunt exempla eius rei pluſcula apud Lucam in Actis: ſed & literæ Paulo tũ perſequutori traditæ, qua vęſania & rabie in dominicam doctrinã accenſi furerent, documento ſunt. Non ſatis erat illis vrbe ſummouiſſe noſtros, niſi & in reliquã Syriam ad pœnã qui conquirerent, mitterentur. Diuus Hieronymus libro quinto Cõmentariorum in Eſaiam, tradit Iudęos non in Syriam ſolũ, ſed & in omnes gentes literas dediſſe, ne paſſio Chriſti reciperetur, totumq; orbem huiuſmodi blaſphemiæ diſſeminatione impleuiſſe. Vnde illud quoq; accidiſſe arbitror, vt etiam Romæ ſub Claudio aduerſum noſtros qui tum primum illò veniſſent, tumultuari propter Chriſtũ (teſte etiã Suetonio) cœperint, atq; ea re Claudium ſeditiones indig ne ferentem, ad hoc ipſum impuliſſe, vt Iudæos in totum vrbe pelleret. Nec alia magis cauſſa, rebus poſtea mitigatis, ſuam illam ad fra-

Iudæorũ in Chriſti diſcipulos odium

Iudęi ſub Claudio vrbe pulſi quare.

tres qui Romę erant, epiſtolam ſcripſiſſe Paulum ꝙ vt diſſidiorum moleſtia de medio ſublata, conceptum Gentibus in Iudæos odium tolleret, rurſum & circunciſioni ſupercilium detraheret, doceretq́ nec præputiũ nec circunciſionem quicq́ eſſe, ſed iuſtitiam quæ ex fide eſſet in Chriſtum. In Iudęa vero tametſi nomẽ Chriſtianũ ſumma inuidia premeretur, neq́ eſſet vlla noſtris á pœnis quies, tamen in ſummis illis procellis eccleſiã tutatus eſt dominus, ſed pauperẽ, & cuius alimonię de aliarũ eccleſiarũ liberalitate, Paulus Apoſtolus prouiderit, Iudęi ſuo in templo ſtipem iaciebant, quo ventres ocioſorũ alerentur, mactabant animalcula, quę ſacerdotia ſaginarẽt: deniq́ in vaſa, & luxum aboliti ſplendoris pars opum profundebatur, quo externa niterent, cum ipſi intus puteſcerẽt. At Paulus fraternæ charitatis prę ſcripto, vel ab Europę eccleſijs colligit quod pauperibus ſanctis in alimoniam ſuggerat. Ii templa erant dei viui, in ſpeciem ſqualidi & neglecti, intus puri, hoc eſt ſancti. Petrus autẽ ad fratres per Aſiam diſperſos ſcribẽs, ſanè neq́ hos ſolum qui ob fidem in Chriſtum Hieroſolymis eſſent pulſi, neq́ illos qui antè in ea loca veniſſent, ſeorſim videtur accipere, ſed generaliter complecti ſparſos Ipſe enim Paulus Chriſto per ſynagogas Aſiæ prædicato, perquàm multos Iudęorum ad fidem cõuertit, teſte in Actis Luca. Porrò doctrinę Pauli etiam Petrus meminit, velut innuens haud latere ſeſe, quod ea ipſa profeciſſent. Non prætereundum autem eccleſiam Hieroſolymitanã, Claudij temporibus haud incelebrem fuiſſe, quoniam illi legalium ceremoniarum obſeruatio fauoris aliquid apud Iudęos cõciliaſſet. Et Hieroſolyma ipſa gentis caput haberentur. Poſt ſubuerſionem

Fratres diſperſionis

autem quæ annis decem & septem post Claudij imperatoris mortem facta est, & vrbis & ecclesiæ dignitas ad Cæsaream transijt. Nam & Tacitus qui post excidium Hierosolymitanum scripsit lib. XXI. Cęsaream caput Iudęæ facit, et Hieronymus in Epistola quadā ad Ioannē Hierosolymitanū Episcopum, indicat, etiā sua ætate Cæsareā metropolim Hierosolymæ fuisse. Quanquam huic vrbi vel afflictę & dirutæ, semper honos habitus Apostolicæ sedis, ob tot tantarumq́ rerū & in primis Apostolorū memoriā, honoris prærogatiua iam olim seruata, & Nicenæ etiā Synodi decreto constabilita. Tanta aūt legis cura primis illis fratribus Christū confessis adfuit, vt Eusebius tradat, non nisi ex circuncisione illis lectos episcopos fuisse, & ex Gentibus tum primū admissos, cum fractis Iudęorū rebus, & vrbe subuersa, diuina etiā vltione in templū esset sæuitum. Certè iudaizasse etiā Iacobū Apostolū primū Ecclesię illius Episcopum, illa palā testantur quę Lucas Act. XXI. tradidit, quod quidē haud ita factū intelligimus, velut incognita illi iustitia fidei fuerit, qui Gētes tamē legis onere nō grauandas censuisset: sed quod externo illo et per se innocuo cultu, parcendum Iudęis existimauit, quo maior ei occasio de illis persuadendis & Christo lucrificandis, ad manum esse posset. Qua de re, et Paulo conflatam inuidiam, hoc prętextus genere declinare, & munus ministerij illius fauorabile efficere, fuerat conatus. Nihil enim in religione controuersa intempestiua libertate nocentius est. Iā & catalogis censos Hierosolymitanos pastores, & διπτύχοις inscriptos fuisse constat, vt alios quoq́ maiorū ecclesiarum præsides, ceu à nobis in Alexandria dictum est.

Iacobus Apost. primus ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopus.

Libertas intempestiua

Samaria

SAMARIA ET INIBI de Iudæorum regno.

SAmariã pulcherrimo Palæſtinæ & vberrimo loco ſitã eſſe Hieronymus tradit, quanquã nec Iudęæ magnitudine nec Galilęæ cõferenda. Habet ab æſtiuo Occaſu mare noſtrũ, & in littus cui Cæſarea vrbs clariſſima impoſita eſt, prominet. Ad Boream & latus Orientis Galilæa excipitur, proxime lacum Tiberiadis & Iordanẽ etiã tranſgreſſa, ad Arabica vſq; deſerta immittit. Ioſephus libro belli Iudaici. III. à vico Genanię incipere eam, & vſq; ad Atrabitenam Toparchiã contingere, prodidit. Primũ quidem illa à duabus tribubus, Ephraim & Manaſſe, poſſeſſa, mox & regno Iſraelis attributa. Quãdoquidẽ Salomone rege mortuo, cum maior tribuum pars filij eius Roboam faſtum plus q̃ tyrannicum ferre nollet, & defectione facta, Hiero boam præclarum illum virum ſed humili ortum genere, regem creatũ ſequuta eſſet, Samaria ſedi delecta eſt: inq; ea Sichem vetus & patriarcharum memoria celebrata ciuitas, quã Abimelech iam antea euerterat, ab Hieroboam extructa & pro regia habita eſt. Durauit autem id regnũ ducentis quinquaginta annis ad vſq; Salmanaſſarem Aſſyriorum regem, à quo Iſrael, vt antè diximus, captus & in Perſas & Medos abductus eſt, annis haud multo minus ducentis ante id tẽpus quo regnum Iudæ ad extremum Nabuchodonoſor ſuſtulit. Porrò Iſraele ſublato Salmanazar memor quãta difficultate Sichmiam & reliquas Samarię vrbes cepiſſet, pręſidio ab Aſſyria miſſo totã illã regionẽ cõmuniuit. Euſebius milites illos Samaritas, id eſt cuſtodes dictos autumat velut inde Samarię nomẽ exortũ eſſe putãdũ ſit,

Samariæ regionis ſitus

Samaria

Sichem Samariæ ciuitas

Abimelech

Samaria vnde dicta

cum longe vetustius & alijs qnoq; de caussis natū esse, vel ex ipsa scripturę authoritate constet. Mixtum autē & militare hominū genus, quanq̄ Mosi legem recepisset & iactata religione deum se Iudęorū colere profiteretur, tamē interim dijs itidem suis seruiebat, iuxta consuetudinem Gentium de quibus in Samariam fuerāt translati, qua de caussa Iudęis quanq̄ & ipsis haud admodum sui iuris obseruantibus, inuisi semper Samaritani fuerunt, & contrà, Samaritanis Iudęi religione diuersi. Vtroq; enim populo legis possessionē sibi vendicante, grauissimis sæpe dissentionibus est laboratū. Neq; alia magis caussa templi restaurādi consilium, tam diu protractum fuit, quum iam Babylone Iudæi reuersi essent, quàm q̄ Samaritani æmuli iam, non religionis modo, verumetiam gloriæ, populum captiuitate fractum & velut nouū qui tot annis abfuisset, apud Syriæ præsides & Satrapas Persarum, calumniosis delationibus criminari & quibusuis de caussis arcessere, tantumq; negotij concitare perrexissent, alienatis principum animis, vt ægre illi, rebus propius cognitis detectaq; Samaritanorum inuidia ad tēplū reædificandum admissi fuerint. Suum iā templum Samaritæ meditabantur, & inique ferebāt populi postliminio reuersi incrementum, à cuius iam olim potentia sibi timuissent. Neq; paulò minus crudeles in se Israel & Iuda fuerunt (qui regum tamen externorum arma in mutua excidia euocarant) quàm postea Samaritani & Iudæi fuissent. Iosephus tradit hoc ingenio Samaritanos fuisse, vt quoties aduersis rebus Iudæa premeretur, Iudæos se esse pernegarent, contrà, prosperis in rebus Iudaismum maxime profiterentur, Versuti homines, & q posthabita honestate, ex vno ore

Samaritani. (margin)

Samaritanorū ingenium (margin)

ore(quod dicitur)calidum & frigidum efflare cō sueuissent. Notandum autem à Samaritis eo primum tempore suum illud in monte templū esse conditum, quo Dario iam ab Alexandro deuicto Syria Macedonum armis petita est. Tum Sanabalath, antea Darij per Syriam præfectus, mutatis rebus(vt fit sæpe)magno militum numero ad Alexandrum defecit, filiamq; Isacham nomine, Manassæ, Iaddi Hierosolymorum pontificis fratri, quo cum illi familiaritas intercesserat, matrimonio elocauit. Ea re cognita Iaddus fratrem, vt qui contra legem alieno se matrimonio prophanasset, accusatū vrbe summouit. Sanabalath Iaddi fastum indigne ferens, simulq; generi fortunis & honori consultum cupiens, fauore Alexandri impetrato templum ingens super montem Garizim proximum Samariæ condidit, generumq; ei præfecit. Qui locus posteris annis sanè celeberrimus factus est, cæterum cultu ob Gentium & Iudæorum confusa sacra, prophano fœdoq;, Verum deum ore fatebantur, & re ipsa plures colebant. Creatorem adorabant, & rebus interim creatis par honos habebatur. Specie tamen cultus & fama templi elati, adeò sibi fiducia quadam superstitionis placebant, vt Alexandro mortuo coram Ptolemæo Philometore, ad quē tum Palæstinæ iurisditio pertinebat, de religione contenderint, rege tum quidem pro Iudæis pronunciante. Eius delubri Samaritana illa meminit Ioan. IIII. Patres nostri in monte hoc adorauerunt & vos dicitis quod Hierosolymis est locus vbi oporteat adorare. Et Iesus contra, Mulier crede mihi, venit hora quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem, &c. Magnum autem & odij in Iudæos & contemptus ar-

Tēplū in monte Garizim

gumentũ fuit, quod Iudęis quacunq; caussa Hierosolyma digressis ad instar Romulei asyli perfugij locus apud Samaritas fuit, si Iosepho credimus, Ne videlicet deessent qui odisse pergerent. Neq; illud fortasse prætereundũ, quanquã haud ignotum vulgo, Iudæis ab exilio reuersis, longo tempore nullos reges, sed sacerdotes & principes viros loco regum fuisse, quemadmodum primis illis post trigesimum captiuitatis annum Cyri fauore regressis, Zorobabel & Iesus præfuisse leguntur. Regni verò sublati euidentem caussam fuisse idolorum cultum ex quarto Regum capi. XVII. deprehenditur. Sed iterum locus regno factus est, nimirum vt compleri prophetia posset, de regno Iudaico tum demum in totum auferendo, quum qui mittendus foret, adpeteret. Paucis igitur annis anteq̃ Syria Romanorũ facta esset, circa belli tempus quod aduersum Iugurtham gestum est, Aristobulus Ionathæ filius primus post Babylonicã transmigrationem rex pariter & pontifex diadema sibi sumpsit. Aristobulo Iamneus successit, qui & Alexander dictus est, impotentia animi & tyrannidis sæuitia infamis. Quo defuncto vxor eius Alexandri laudatissima matrona habenas regni tenuit, relictis ex Alexandro filijs duobus Aristobulo & Hircano, quorum alterũ Pompeius rebus Iudaicis præfecit, alterũ, vt ante dictũ est, Romã vinctũ duxit. Primus qui pręsidia & legiones Syrię & Palęstinæ imposuit, qui Iudęos prius vectigales, mox et tributarios fecit. Dein fauentibus Romanis armos Antipater extulit, post quẽ Herodes filius, cuius regno sceptrum Iudęis ablatũ est. Satis autẽ superq; ex Iosephi & Eusebij historia constat nunq; deteriorẽ Iudęorũ vitam in totũ fuisse, q̃

Aristobulus prim9 rex & põtifex

sub

ſub aduentū Domini noſtri Ieſu Chriſti, neq; de incepsad excidiū vſq; vllum malitiæ finē fuiſſe. Vt ea cauſſa Ioſephus homo Iudęus, & myſterij incarnati ſaluatoris ignarus, ingenue faſſus ſit cor ruptiſſimum ſui ſæculi vitæ genus, merito diuina vltione punitum, & fatalem Iudęorum interitū fuiſſe. Primum pontifices ad ſumma rerū guber‑nacula euecti, ambitione, faſtu, luxuq; tumebāt: nulla eis legis cura, nulla pietatis erat, primas ſibi partes ceremoniæ vendicauerant, atq; hæ quidē non tam ex legis decreto, q̃ proprijs ſanctioni‑bus introductæ, magna parte diuinis decretis re‑pugnabāt. Proba ſpecies habitus, facies compoſi ta, & in ſacris non inconcinni mores erant. Cæte rū peractis illis, et arbitris remotis, ad dolos, frau dem, calumnias, æſtuans inuidia animus redibat. Neq; quicq̃ Phariſaico ſupercilio, aut iniquū aut impiū erat, quod modo ad quæſtū faceret, in quo (teſte etiam Paulo) ſummā illi pietatis ſtatuebāt. Alijs autē illorum exemplo ad paria contenden‑tibus, inſidias parare, percuſſores ſummittere, ve neno tollere, conſueti: ne ipſi quidem tēplo par‑cebant tot nominibus, illis ſacro, quin ſanguine interdum percuſſorum madeſceret. Ioſephus au‑thor eſt, in templo fratrem à fratre ambitiōe de‑bacchante, ſtricto gladio, interemptum eſſe. Sed & noxiæ conſpirationes vrbem replebant ſan‑guine. Vt non iniuria Chriſtus Matth. XXIII. illorum hypocriſi perſtricta, dealbatis eos ſepul‑chris ſimiles eſſe dixerit, quæ foris quidem ſpe‑cioſa viderentur, intus autem plena omni ſpurci‑tia eſſent. Sed & Iſaiæ oraculum notare illos in‑nuit, Populus hic labijs me honorat, cor aūt eo‑rum procul abeſt à me, fruſtra me colunt docen‑tes pręcepta, doctrinas hominū. Præterea culicē

Iudæorū vitia.

colare, & camelũ glutire illos dixit, præteribant enim quæ non licebant, abijciebant quod concessum erat. Iniquius ferebant iuramentũ per aurũ templi, & per donũ altaris factũ, quàm quod per ipsum templum, ipsamq; aram factũ esset: hoc est sua pluris faciebant quàm quæ essent iuris diuini. Re ipsa natio praua & adultera erant. Quos verissime Christus progeniem, Ioannes genimina viperarũ dixerit, Stephanus autem Act. VII. proditores & occisores Christi. Quorũ hoc præcipuum studium erat, vt quàm plurimos ex gentibus in suã factionẽ traherent, & quo plus apud eos sibi fauoris esset, in suũ morẽ transgressos, proselytos facerent, quod ipsum nõ legis modo commendandæ, sed priuati etiã cõmodi studio fiebat. Super omnia aũt, contra legẽ, gentium sibi potẽtiã fœderibus conciliabant. Romã etiã iam olim legatis missis, qui id agerent, quo illis per fœderũ vincula sedem auitam & regni dignitatẽ tueri præterea synagogę immunitatẽ retinere possent. Præsidibus postea prouincię haud raro ingẽti largitiõe corruptis impetratisq; quo suis studijs vellent patrocinari, neq; inuasis semel honoribus deesse. Notę sunt largitiones Hircani in Gabiniũ, notiores Herodis in Sosiũ, aliorũq; in alios de quibus qui velit nosse, Iosephũ & Eusebiũ legat. Mirum aũt, vnde illis animus largiendi, quorũ auaritia prę cęteris mortalibus insignis esset. Intelligebant arbitror ne opes quidẽ illis consistere posse, q regno semel essent exuti: & liberalis esse etiam auaritia assolet vbi lucri spes refulserit. Pręclarũ aũt istud Onię iusti facinus, qui, vt lib. XIIII Antiquitatum Iosephus tradit, Aristobulo & Hircano fratribus belligerantibus, quum Aretas Arabum rex Hircani partium Aristobulum in tẽplo

Natio praua et adultera.

Onias iustus

templo diutius obsedisset, nec caperet, protractus à milite in medium, & (quoniam haud multo ante orando pluuiam impetrasse crederetur) orare iussus esset, vt Aristobuli milites dissiparētur: stetit in medio, atq; in hæc verba orauit: Deus omnium rex, quoniam & hi qui mecum consistunt, tuus existit populus, & qui obsidentur tui sacerdotes sunt, peto vt neq; istos exaudias contra illos petentes, neq; illos contra hos orantes, &c. Indignum ratus est vir optimus, in ciuilibus dissensionibus aut illi aut isti parti victoriam precari, cum neutra agat ex officio. Neq; dubium est, quin deus populum illum perditurus, iuxta prophetarum testimonia, vertiginem erroris, & ciuilium armorum furorem illorum animis immiserit, qui merita demum vltione exciperentur.

Judæi rebelles.

Quanquam autem vehementi illa & atroci Vespasianorum expugnatione, ita profligatæ Judæorum res fuerunt, vt ne suspicio quidem rebellionis aut studij rerum nouarum reliqua esse videretur, tamen ita semper odiosum molestumque illi genti vtcunq; afflictæ alienæ dominationis iugū fuit, vt præter etiam spem & opinionem omniū, contemnere periculum & in rebus vel deploratis tumultuari ausa fuerit. Adeo non satis erat tot semel capitibus truncatam Hydram illā, nisi alia succreuissent quę cæderentur.

Judęorū post Hierosolymæ excidium facinora.

Sub Adriano rebellarunt Iudæi infelicissimo successu, de quo ante dictum est. Iustiniani ætate annis post Christum ferme quingentis in Palęstina Iulianum quendā legerunt, & coronarunt, arma recta in Christianos moturi, sed insolentiam imperator, capto & decollato Iuliano, repressit. Iidem Phocate imperante, seditione mota Anastasium Antiochenum Episcopum, vnco tractum & ore obscœnis obli-

tum, interfecerunt, magno simul ciuium numero interempto, & parte vrbis incensa. Persarum irruptio eos tũ animauerat, nec satis illis fuerat Antiochiæ tumultuatum, nisi sua cum Persis manu coniũcta vel Hierosolymę diripiendæ authores extiterint. Fecerunt & Septimo Seuero negotiũ sed coerciti sunt. Deinde Gallo Cæsari imminuerunt, nocte quadam pluſculis militibus dolo interemptis: ob quam iniuriam Gallus, vt erat crudelis & vltorij animi, Cęsaream, Tiberiadem et Diospolim clarissimas Palęstinæ vrbes in quas illi se patrato facinore sparserant, celeri impetu concremarit, authore Eusebio. Memorabile autem quod tradit Hieronymus, nobilem Cypri vrbẽ Salaminem, Traiano imperante, ab illis deletam fuisse, accolis omnibus interfectis, quod facinus, sola illis, vt arbitror, doloris impatientia, et quod nulla amplius spes salutis eluceret, extorserat.

GALILÆA.

SAmariam Galilęa sequitur, fertilissima regionum & virorum quondam fortium altrix, sitaq; adeo felici, vt cum Samaria reliquisq; adiacentibus regionibus ob soli vbertatẽ de palma certet. Iordanis illam clarus am'nis è Libani radicibus delapsus, ferme mediam findit, vicis iuxta, clarisq; oppidis frequens, ambitiosus enim est, & subinde sese prębet accolis, Plinio. A Septentrione eam Libani & Antilibani altissimorũ montium iuga claudunt, partem occiduam Phœnicia excipit, cum qua illi tanta vicinitas est, vt vel Hierõnymus Samariam & Galilæã eius partes fecerit, Libanum regioni Phœniciæ attribuerit. Terminatur ab Ortu Syria illa, quam ob demissam à decliuitate montium planitiem Cœlen appellari ante dictum est. Qua parte ad Meridiẽ

Galilęę situs.

Phœnicia

spectat

ſpectat, Samaria & Arabiæ arenoſis terminatur. Vniuerſam veteres in ſuperiorem & inferiorem diuiſerunt. Superior Libanum, ſeu Antilibanū, dicere malumus, & Iordani fontes habet, Galilæa gentium dicta, quoniam extima ſit Palęſtinę etiam ipſis Syris contermina. Inferior lacum Tiberiadis ambit. Trans Iordanem autem pleriſq; locis montana exaſperant, inter quæ etiam deſertis ſqualet. Montium ea parte pręcipui Trathoni dicti, inter quos Gaulon ciuitas celebris quondam in tribu Manaſſe, pręterea regio Bathanæa, á quibus locis Tetrarchiæ Gaulonitidi, Trachonitidiq; & Bathanææ nomina data. Conſtat autem á quarta regni portione Tetrarchiam dictā, & Tetrarcham Pręſidem eius ſiue regem. Nam & Lucas Acto. duodecimo, Herodem iuniorem regem vocat, qui Tetrarcha fuit, & paterni tantum regni partem tenuit. Sicut & Agrippa minor itidem Tetrarcha, rex á Claudio Cæſare dictus eſt. Certe Plinius libro quinto Tetrarchias in regna deſcriptas fuiſſe cōmonſtrat. Apud Euſebium in Chronicis Tetrarchæ quatuor numerātur, Herodis filij, quos parte regni paterni Auguſtus donauerit: velut veriſimile ſit nominis originem deductam eſſe. Cum ante hos Herodes pater, viuente etiamnū Antipatro tetrarcha Galilęę factus fuerit, et C. Plinius libr. V. decem & ſeptem Tetrarchias in Syria eſſe tradat, ſicut & Toparchias in Iudæa decem, quas ordine enumerat, á quibus Toparchæ vocati locorum Pręfecti quos paulo lōgius á regni ſpecie abfuiſſe ſatis cōſtat. Intelligimus igitur Syriæ adminiſtrationem initio Gręcis quadripartitā fuiſſe, atq; inde Tetrarchias ipſas regiones ſuis limitibus determinatas, & Præſides earum Tetrarchas appellatos fuiſſe.

Galilęa gentiū.

Gaulon.

Bethanęa regio.

Trachonitis.

Tetrarcha

Toparchę.

fuisse. Deinde illis amplius diuisis, & aucto portionum numero, vetus interim & primo datum nomen mansisse. Lysaniam autem non Herodis (vt apud Eusebium legitur) sed Ptolemæi Minæi Chalcidis iuxta Libanum montem tyranni filiũ fuisse Iosephus docet. Cuius regni pars etiã Abila fuit celebre & populosum Syriæ oppidum, qđ apud Ptolemæum Lysanium dictum est, à quo tetrarchia Abilene cognominata, quam Lysanias post patris Ptolemæi mortem viuẽte adhuc Augusto accepit, & multis post annis Tiberio imperante tenuit. Proinde scientissime Lucas secundo capite prioris libri de hisce partibus ad hunc modum loquutus est. Anno decimoquinto imperij Tiberij Cæsaris, Pontio Pilato pręside Iudęę tetrarcha vero Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Itureæ & Trachonitidis regionis, & Lysanias Abilenes tetrarcha, &c. Iturea enim finitima fuit Galilęę gentium, quã Philippo Augusti liberalitate contributam supra diximus. Dicta autem illa est ab Itureis bellicosa gẽte, haud longe Damasco montanis inhabitante, de quibus etiam Vergilius,

Lysanias.

Abila.

Abilene tetrarchia

Iturea.

Itureos Taxi torquentur in arcus.

LOCA IVDÆÆ, SAMARIAE, GALILAEAE.

NE toties repetendo locorum situ historiæ seriem satis alioqui vel breuitate impeditam turbare cogeremur, placuit simul Iudææ, Samariæ & Galilææ loca duntaxat insignia ordine enumerare. Multis hoc ipsum egit Hieronymus in quęstionibus & locis Hebraicis, & extat libellus illius titulo, qui de locis quorum in Actis Lucas meminit, conscriptus est. Nuper & Zieglerus noster Palęstinam singulari dili-

Ziegler9 cosmographus

ri diligentia non descripsit modo, sed & Tabulis exaratam proposuit, vt equidem hoc labore supersedere potuerim, nisi ante recepissem ea me semel loca redditurum, quorum scriptura Noui (vt vocant) testamenti meminisset. Expediam igitur paucis. Oliuarum montem, cuius in Hierosolyma meminimus, Lucas Act.1. iter sabbathi ab illa abfuisse ait, hoc est, quantum abesse Iudæo sabbathi die licuisset, id spatium duorum milliũ passuum erat. Ab hoc monte (vt pie & eleganter ab Erasmo dictum) Christo itum est ad crucis ignominiam. Ab eodem itum est ad gloriam. Ad eius enim radices villula erat Gethsemani, & iuxta eã locus, quo appetente iam captiuitate, cum discipulis suis peracta cœna Dominus oratum abijt, Matth.26. Nec procul alius viculus Bethphage, in quo, domino per montem Oliueti intraturo, iumentum apostolorum vestibus instratum est, Matth.21. Luc.19. Vertex montis vel Hieronymi ætate dominicæ ascẽsionis vestigia tenuit, ceu liber ille de locis Actorum Lucę scriptus innuit. Nec procul Hierosolymis Bethania villa quindecim plurimum stadiorum spacio abfuit, Ioannis 11. vicina autem Oliuarum monti, Mar.11. Simonis leprosi, præterea Marthæ & Marię hospitijs & ex mortuis suscitati Lazari memoria nobilis. Locus autem ille, vbi Saluator pro omnium salute crucifixus est, proximus vrbi fuit, ad Septentrionalem plagam mõtis Sion. Hieronymo Golgotha vulgo dictus ab caluarijs hominũ, de quibus sumptum esset supplicium. Quo loco tribus horis viuum inter latrones pependisse, & nona primum hora mortuum, quum sexta esset in crucem actus, Matthæus indicat. Horas autem non nostro, sed Babyloniorũ more diem ab ortu auspican-

Mons Oliuarũ.

Gethsemani.

Bethphage.

Bethania.

Golgotha

Horæ crucifixionis Christi.

Horę, Prima, Sexta, Nona.

ſpicantium, ſumpſiſſe Iudęi videntur, vt prima hora ſole oriente, ſexta meridie, Nona declinante iam ad veſperum ſole obſeruata numerataq; ſit. Id quod et Euangelij hiſtoria cōfirmat, quę Chriſtum captiuum initio in Caiphę atrium ductum excuſſumq; ea nocte à Sacerdotio tradit. Sed & Petrum (ne quis primam noctis horā intelligat) ipſo gallicinio Chriſtum abiuraſſe conſtat. Mattheus. 26. capite ordinem rei geſtę proſequutus, Mane autem, inquit, facto, &c. vinctum eum adduxerunt & tradiderunt Pilato pręſidi. Porro & Lucas. 23. capite audita eius cauſſa, et cognito q̄d Galilęus eſſet, ad Herodem tetrarcham, qui tum forte Hieroſolymis agebat, à Pilato miſſum fuiſſe Chriſtum ceu ditionis eius hominem, palam indicat. Deinde ſpretū ab hoc, & remiſſum, poſt Iudęorum ad rauim vſque clamantium querelas auditas, demum traditum ad crucifigendum fuiſſe. Vt eiuſmodi actione haud dubie bonam dici partem inſumptam, & ſexta primum hora, hoc eſt, ipſo meridie Chriſtum affixum cruci fuiſſe intelligamus. Enimuero eo tēpore quo paſſus eſt Chriſtus, id eſt. VIII. Calend. Apriles, Sexta hora ad ſolis ortum propter æquinoctij verni æqualitatem eximie quadrabat. Neque alieno ſenſu à Chriſto Ioan. 11. dictū eſt, Nonne duodecim ſunt horę diei? Quanto enim minor eſt latitudo paralleli cuiuſcunq; ab ęquatore, tāto maior eſt dierum noctiumque in vniuerſum æqualitas. Porro ſi hora tertia Petro apoſtolo Acto. 2. matutina eſt (hanc enim vel hac ſola cauſſa ab ebrietatis ſuſpicione vindicat) conſequens eſt Sextam in meridiem inclinaſſe (cum & prima hora matutina eſſet vt ſupra) ac Nonam in veſperum. Nam ſi nona hora, vt à nobis annumeratur, mortuus Chriſtus

Chriſtus quo tempore ſit paſſus.

Duodeci horę diei.

fuiſſet

fuisset, vmbra exorta naturalis, & extra miraculum fuisset. Æquinoctij enim tempore in Iudæa Sol nona post meridiem hora profunde occiduus est: quod à parallelo latitudinis, vel ab his q Cosmographiam à limine salutarunt intelligitur. At qui tenebrę illę super terra Iudæa factæ Christo patiente, summę admirationi fuerunt contuentibus, cum, quod tribus horis, id est, quoad in cruce vixisset Christus durassent, tum etiam quod tempore insueto, sole scilicet cœli vmbilicum tenente, accidissent, nec deliquium pro naturali syderum cursu contigisset. Tum enim luna decima quinta, hoc est plena erat, & ex diametro aduersa soli, nec vmbra terræ officiebat, quæ diuersum semper & oppositum vię solis semicirculum occupat. Verumcq; sit, quod super illo Matth. loco Hierony. tradit, Paschę tempore lunam semper fuisse plenissimam, & solis defectum nunquam nisi ortu lunę fieri solere. (Quo in loco non κοσμικόν Hieronymus, sed ἡλιακόν .i. solarem, vt astronomi eum vocant, ortum intelligit, luna videlicet suo motu corpus solis transeunte, & vespertino iterum emergente, id quod proximis à nouilunio diebus fieri assolet.) Nec audiendi sunt qui Dionysij sententiam de eclypsi afferūt, in quorum numero est Lyranus, qui eodem tamen in loco hoc ipsum quod probat redarguit, et errore vix digno eius noīe, ab ortu lunā approximare soli velut motu primi (vt vocāt) mobilis, ac nō magis proprio motu ab occasu ortū versus. Dionysij authoritate, puto, deceptus credidit. Vt interī nō dicam⁹ q̄ ridiculū sit Paschę tēpore, id est, plena luna eclypsim quęrere. Ne Chorebo quidem tot modis stulto istud somniare liceat, ne dum philosopho, quanquam quid huic Epistolę Dionisij

Tenebrę ortę super terram.

nysij tribuendum sit, quã vulgus iactitat, & quid de authoris nomine æstimandũ, abunde duo eru ditionis lumina, Laurẽtius Valla & Erasmus Ro terodamus, suis in nouum Testamentum annota tionibus prodiderunt. Iam vt ad horas reuerta- mur, Ipse Hieronymus propheticos sermones in hoc adducit, vt Sexta hora, hoc est, meridie tene- bras illas obortas esse doceat, Amos. 8. Occum- bet sol meridie, & contenebrabitur super terram in die lux. Et Ieremiæ. 15. Occubuit Sol cũ adhuc media esset dies. Clarissime autem Matthæus in 28. capite, vespere facto Iosephum de Arimathia corpus Iesu iam mortui à Pilato impetratum con didisse tradit, vt vel eo solo loco ante vesperam mortuum eum constet. Nec adnotassemus tam leuicula, & quæ merito fastidio esse vel parũ peri tis possint, nisi eam nouerimus quorundam insci tiam esse, quæ vel hoc in scirpo nodum quærat, & coram ecclesijs in dubium vocet, quæ ostiarij & æditui ipsorum pro comperto habent. Nunc reliqua prosequemur. Agrum illum sanguinis Iu dæ proditoris pecunia emptũ, Hieronymus pro- xime Golgotha fuisse tradit. E remotioribus au- tem ab vrbe locis Arimathea fuit. Haud procul Lydda vicus Iosephi decurionis illius qui Chri- sti corpus sepulturæ tradidit, Lucę. 23. Lydda ip- sa, quæ postea Diospolis dicta, præcipuum inter Iudæę oppida fuit, in quo Petrus Aeneam paraly si decem & octo annis laborantem, non sua sed Christi virtute liberauit, Act. 9. Proximus ei lo- cus Assaron, cuius itidem apud Lucam fit men- tio. Quanquam Hieronymus Commentarijs in Abdiam non Assaron, sed Saronas apud Lucam legit, plagam intelligens campestrem iuxta Lyd dam, Et in libro de locis Actorum Lucæ, Saro- nas, inquit

Hora sex- ta. | Ager san- guinis. | Arima- thea. | Lydda | Assaron. | Saronas.

nas, inquit, quod interpretatur Campestris regio est Cæsareæ Palestinæ vsq; ad oppidum Ioppe pertingens. Et mox paulo, Sed & inter montē Thabor & stagnum Tiberiadis, regio Saronas appellatur. Porro Saron idem author in.35.caput Isaiæ scribēs, campum vel loca campestria interpretatus est. Emaus authore Luca prioris libri 24.cap. sexaginta stadijs ab Hierosolymis abfuit: vetus oppidum, & cui Romani post deuictā Iudæam nomen mutarint, à victoria Nicopolim appellantes. Plinius.5. libro Emaum inter Iudææ toparchias censet. Nostris memorabile Emauntis nomē est, ob Christum quum à resurrectione cū discipulis hæsitantibus profectus, cœnatusq; ex panis fractione cognitus est. Ioppe vicus, quondam oppidum vicinum Diospoli, & antiquius terrarum inūdatione creditum Pomponio, à quo & Ioppica toparchia cognominata, aspero & importuoso littori nostri maris imposita, bellis Iudaicis quod Neronis auspicijs, ductu autem Vespasianorum actum est, sepe direpta, postremo euersa est. Vulgo hodie Iaphet dicitur, pr maq; in Palęstinam peregrinantes excipit. Extant adhuc veterum ædificiorum vestigia quædam in ædito littore, iuxta quę domus aliquot rarę et paucę habitātur. Ioppe Petrus princeps apostolorū apud Simonem coriarium diuersatus, discipulam domini cui Dorcas nomen erat, à mortuis suscitauit, Act.9. Clarissima autem vrbium Palęstinę Cęsarea, ante Turris Stratonis vocata, quā bellis fractam Herodes Antipatri filius continuo decennio non ęstimandis sumptibus extructam Cęsaream in gratiam Augusti Cęsaris vocauit, cui & tēplū erexit, & ludos quinquennales siue Olympicos dicauit. Caput eam Iudęę fuisse ante diximus,

Saron.

Emaus.

Ioppe.

Cęsarea.

mus,quare & noſtris metropolis facta eſt. Sed clara ante omnia celeberrima eccleſia, quę à Cornelij Italicę cohortis Centurionis primum domo Petri miniſterio conuerſa baptizataq; exordium ſumpſit, cuius Lucas Actorum.10.capite meminit. Certe Paulus alicubi eccleſiam, quę in domo Cornelij Cęſareę eſſet, ſalutari iubet. Habuit & Philippus Euangeliſta in ea vrbe domū vel Pauli hoſpitio nobilem. Hieronymus in vita Paulæ indicat, ſua ætate cellulas quaſdam eo loco monſtrari ſolitas, in quibus Philippi filię prophetę māſitaſſent: meminit harum Lucas Actorum vigeſimoprimo. Huius Cęſareę epiſcopus fuit Euſebius ille Pamphili cognominatus, vir doctiſſimus & diligentiſſimus, ſub Conſtantino Imperatore, cuius & vitam ſcripſerat. Eius Eccleſiaſtica hiſtoria & opus Chronicum, pręterea & de Pręparatione euangelica libri extant. Tanta amicitia Pamphilum coluit, vt ab eo cognomen ſit mutuatus. Aluit & Origenem hęc vrbs, & bibliothecā habuit Pamphili & Euſebij diligentia inſtructiſſimam, Pamphilo autem à Maximino in noſtros inſaniente, in ea ipſa vrbe martyrio coronato, Euſebius ſub Conſtantio demum, Conſtantini filio mortuus eſt. Eſt & Stratonis turris dictus locus alius à Cęſareę Ioſepho, haud procul Hieroſolymis, vbi Ariſtobulus Hircani Iudęi filius Antigonum fratrem inſidijs petitum interemit. Gazā vrbem pleriq; Iudęę tribuunt: nam ad tribū Iuda pertinuiſſe eam conſtat, vetuſtiſſimam autem fuiſſe ſacra hiſtoria teſtatur. Quanquam ſuſpicari video Hieronymum, ſit ne hęc vetus illa Gaza, an alio in loco ſita, quam temporum iniuria extinxerit, alio mox in loco eius nomine Gaza enata, quę hodieq; extet. Pōponius libro Geographiæ primo,

Philippi domus.

Euſebius Pamphili

Origenes

Gaza.

primo, à Cãbyſe Perſarũ rege vocatã autumat, quoniã bello contra Ægyptum ſuſcepto, illo regias opes contuliſſet. Curtius ait Gazam vocari eas Perſis, Pomponius Ærariũ maluit. Vtcunq; ea habeant, conſtat Gazam expugnata etiam Iudæa celebrem fuiſſe, ſabuloſo quidem nec admodum fertili agro ſeptam, fertilem tamen, Chriſto & apoſtolicæ doctrinæ munere felicem. Habuit inter alios eximium doctrina & pietate virũ Syluanum epiſcopum illũ, qui Diocletiani iuſſu interfectus & martyrio coronatus eſt. Portus Gazæ clariſſimus in ipſo littore viginti ſtadijs ab vrbe abeſt, quem Conſtantinus Imperator de ſuo aliquando nomine Conſtantiam, deinde Iulian9 iterum Gazam, ſed maritimam vocari voluit. Et ex mediterraneis Iudææ præcipua fuit Bethleem ciuitas, Dauidis patria, memoria autem nati Seruatoris ſacratiſſima. Ioſephus neſcio quid ſequutus libro Antiquitatum octauo, hanc & Hebron pariter vetuſtam, à Roboam Salomonis filio cõditas exiſtimat: magno errore, quũ longe illo antiquior vtraq; fuerit, niſi reſtauratam ab illo fuiſſe intelligimus. Abeſt à Hieroſolymis ſexto miliario in partem Meridiei. Locus ipſe vbi natus eſt dominus Ieſus, ab eius regionis Chriſtianis ſemper magno in honore habitus, ſed ſimpliciter vt erat, relict9, oſtẽſuſq; aduenis. Poſtea Helena Cõſtãtini coniunx magnifica tẽpli ſtructura cõplexa eſt. Sane magn9 ac neſcio an ſupfluus etiã vſus templorum hac ætate increbuit. Nam & Oliuarum monti templum impoſitũ, & in eo loco vbi Chriſtus orauit pariter eccleſiam extructam fuiſſe ex Hieronymo conſtat. Ego natiuum locorum ſitum, vt erant quũ CHRISTVS in terris ageret, viſere maluiſſem q̃ recentium ædificiorum

Syluanus epiſcopus Gazẽſis

Bethleem

ficiorum ornatum intueri. Sed perijt tamen maior pars tantorum sumptuum, Persarum & Saracenorū incursionibus. Diuus Hieronymus ætate iam ingrauescente, quum sui sęculi mores, et quorundam etiam episcoporum insolentiam fastidiret, in rus illud Bethleemiticum sese contulit nec procul oppido cellulā, hoc est, domū vitæ à turba remotę paratam, quam Græci μοναστήριον ea caussa vocarunt, cum paucis amiculis incoluit Id nominis ad ea quoque loca translatum est, in quibus plurimi simul habitant. Et Monasterion dictum, quod alio nomine Cœnobium, hodie vt in mutata religione, mutato etiā nec satis probato vocabulo, Claustrum dicitur. Hieronymus Cellulam suam vocat, haud longe ab Archelai sepulchro, quod in publica via spectabatur, in qua nonagesimoprimo ætatis anno imperante Theodosio excessit. Anno post Christū natū. CCCC XXII. Vir eruditionis & diligentiæ incomparabilis, & qui trium linguarum, Hebrææ, Gręcę et Latinę peritissimus fuerit. Falsum autem Monachum eum, vt hodie sunt Monachi, alijue regulę quàm doctrinę Christi, aut Votis illis, quibus hodie iurati quidam seruiunt, mancipatum fuisse. Hoc enim Monachorum genus Hieronymi ętas in totū ignorauit, & longe alij erant qui tum Monachi dicebantur. Qua de re qui nosse velit, Desiderium Erasmum in Vita Hieronymi legat. Erat in eodem tractu Chebron oppidum vetustissimū Philistinorum metropolis: ante Cariatharbe dictum, quoniam quatuor virorum, Adam, Abraham, Isaac & Iacob vicus esset, in quo sepultos illos Hebræi affirmant. Fuerunt inter hæc ab Herode condita oppida, Alexandrium, munitissimo loco in memoriam Alexandri filij: Herodium pariter

Hieronymi excess9 | *Chebron* | *Alexandrium oppidum.*

riter munitum, à quo poſtea circumiacens regio nomen traxit, vt libro quinto, capite decimoquarto Plinius ſcribit. Fontes iuxta fuerunt aquarum ſalubrium, quorum alter frigidus, alter calidus, non procul remotis ſcaturiginibus, medico balnearum vſu, quorum Ioſephus meminit. Sed & patris memoriæ conſulturus Herodes, vrbē condidit, & Antipatrida vocauit, fertili in loco & amne præterfluo, ad quam milites iuſſu Claudij Lyſiæ tribuni, ſecunda vigilia Paulum à Hieroſolymis iumento impoſitum deduxerunt. Actorū vigeſimotertio. Bellis mox paulò attrita eſt, & Hieronymi ætate ſemidiruta iacuit. Eſt & Cypris ciuitas ab Herode in Iudęa in Cypridis matris memoriam extructa. Trans Iordanem autē inter celebriora, Macherus, ſecunda quōdam arx Iudææ ab Hieroſolymis Plinio, vbi Ioannē Baptiſtam ab Herode decollatum fuiſſe creditur. Iuxta fons calidus medicę ſalubritatis Callirrhoē, aquarum gloriam ipſo nomine pręferens, Plinio. Hoc ipſo fonte Herodes rex diu latuit æger, ſed nullo fructu, quum fatalis eſſet morbi cruditas. Nonnulli & Bethabaram Iudææ tribuunt trans Iordanem, Ioannis baptiſmo notam, Ioannis primo capite. Quo loco ob veteris baptiſmi memoriam multos fratres baptizatos fuiſſe ætate ſua Hieronymus tradit. Et Conſtantinum Imperatorem expeditionem in Perſas meditantem, hac cauſſa baptiſmum diſtuliſſe traditur, quod cupijſſet in Iordane baptizari. Sed morbo interceptus haud multis ante mortem diebus ab epiſcopo Nicomedienſi admodum grandis natu tinctus eſt, Læto. Certe Ramah Iudęę vetuſtum oppidum cuius Ieremias trigeſimoprimo capite meminit. Locum citauit Matthęus capite ſecundo. Ante

Antipatris vrbes

Cypris ciuitas Iudęę.

Macherꝰ oppidum

Bethabara.

Conſtantinꝰ Imp. vbi baptizatus.

Ramah.

omnes autem nobilis Hierichus, non tam diues & felix Balsami vinetis, quàm beata quondam fragrantia prædicationis Christi, quem frequenter his in locis versatum Euangelistæ indicāt. Sed & Zacheum in eo tractu de arbore vocatum cōstat. Vrbs ipsa in planitie sita, ad latus montē habet superne sterilem, cuius decliuio Balsamus seritur, humilis arbuscula, nec absimilis viti, quę æstate aliquoties incisa gratissimi odoris lachrymā fundit, quam opobalsamum dicunt: surculi item & sarmenta de ea re secantur, quæ & ipsa magno vęneunt. In sola autē Hierichunte liquor ille manat, Plinio. Quanquam Dioscorides primo libro & in Ægypto nasci Balsamum, & in Cœlesyria quæ inter Libanum & Antilibanum iacet, Strabo: præterea in Arabia Sabeorum tractu maritimo Hermolaus, prouenire existimant. In vna certe Hierichunte nasci Balsamum etiam Iustinus trigesimosexto libro videtur innuere, vt sit verisimile æmulatione factum, vt nomen celebre & famigeratum etiam alijs pariter odoriferis humoribus sit attributum, quo pretium adcresceret. Fontem autem Hierichuntis magnum & riguum, quem miris laudibus ab accolis celebrari Iosephus scribit: pestilentem ante Heliseus purgauit, sicut quarto Regum secundo capite traditur. Proxime Asphaltiten oppidum est Massada excelso loco & aspero situm & Ionathæ pontificis quōdam opus, quod Herodes natura loci adductus munitissimum fecit, addito etiam commeatu cæterisq; adferendam obsidionem necessarijs, vt si ita libuisset, in illud se tuto profugio posset recipere. Insignes quondam fuerunt Sodoma & Gomorrha, quippe quæ reges suos, scriptura teste, habuerint, & in omnium fertilissima valle conditæ fuerint

Balsamus arbor qualis & vbi.

Massada oppidum

Sodoma Gomorrha.

tæ fuerint, quod palam Moses Genesis decimotertio indicat. Hieronymus vallem Salinarū dictam fuisse tradit. Quanquam Moses Siddim dicere eam videtur Geneseos decimoquarto, Omnes hi (inquit) conuenerūt in vallem Siddim, vbi nunc est mare salis. Porro mare Hebræi etiam lacum nominant: vt hoc loco Asphaltiten, quem hodie mortuum mare vulgus appellat. Tacitus de eo loco libro vigesimoprimo in hęc verba prodidit, Haud procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magnisq; vrbibus habitatos, fulminis ictu arsisse, & manere vestigia, terramque specie torridam, vim frugiferam perdidisse: nam cuncta sponte edita aut manu sata, siue herbas tenus aut flores, seu solitam in speciem adoleuere, atra & inana velut in cinerem euanescunt. Ego sicut Idunæas vrbes igne cœlesti flagrasse quondam concesserim, ita halitu lacus infici terram, corrumpique superfusum spiritum, eoque fœtus segetū & autumni putrescere reor, solo cœloque iuxta grau. Hæc Tacitus. Samaria diei itinere ab Hierosolymis distans clarissima etiam Regum tempore ciuitas, viginti stadiorum ambitu complexa, primum omniū ab Amri Israelis rege in monte condita, quem à Somer domino eius agri duobus talentis emptum, vrbi extruendæ destinauit, conditamque Somerā domini nomine dixit, quemadmodum in historia Regum libro quarto, capite decimosexto legimus. Eam & ISAIAS qui sub Achab Rege prophetauit, septimo capite. Schomeran, vt celebrem iam & notam vocat: vt errare constet eos, qui eā post trnslatum Israelem, hoc primum nomen accepisse ab Assyriorum præsidijs putarunt. Eam vrbem ab Hircano, intestinis Iudæorum

Vallis Salinarum.

Asphaltites lacus.

Samaria ciuitas à quo cōdita & vnde dicta.

bellis, haud multo ante attritam, Herodes rex, in gratiam Augusti restauratã Sebasten, hoc est Augustam nominauit. Hodie vestigia tantum veteris structurę cernuntur, neque quicquam fere est eius reliquum (ea est bellorum rabies) præter solum nomen. Sane & Philippi prędicatione clara fuit Act. VIII. Vicina autẽ ei Sichimã, quę post Neapolis dicta, fontem illum Iacob iuxta habuit Christo cum Samaritana colloquente memorabilem. Sed & oppidum eius hospitio clarissimũ factum est, Ioan. IIII. Ex Neapoli illa Iustinus fuit, ex Philosopho Christian9 factus, deinde delatione Crescentis Cynici Romę ob Christi nomen interemptus. Cuius in Catalogo Hieronymus meminit. Contra Gitto vicus ignobilis Samarię Simonis illius Magi patria, quẽ sub Claudio Cęsare Romę plurimis admirationi fuisse Eusebius tradit libro tertio. Pręterea Caparthea itidem viculus qui Menandrum genuit Simonis discipulum, & ipsum Magica vanitate celebrem quorum fit ab Irenęo libro de Hæresibus primo, mentio. Meminit Simonis Lucas Act. 8. Contra vrbem Samariam meridiem versus, duo oppida visebantur Ioan. Baptistę munere clarissimi, quorum alterum Salem Iordanis ripę impositum, alterum Aennon ad eundem amnem situm, quo loco plurimi sunt á Ioanne baptizati, Ioan. tertio Prędicare ille in deserto, trans Iordanem pœnitẽtiam cœperat, mox & in Bethabara aqua tinxit, vbi & Christum baptizatum ex his quæ Matt. 3. & Ioan. 1. cap. traduntur, apparet. IORDANEM amnem Libani iugum quod Antilibanũ vocãt duob. fontibus effundit. Porro Libanus adeò altus est, vt media etiã ęstate niuibus tegatur Tacitus enim de Iudęa loquut9, Pręcipũ, inqt, montiũ

Sebaste | Sichem. | Iustinus philosophus martyr. | Simon Magus | Gitto Simonis magi patria | Caparathea Menandri patria. | Salẽ vrbs | Aennon oppidum | Bethabara. | Iordanis. | Libanus.

montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacũ fidumq; niuibus, &c. Fontium alter Ior, alter Dan, dictus Iosepho, qui vt vndis, sic & nomine coeunt, & Iordanẽ faciunt. Amœnũ eum esse & nauigiorum patientẽ Strabo author est. Plinius lib. 5. ipsum fontẽ fluminis Paneada vocat. Iosephus montẽ ex quo labitur, Panium. Sed & oppidũ præclarum inter riuos fontiũ situm, Paneas dictũ est, quod ipsum Philippus Herodis Tetrarchæ frater, in Augusti honorẽ à quo eas terras acceperat, ornatissime extructum Cæsaream, vocauit, & Philippi postea cognominata est, ad differentiam eius quã in Iudæa rex Herodes extruxerat. Cæsareæ Philippi Matt. 16. capite meminit. Eusebius autem Cæsariensem mulierculam illam fuisse ait, quã profluuio menstrui laborantem, Capernai Dominus liberauit. In cuius rei memoriam statua in eo oppido, Gentium more, posita fuerit, quã vidisse se Eusebius libro. 7. Ecclesiast. historiæ testatur. Iordanis ipse haud procul à fontibus lacũ fundit, quem Samachonitin vocant, à quo centum viginti stadijs delapsus, alium efficit priori maiorem Tiberiadis cognominatum, à Tiberiade scilicet oppido, qđ Herodes Tetrarcha paternũ morẽ sequutus, ne immemor Tiberij beneficiorum videretur, extructum eius Principis nomine donauit, à quo et Tetrarchiam acceperat. Scriptura eum Genesar & Genesareth nominat. Quo dimisso Iordanis multa solitudine peragrata demũ se Asphaltiti lacui miscet, aquasq; laudatas, vt ait Plinius, perdit pestilentibus mixtas. Neq; dubitãdum videtur illis in locis aliquẽ meatum iã olim fuisse, qui amnis decursum exceperit & ebiberit, cum nulla exitus vestigia appareant, & lacum illum præ-

Paneas fons Iordanis.

Panium mons

Panias oppidum Cæsarea Philippi

Mulier hæmorrhoissa

Samachonitis lacus

Lacus Tiberiadis.

Tiberias oppidum.

Genesar lacus Genesareth.

ſertim ea magnitudine qua nũc eſt, nõ ſemper fuiſſe, non modo ſacrę ſed & prophanæ literę indicent. Et Ioſephus primo libro Antiquitatum puteos ibi fuiſſe olim, nec paludẽ effectam anteq̃ Sodomorum ciuitas euerteretur, affirmet. Ipſe Geneſar amœniſſimo ſitu clauditur, cũq; latitudine quadraginta, longitudine autẽ centum ſtadia habeat, nihil circa illum effœtũ, nihil ſterile eſſe cernitur. Vites, palmas, nuces, oleas habet, & aquę eius non ſuaues modo potu, ſed etiã æſtate recentes & gelidæ exiſtunt. Piſciũ verò ſupra alios eximius ſapor eſt. Oppida in littore multa, ſed memoratiſſimum Capernaũ, Iordanis oſtio lacũ introeuntis proximum, frequentiſſimo Chriſti nõ hoſpitio ſolum, ſed & opere mirabilium rerũ celebre. Secundum ab hoc eodem littoris tractu Tiberias, de quo dictum eſt. Hinc Taricheæ ſunt ſeu Tarichea (vtroq; enim modo profertur) munita ciuitas, à qua & lacus aliquando Taricheus dictus. Hæ à Veſpaſianis patre & filio in bello Iudaico obſeſſæ, & prælio nauali captæ ſunt, multis milibus hominũ interemptis & lacu ſubmerſis, velut Ioſephus lib. III. belli Iudaici ſcribit. Supra Capernaum Bethſaida ad ipſam iam Iordanis ripam ſita eſt, quam Philippus multis magnisq; ædificijs ornatã, mutato nomine Iuliadẽ nominauit, ob Iuliam Auguſti filiã, cuius in hoc tractu etiã Plinius meminit. Adeò alte Antipatri familię regnandi libido inſedit, vt non deſtiterint velut gratitudinẽ teſtari, dicatis vrbium nominibus, ne nõ memores eſſe liberalitatis viderẽtur, qua Romani in illã eſſent vſi. Pari enim ſtudio et Herodes illius frater præter Tiberiadem alias quoq; vrbes, aut nouas condidiſſe, aut inſtauraſſe, dicatis nominibus legitur. Hæc eſt Bethſaida

Capernaum

Tiberias vrbs.

Tarichea ciuitas.

Bethſaida quę & Iulias

quę

quæ Petrũ, Andream, & Philippum apostolos Domini genuit, quanq̃ ingrata alioqui in Christũ cuius doctrinã non recepit: vnde illa comminatio Lucę. X. Væ tibi Corazim, væ tibi Bethsaida. Haud longe enim à BethsaidaCorazim oppidum abfuit, Christi miraculis celebre, Matth. XI. Fuit & Magdalum in eodẽ tractu, inter lacũ & montẽ Thabor, qui aliàs Ithabirius dicitur, transformatione Christi clarum. Iuxta Magdalum Dalmanutha erat, haud ita longe à Bethsaida cuius loci Marcus. VIII. cap. meminit. Præterea ciuitas Nain non minimi nominis inter Galilææ oppida, in cuius portis viduæ filium Christus ex mortuis suscitauit. Cana notum oppidũ, & primo Domini miraculo memoratum. Oppidũ autem NAZARETH ędito in loco situm, angelicę salutationis, sed & incarnationis verbi cœlestis, & nutritij Iosephi memoria sacrosanctum, à quo Christus Nazarenus cognominatus. Et Christiani Nazareni, quanquam per contumeliam dicti, vt Iulianus Imperator eos Galilæorũ filios & ChristumGalilæum vocitabat. Alioqui ex Nathanaelis verbis Ioan. 1. capi. colligitur nõ admodum integris moribus Nazarenos fuisse. Sed ne Iudęæ quidem illo sęculo quicquam integrum erat, v merito Ioannes in initio sui Euangelij, in propria venisse Christum, & à suis non receptum fuisse contestetur. Et Christus neminem prophetã in patria acceptũ esse palàm monuerit. Proinde in totũ nihilo est deterior electorũ conditio quæcunque demum nota de communi hominum culpa illis aspergitur, modo ipsi sese malorum consortio non inuoluerint, & proba durent conscientia. Zabulon non tribus modo, sed & oppidi nomen, Neronis ætate munitissimi

Corazim

Magdalũ.

Thabor qui et Ithabirius

Dalmanutha

Nain

Cana.

Nazareth

Zabulon oppidum

Siõ in Galilæa
Sephoris oppidum
Genezareth regio
Gamala.
Gadara.
Gadareni
Gerasa.
Geraseni
Gergeseni.

tissimi, de quo est apud Iosephum. Memoratur et Sion inter Galilęę loca, & Sephoris minime obscura ciuitas. Trans lacum autem. primæ laudis ager est Genesareth dictus, qui lacui dedit nomẽ, aliquot stadijs iuxta ripam expansus eximia fertilitate. Cuius oppida, Gamala aspero & munitissimo situ, & Gadara, à qua Gadareni dicti. Marci. 5. Venerunt traiecto mari in regionem Gadarenorum, &c. Luc. 8. Nec longe distans Gergesa, quæ & Gerasa dicta, vnde & Geraseni & Gergeseni nominantur. Matthę. 8. de Christo qui à Capernao in diuersam ripam nauigauerat, Et cũ venisset, inquit, ad vlteriorem ripam in regionẽ Gergesenorum, &c. Iuxta Gadarã lacus est Straboni aquæ adeò noxię, vt potum in eo pecus, & vngues & pilos amittat. Zieglerus minime leui coniectura, sues illas quas legio dæmoniorum inuaserat, eum in lacum pręcipitatas fuisse annotauit. Est eodẽ in tractu Amathus thermarum salubritate famigerata, cui ab aquis nomen esse Iosephus tradit. Sed abundat præ cęteris Syriæ locis calidæ aquæ fontibus Palæstina. Remotior autem à lacu: & iam in Arabiæ deserta inclinãs Pella, & clarissima vrbium Philadelphia & Scythopolis, à Scythis Syriã aliquando ingressis dicta. Nec tacendum oppidũ Abila, Elisęi prophetę patria, & Thesba, à quo Thesbitẽ Eliam dictũ cõstat. Sunt & Giscala Galilææ municipium, quo à Romanis capto, parentes Pauli Tarsum migrasse in Catalogo Hieronymus asserit. Idem author & Paulum Giscalis natum & Tarsum cũ parentibus venisse, nescio q̃d sequutus, prodit, cũ ipse tamen Paulus toties admoneat nõ Giscalis se, sed Tarsi natũ. Et de Palęstinæ quidẽ locis hactenus.

Pella
Philadelphia quæ & Scythopolis.
Abila
Thesba
Giscala
Pauli Apo sto. patria

PHOENICIA.

A Cæ-

A Cæſarea venientem Iudææ oram, vrbs Dora excipit, inde littoribus magno flexu ad Boream verſis Carmelus imminet mons celſus & ſcripturæ etiã celebris, à cuius vertice ampliſſimus in mare proſpectus eſt Tacitus lib. 17. inter Syriam & Iudæã Carmelũ poſuit, puto quia Phœniciam Syriæ annumerat. Maritima autẽ fermè regio eſt Phœnicia, cõtigua Galilææ quoad vſq; Libano monti approximat Quin Libanus Syriam à Cœle & Galilæa gentium æditiſſimis iugis diſterminans, Phœniciam & oram eam quæ Tyrijs adiacet, demiſſior iam & minus arduus ingreditur. Trans Libanũ quicquid Phœniciæ eſt, Syria circumfundit, eoq; terrarum confinio factum, vt qui iuxta habitant voce compoſita Syrophœnices dicti ſint, perinde vt alijs locis ſæpe, vt Celtiberi in Hiſpania, in Aſia Gallogræci, in Africa Libyæthiopes, &c. Sed et Syrophœniſſæ, vt arbitror, ab hoc loco nomen fuit cuius meminit Marcus. VII. capite. Prima vrbium celebriorum, & Iudçæ proxima Ptolemais colonia, maritima, amœno montium iugo clauſa, cum amne Belo, lente meante, limoſoq;, & inſalubrium aquarũ, ſed celebri tamen ob arenas quas tot retro ſçculis vitrarijs officinis exhibuit: quarum fine trigeſimiſexti libri C. Plinius meminit. Hæc ciuitas Paulum ex Aſia regreſſum cum ſuis excepit, die vno apud fratres moratum, Act. XXI. Deinde promontoriũ Album dictum & mox ſplendidiſſima quondã popu. Rom. colonia Tyrus, ſeptingentorũ aliquando paſſuum interuallo remota à littore, & plane inſula, anteq̃ eam Alexander aggere immiſſo continenti adnecteret. Ioſephus. CC. XL. annis ante templum Hieroſolymitanũ conditam putat, Certe mentionem

Carmelꝰ. Phœnicia Syrophœnices. Syrophœniſſa. Ptolemais Belus flu. Vitrũ ex arenis Beli flu. Albũ promontoriũ Tyrus

onem eius in libro Iosue scriptura facit, vt facile inde vetustatem æstimare liceat. Huius rex olim Hyram ille, siue (vt Iosephus vocat) Iromus, qui Salomoni Cedros & Abietes in Libano cæsas, pro tẽplo ædificãdo summisit. Vetus historia Tyrũ vt multarũ vrbiũ parentẽ celebrat: in primis autem Leptis, Vticæ, Carthaginis, Gadium, vt docet Plinius. In illa vrbe Paulus septem diebus cum fratribus cõmoratus, sed & cõmonefactus ne Hierosolyma peteret, nihil minus profectus est. Hieronymi vero ætas in Syriam profectus locum monstrauit in littore, vbi ipse cum fratribus ad nauim deductus orasset. Hodie nec obscura est nec infreques, sed ante omnia clara sepulchro Friderici Sueuorum ducis, & Imperatoris Romanorum, quem Itali Barbarossam cognominant. Princeps ille maximus & splendidissimus, & tũ animi tum corporis summis virtutibus clarus: dubium, suo ne consilio, an aduersariorum magis inuidia ad opem Syriæ, quam nuper ceperamus, ferendam adactus, ingenti exercitu Germanicæ maxime militiæ comparato, primũ Constantinopolim, dein Bosphoro traiecto Asiã ingressus, tanto Sarracenis & Turcis terrori fuit, vt totis horũ castris trepidaretur. Nec dubium quin eius auspicijs & ductu partis victorijs constabiliri per Asiã res Christianę potuissent, nisi aliter diuinæ prouidentiæ fuisset visum. Iam ille minorem Armeniã ceperat, & victor imminebat Syriæ, exercitu & impedimentis per Taurũ in Ciliciam traductis, quo in loco dum à venatione æstuans cum paucis in amne quodam, more Germanis vsitato, lauat & natat, vndis arreptus mergitur, tanto omnium mœrore, ob casum cum rarum tum inopinatum, vt vix fidem capiat vlli vnquã Principũ

Hyrã rex Tyriorũ.

Fridericꝰ Barbarossæ Imper.

Frederici Barbarossę miserabilis interitus

cipum tantum lachrymarum datum fuisse. Ibi Fridericus filius charissimi parentis corpus vndis extractum & loculo inditum, Tyrum pertulit, qua in vrbe eximio funere & publico omniū luctu demum sepulturę traditum est, anno imperij eius. XXXVII. Anno à nato Christo. M.C XC. Tantum abfuit vt nostrā esse Syriam cœlestis illa Pronœa voluerit. Id qua caussa factum sit ipsa nouit, quæ nihil non nouit. Suspicamur autem auaritiam quorundam obfuisse conatibus, quā indignam iudicarit diuina iustitia cui succederet. Successit quidem aliās, sed extrema dies hanc haud dubie sagenā discutiet. Nūc ad institutū reuertendum. Trans Libanum in littore Sidon iacet, Metropolis quondam celeberrima, & ducentis stadijs à Tyro remota, in qua vitrariæ officinæ quondam plurimæ fuerunt, arenis Beli amnis eò transuectis, quibus fusis tersissimum vitrum conflabatur: de qua re est apud Plinium, & Strabonem libro decimosexto. Sed & Matthęus testis est Christum in harum vrbium fines venisse, capite decimoquinto, Marci septimo. Et Paulus iā catenatus Sidoni applicuit, Actorū vigesimoseptimo. Iisdem locis Sarepta fuit ciuitas inter Tyrum & Sydonem sita, cuius illa vidua memoratur, ad quam Heliam venisse Christus Lucę. IIII meminit. Notandum autem Decapolim proximam Galilęę gentium fuisse, vocabulo à decem vrbibus imposito, cuius in hoc tractu Plinius libro quinto meminit. Clarissime autem Marcus septimo capite, quum inquit, Et rursum egressus de finibus Tyri & Sidonis, venit ad mare Galilęę per medios fines Decapolis. &c. Puto autem & illum Decapolitanum fuisse, quē Christus legione liberatū, ad suos ire iussit, Marci quinto.

Sidon.

Vitrariæ officinę in Sydone

Sarepta.

Decapolis

Berytus vrbs. Lycus fluuius. Byblos vrbs, Tripolis

Post Sidonem Berytos est, haud procul ab Lyci amnis ostijs, quam hodie Barutum vocant omnium eius littoris, nundinario mercimonio clarissimam. Deinde Byblos est pariter clara, & Tripolis, à trium vrbium obtentu, Tyriorum scilicet Aradiorũ & Sidoniorum: quanquam Pomponius trinum locum singulis stadijs interuenientibus Tripolim fuisse tradidit. Sed Plinio magis acceditur, qui & hoc ipso loco Diospolim cẽset, alijs diuerso loco sitã. Sed meminisse oportet quod Hermolaus admonet, frequenter accidere vt eadem à diuersis, modo in Phœnice, modo in Cœle, modo in Palęstina referantur. Fluuiorum huius littoris clarissimi sunt, Adonis proxime Byblum mare ingressus: & iuxta Aradum Eleutherus, toto illo tractu Conchylio & purpura tingendis velleribus laudatissima.

Adonisfluuius. Eleutherus fluui.

SYRIA RELIQVA.

Syria. Gabale ꝓmontoriũ Laodicea. Pãphilus martyr

Hinc iam proprie Syria est, & à Gabale ꝓmontorio Laodicea vinetis clara, libera quondã quum res Romanorũ incolumes essent, ex qua Pamphylus ille presbyter fuit vir magna doctrina & pietate, quẽ supra Cęsareę coronatum martyrio diximus. Scripsit eius vitam Eusebius. Huius Laodiceæ episcopus fuit Apollinarius ille doctus homo, patre presbytero genitus, cuius Hieronymus meminit. Interiora ad Arabes Scenitas & Palmyrenum tractum abeunt. Proxime aũt Galilæam & Libanum illũ ex quo Iordanis nascitur, Damascus iacet, vrbs præter vetustatẽ Pauli etiam ad Christũ conuersi memoria nobilis, Actorũ nono. Hieronymus innuit ætate sua metropolim eam Sarracenorum fuisse, adeo iam tum imperij perrupto limite, vt externarũ nationibus tantæ vrbes patuerint. Damasci

Apollinarius

Damasc9.

masci lapis Alabastrites nascitur, adeo tractabilis vt ad vasa vnguentaria excauetur, Alabastra dicta, vt Plinio. XIII. lib. cap. II. vngueta optime seruãtur in Alabastris. Est & alia Laodicea haud longe Damasco, quã Seuerus Imperator Colonię iure donauit: vt Vlpianus Tyrius in titulo de censibus tradit: quanquã corrupte in eo titulo, vt alia quoq; locorũ vocabula, eius vrbis nomen in vulgatis exemplaribus legitur. Plinius eam ad Libanum cognominat, ad maritimę videlicet differentiã. Eodẽ loco & Chalcis est in fertilissima Syriæ parte cõdita, & proxime eam Abila quæ & Lysanium Ptolemęo: vnde Abilatę dicti & Abilene Tetrarchia, quam Ptolemęũ Minæi tenuisse dum viueret Augustus, deinde Lysaniæ filio relictam ante diximus. Sunt & alię clarissimæ sed præcipua Palmyra, situ diuitis soli, & aquarum amœnitate spectabili, quanquam vasto vndique ambitu arenis includitur. Conditam esse à SALOMONE scriptura memorat, à Damasco XXVII. millibus passuum, à Babylone vero sex dierum itinere remotam, quam hodie vulgari eius gentis lingua Thadamum vocari aiunt. Citra quam Apamia fluuio, quem Plinius Marsiam vocat, apposita, ager eius eximia fertilitate laudatur, & ferunt quidam ab Alexandri successoribus prius Pellam, sequuta ætate Apamiam nuncupatam. Emisa ciuitas nota est, à qua Emiseni & Emeseni dicti. Harum episcopus Eusebius ille fuit Emesenus, cuius lucubrationes aduersus Iudæos & Gentes, etiam Hieronymus laudat. Heliopolis præterea & Berœa, à qua Berœenses Plinio, maxime autem mediterranea Hierapolis, quæ alio nomine Bambice, alia ab Asiatica illa, de qua suo loco dicetur. Ab Ortu vero & Septen

Alabastra

Chalcis. vrbs

Abila quę et Lysaniũ

Abilene tetrarchia

Palmyra vrbs.

Thadamus vrbs

Pella vrbs

Apamia.

Emisa

Heliopolis

Berœa

Hierapolis quę & Bambice

Septentrione ripariorum Euphratis celeberrimũ est Zeugma, cum ponte admirabili, & transitu in Mesopotamiam trito, distare eam ab intimo si nu Issico. CCCC. stadijs Strabo tradit. Sunt & Samosata non incelebria, vnde Samosateni dicti, quo nomine Paulus ille fuit Antiochiæ Episcopus, vanissimæ superbiæ homo, qui Christum purum hominem esse nugabatur. Longe diuersus ab horum sentẽtia, quos audio alicubi in hoc esse, vt credamus videlicet cœlestem quandã carnem Christum assumpsisse: nec tam verè hominem fuisse quàm creditur: quorum pessime locatum otium curiosa illa vanitate non aliud magis assequitur, quàm vt offensis perculsisq; optimorum animis, non se solũ ipsos, qui viri boni habiti sint, sed etiã doctrinam pietatis sobriã nuper tanto successu postliminio restitutam, & ab illis tanta cum asseueratione defensam, vel hoc nomine suspectã reddant, quod in istam vertiginem tam fœdam, demum studijs illis suis, velut ad errorẽ natis, adigantur. Hæc certe non fierent, si tam venerabũdi ex ipsis adytis scripturarum oracula sen suũ auferremus, q̃ arroganter & curiose nostros illis plerunq; ingerimus. Porrò Samosatenum et Lucianũ illum fuisse constat, qui ob contemptũ religionis ἄθεος dictus est, cuius decantatissimi dialogi sub Traiano scripti circũferũtur. Comagene ad Amanum & Taurũ immittit, non magna regio, & Augusti primum ætate prouincia facta, in qua caput Samasata, de qua iam dictum, et Germanicia clara ciuitas à Germanicianis, id est, his qui ante in Germania militassent, vt videtur, dicta, non autem à Germanis: quanquam Germanos, vt antea quoq; in Macedonia sub Dictatore, ita & in Syria stipendia meruisse sub regibus

(Marginalia: Zeugma oppidum. Issicus flu. Samosata. Paulus Samosatenus Episcopus hæreticus. Catabaptistæ. Lucianus Samosatenus. Comagene regio. Germanicia vrbs.)

bus etiam Iudæorum, Aquilasq́ꝫ populi Romani in Mesopotamiam & Persidem sequutos esse constat. Fuit olim Germaniciæ præclare instituta ecclesia, sicut & in reliquis per me hactenus memoratis Syriæ vrbibus. Sed ad maritima reuertendum, & à Laodicea quidem digressis mons Casius fit obuiam, fama notior quàm vt multis referre sit opus. Iulianus Antiochiæ hyemans eũ ascendit quo Solem secundis gallicinijs per tenebras orientem contueretur. Ascenderat ante eũ & Adrianus: ambitus ad cacumen. XIX. millium passuum est, Plinio. Hinc Orontis ostium est amnis ab Antiochia venientis, quem inter Libanum & Antilibanum in Cœle oriri Plinius & Strabo authores sunt. Ipsa Antiochia rerum aduectitiarum copia celebris. C. XX. stadijs abest à mari, à quo & nauigia aduerso amne intrant. Vrbem Orontes mediã diuidit, ponte amplissimo imposito, & vtraq́ꝫ in ripa vrbes velut geminæ suis discretæ mœnibus, quas demũ solidus murus longo ambitu claudit. Condita existimatur à Seleuco illo primo Syrorũ rege, dein ampliatam ab Antiocho, nomẽ eius retinuisse. Iosephus Seleuciã, Pellam, Laodiceam, Apamiã, Emesam & Berœam, Seleuco cõditori tribuit. Iuxta Antiochiã Daphne est, amœnum & ambitiosum suburbanũ, vt vocat Ammianus. Orontes ipse aliquando Ophites dictus, & etiã Typhon Straboni. Nomẽ datum ei ab Oronte Cambysæ filio in eo merso quidã tradunt: alij ab eo qui amnem põte primum obduxerit. Certe & vrbem Orontin aliquando dictam fuisse constare video. Sed hæc grammaticis relinquenda. Nostris semper hæc vrbs magno in honore fuit ob veterem apostolorum memoriã, & Sauli ac Barnabæ vocationem

Ecclesia Germaniciana.

Casius mons

Orontes fluuius

Antiochia

Daphne Antiochiæ suburbanum

Orontes Cãbysæ filius.

Orontis vrbs q̃ & Antiochia

& quod prima Syriacarũ vrbiũ à Damasco, quæ post digressos Hierosolyma discipulos, Christianam religionẽ tanta cum veneratione exceperit. Sed & discipuli Christi hac primũ vrbe Christiani dicti, Luca teste Actorũ. XI. Et doctrinam Euangelij primũ Antiochiæ à legis ceremonijs et Pharisaicæ iustitię superstitione vindicatã cõstat. Dissensione enim exorta, & conuentu Hierosolymis habito, traditio Pauli & prophetarũ qui Antiochiæ docuissent, nõ recepta modo, sed & defensa, & contra iactatã operum iustitiam, magno apostolorum cõsensu vindicata est. Antiochiæ autem & Petrus, si Eusebio credimus, multis annis episcopus præfuit. Et Lucas Medicus Euangelista, discipulus & comes Pauli patria Antiochenus fuit, cuius Euangeliorũ duo libri extant. Vt non sit dubium principem quondam illam Apostolicarum ecclesiarum, & inter omnes Orientis summam fuisse. Habuit & Ignatium Episcopum apostolici pectoris virum, qui non dubitauit omne sibi suppliciorum genus imprecari, tantum vt Christo demum frui liceret, cuius magna cũ laude Hieronymus in libro illustrium ecclesiæ virorum meminit. Mirum autem vrbem à mari remotam adeò obnoxiam terræmotibus fuisse, vt nec bella, nec incendia frequentius nocuerint. Iustinianus Imperator ætate sua concussam, quum restaurasset Θεόπολιν velut auspicatiore nomine vocauit. Est & principum insidijs petita, Iuliano autẽ adeo exosa, vt summa arte in illam calamum strinxerit, hodieq; extet aduersum Antiochenses elucubrata oratio. Qui de moribus eius vrbis meminerunt, aiunt paulò profusiores in luxum & voluptatem fuisse, præterea dicacitate quadam intempestiuiore principibus detrahere solitos

Christiani primũ in Antiochia dicti.

Petrus Apostolus Antiochiæ episcopus.

Lucas euãgelista

Ignatius episcopus martyr

Antiochia terræ motibus obnoxia

Theopolis q̃ et Antiochia

tos

tos,qua vna re Iulianus offensus,hostis factus fu erit,qui antè amicus fuisset. Nostri quoque quatuor retro sæculis cum reliquis quibusdam Syriæ locis,etiam Antiochia potiti erant, sed & hanc (vt omnia)breui post tempore,maiori cum clade amisere,quàm cepissent.Haud longe verò ab ornatissima illa ciuitate,in prominente littore Seleucia sita est,Pieria aliquando cognominata, ex qua in Cyprum commodissimus traiectus erat. Lucæ.13. Et ipsi quidem emissi à spiritu sancto abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt in Cyprum. Hæc est Syria,celeberrima terrarum, quā totam olim Dauidi Hierosolymorum regi paruisse constat. Diuiso autem Iudæorum regno, in manus Assyriorum venit,& à Parthis, Medis, Persis, Macedonibus, postremo verò & à Romanis gubernata,ad extremum inSarracenorum potestatem peruenit. Proximis autem annis, Selinus Turcarum Imperator ingenti expeditione in eam suscepta,pulso Sarraceno aut in deditionem accepto pleraq; omnia eius loca suæ ditionis fecit. Vrbi etiam Hierosolymæ fœdus Mahometi sectator præsidet.

Seleucia q̄ et Pieria.

MESOPOTAMIA.

VLtra Syriam, Mesopotamia iacet, latissime patens regio,neq; solis amnibus Euphrate & Tigri clausa(quanquā ea parte proprie Mesopotamia est)sed in Assyriam quoq; & Chaldæam,translato nominis vsu,ob amnes quibus itidem hæ terræ alluuntur.In Transtigritana enim regione ex Armeniorum & Medorum iugis,clari amnes in Tigrim veniunt,Licus,Caper, Zerbis.Sed & Chaldææ magna pars non circumfluos modo maximos illos amnes Euphratem, Tigrimq;, verumetiam irriguos habet

Mesopotamia

& altero Euphratis alueo media finditur. Inde à Plinio dictũ lib.6.cap.26. Mesopotamia tota Assyriorũ fuit, vicatim dispersa, præter Babylona et Ninum, &c. Quo loco has vrbes in Mesopotamia censet, quarũ tamen illa, cis confluentem Euphratis, hæc trans Tigrim, in parte Assyriæ posita est. Vnde & à Stephano eo pars Chaldææ in qua Vr oppidum erat, Mesopotamia dici potuit, Actorũ.7. de Abrahã. Cum esset (inquit) in Mesopotamia, priusquã moraretur in Charran. Inquit enim paulò infra, Tunc exijt è terra Chaldæorum & habitauit in Charran, velut innuens illis locis commune Mesopotamiæ nomen fuisse. Porrò vocatum esse in Chaldæa à Domino Abrahamum, palàm illa cõuincunt, quæ Genesis. IX. capi. ad finẽ scribuntur. Ea enim caussa Thare cũ filio, nepote, & vxoribus de Vr profectus in Haran venit, vt iret in terrã Chanaan. Id si suopte cõsilio, ac non vocatus Thare instituisset, profecto euilesceret vocationis mysterium. Ergo in Mesopotamia, id est in Chaldæa vocatum, Stephanus indicat. Mesopotamia autem tota illa laxitas terrarũ dicta, hoc est, Interamna. Ita enim μισοποταμίας vocabulum reddidit Seuerus Imperator corã senatu, si Lampridio credimus, his verbis: Terras Interamnas Mesopotamiæ neglectas scilicet, ab impura illa bellua recepimus. Strabo author est, ab Euphrate illi latitudinem esse per Tigrim duorũ milliũ quadringentorũ stadiorũ, hoc est, trecentorũ millium passuum. Vbere quidẽ in totum solo, sed qua parte amnes irrigant, longe omniũ Orientis terrarũ fertilissima. Taurus eam ab Armenijs summouet, cætera amnes, vt dixi, determinant. Ipse Euphrates ex Armenia maiori veniens, per asperrimas Tauri angustias duodecim

Vr Chaldęorũ oppidum

Thare Abrahami pater

Taurus mons

Euphrates

decim millium interuallo eluctatus cāpestria Syriȩ alluit, diuc𝔮 recta in Austrum fertur adusc𝔮 montana Babyloniæ, à quibus retro in Boream flexus vago procursu, velut Tygris alueum vestigaturus, incedit. Demū iuxta vicū quē Massicen Plinius vocat, duobus alueis non amplius co sturis finditur. Et læuo quidem Seleucia prȩterita multis passuū milibus emensis, in Tigrim influit: dextro verò in meridiē versus Babylonē delabitur mediam quodā vrbe diuisa, nunc solitudo est, quam perfluit, nec multo post fossis in riuos deductus paludibus absorbetur. Plinius scribit fuisse, qui Cobarim prȩfectum Mesopotamiæ, alueo manufacto, Euphraten in Tigrim abduxisse tradiderint, ne prȩcipiti cursu Babyloniam infestaret. Diuerso à latere Tigris in eadē Armenia conspicuo fonte ortus, nō findit Taurū vt Euphrates, sed subterlapsus, eo rursum latere vbi Assyria est, emergit. Eundē autē esse illud argumento est, quod illic demersa, hic egerit, summac𝔮 aquarum celeritate vectus, & alicubi etiam vadosus, mox receptis amnibus auctus, dispalescit sæpe, grandes insulas amplexus, postremo in meridiē recto cursu cōuersus haud procul Ctesiphonte Euphratem recipit, atc𝔮 inde ingens inter Chaldæam & Persidis partem quȩ Susiana dicitur, in sinum Persicum duobus grandibus alueis euoluitur. Tigris ob velocitatem dictus à Medis & Persis, hoc nomine sagittam appellantibus. Cuius rei Plinius & Curtius testes sunt. Cōstat verò vtrunc𝔮 amnem post æstiuum solstitium increscere & rigare proxima, vt in Ægypto Nilum, nisi quod neuter limum deuehit, aut aruis inducit, sed vndis tantum vterque fœcundus est. Strabo libro. 16. id fieri ob niues in Armeniæ montanis eo maxime

Tigris fluuius

tempore liquefactas asserit, Euphrate plerunque ob nimias vndas damnoso. Proinde id studium accolis est, vt pręaltis aggeribus alueum cōmuniant, fossasq́ quàm longissime ab amne in plana diducant, itidem vallatas, vt cum libuerit, aut cōtineant meatibus obstructis (quos Cataractas Marcellinus vocat) aut ijsdem laxatis in plana emittant. Idem & ad Tigris alueum fieri assolet, qui & ipse ad instar Nili ad Canis exortum tumet, de qua re lib. 25. Marcellinus. Tanta igitur in illis locis fertilitas est, vt exiles agri quinquagesimum, cultiores etiam centesimum fœnus reddant, Plinio. Summa autem fœcunditas iuxta Seleuciam, terris ipsos inter amnes iam angustis & velut in mucronem fastigiatis. Interiora alicubi & desertis squalent, multisq́ in locis ingens aquarum penuria est, quod mirari subeat in tanta amnium frequentia. Sed & fontes rari, quos condere accolæ, exterarum gentium incursionibus, assolent, quo longius hostem penuria fatigatum, arceant. Sed & æstus interdum tantus in Mesopotamia est, Curtio teste, vt pleraq́ animalia nudo solo deprehensa interimat. Alit & leones quē admodum & Syria, qui cum brumæ tempore mites sint, æstate ferociunt. Ammianus id muscis et œstris tribuit, quibus in calore incitati sæuiant.

Charran q̃ & Charre & Haran

Oppida Mesopotamiæ plurima, sed omnium, q̃ meminisse referat, Charræ præcipuum, iuxta quas M. Crassus, gurges ille auaritiæ interijt. Nobis Abrahamo omnium credentium patre celebris est, qui vocante DEO, Chaldæa digressus Charris cum suis habitauit. Scriptura

Haran

Genesis. XII. Haran vocat id oppidum, Stephanus Charran Actorum. VII. sicut & quinto capite Iudith Charran legimus, Haud procul ea

Nisibis

Nisibis est clarissima quondam vrbs, quæ & Antiochia dicta, & Mygdonia cognominata quibusdam, ab interfluo amne Mygdone. Sed Plinius eam Mesopotamiæ partem à Macedonibus Mygdoniam dictam ob suæ Mygdoniæ similitudinẽ tradit, vnde etiam Nisibi cognomentum sit datũ. Habuit hæc Constantino imperante Iacobũ Episcopum virum doctissimum, qui Nicenæ Synodo interfuit. Sed æque clara Edessa fuit, frequente quondam ecclesia, & Effremo Diacono, qui Syra lingua scripsit, nobili. Meminit eius Hieronymus, q & volumen eius de Spiritu sancto in Grȩcam linguam translatum, legisse se ait. Vicus Arbela trãs Tigrim est, inde famigeratus quod Darium supremo Alexander illic vicerit. Etiã si non iuxta Arbela, sed ad Gaugamela obscurum antea locum, Darium debellatũ esse Strabo tradit. Fuit & Cercusium iuxta Xaborectorã clara ciuitas, quam Diocletianus mœnibus turribusq; fortissimam fecerat, vt perfugio esse Romanis posset. Nicephorium vicum iam olim Alexander in memoriã victoriæ munierat, postea à Constãte Cæsare Constantia appellata est. Zaita item locus celebris, in quo Gordiani tumulus ille fuit, tot inscriptus linguis, quem Licinius postea bonorũ omnium hostis, cõfregit, cuius antea in Idumæa meminimus. Fuit & Singara proxime Tigrim Romanæ militiæ nota vrbs, infra quã diuersa in ripa Ninus quondã stetit, infra à nobis dicenda. Sed & Amidæ & Misabdæ rerum Persicarũ scriptores sæpe illo tractu meminere. Notandum vero Assyriæ & Babyloniæ nomina haud raro cõfundi scriptoribus, propter vices regnorum, & alternata dominia, fuit enim tota Mesopotamia aliquando Assyriorum. Contra & Babyloniæ

Nisibis oppidum quȩ et Antiochia & Mygdonia.

Edessa vrbs.

Arbela vicus.

Gaugamela

Cercusiũ ciuitas.

Nicephorium vrbs

Zaita.

Singara vrbs.

Amida.

Misabda.

tanta claritas fuit, vt & Assyria & reliqua Mesopotamia inde Babyloniæ nomen acceperit. Neque istud transmittendum, præter Arabias superius à nobis memoratas aliã in hac regione statui, Plin. Curtio, Herodiano, Solino, cæteris Merorum cognominatam, quanquã alijs quoque locis Mesopotamiæ, alijsque nominibus interim cognominati Arabes colunt. Sed illa memoratur præcipue ob fertilitatẽ (trigesimũ enim fœnus reddit) in qua Charras & Edessan Plinius statuit, & odoriferã etiam iam citati authores produnt. Curtij hæc verba sunt: Euntibus à parte læua Arabia odorũ fertilitate nobilis regio campestris interest, inter Tigrim & Euphratẽ iacens, tam vbere & pingui solo, vt à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Caussa fertilitatis est humor, qui ex vtroque amne manat, toto fere solo per venas aquarũ redundante. Hæc Curtius. Nescio autem an indiligentia lapsus, an vero quenquam sequutus. C. Solinus in beatæ Arabiæ relatione, inter flumen Tigrim & Euleum, illam statuit, quanquã suspicer eum locum insigni menda non carere, qui tamen ex. 26. cap. 6. lib. Plinij, vbi Characis fit mentio restitui possit. Hieronymus author est Christianorum solitariorum magnã olim frequentiam in Mesopotamia fuisse, quod haud dubie soli fertilitas, vt in Ægypto effecit, & quod in Mesopotamia maxime mediterranea secessus sunt nõ pauci sabulosa ariditate clausi, sicut in Libyægypti ora Abases illæ, quarum libro vltimo meminit Strabo.

Mesopotamiæ fertilitas.

CHALDÆA.

Chaldææ descriptio

Hanc sequitur Chaldæa ab Occasu & Septẽtrione, præterea & ab Ortu Euphratis ambitu terminata. Oram reliquam Orientis

Tigris

Tigris à Susiana disterminat. Meridianam partẽ sinus Persicus excipit. Plagã occidentalẽ montana illa à desertis Arabię summouent, quę à Ptolemęo Babylonica cognominantur. In ea, pręter summam fertilitatẽ, Chaldęi quõdã syderalis sciẽtię pręstantia laudati, quorũ oppidũ Hipparenũ fuit. Sed ante omnia celeberrima vrbs Babylon Chaldaicarũ gentiũ quondã caput, & quam summam in toto orbe claritatẽ obtinuisse aliquando, etiã Plinius affirmat. Porro veteres trium clarissimarũ vrbiũ hoc tractu meminere, videlicet Babylonis infra Euphratis in Tigrim perducti fossam sitæ, & Seleucię quę interamnis fuit, & Nini quæ in ora Assyriæ Tigridis ripæ imposita fuit, Plinio, ita tamen vt Seleucia inter hanc & illam propemodũ medio situ fuerit. Memoratẽ et Ctesiphon recentior quidẽ, sed par & magnitudine & munitionibus Seleuciæ. Ninus sane vetustissima regũ Assyriorũ regia fuit, quam scriptura Niniuen nominat Ionę prophetę claram vaticinio, vnde Niniuitę dicti, de quibus Christus Matth. XII. Condiderat eam primus Assur, à quo Assuria, seu quod idem est Assyria circũiacẽs regio vocata est. Deinde Beli filius Ninus maritus Semiramidis ampliauit, clarissimis ædificijs auctã. Primus quidẽ ipse, omnium qui in Asia imperarunt. Enimuero haud aliud à diluuio, aut vetustius aut celebrius regnũ memoratẽ scriptoribus q̃ Assyriorũ. Constat autem & sub Nino, vel Eusebio suffragante, natũ esse Abrahã, tanta illius vrbis vetustas est. Sed & posteriores reges Assyriorũ seu Medorũ, Iudęorum maxime cladibus notos, Ninum tenuisse, Hieronymus tradit, vt Phul, Teglatphalassar, Salmanazar, Sennacherib, quorũ armis Samariam exhaustam, & decem tribus

Chaldęi astrologi.

Hipparenũ oppi.

Babylon

Seleucia

Ninus vrbs.

Ctesiphõ vrbs.

Ninus, q̃ & Niniue

Assyria.

Nin9 rex Beli filius

Abraham natus sub Nino.

Iſrael in Aſſyriam & Medos translatos fuiſſe diximus. Nino mortuo Babylon à Semiramide cõdita, & ampliſſimis operibus ornata, communitaq; eſt, tantumq; potentiæ & dignitatis acceſſit vrbi, vt poſteris ſæculis etiam regno fuit exaltata, & Ninum vrbem, reſq; Aſſyriorum afflixerit neq; leuis cauſſa fuerit, translati imperij Aſſyriorum ad Medos, id quod annis nonaginta plus minus ante captum Iſraelem factum legimus. Florentiſſimum autem fuit Babyloniorum regnum ſub Nabuchodonoſore illo qui Syriam maximo exercitu ingreſſus, Iudæam ſæuiſſima captiuitate exhauſit. Plinius ſexto libro, Vrbẽ ſexaginta millia paſſuum amplexam fuiſſe tradit, muris ducenos pedes altis, quinquaginta latis in ſingulos pedes ternis digitis menſura ampliore q̃ noſtra, interfluo Euphrate, mirabili opere vtroq;. Hæc eſt Babylon illa decantatiſſima prophetis, & Danielis in primis vaticinio memorabilis. Quã ad ſummum dignitatis, potentiæ, ſplendoris & diuitiarum prouectam, vbi luxu & libidine diffluere, & voluptate perditis regibus parere cœpiſſet, diuinæ iuſtitiæ vltio in manus Medorum & Perſarum contradidit. Capta eſt enim à Cyro Perſa et Medo Dario, Balthaſſare Nabuchadnezaris nepote interfecto, regnoque ad Medos prius, mox & ad Perſas translato: de qua re eſt apud Danielem. Si cui vacat legat Herodotum libro primo, qui & vrbis ſitum & hiſtoriam captiuitatis abũde eſt proſequutus. Mirum autem, vrbem adeo potentem, vt vel orbi admirationi fuerit, ita ſubuerti diruiq; potuiſſe, vt Hieronymus alicubi tradat, ſua ætate, id eſt, Honorio imperante vix è ruderibus loci deſerti inculti que, veſtigia extitiſſe quæ vrbis ſitum indicarent. Notum autem & Alexan-

Babylon condita.

Transmigratio in Babylonẽ

Babylonis magnitudo.

Babylon capta.

Alexandrum Macedonem post victum Darium & regnum Persarum in se translatum, Babyloniæ mortuum esse anno ætatis trigesimosecundo à cuius obitu diuiso inter duces regno, cum Ptolemæo Lagi Ægyptus, Macedonia Philippo, Asia Antigono cessisset, Seleuco, qui & Nicanor cognominatus est, Syria & Babylon, & reliqua Orientis pars obuenit. Qui haud multis annis à morte Alexandri Seleuciam illam à se nominatam, hanc maxime caussa condidisse fertur, vt vicinitate Babylonem exhauriret, & sui potius nominis memoriæ consuleret. Breuiq; obtinuit, vt non solum frequentia vicerit mox paulo Seleucia, sed et nominis partem in se Babylonis transtulerit, Babyloniam enim vocatam esse eam, etiam Plinius prodit. Adeo nec regnis, nec vrbibus quicquam vspiam aut stabile aut diuturnũ est, si laxatas ambitioni habenas permittas. Enimuero rebus Macedonum in Oriente collapsis, quum Arsacæ virtute Parthi rerum essent potiti, Ctesiphon ad exhauriendam itidem Seleuciam (Parthi ambitioni etiam inuidiam coniunxerant) extructa, & regia Parthorum facta est. Hæc contra Babylonem in orientali Tigridis ripa visebatur, extima fere (quod sciam) vrbium Orientis quæ ditionis Romanorum fuerit. Cæterũ vt Babylonis memoria Chaldæam finiamus, video dubitari, ex vrbe ne prior Petri Epistola, an vero ex hac Babylone ad fratres per Asiam dispersos scripta sit. Profecto Babylone scriptam videri, ea verba conuincũt quæ quinto capite leguntur, Salutat vos ea quæ est in Babylone vestræ consors electionis Ecclesia. Hieronymus quidem in Catalogo vbi Marci meminit, Romam illius nomine figuraliter à Petro intellectam asserit, Sed & hanc nostram Babylonẽ intelligi

Alexãder Babyloniæ mortuus.

Seleucia vñ dicta.

Ctesiphõ Parthorũ regia.

Babylon apud Petrum.

intelligi, nec à Petri ad circuncisionem vocati, ministerio, neq; ab historię fide quę tot annis in Syria eum egisse comprobat, neq; plane à literę sensu alienum est. Neq; ambigo illic congregationē aliquam credentium fuisse, cum in vicina Arabia & ipsa Mesopotamia in qua & Babylon Plinio censetur, pręterea vltra Babylonem in ipsa Persi de celeberrimę Ecclesię fuerint. Neq; ignoro & in Ægypto Babylonem fuisse, sed ad illam venisse Petrum equidem libenter crediderim. Liberū autem est Lectori, vt in re controuersa, sequi qđ simillimum vero iudicauerit.

CARMANIA.

A Babylone lęuorsum ad orā Persici sinus iacentium terrarū prima Susiane est, dein Persis, inde Carmania. Nos verso ordine propter Persicū sinū, de Carmania primū, hinc & de alijs ordine dicemus. Habet hęc ab Ortu Gedrosiorū tractum ad Indos vsq; immittētem. Meridianum latus Indicum pelagus alluit. Persis ab Occasu, à Septentrione Parthis coniungitur, à quibus eam & Gedrosijs altissima Caucasi montis iuga alijs atq; alijs nominibus vocata dirimūt Neq; vsquā desertior est q̄ vbi illis approximat. Maritimam frontem Oceani, celsum promontorium finit, inde sensim cedentia littora amplū sinum recipiunt, insulis aliquot distinctū. Inde peninsulę forma procurrens venientibus ex aduerso Arabię mōtanis ita adproximat, vt fretum intermedium quo sinus Persicus funditur, non amplius quinq; millibus passuum latum sit, authore Plinio. Gentium extimam oram habitantium pręcipue Chelonophagi & Ichthyophagi dictæ Macedonibus, quod testudinum piscium q; Oceano captorum carne victitent, & etiā pecori pastum ex

Carmanię regionis situs.

Chelonophagi. Ichthyophagi.

ſtum ex piſcibus parent Strabone authore lib.15. Illarum tantam in Indico mari magnitudinē eſſe Strabo & Plinius tradunt, vt ſingularum ſuperficies habitabiles caſas integant, atq; inter inſulas rubri pręcipue maris his nauigent cymbis. Pomponius libro tertio Carmanos ſine veſte ac fruge ſine pecore ac ſedibus eſſe, & piſcium cute ſe velare tradit. Quarum gentium & Hieronymus libro contra Iouinianum ſecundo meminit. Interiora & iam Perſici ſinus littora paulo cultiora ſunt, nec marinis tantum opibus, ſed & ære & ferro illis locis abundant. Oppida eorum plura, quorum pręcipuum Alexandria, ab Alexandro conditum, quem & cultiores reddidiſſe illos & à pertinaci piſcium eſu coercuiſſe, hiſtorię memorant. Ptolemæus & Carmanā metropolim mediterraneam facit. Inter amnes primę claritatis eſt Hytanis aurum trahēs. Andanis item & Corius in eundem Perſicum ſinum elapſi. Sophronius author eſt, etiam illi genti Thomæ prædicatione Chriſtum innotuiſſe, apud quem tamen niſi fallor mendoſe γεϱμανοῖς pro καϱμανοῖς legitur. De Germanis enim inter Perſas, Parthos, Medos & Hircanos, nulla, quod ſciam, ſcriptoribus mentio, ſed de Carmanis tantum, quos Perſis & Parthis proximos, notius eſt omnium conſenſu, q̃ vt aſſertione ſit opus.

Alexādria oppidum in Carmania.

Carmania vrbs.

Hytanis fluuius

Andanis fluuius

Corius fluuius

Thomam apoſtolū apud Carmanos prędicaſſe

PERSIS ET SVSIANE.

INde Occaſum verſus Perſis eſt, fertilis iam et culta, & regno quondā oīm Aſiæ maximo & potentiſſimo, nobilitata. Quippe non contenta in Syriā, Ægyptū, Æthiopiam, Aſiam, Pontū, Armenias, & regna Parthorum vſque in Indiam ditionem propagaſſe, Europam etiam perculit,

pontibus

pōtibus per maria ductis. Nec enim petituri Ma cedones Persidem videbantur, ni priores Persæ Græciam prouocassent. Hæc gens, vt tradit Plinius, semper Rubrū mare accoluit, propter qđ & sinus Persicus ab eis dictus, quē perpetuo tractu à Bagrada fluuio vsq; ad amnem Oroatin tenuere, Ptolemæo. Inde vero ad Tigrim, Susiana est, vtranq; ab Austro Rubrum pelagus finit, à Chaldæis Tigris, à Medis Caucasia iuga disterminant. Regni caput olim Persepolis iuxta Araxem fluuium procul à mari condita, quam Alexā der orbis terrarum spolijs refertā cepit & diruit, multis auri talentorum milibus receptis. Ex maritimis vrbibus Cyrus frequens quondam, quam Plinius Cyropolim, Stephan⁹ à Persis Cyrechatam vocatam ait, in qua Episcopus fuit Theodoretus ille vir doctissimus, cuius ecclesiasticę historiæ lucubrationes extāt, præterea pro fide nostra contra Gentes libri duodecim, quos ipse Sermones appellat, nuper à Zenobio Acciaolo Florentino in gratiā Leonis Pontif. Latine versos. Fuit & Laodicea in Perside ab Antiocho condita & Passagarda Magorum castellum, in quo Cyri sepulchrum fuit, Plinio. Magi Persis magno in honore & veneratione fuere, vt nec publica sine eorum consilio administrarētur, nec legitime factū videretur quod horum sententia non approbasset. Porro Magi apud veteres nō malefici modo, vt vulgus hodie nominat, sed artium rerumq; in naturæ varietate eximiarum cognitione præstantes dicebantur, quos Græci honesta prorsus appellatione Philosophos, Latini Sapientes vocabant. Ad quem modum de Magis loquutus Plinius libro vigesimoquinto cap. 2. Pythagoram et Democritum de naturis herbarum scripsisse tradit, pera-

Sinus Persicus vnde dictus.

Susiana regio.

Persepolis vrbs.

Cyrus q̄ & Cycropolis vrbs Theodoretus episcopus.

Passagarda castellū Magi.

dit, pagratis prius Persidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptiq; Magis. Præcipue autem Persici disciplinam futura præsentiendi sibi vendicabant, trāslatam aliquando ab Histaspe Darij superioris patre à Brachmanis Indiæ sapientibus, quos & Apollonium adijsse Philostratus scripsit, quam posteris deinceps illi ceu per manus tradiderint. Hi sunt illi Magi qui stella ducente Christum recens natum adierunt, & muneribus oblatis adorauerunt. Ab Oriente enim venisse eos Matthæus testatur, nominatim autem è Persia Chrysostomus. Diuus Hieronymus Commentario in Isaiam septimo tradit illos admonitos à dæmonibus, vel inuitis Christum confitentibus, qui regnū eorū esset extincturus. Quædam & Augustinus libro de Dæmonibus ad eum modum retulit. Profecto tantæ rei sacramentum tam diserte à prophetis prædictum, in ipso natiuitatis filij sui articulo ne sapientiam quidem & potentiam mundi huius cęlandum deus noster duxit, æditis etiam prodigijs, quibus intelligerent supra naturę vires esse quod ageretur: sicut & pastoribus miraculo Christi natiuitas angelis annuntiantibus reuelata, Lucę. 2. cap. traditur. Verisimilius autem mihi videtur Magos à domino sancto suo spiritu ꝓ gentium vocatione coram Iudęis contestāda, ad Christum quęrendum excitatos, quàm admonitos à dęmonibus. Quanquam palam est, ne hos quidem illius aduentum latuisse, qui scriptura teste toties eum filium dei sunt cōfessi. Sed diuersa de illis sentiamus, nisi fallor, cum stella admonet noua et miraculo ædita, tum etiam oblatio munerum & prona adoratio quam Christo exhibuerunt. Quanquam autem constat translatitium esse Persis hoc modo reges suos adorare, tamē hoc

Magi Christum quęrentes

Christus pastorib9 reuelatus.

nouum fuit, quod nato puero, non suo in regno, sed & paucis cognito, & longe distante regione, præterea non in arce aut aula, sed humili hospitio solo hoc honoris tribuendum duxerunt. Certe & oraculum, quo per somnium sunt admoniti palã conuincit, deo nostro illos curæ fuisse. Plausibilius vero q̃ verius, quod hodie vulgo creditur, reges eos fuisse, non philosophos, cum diuersum vel ipsa Euangelij historia innuat. In vrbe etiam victrice gentium Roma prodigia extiterũt, quæ de rege illo Gentium admonuere. Suetonius in Augusto ex Iulij Marathi authoritate tradit, ante paucos q̃ Augustus nasceretur menses, prodigiũ Romæ factum publice, quo denuntiabatur regẽ populi Romani naturam parturire, Senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur. Eos vero qui grauidas vxores haberent (quod ad se quisq; spem traheret) curasse ne Senatus consultum ad ærarium deferretur &c. Quod prodigium Marathus & Suetonius ad Augustũ retulere, velut nouum foret, regem nasci populo Romano, qui Syllas iam & Marios pertulisset, & quorum regnum non Augustum, sed Cæsarem Dictatorem cum ingenti reipub. clade exorsum esse constat. Sed & ciuium vana spes erat, liberis suis ea caussa præ Senatusconsulto timẽtiũ Christus erat quem parturiebat naturę prouidentia, qui sub Augusto natus est, cuiq; Romani Imperij magnitudo cessit, Imperatoribus etiã regẽ illũ agnoscentibus, qui antea τοῖς ἰδώλοις seruijssent.

Prodigia Romæ Christo nascituro

NVNC ad Susianem veniendum, quæ ab Oroati fluuio ad Tigrim trium millium stadiorum longitudine in ora ipsa panditur. Habet autem nomen à Susis metropoli, & veteri regũ domicilio,

Susianæ regionis situs.

Susa vrbs

micilio, quam Memnonẽ condidisse iuxta Coaspem fluuium cum ponte, Strabo tradit. Plinius ab Dario Histaspis filio, cuius arcem Euleus fluuius circumeat. CCL. millibus passibus á mari. Mediterranea Susarum asperrimis & difficilimis aditu montibus, præterea & latrocinijs infestis á Perside summouentur. Per quæ loca Alexander nõ sine periculo post Susa capta direptaque suorum copias traduxit. Curtius in Susiana Satrapenam statuit nobilem regionem proxime Susa. Amnium autem Susianæ, clarissimus Euleus est, vel hoc nomine celebratus scriptoribus, quod Persarum reges quibus rarus alioqui vsus vini est, eius vndas prypemodum solas bibere consuerint, quia cæteris leuior puriorq; existeret. Notandum autem Elimaidem in Susiane esse, μεγάλω, id est, Magnam cognominatam regionem, ad eius differentiam quæ in Media est, á quibus Elimaitæ & Elamitæ dicti, á Luca etiã inter peregre profectos censi, Actorum secundo Plinius Susianã ab Elymaide Euleo disterminat. Proximi autem Tigri, sunt Characeni itidem in Susiana, Ptolemæo, quorũ oppidũ Charax clarissimum, in intimo sinu Persico & etiam Italiæ notum quondam, Arabicarum mercium Emporiũ Plinio. Vt ridiculi sint, qui ex Arabia hac caussa reges ad Christum profectos putant, quoniã auri thuris & myrrhę Euangelista meminerit. Quasi vero ditissima Persis hisce rebus tãta copia á vicinis Arabibus importatis caruerit, cũ Plinius tamẽ lib. 6. tradat Arabes Parthis vendere solitos, quæ é mari aut syluis caperẽt, nihil autẽ contra redimere. Ex quibus verbis intelligimus eã Persarum (quos & Parthorũ nomine Plinius cõprehẽdit) fuisse opulentiam, vt pretiosas illas Arabum merces

Coaspis fluuius
Euleus fluuius
Satrapena vrbs.
Persarum reges aquam bibere soli tos.
Elamitæ.
Elymais regio.
Characeni populi.
Charax oppidum
Aurum.
Thus.
Myrrha.

merces non vllius rei permutatione, nulla enim egebant Arabes) sed numerata tantum pecunia comparasse. Locus autem Dauidis Psalmo.70. quo abutuntur, non ad magos, sed reges attinet, qui in Salomonem liberales essent futuri. Tropologia autem ad Christum, quem vel gẽtium principes honore essent prosequuturi. Supra Characen Cossei memorantur latrocinijs infames, & quoniam asperis locis habitant, terræ cultura neglecta, rei militari & merendo æri magis dediti sunt. Prodiga gens animæ, vt Silij verbis vtar. Nec Elamitę huius sceleris suspicione vacui quondam, de quibus Strabo meminit. Fuerunt & Lazi, & supra Persidẽ Vxij bellicosi & Mardi, proximi iam à Septentrione Medorũ tractui, de quo infra. Dignum autem memoria quod libro.4.Q. Curtius scriptum reliquit, Persas regum arcana incredibili fide cęlare, non metum, non spem elicere vocem qua occulta prodantur, veteres reges disciplinam silentij vitę periculo sanxisse, & linguam grauius fuisse castigatam q̃ vllum probrũ. Qua caussa Alexandri consilia sępe perplexa impeditaq; fuissent, quod eorum omniũ quę apud hostem gererentur esset ignarus. Inter suppliciorum autem genera excoriationem Persas habuisse Marcellinus libro.23. tradit, pœnam sine dubio vicinis etiam gentibus cognitam, vt verisimile sit quod de Barptolemęo Orientis apostolo excoriato, proditum est. Nec tacendum Xerxis facinus plenum humanitatis, qui cum exercitũ suũ innumera hominum Asiaticorum multitudine cõgregatum ex ædito quodam loco conspicatus esset, memor mortalitatis, illachrymari cœpit, qđ post centum annos nemo ex illo superuicturus esset. Hoc factũ libro.9. Valerius illi vitio vertit, velut

vitę

Cossei populi.

Elamitę.

Lazi populi.

Vxij populi.

Medardi populi

Persę arcanorum silentio insignes.

Persarum suppliciũ excoriatio

S. Barptolemęus excoriatus.

vitę immodicę cupido, ego cõtra laude dignum puto, ac mirandum etiam quod regi & potentia & felicitati maximo hoc in animum incidere inter victorias potuit, vt se suosq; mortales esse fateretur. Frequenter enim in prosperis rebus fragilitatis humanę obliuiscimur.

ASSYRIA, SITTACENA, ADIABENA.

Assyria Transtigritana est, et Armenia maiori à Septentrione, ab Ortu Media, a Meridie Susiana (immanibus montium iugis interuenientibus) clauditur. De hac & in Mesopotamia dictum est. Eius regio, qua Susianę imminet, Sittacena dicta, & iam extra ambages omnium posita, cui nomen Sittaca vrbs dedit a Gręcis condita, proxime montem Zagrum ex Medis venientem. In quo & Ctesiphon illa cuius supra quoq; meminimus. Ptolemęus supra Sittacenen Apollomiatem regionem statuit, dehinc & inter amnem Arbelitin, de qua ante dictũ est. At Plinius. VI. libro confusis nominibus eandẽ Arbeliten, Palestinen & Sittacenen vocat. Strabo eandem Sittacenen & Apollomatem ab Apollonia dictam. Ita fit sępe, vt locorum vicinitas ipsa etiam nomina communia habeat. Sittacenam ab Occasu finit Tigris, tot iam fluminibus auctus, quem accolę a Borea reflexum Passitigrim nominant, teste etiam Curtio, apud quem tamen Phasim Tigrim pro Passitigrim mendose legitur. Inter flumina autem sita Adiabene nomen à transitus difficultate sortita est, fere enim tot amnibus diuiduę terrę pro incerto varioq; auctu cursuque fluuiorũ difficulter permeantur Διαβαίνειν Gręcis transire significat, vnde ἀδιάβατον cum α priuatiua

Assyrię situs.

Sittacena regio.

Sittaca vrbs.

Apollomiate regio

Arbelitis regio.

Adiabene vrbs.

Adiabene vñ dicta.

uatiua, ipsa regio dicta. Quanquam Ammianus qui his locis stipendia meruit à fluminum nominibus, prouinciæ datum nomen fuisse autumat, confessus interim hanc, quam diximus, veterib9 visam nominis caussam. Idem author Osrohenos illi assignat, & horum municipium Ecbatanā facit, alia haud dubie à Medicis Ecbatanis, de quib. suo loco dicetur. Constat Osrohenos bellicosos homines esse, & sagittandi peritissimos, quorum magnum numerum Alexander Seuerus post deuictos illis in locis Parthos, Romanæ militiæ adscripsit, & post eum Galerius Maximinus cōtra Germanos eduxit, vtilissimam eam militiam ratus aduersus nuda & procera Germanorum corpora. Tantæ molis erat Germanos vincere. Sed & illud non indignum relatione est, Romanos haud vnquam longe vltra Ctesiphontem in Ortum progredi ausos, nec impune fecisse, si qui tentassent, neque vnquam, quod sciam aut Medorum aut Persarum sedibus horum signa illata fuisse. Traianus quidē felicissima in Parthos victoria potitus hoste represso limitem restituit, Ctesiphonte, Babylone, Seleucia & Edessa, claris vrbibus ab hoste receptis, præterea maiori Armenia, Assyria & Mesopotamia in prouinciæ formam redactis. Post enim & Galerius Maximinus prosperrime gestis rebus, quinq; Transtigritanas prouincias statuit, quarū eius sæculi nomina erant Asarzamena, Mozena, Zabdiena, Rheumena, Garduena, quas Iouinianus Imperator post Iuliani casum turpi ignominiosoq; fœdere cū hoste icto, omnes restituit. Incertus igitur Imperij limes Tigris fuit, nec diu retenta sunt, q̄ vltra eius ripā Romani cepissent, sępe ita amissa, vt pręstiterit non fuisse capta. Proinde prudenter

Osroheni populi.

Ecbatana vrbs.

Tigris imperij Romani limes.

Adrianus promotũ à Traiano limitem ipse coercuit, Euphrate contentus, quo dubiam fortunæ aleam declinaret. Nunquã enim inulta cessit Romanis victoribus Parthorũ tentata libertas, neq; vlla alia gens, exceptis Germanis, illata damna seuerius vindicauit. Quippe qui à Lucullianis Pōpeiinisq; expeditionibus post Armenias & Syrias occupatas, adusq; casum & interitum Imperij, Consularibus & Patritijs ducibus cæsis non sese modo ipsos, sed & prouincias quas eis Romanæ victoriæ abstulissent asseruerint. Nunc ad propositum reuertendum. Nec tacenda naturæ in Syria opulentia, multis in locis liquore, quem Naphtam vocant, extante, quo non alius citius pertinaciusue conceptum semel ignem fouet aut retinet. Ammianus picea eum specie & glutinosa, & bitumini persimilem esse tradit, neq; alia re vlla extingui flagrantem, quàm iniecto puluere. Simili naturæ limus est Comagenes stagno quodam effusus, Maltham vocant accolæ, quē accensum terra tantum extingui tradit libro. 2. Plinius Bitumen quoq; & Assyria & Chaldæa tanta copia reddit, vt in Babyloniæ muris condendis pro cemento ipsum fuisse constet. Limus est (quod miremur) aquis extractus in Assyria iuxta lacum qui Ammiano Sosingites dicitur, in Iudæa vero è lacu, qui ea caussa Asphaltites dictus est, quod cętera sterilis hunc vnũ lentorē ædat, qui mortalibus in vsu sit. Asphalton enim Gręci Bitumē vocant, & Pissasphalton, quod liquidius est, authore Plinio, quoniã ad picis naturã accedat. Curtius quoq; iuxta Menniũ oppidũ Chaldęę fontē esse tradit, qui ingētē bituminis vim effundat. Mirũ autē in vadis tã aduerso incendijs elemēto, materiã inueniri adeo amantē ignis, vt ardore eum cō-

Maltha apud Comagenē.

Bitumen apud Assyrios & Chaldęos

Sosingites lacus.

Asphaltō.

Menniũ oppidum

plexa vndas ita respuat, vt affusis ardeat magis. Est & in hominum ingenijs mirādum, quod Plinius prodidit iuxta alueum Tigris oppidum esse Babytacen. CXXX. millium passuum à Susis, cuius incolæ aurum odio habeant, & conquisitū defodiant, ne quo cui sit in vsu. Quàm diuersi illi à nostris moribus dissentiunt? Nostrum enim illud Ouidianum est primo Fastorum,

Babytace oppidum. Babytacēses populi auri osores.

Aurea nunc vere sunt sæcula, plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur amor.

Sed & in Sittacena ecclesias Christianorum fuisse, notum est, ac ne nunc quidem liquet an desierint, quum sit certum hodieq; apud Indos frequētes esse Christianos. Legimus tamen sub Constantino in Simeonem Ctesiphontis Episcopum clarum virum, et multos suarum ecclesiarum fratres à Sapore Persarum rege sæuitum olim esse. Et extat Epistola apud Theodoretum Constanti ni ad Saporem pro fide Christiana tuenda, quam ille antea esset persequutus.

Simeon episcopus martyr. Sapor Persarum rex Christianorū persequutor.

MEDIA, PARTHIA, HIRCANIA.

Mediæ situs.

Media, inquit Plinius, ab Occasu transuersa, oblique Parthiæ occurrens vtraq; regna includit. Habet ipsa ab Ortu Caspios & Parthos, à Meridie Sittacenen & Susianen & Persida, ab Occasu Adiabenen, à Septentrione Armeniam, &c. Includere dixit vtraq; regna quod à Caspio pelago longo introitu aduq; Germaniæ desertæ immittit, et ceu cuneo quodā Parthiam à Persia diuidit. Sed in occidua quoq; parte Caspios, Pomponius & Ptolemæus locant, amnibus claris Gambysæ & Cyro proximos, vt sit verisimile toto eo littore hoc nomine authoribus vocatas fuisse gentes quæ accolūt. Porro Caspiū sinum

finum & portas Caſpias Plinius ab his qui ad Ortum habitant, dictas tradit. Iuga vero montium illic interrupta opere manufacto, vt vix ſingula plauſtra meare poſſint. Portæ dicuntur nomine Tauri montis anguſtijs admodum vulgari. Medorum caput, Ecbatana ſunt, vrbs maxima, quã Seleucus condidit amœniſſimo in loco, aereq; æſtiuo in primis ſalubri. Æſtatem enim Ecbatanis Medorum principes, hyemem Seleuciæ Meſopotamiæ tranſigere ſolebant. Eſt & Apamea Medorum inter inſignia oppida prȩcipuũ. Hȩc eſt Media fortiſſimarũ gentium, in quam Iudȩos poſt captam Samariam translatos fuiſſe, ante ex Euſebij authoritate diximus. Multis iſta annis Aſſyriorum regibus paruit, ac deinde à Sardanapalo effœminatiſſimo prĩcipe defecit, Arbacto prȩſide eius, ad regni culmen euecto, à quo vſq; ad Aſtyagen illum, qui Cyri Babyloniæ domitoris maternus auus fuit, florentiſſime regnatũ eſt annis plus minus. CCC. L. Hinc ad Perſas ſumma Imperij Orientis peruenit, Aſſyage à nepote ſuo Cyro capto & Hircanis impoſito, velut libro primo tradit Iuſtinus. PARTHORVM tractum Caucaſus ramis ſuis vt brachijs cõplectitur, cætera planum & deſertis etiã alicubi ſqualentẽ, plana eius æſtiuus maxime calor, montana viciſſim brumæ frigus infeſtat. Proinde per vices in æſtate ſub montanis locis potiſſima amœnitas, in hyeme clementius per plana cœlũ eſt. Parthis vicinæ gentes ſunt, à Meridie Carmani per deſerta ſparſi, à Septentrione Hircani, ab Ortu Arij, ab Occaſu, de quibus iam dictum eſt, Medi. Plinius ſexto libro ſemper fuiſſe Parthiam in illis montium radicibus tradit. Primi autem hoc nomine dicti quoniam exules eſſent, quos Parthos

Ecbatana vrbs

Apamea oppidum

Apameæ regnum.

Parthi.

Caucaſus

Parthi vnde dicti

Hecatompylos Parthorum vrbs. Choara regio

sua lingua Scythæ vocant. Caput horum Hecatompylos vrbs regia, quã. C. XXXIII. millibus passuum à Caspijs portis abesse tradit Plinius, alicubi testatus in media eam Parthia sitam esse. Memoratur & Choara locus amœnissimus Parthiæ, Chaana à Ptolemæo dicta, diuersus ab illo quẽ libro. XLII. Iustinus Daran siue Dasan nominat, autℏore Hermolao: ab rege Arsace in prçruptis montiũ conditum, circumqꝫ affluẽtissimæ fertilitatis. Sed non est instituti nostri, Parthorum loca, quç plurima feruntur, referre, sicut nec aliarum regionũ. Quid enim hoc aliud esset, q̃ actũ (quod dicitur) agere? monendus tantum, vt in festinato opere & in transcursu Lector, quo locorũ cõmemoratione iuuet memoriã, & quod nobis duntaxat adumbrantibus intelligit, hoc ipsum apud veteres scriptores diligentius perquirat.

Arsacia vrbs. Nisçi campi. Parthiçne regio Alexãdro polis.

Plinius Arsaciam inter potissimas Parthiç vrbes enumerat, & iuxta Nisæos equis nobiles cãpos, præterea Parthiçnen regionẽ & Alexandro polim conditore Alexandro, qui hçc loca cultiora frequentioraqꝫ reddidit: quanquam ne sic quidẽ admodum per initia profecit. Tradit enim Iustinus, Alexandri successoribus quũ Orientis regna diuiderentur, adeo contemptui Parthiam fuisse, vt externo eam socio Stenagori gubernandam tradiderint. Post rebus felicius auctis ita creuit p̃ ter omniũ expectationem genus illud hominum ad bella haud dubie natum, vt cum Romanis ceu diuiso terrarũ orbe, de imperio magna gloria certarit. Paruerũt illi ab initio regni, Medis & Assyrijs, dein & Persis. Macedonibus etiam seruierũt quorum vexatis & per Asiam imminutis rebus, occasione, discordiæ intestinæ, fratrum Antiochi & Seleuci, superioris Antiochi nepotum, primo

bello

bello Punico, L. Manlio & Attilio Regulo COSS. defecerunt. Mox ab Arsace, obscuro quidem, sed magnanimo industrioque homine, regni fundamentis iactis, intantum creuere, vt Trogo teste, non minus Arsaces eis memorabilis factus sit, quam ante Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus fuerit. Sed & memoriæ beneficentiæ eius hic honor tributus, vt omnes exinde reges suos Arsaces nuncuparint. Inde res illorum indies magis ac magis creuere, sed florentissimæ post Augusti excessum visæ sunt, quo tempore inter eos & Romanos, ceu æmulos gloriæ vincendi ardor palàm erupit, neque vlla partibus quies fuit, subinde alternantibus victorijs, donec Roma Imperio prorsus exuta est. Potentiæ hoc vel vnum magnum argumentum est, quod Marcum Antonium triumuirum sedecim validissimis legionibus Syriã ingressum, multis prælijs illorum attritum, demum fuga sibi consulere coegerunt. Bello caussam præbuere auxilia Cassio & Bruto in Thraciam contra Augustum & Antonium missa, præterea & dolor de Crasso, quem haud multo antea Herodes rex deprehensum interfecerat. Mirum autem ad eum modum illis gentibus regnum constitisse, vt toties velut per vices mutatum, nunquam tamen interierit. Eripuerant Macedones, sed Parthi vendicarunt. Hodieque Persæ retinent auitam dignitatem regni. Porrò ipsa successio ad hunc modum habet.

Arsaces primus Parthorũ rex.

Parthorũ potentia

Primi Assyrij rerum potiti à Nino, vt ante dictum, Medis cesserunt Arbacto transferente, inde Cyrus ad Persas transtulit, Alexander Persis domitis Macedonibus suis reliquit. His Arsaces Parthis eripuit, multis sæculis deinde ab his regnatum ad vsque Alexandrum Seuerum,

annis

annis post natum Seruatorem nostrum ducentis quo tempore Artabano rege ab Artaxerse Persa deuicto, ad Persas rursus regni apex tra̅slatus est. Inde ad Sarracenos, Turcarum mercenario milite, qui ex Scythia se receperat, adiutos, Persicum regnum peruenit, haud multo ante Heraclium Imperatorem Orientis, maximoq; Christianæ pietatis casu. Ex eo enim tempore Turcæ per Asiam celebres esse, & victoriarum successionibus elati aspirare ad regnum cœperant, breuiq; omni Asia sunt potiti. Sed asseuerat tamen non ita pridem Persis regnum suum Tamberlanes ille, qui captum Turcarum principem Pazaiten in cauea aureis catenis ligatu̅, ad mortem vsq; ceu visendam bestiam circumduxit, exercitu eius ad internetionem cæso, in quo ducenta millia hominum perisse recentior historia prodidit. Id vero contigit Anno Domini. M. CCC. XCVII. Bonifacio. IX. Romano pontifice. Hodie in hoc totus est Psophis Persarum rex, vt auitam gloriam suis afferat. Nunc ad Parthos reuertendum, ac de moribus quidem eius gentis, si quis nosse pluscula velit, legat librum quadragesimum secundu̅ Iustini. Vino ferè factitio ex palmis vtuntur in potu. Sed tanta illis bibendi auiditas, vt certent etiam, & gloriæ loco ducant, si quis potando q̄ plurimos vicerit. Quem more̅ iam olim à Carolo alijsq; Franciæ regibus sublatum, nuper iteru̅ Germaniæ nostræ luxus militaris intulit, pestem bonorum moru̅, & quo non aliud vllum vitium disciplinæ etia̅ militari magis noxium aduersumq; existat. HIRCANI inter Parthyænen & Caspium pelagus siti sunt, gens ad arma nata, & quæ laboribus periculisq; militiæ indurata, alacritate quadam prælia ineat. Clauditur ab Ortu Occasuq;

Marginal notes: Turcaru̅ regni initium. — Tamberlanes Persaru̅ rex — Psophis Persarum rex — Parthoru̅ mores. — Parthi bibaces — Ebrietatis detestatio — Hircanoru̅ situs & mores

fuq; & Meridie caucasi iugis, quarto latere, in ipso Caspio littoribus transuersis inter ortum Solstitialem & Boream vsq; ad Margianam procurrit. Metropolis Hircanorũ Hircania dicitur, amnis clarus Sibaris, quem Q. Curtius libro quinto Sioberim, Diodorus libro decimoseptimo Stioberim, paucis, vt sæpe fit, literis mutatis, nominant. Multus est in eius descriptione Curtius. Ab his Caspium mare Hircanũ quoq; appellatum, atrox, sæuum & importuosum, raris insulis, quarum potissima Talca contra Hircanorũ littus posita. Illius aqua longe dulcior q; reliqua marina, quod propter magnitudinem amnium, qui circumquaq; magno numero Caspium ingrediuntur, accidere non dubitat Plinius. Veteres regnũ Hircanorũ dixerunt, neq; aliter q̃ vice regni ab Alexandri successoribus est administrata: quod ideo annotãdũ duxi, ne quis angustã esse eã regionẽ suspicaretur. Hircanis & Parthis Thomã apostolũ Christũ prædicasse Sophronius tradit.

Hircania ciuitas. Sibaris fluuius

Caspium mare qd' & Hircanum

Talca insula

Thomam Apostolũ Hircanis & Parthis prędicasse

SATRAPIÆ CITRA INDVM.

INter Parthos Carmanosq; & Indiam terræ iacent altissimis montibus inclusæ, quas Satrapias, hoc est, Prędecturas Plinius vocat. Persę enim Satrapam Prędectum nominant, vt inde intelligatur, Persarum Parthorũq; ditioni eas attinuisse: quanq; idem author alicubi Indię partem eas à quibusdam creditas esse innuit. Sed probabilis mihi M. Agrippæ sententia est, capite. 27. sexti libri relata, Plinio. Quæ Mediam & Parthiam & Persiden ab Oriente Indo, ab Occidente Tigri, à Septẽtrione Tauro Caucaso dicto, à Meridie Rubro mari, hoc est, Persico sinu terminat, &c. Quo loco Agrippa nõ sedes ipsas gentium,

sed

Satrapiarum apud Persas noïa.

Parthorũ 18. regna.

sed regni limites designauit, ad quos Parthorum Persarũq; nomen pertigerit. Satrapiarũ nomina sunt, Aria, Paropamissus, Arachosia, Gedrosia. Gentes, Arij, Paropamissadç, Arachosij, Gedrosij. Ptolemęus Drangianam Arachosiæ adijcit ab Occasu, & Carmanis finitimã. Plinius certe his locis Drangas censet, sicut & Strabo lib. 15. Dignum autẽ relatione, quod Plinius annotat, Parthorum duodeuiginti regna (sic enim diuidunt ꝓuincias) inter duo maria videlicet Rubrum à meridie, & Hircanum à Septentrione fuisse, quorũ vndecim superiora, à confinio Armeniæ Caspijsq; littoribus adusq; Iaxartem & Scythas numerata, reliqua septẽ meridiem versus inferiora appellata fuerint. Equidẽ arbitror, Margianã, Bractrianã, & Sagdianam ex superioribus regnis ad Parthos attinuisse. Et ęstimari haud dubie Parthici siue Persici imperij magnitudo inde potest, vt nõ sine caussa Romanum imperiũ omnium potentissimum indignũ duxerint cui parerẽt. Enim uero illis ceu domesticis viribus Scytharum auxilia, cum quibus ex æquo (vt ait Plinius) viuebãt, accesserant, neq; horum solum, sed & Sarmatarũ Asiæ. Persis enim ne Albani quidem euocati opẽ denegarunt, & à Tanai profectum militem affuisse illis satis horum scriptorum fide constat qui res Persarum in literas retulerunt. Singularis autem Parthorum in deuinciendis Scythis prudentia extitit, nam cum terram fertilem possiderent, & immensi reditus regnorum essent, suspectũ autem haberent Scytharum robur studiumq; militiæ promptũ & exercitum, præterea ardore merendi solicitari se abs quouis domino, & mercede conduci paterentur, priores ipsi Scythas multa amicitiæ specie, sed & donis, pollicitationibus

suos

ſuos fecere, vt quoties res poſtulaſſet, numeroſa illi auxilia ſummitterent. Inde geminus fructus Parthis erat, & quod tuendo limite & hoſte arcendo, obiectare Scytham periculis licebat, vtpote conductum & magnis ſtipendijs excitatum, quæ alea eis non ſine multo ſuorum caſu ludebatur. Et quod iugi militiæ moleſtia, fracto conſumptoque eius gentis robore, hoc minus rebus nouis ſtuderent, aut Parthorum regno quacunque cauſſa prouocati, damnoſi eſſe pergerent. Nec male locata ea pecunia videbatur, quæ tanto cum fœnore ad creditorem rediſſet. Tradit Iuſtinus Scythas à Parthis contra Antiochum aliquando ſolicitatos, quum confecto iam bello ſuperueniſſent, calumnia tardius lati auxilij mercede fraudatos fuiſſe. Contra verò Scythas tantum ſibi itineris fruſtra emenſum, queſtos, ſtipendium pro vexatione vel alium hoſtē popoſciſſe. Demum ſuperbo reſponſo offenſos Parthorum fines vaſtare cœpiſſe. Ea re Phraharton regem expeditione in eos ſuſcepta, prælio victum & occiſum fuiſſe, quod exēplum haud dubie Parthos admonuit, ne quid ſimile deinceps in Scythas committerent, ſed induſtria illa, quam diximus obſeruarent. Nunc reliqua adijciemus. Paropamiſſus oppida habet Cartanam & Alexandriam præcipua. Amnes claros Ochum in Caſpium exeuntem, & Choem in Indum. Infra eum Arachoſia, in qua alia Alexandria amnis Arachotus ingens in Indum egreſſus ingenti prius lacu fuſo. Eſt inibi & Arachoſia oppidum Plinio, quod Ptolemæus (niſi ſit corruptus codex) Arachotum nominat à Semiramide illa Babylonica, quæ & ipſa Indos petijt, conditum. Supra eam in Occaſum æſtiuum

Cartana oppidum
Alexandria oppi.
Ochus fluuius
Choe flu.
Arachoſia oppidum

Ariana

loco restituit Seleuciam. Hactenus Plinij verba recensuimus, qui eodem in loco vrbem septuaginta stadiorũ amplam, & Margo claro amne q in Oxum influit, perfluam, postremo & Antiochiam appellatã scribit. BACTRIANA iuxta iacet, meridie Caucasijs montibus ab India & Paropamisso seiungitur, ab Occasu eã Ochus amnis, ab Ortu Oxus includit. Media ipsa Bactro secatur pręcipue claro, vnde Bactrum dictum constat, oppidũ eorum quod ante Zariaspe vocatũ est. Bactri horrendis ingenijs sunt, multum à cultu Persarum alieni, rapto viuere & in armis esse assueti. Magna illis frumenti vbertas, cuius grana tantę magnitudinis ferunt, vt singula (inquit Plinius) nostras spicas æquent, condere illud allolent fossis in terrã ductis, Syros vocant Barbari, quas ita solerter abscondunt, vt nisi qui defoderunt inuenire non possint. Similem vsum asseruãdi frumenti Pannoniæ habent. Curtius lib. VI. Bactrianæ, inquit, terræ multiplex & varia natura est, alibi arbor & vitis largos mitesq́ fructus alit, solum pingue, crebri fontes rigant, quę mitiora sunt frumento conseruntur, cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partẽ eiusdem terrę steriles arenæ tenent, &c. Et paulò infra, Qua mitior, inquit, terra est, ingens hominũ, equorumq́ multitudo gignitur. Itaq́ Bactriani equites triginta millia expleuerant. Ipsa Bactra regionis caput sita sunt sub monte Paropamisso. Bactrus amnis præterit mœnia, is vrbi & regioni dedit nomen. Hactenus Curtius. Non tacendum autem Bactrianis camelis præstare, præstantioribus quàm Syria gignat, de quibus est apud Plinium. Cæterum & regni & rerum gestarum gloria hæc regio à scriptoribus memoratur. Nec

Antiochia ad Caspiũ 70. stadiorũ ampla.
Margus
Bactrana regio
Bactrus fluuius
Bactrum oppidum
Bactrorũ ingenia
Paropamissus mons

obſcurus eſt Eucratides rex, qui á Demetrio aliquando Indorum rege obſeſſus trecentis militibus ſexaginta millia hominum aſſiduis eruptionibus vicit. Paruerunt poſt Alexandrum & Macedonibus Bactriani, deinde varijs bellorum caſibus agitati, non regno ſolum ſed & libertate amiſſa in Parthorū poteſtatem venerunt, authore Iuſtino. Trans Oxum fluuiū SOGDIANA eſt, in quorū vltimis finibus Alexander oppidū de ſuo nomine Alexandriā vocatam condidit: q̄q̄ Ptolemęus alia quoq; parte contermina Sacis Alexādriā diuerſam ab illa ſtatuit libro ſexto. Oxus ipſe proxime Caucaſum é lacu defluens Bactrianam longo tramite alluit, deinde flexus in Occaſum tendit, tanto auctu confluentium amniū, vt alicubi ſeptem ſtadiorum latitudinē habeat, Straboni. Recipit autem ferè inter poſtremos Margum ex Margiane venientem, inde magna vi vndarum in Caſpium ſinum euoluitur. Turbidus autem Oxus & potu inſalubris eſt. Proditur & Sogdianam multis in locis harenis ſterilem & ſqualidam, aquarum penuria cultorem nō admittere, quod ſanè multis locis, Orientis pręſertim & Auſtri, alioquin fertiliſſimis accidit, neq; ſolis duntaxat ardor eius rei cauſſa eſt, de qua fortaſſe in India dicemus. Finis Sogdianæ á Septentrione illa Scythia exiſtit, quæ Iaxartæ amni prætexitur. Iaxartes omnium Caſpium intrantium fluuiorum haud dubie maximus, Sacharum primum finibus naſcitur, multisq; in ſe receptis amnibus decurſu ambitioſo vtrinq; habitantibus colonis ſeſe præbens, procul oſtijs Oxi Hircanum ingreditur. Strabo author eſt ex India ſeptimo die merces ad Oxi alueum prouehi poſſe, quæ inde in Caſpium, inde aduerſo Cyro amne in Armeniam

Sogdiana regio

Alexandria.

Oxus flu.

Margus fluuius

Iaxartes fluuius

Sachares populi

niam, & Pontum expedito itinere importari queant, quod ipsum & Plinius ex Varronis au thoritate capite decimoseptimo libri sexti confir mat. Si cui vacat legat Strabonem libro vnde‑cimo. Hæc est Sogdiana quæ aris Herculis, Bacchi, Cyri, Semiramidis, Alexandri, onusta est, ambitioso nimirum victoriarum commen‑to, vt quantum gloriæ vincendo illi essent as‑sequuti, posteritas cerneret. Cæca mortalitas his modis affectat æternitatem, cum solam animi bonitatem æternam esse constet. SACHARVM regio extrema proximaque in Scythi‑am conuerso CAVCASO, nemorosa, & pastu quàm frugibus vberior à Massagetis, Coma‑risq;, & iuxta agentibus Essedonibus incolitur, paruisse illos Persis Curtius tradit. Sed & So linus colliminium Persici regni & Scytharum iuxta Iaxartem statuit. Memorabiles autem Pli nio DAHÆ, & ab eo dicti SACHÆ, etiam si Persæ Scythas in totum Sacas vocant, autho‑re Herodoto, tamen priuatim Ptolemæus Sa‑chis eam partem tribuit, à quibus mõtana Cau casi transgressis diues illa INDIA conspi‑citur, de qua iam nunc dicemus. Sachis autem & vicinis populis CHRISTVM Domi‑num Thomæ ministerio prædicatum fuisse, Sophronius, & ante eum Eusebius scriptum reli‑querunt.

Aræ Herculis, Bacchi, Cyri, Semiramidis, & Alexandri.

Sacharũ populorũ regio

Dahæ populi.

Sachæ populi.

Thomam Apostolũ Sachis prędicasse.

INDIA, SCYTHIA. TAVRVS.

Hinc iam procul à finibus Caspio & Per‑sico, digressa Asia, in Ortũ abit, Taurię; altissimi montis iugis distincta in duo la‑tera, longe lateq; expanditur. Tribus eam à partibus Oceanus finit: qua Septentrio est,

Oceanus Indicus.

Scythicus: qua Ortus, Eous & Sericus, á meridie Indicus vocatus, immenso littorum procursu, vt non dubiũ sit, longitudine ex fide tabularũ & Cosmographica supputatione sumpta, reliquæ Asię parem eã, magnitudine autẽ seu latitudine longe ampliorẽ, totamq́ferè solidã esse, & æquali littorũ margine, nisi vbi Indicus eam Oceanus vno alterove sinu ab Austro lancinat. Sed neq́ his, vtcunq́ alte ingredientibus, ita stringitur, quin occiduã Asiã latitudine exuperet. Pars huius Australis, ab Occasu Indo amne, Borealis freto, quo Caspius sinus funditur, terminum habet. Sunt itẽ partibus sua nomina innumeras gentes complexa, quod enim á Tauro in Boreã iacet Scythia, quod in Austrum, India dicitur, pręterea

Ganges fluuius
Imaus mons

mediam hanc Ganges fluuius interfecat, mons illam Imaus diuidit, proinde intra Imaum & extra Imaum Scythia dicta, sicut diuerso á latere intra Gangem & extra Gangem, India. Nos quo distinctius accipi singula & intelligi queant, primum de Tauro tot gentium arbitro, secundo loco de India, postremo de Scythia dicemus. Breuiter quidem de omnibus vt in opere conciso, & præcipuis tantũ indicandis suscepto, quod ad reliqua perquirenda lectoris animus adduci via cõpendiaria posset. Montes Asiatici cohærentes sibi, qua ad Tanaim & Asiam Syriamq́ pertin-

Taurus mõs q & Caucasus

gunt, in totum Tauro scriptores terrarum attribuunt, quem Macedones Alexandrum sequuti, Strabone authore, Caucasum dixerunt. Gentes quæ accolunt alijs atq́ alijs ac subinde nouis nominibus vocant. Proprie tamen Taurus est vbi á Medis Assyrijsq́ veniens Armeniam atque Asiam inter maria iacentem ingreditur. Huius initium ab Eoo littore Plinius auspicatur, finem autem

tem

tem in Pamphiliæ promontorio Chelidonio etiam Strabo determinat. Illinc sensim molliterq; exurgens, repente fit celsus atq; ingens, perq; mediam illam incedit Asiam, & donec Gangem findit, fermè integer & solidus est, fit quidem vno alterove cornu meridianus, velut Indiam prætētans, tamen nusquam ample ingreditur, sed cœptum seruat limitem, & à fontibus primum Gangis ad Septentriones & Oceanum Scythicum dispalescit, nihil minori altitudine quàm in Indiam erat ingressus. Sed & iugis porrectus ceu brachijs in Scythiam immittens supra Caspium grādibus syluis opacat terras & amnibus rigat, velut sensu quodam captandæ gloriæ, quam tamen haud alia ex re ambit, quàm vt quàm plurimis sese impertiat. Nam & ad Austrum digressus primum Arianen & Paropamissum antea à nobis memoratas Satrapias cingit, inde ne à desertis quidem & caloribus abhorrens, ad rubrum vsque Oceanum ingressus Carmanos à Gedrosijs summouet. Cæterum vbi Indum fluuium ædit, præ altitudine etiam æstiuis mensibus riget, nec alio in transitu eius grauius periclitatum fuisse Alexandri exercitum legimus. Inde Persis, Parthis, Medis, Assyrijs multipartitus imminet, largissima sui copia facta, & quanquam altrinsecus abit in latera, tamen medium interim cursum pertinaci iugo dirigit, adeò vt Tigrim & Euphraten in Armenia ortos amnes, velut inuitus trāsmittat. Postremo fessus demittit sese humiliori iam incessu vagus, pelagoq; demum quod Asiæ minori præiacet, excipitur. Plura eius nomina memorantur, nec mirum in tantis terrarum spacijs & gentium, quas lustrat numerositate, cum vnius frequenter loci plura nomina au-

Chelidonium promontoriū

Indus flu. ex Tauro monte oritur

Tauri seu Caucasi montis nomina.

na audiamus. Vbi incipit, Imaus est, ea voce, velut indicat Plinius, niuosum accolis significante. Inde Hemodus & Paropamisus, inde magis in occasum progressus Oroates, & illa rursum parte, qua immani sua altitudine in Boreã & Scythicũ Oceanũ excurrit, Imaus dictus Ptolemęo. Inter Parthos vero & Persas Choatras, Assyrijsq; imminẽs Zagrus, citra aũt etiã Parachoatras. Ad initia Mesopotamiæ Niphates, ἀπὸ τοῦ νείφειν, vt Hermolaus Venetus testatur. Qua Mediã ingreditur, Caspius: Antitaurus autẽ in Armenijs iam mediterraneus & regionem Sophenen dictã ab Austrinis partibus summouens. Haud ꝓcul inde Masius dictus, enimuero & Gordyus Armeniæ, vnde in Tigrim amnes defluunt, & Abus qui Euphraten & Araxem fundit, Tauri esse ramenta videntur. Moschicus est à Septentrione. Pariedrus autem ab occasu, Armeniam finiens. Supra Colchos Coraxicus et Heniochius, ab iuxta colentibus Heniochis, dicitur. Sed & Gordisci nomen in minori Armenia profert. Supra Albanos autẽ vbi portæ sunt Gordyæus, & haud procul dissitis iugis Poliartes. Proxime autem Cilicum mare, Amanus. Inde Ciliciam Pamphiliamq; à Cappadocicis Galaticisq; populis disterminans, qua Asiæ iã proprie dictæ incumbit iterum Taurus, Celenius, Cragus. Atq; hæc quidem cohærentium fere iugorum nomina. Extans sparsim per Ioniam, Lydiam, Phrygiam, & Troadem inclyti montes, Tauri vt videtur pars, quorum nomina suis locis reddentur. Plinius autor est Scythas, suas terras ingressum, Graucasum vocare, quoniam niue candeat. Simul autem atque frangi cœpit & innumeras obire gentes, Ceraunius in vniuersum vocatur, etiam si no-

minibus

minibus populorum per quos meant laciniæ, distinguuntur. Quod ipsum suis in Plinium castigationibus vir disertissimus Hermolaus Barbarus adnotauit. Quantus autem incedit, clarissimorũ amnium fœcundus & genitor & altor est, admirabili etiam hac in parte prouidentiæ artificio, quæ montes planiciei non hac solum caussa imposuit quo mortalibus donari amnium perennitas posset, verumetiam ceu de industria sublimes, ad solem & æstus expositis partibus, hoc est Indiæ & Aethiopiæ prætexuit, vt niuium capax altitudo magna illas copia reciperet, nec facile dimitteret, sed asseruaret æstibus, vt gelidus & in sublimi retentus humor, appetente primum sole, in tanta imbrium penuria, squaloreq; arenarum & siccitate colliquatus, alimenta præberet amnibus, sitimq; cessantium terrarum riguis incrementis dilueret. Crescere enim etiã Indiæ flumina æstate, & proxima rigare instar Nili, Euphratis & Tigris, certum est, C. Plinio eã caussam inter alias fertilitatis Indicæ in primis reddẽte. Quod ad Indiam attinet, primus eam Alexander Macedo cum exercitu ingressus mortalibus aperuit pleniore notitia. De Herculis enim & Bachi gestis rebus non modo incerta fuere à Græcię scriptoribus, sed fabulosa etiam pro sua illa ad nugandum procacitate prodita, nullum apud eos tam impudens mendacium esse, Plinius dixit, qđ teste careat. Iidem incompertã Septentrionis oram, quæ supra Mœotim est, Griphium & Arimasporum, sed & Hiperboreorum, commentis asperserunt, ęditis etiam voluminibus. A quo vanitatis genere ne hos quidem qui Alexandrum comitati sunt & Indiæ res literis mandarunt, in totum abstinuisse, Strabo grauis in primis

Caucasi altitudinis caussæ.

Alexãder primus Indiã ingressus

Gręci mẽdaces

author indicat. Constat tamen propè omniũ con sensu, & recentissima etiam experiẽtia, plurimis illam gentibus pro magnitudine habitatam, inter quas tamen deserta exustaq; solibus loca, sed & bestijs alicubi infesta, & syluarum vastitate in culta iaceant. Latitudo eius à Caucaso ad Oceanum, hoc est, à Septentrione ad meridiem inæqualis est. Nam quæ citra Gangem terra iacet, minus abit in Austrũ, atq; ea re vbertate, soli tempe rieq; cœli maiore esse creditur, certe plures eam amnes rigant, quàm illam Eoam quæ vltra Gangem dicitur, transit tamen parallelum Tropicũ æstiuum, ferè vndecim graduum distantia, & ad duodecimum gradum latitudinis ora littoris penè media attingit, Ptolemæo. Quæ vltra Gangẽ est, quanquam inter Taurum & Oceanum angustis lateribus extat, maxime vbi finibus inuaditur, tamen vltra æquatorem circulum etiã Ptolemęo nouem minimum gradib9 procurrit. Et si nuperrime comperta sequimur, ad Brumalẽ Parallelum extima immittit. Ganges fluuius omnium toto orbe maximus creditus, ab Imao delapsus decem & nouem fluminibus, hisq; magna parte nauigabilibus receptis, vastus incedit, & alicubi lacus verius q̃ fluuius, latitudine centum stadiorum patescit, nusquam angustior. VIII. mil le passuũ, nec minore vsquam altitudine q̃. XX. passuũ, authore Plinio, qui & Indum. XIX. am nes recipere prodidit, cæterum aquarũ modestia quadam nusquam latiorem quinquaginta stadijs, aut altiorem quindecim passibus. Igitur India q̃ inter hos amnes iacet mercium diues, omniumq; illius oræ partium fertilissima est, quippe illi etiam hyems fructus ædit, omniaq; in totum in ea regione grandiora procerioraq; proueniunt, quàm

Indiæ lati tudo

India vltra Gangem.

Gãges om niũ fluui. maximus

Gangis la titudo & altitudo.

quàm alijs terris. Plinius tradit Indos prope gentium solos nũquam emigrasse finibus suis, quod haud dubie soli vbertatem arguit. Migrationes enim sponte susceptæ haud alia magis caussa fiũt q̃ vt mutatis sedibus meliora cultioraq́ue occupẽtur. Animalium maximum apud illos Elephas, vsu eius adeo vulgato, vt iunctis illis etiam arēt, & inuehant. Arbores multis locis liniferę: gemmarum & margaritarum magna copia. Piper sola mittit, reliqua magna parte cum Arabicis & Æthiopicis littoribus communia habet. Mirum autem in tanta laxitate terrarum & montiũ, quæ aurum tamen & argentum ferat, neq́ue æs illi neque plumbum gigni, quod veteres modo prodiderũt, sed margaritis illa permutari. Deserta eius dracones habent, tantæ magnitudinis serpentes, vt elephantes, cum quibus eis perpetua discordia est, circumflexu facili ambiant, nexuq́ue nodi perstringant, vt libro octauo scribit Plinius. Megaschenes prodidit sexaginta amnes Indiæ numerari, Gentes centum vigintinouem, quarum multa regna existant. Ciuilioribus autem populis multipartitam vitæ rationem degi, alijs tellurem exercentibus, militiam alijs capescentibus, multi merces suas euehunt, res externas inuehunt. Respublicas optimi & ditissimi temperant, iudicia reddunt, regibus assident, quintum genus horum celebratæ illic, & prope in religionem versæ sapientiæ deditum, vt ait Plinins, voluntaria semp morte vitam accenso prius rogo finit. Duplex eorum genus esse, quorum alterum intra nemora et syluas degere traditur, non dissimili ritu Essænorum Syriæ, Bragmanes & Gymnosophistæ vocantur scriptoribus, præcipue autem Straboni & Philostrato. Dicuntur & Samanæi qui carnibus vesci populi.

Elephas.

Arbores liniferæ apud Indos.

Serpentũ Indicorũ immanitas.

Indorum mores.

Bragmanes

Gymnosophistæ.

Samanæi

vesci nephas habent, panis tantum & publico Orizæ farinæq; cibo aliti, ceu libro.2. contra Iouinianum ex Bardesane tradit Hieronymus. Ante autem dictum à nobis coloratos esse Indos, verum non tam exustos, quàm sunt Aethiopes. Plinius.19.cap. sexti libri scribit à Gange versa in meridiem plaga tingi sole populos, quantumque ad Indum accedant, tantum colore præferre sydus. Quod sane admiratione dignum est, cum Indus amnis exitu suo in rubrum mare, haud ita multũ trans Parallelum æstiuum abeat, & Oriẽtis pars quæ vltra Gangem iacet, ad æquatorem etiam attingat: præterea Claud. Ptolemæus in extima Sinarum regione in qua Cattigara oppidũ est, Aethiopes Indiæ statuat, coloris, vt videbatur imitatione ita dictos. Sed fortasse de Indis qui citra Gãgem sunt Plinius est loquutus. Quanquã manifestum est nigroris caussam ex toto solem non esse, alioqui candidi nascerentur Indorum infantes, quod Strabo negat, sed calorem corporum et siccitatem, præterea & sanguinis adustionem, ingeniumq; seminis vnde fœtus cõcipitur, pariter ad hoc facere, vt hæ gentes atrore sint infectæ. Qua de re Albertus Germanus in libro de natura locorum tradit. Sed et solis ardor quamuis vehemens, æqualitate tamen noctium cum diebus illis in locis temperatur, & Lusitana maxime nauigatio prodit quantum veterum quidam errarint, qui intra tropicos habitari terras negarunt. Sub æquatore enim dies perpetuo non longior duodecim horis est, breuiaq; illic dilucula & crepuscula sunt, propter sectionem horizontis cum æquatore angulis rectis, nec variat vsq; adeo declinatio Tropici, iuxta quem dies plurimũ sesqui hora noctem superat, quin si aliæ coloris aucti

Cattigara oppidum

Albertus Magnus

caussæ

caussæ non accesserint, temperata etiam & commoda illis in locis habitatio esse mortalibus queat. Ad hunc modum Architectus cœlestis, in suo illo creationis opere, duabus potissimum rebus, & vices temporum digessit, & tenebras noctiũ ardoribus opposuit, longiusq; ad latera summotis, longiorem lucis præsentiam impartitus est, videlicet rotunditate terræ, & obliquo illo meatu solis à Tropico in tropicum, æquinoctij circulo obliquis angulis intersecto, quem nos ex circuli imaginarij obseruatione, in stelligero cœlo, distributo designatoq; syderum habitu, deprehẽdimus. Inde omnis dierum noctiumque & partium anni variatio manat, fitque diuino munere, vt æstatis tempore hoc longior dies sit incolis regionum, quo longius ab ęquatore illi abscesserint atque hoc modo solis distantia lucis diuturnitate compensetur. Neque nobis tantopere dissitis ab æquatore, hybernarum noctium molestia inique ferenda, qui sciamus alijs quoq; diuerso in latere positis tunc luminis calorisq; beneficentiam impartiri, qui & ipsi sole ad nos redeunte, suam hyemem tanta tenebrarum longitudine, ex æquo ferunt, quo æstatis munere nos perfrui queamus.

Dierũ & noctium variatio vnde.

Sane nec hyems extra naturam est, & ex niuibus magna commoditas deprehenditur, obtectis videlicet vehementi in frigore aruis, radicibusq; et seminibus à gelu, ne prorsus enecet tantisper defensis, donec serenitas aduenaiat, quæ & niuem diluat deriuetq;, & luce terras foueat. Sed vt redeam vnde cœperã, adeo nota tritaq; nobis hodie India facta est, vt eã nullo nõ anno ingrediamur, & homines Indos etiã Germania videat, nec miretur amplius. Proinde in spem adducor fore vt propediem eius quantumuis remotæ, pleniorem

Hyemis commoditas.

notitiam

notitiam habituri ſimus,modo ſint, qui regũ animos ad honeſtiſſima illa gentium perquirendarũ ſtudia excitare nõ deſinant. Illud interim gaudio eſſe pijs debet, quod in his remotiſſimis regnis ſunt,qui Chriſtum IESVM nobiſcum confitentur,& quibus magnus quoq; honos habetur Sophronius tradit Barptolemæum Indos primũ erudijſſe.Sed & Thomam in Indiam veniſſe idẽ hoc ipſo innuit,quod Calaminæ illius ciuitate ob dormiuiſſe eum tradit.Quod ipſum & Hieronymus confirmat de Panteno ſcribens in catalogo, qui ſub Caracalla imperatore, & Demetrio Alexandriæ epiſcopo, legatis Indiæ poſtulantibus, miſſus fuerit.Meminit & Rufinus Meropij cuiuſdam philoſophi, qui Conſtantino imperante Indiam ingreſſus,occaſionẽ augẽdæ illic religionis noſtræ haud paruã præbuerit.Poſtrema terrarum & ſub axem iam vergentia, diuerſo à latere Caucaſi SCYTHÆ tenent per gentes innumeras ſparſi,quarum nulla tamen exiguo ſuorũ numero clauditur.Mons Imaus Caucaſi ramentum,quem & Graucaſum accolæ,id eſt niue cãdidum vocant,duplices facit, vt ante dictum eſt. Atq; horum quidem qui extra Imaum in ortum iacent,præcipui memorantur Seres,Plinio,Solino,Marcellino,maximis amnibus ex Hemodis, ſed & interius domeſticiſq; montibus exortis,lõge lateq; diuiduí.Horũ Syluæ lanam ædunt, quã aqua perfuſam ex arborum frondibus depecti & colligi veteres prodidere.Proinde & Sericam dictam à gente,neq; alia precioſiora cenſeri veſtimenta ſolita,q̃ quæ de huius lanuginis filis texta ſunt.Porro conſtat eam telam differre à Bombycina,quæ multis iam à ſæculis vulgatiſſima eſt, vermiculis eã ædentibus,qui Mori folijs paſſim,

S. Barptolemeũ & Thomam Indiam erudijſſe

Meropius philoſophus.

Scythę

Imaus mons. qui & Graucaſ9

Seres populi.

Lanę ſericæ.

Serica veſtimenta

Bombycina.

& iam nunc etiam in Germaniæ locis aliquot ad eum vſum nutriuntur. Dubium vero an cœli & loci ingenio lanam illam à Seribus miſſam ſponte arbores ædant, an animalcula ſint, quæ more aranearũ eam texant. Iulius Pollux à verme procreari ait, qui σὴρ dicatur. Vnde & Seribus nomen eſſe videri poſſit. Certe Apollinari Sęr dicitur ſingulari numero illius loci accola, vt plura tiuo Seres, de quibus iam diximus. Nec ſat ſcio an probe Seruius, qui confuſis lanæ generibus, Apud Indos, inquit, ſunt quidã in arboribus vermes qui Bombyces appellantur, qui aranearum more tenuiſſima fila deducunt, vnde eſt ſericum, nam lanam arboream non poſſum accipere quæ vbiq; procreatur. Hactenꝰ Seruius. Ipſe Plinius receptus in primis author ſeorſim & lanæ meminit Bombycinæ & lanuginis ſericæ, quam & caniciem vocat libro ſexto, neq; vermium in eius relatione vlla mentio eſt, cum Bombycinam tamen vermibus tribuat, lib. II. Et Marcellinus nõ vermium ſed arborum fœtum vocat lanam ſericam. Vetus autem fama eſt has gentes à reliquorum mortalium conſuetudine abhorrere, ſua tantum vendere non emere peregrina, ac ne linguæ quidem illis cum aduenis commercium eſſe, ſed rerum precia oculis æſtimari. Pomponius libro tertio tradit eos rebus in ſolitudine relictis, abſentes peragere. Vnde à Marone dictũ videri queat,

Seres vnde dicti.

Ignoti facie, ſed noti vellere Seres.

Ex quibus omnibus intelligimus haud infelices illos eſſe, quippe qui paucorum indigẽt, commẽdantur enim à frugalitate, & apud ſe natis contẽti viuere dicuntur. Feliciſſimi autem quod prope ſoli Scytharum, armorum vſum ignorant. Parcis eorum opibus nemo inuidet, & quoniam proxi-

Seres armorum vſum ignorant.

mis

mis iniurij non sunt, raro etiam iniuriam patiuntur. Sed nec terra horum maligne cultoribus respondet, & est caussa cur soli agere, & suis rebus perfrui velint. Gentium secundum Seras praecipue Essedonum, Tocharorum, Phrynorumque, quarum Plinius, Dionysiusq; meminere. Sed & Atacori finitimi Seribus memorantur, ab omni noxio flatu collibus seclusi, eademq; qua Hyperborei aëris temperie, ceu Plinius libro sexto tradit Oceanum Eoum & Sericum circum nauigari asserens. Praeterea etiam Scythico emenso, Seleucum & Antiochum reges per fretũ supra memoratum in Hircanum mare & Caspium venisse, praefecto classis eorum Patroclo. Vt non dubium sit fabulosa esse, quae de imperuio illo supremi syderis gelu & glacie antiquitas nulla fide prodidit. Citra Imaum fere gẽtes & bellicosae reliquã Scythiam amne Iaxarte, Oceanoq; & freto Caspij maris clausam dissipatae, & per solitudines habitant, de quibus quum Parthorum faceremus mentionem, ex parte meminimus. Post arma potissimum illis venationis studium est, nam & syluis immanibus clauduntur, quarum tam vastam alicubi solitudinem esse ferunt, vt in prouerbium etiam abierit, & Scythica dici coepta sit quęuis solitudo paulo asperior ampliorq;. Sed & ferarum nullis gentibus maior aut numerus, aut varietas, vt de magnitudine taceam. Habet quidẽ Africa pręter ferocia, venenataq;, etiã varia, sed quae in totum magis ad admirationẽ aedidisse videatur natura, q̃ ad vsum. Scythia illa fere noxijs vacat, nec nisi ab irritatis lęditur, & magnum ex omni venatione emolumentum est. Et si Rutenis & Moscouitis, quibus plurimum cum nostris commercij est, credimus, exuuię muriũ et in totũ pellificium

Atacori populi

lificium illud nobile Mardrorum et Zobellorū (vt vulgo vocāt) magna parte Scythię illi, cuius in pręsentia mētionem fecimus, debemus. Nihil enim diuersa est hęc regio Scytharum, ab illa quā vulgus Mercatorum hodie magnam Tartariam vocat. Quod ad mores attinet, raro illis ad luxū quicquam, rarius ad molliciem admittitur. Aduētitiarum rerum nulla admiratio, ac ne vsus quidem eorum, quę luxare vires aut subuertere animum, & illaqueare noxiarum rerum desyderio possint. Proceris sunt corporibus, vigore artuum eximio, & pro cœli aërisq; natura fortitudine singulari. Quo dono, quanquam haud comparabili cum animi bonis, tamen per se etiam laudabili et eximio, gentes ab æstu & solibus ad Septentrionem remotę pręcipuę excellunt. Quanquam citimis, nec ad eum modum â Phœbi semita remotis locis, hoc idem montana et ædita accolis pręstāt, ob altitudinem videlicet loci habitati, quod Septentriônalia propter latitudinem habent peculiare. Cuius rei caussas euidentes afferunt authores, qui de rebus in natura insignibus scripserunt: præcipui autem ex Græcis Aristoteles & Alexander, ex nostris Albertus Germanus, vir modis omnibus magnus, si in meliora tempora incidisset. Porro Scythę ferendis laboribus, iniuria cœli toleranda, perferenda fame, non ipsi modo se assuefaciunt, sed & iumenta ad eum modū indurant, vt insueta etiam alijs pabula petant, nec raro arborum folijs & fruticum surculis saturentur. Inde fit, vt militię tempus minimo illis sumptu, plusculo autem compēdio peragatur. Neque alia gens vspiam, quę breuiori tempore longiora itinera perficiat, aut militet tam peregre. A Tanai & Riphæis iugis Persarū opes militiam conscri-

Mardri animalia

Zobelli animalia

Tartaria magna.

Scytharū mores.

Alberti Magni laus.

Scytharū seu Tartarorū militia qualis.

conscribere solitam, ante monuimus. Par illis & in castris velocitas, quum procul abesse creduntur, proximi sunt, & improuisi obruunt: quū paratum accinctumq; hostem intelligunt, eadē qua venerant sese velocitate subducunt. Interim in aquatione & frumentatione coercenda, & intercipiendo cōmeatu solertissimi. Sane nec pugnant cominus, nisi multis à caussis de victoria persuasi, atq; hoc consilij semper primo loco habent, vt vexatum incursionibus hostem, præterea fame, vigilijs, stationum molestia premant, tędioq; militię afficiant, ad copias transferendas, & castra mouenda impellāt, vt ponè sequēdo adoriri sparsos, & conficere imparatos queant. Quibus artibus graues populi Romani legiones, haud raro in Oriente magnis cladibus affecerunt. Nunquā vero plus damni ab illis est, q̄ cum in planis locis bellum trahitur, & omnia vagis excursibus patent. Memorabile autē, quod libro. II. Strabo scribit. Haud scire se à quoquam in literas relatū, qđ in horum fines vnquam quisquam cum exercitu sit ingressus. Quod ipsum seu metu, siue solitudinum & asperi cœli horrore factum est, profecto caussa fuit, vt Scythię tractus diu incognitus, ne nunc quidē aliter quàm finitimarū gentiū cōmercijs, aut horum relatione qui inde in alias terras sunt egressi, patuerit. Sed & Seleuci & Antiochi regum diligētię aliquid gratię deberi ex his quæ Strabo & Plinius prodidere colligitur. Scythæ porro perinde atq; Parthi & Persæ, inter masculas virtutes taciturnitatem habent, & ad faciendum quàm dicendum promptiores sunt. Mirum autem hanc illos constātiam retinere posse, quos constat interim ebrietate vinci, cuius prope indiuiduus comes esse loquacitas assolet, vt vere sit ab Hora-

Scythę linguę continentes.

ab Horatio dictum:

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Sed hoc maiori laude digni habentur, quod ne ebrij quidem effutiant secreta, & malefido arcanorum custodi vino, frena injiciunt. Iustinus secundo libro & de vetustate illos gloriari solitos, cumque Ægyptijs antiquitatis pręcipuis iactatoribus cō tendisse, & vicisse tradit. Sane & Hieronymus Quest. in Genesim originem eorum ad Magog Iaphet filium retulit, cuius Genes. 10. cap. fit mentio. Gētes referre haud attinet, cum quia plurimę tum etiam quia vagæ, neque vno tantum loco celebres. Vnnos libet memorare, quorū inter Scythicas gentes etiam Plinius meminit libro sexto, quanquā Thunnos eos nominat, sed rectius Vnni sine th, quemadmodum ex Eustachio Hermolaus docet. Vnnos etiam Dionysius poeta vocat Extimos aliquando eorum qui ad Cronium oceanum & Caspium fretum habitarunt, quorū originis eos Vnnos esse creditur, q postea circa Mœotim coluere, demum Longobardis in Italiam ingressis, Pannonias occupauerunt, hodieq; voce vetusta Vngari dicti, bellicosa gēs, & quę sub Ludouico Arnulfi Francorum Regis filio Imperatore, annis à nato Christo D. CCCCIX. Toxone patre & Geyca filio ducibus, vniuersam fere Germaniam atrocissima vastatione perculit, Rhetico agro, & patria nostra Sangallo, vrbeq; insigni Basilea, direptis, & magna parte incensis. Eodem tempore & in Gallias irruperunt Postremo & in Italiam, neque hanc solum, sed et Germaniam, vt in terrore & trepidatione tributariam sibi fecerunt, quanquam haud diu ea gloria freti. Porro neque ingenia literis & artibus capiendis nata Scythię defuere. Anacharsis philo

Scytharū laus.

Magog.

Vnni populi.

Pannonię qui et Vngari

Anacharsis philosophus.

ſophus notus eſt, quem Athenæ inſtituerant, vir non eruditione ſolum, ſed & continentiæ quadã ſingulari, qui apud Ciceronem in quinta Tuſcu- lana: Mihi amictui eſt, inquit, Scythicum tegmẽ calciamentum ſolorum callum, cubile terra, pul- pamentum fames, lacte, caſeo, carne veſcor. Hic eſt Anacharſis, qui à quodam interrogatus, an in Scythia eſſent tibiæ? Ne vites quidem, inquit: ſubindicans tibijs & ſaltationibus facile carere poſſe, qui vino non madẽt. Iterum rogatus, quo pacto quis abſtemius fieret? Si turpes tibi ebrio- ſorum, inquit, motus ob oculos ponas. Idem, vt prodit Diogenes, tres vuas vitem ferre dixit, pri mam voluptatis, ſecundam ebrietatis, tertiã mœ roris. Innuens modicum vſum vini ſalutarem eſ- ſe, & ad hilaritatem etiam attinere, immodicum morbos & dolores parere. Sophronius & ad Scythas Chriſti Euangelium per Barptolemæũ & Andræam prædicatum fuiſſe, indicat: nec de hoc dubitandum, cum prophetia teſtante, in om- nem terrã ſonus Dominici verbi exierit. Quod ipſum mox paulo clarius oſtendemus.

Anachar- ſis ſentẽtię

S. Barpto lemæũ & Andream Scythis prędicaſſe

SARMATIA ASIATICA.

RELiqua terrarum laxitas qua citra fretũ ad Rhipęos montes Tanaimq́ qui paludem Mæoticam excurrit, Sarmatiæ Aſiaticæ tri buitur. Scythiæ videlicet pars, eiuſq́ inco læ Scythæ Sauromatæ dicti, ab occaſu quidẽ Ta- nai claro amne quem ab accolis Silin vocari Pli- nius prodidit, Europea Sarmatia diſcreti: à parte autem meridiei à Colchide, Hiberia & Albania, ſummoti Caucaſijs mõtibus: qui hoc à latere eti- am ſeipſos altitudine vincere dicuntur. Illis pro- pemodum ex æquo vita degitur. Deſerta tamen et neglecte culta fere magis quàm vrbes, aut opu lentos

Sarmatia. Sauroma- tæ. Tanais fluuius.

lentos agros sequuntur. Pars eorum vastis solitudinibus insident, neque certis sedibus plerique manent. Gentium eius tractus ipse Plinius libro sexto, sed & Pomponius primi libri fine, & in libro tertio vbi de Scythia, diserte meminere. Non tacendum Rhipęos montes etiam alpium nomine censeri quibusdam, & Inalpinos accolas eius dictos esse, quorum & Tibullus meminerit, Ianus Parrhasius haud incelebris ætate nostra Grāmaticus adnotauit. Secundū Tanaim maximus amnium Sarmaticorum memoratur Rha, qui multis alijs receptis magna vi vndarum in Caspium pelagus profluit. Iuxta eum radix illa medica memoratissimæ salubritatis, quam Rha seu Rheon Barbarum vocant, nascitur. Porro Ponticū Rha alius generis radix, quàm Rheon Galen9 & Paulus Cornel. Celsus, si Hermolao credimus, radicem Ponticam vocauit. Supra Bosphorum Cimmerium, vt libro tertio Dioscorides author est, prouenit. Dubitat autē Marcellus interpres eius eadem ne sit, quam Barbaram & quam Ponticā hodie medici dicunt, an diuersa? Hermolaus Corollarij tertio libro palam separat, longe pretiosiorem faciens Barbaram illam, quæ Reu vulgo dicitur, quàm Ponticam, cuius solius meminisse Dioscorides videatur. Marcellinus libro. 22. quanquam nō indicato discrimine de Mæoticis & Tanai loquutus, Huic, inquit, Rha vicinus est amnis, in cuius supercilijs quædam vegetabilis eiusdem nominis gignitur radix, proficiens ad vsus multiplices medelarum. Sunt alij quoque haud ignobiles Sarmatiæ fluuij in Mæotim exeūtes, quorum pręcipui Lagous & Antacites, haud longe Tyramba oppido, â quo Antacęi pisces, quos & in Borysthene capi Herodotus tradidit, pro

Rhipęi montes.

Ianus Parrhasius.

Rha fluuius.

Rha barbari synonima.

Rha ponticum.

Lagous & Antacites fluuij.

Tyramba oppidum.

Antacæi pisces.

ossibus cartilaginem habentes. Sed Antacæorum præstantissima salsamenta quotannis à Mœotica palude in Adriam vsq; inuehi solitum, Hermolaus asserit. Sunt igitur Antacæi, qui & Istrum aduersum ingressi è Ponto Pannonia inferiori mensibus, maxime Octobri & Nouembri capti, clarissimę vrbi Viennensi magna copia inuehuntur. Ipsi vidimus plerosq; magnitudinis pōdo. cccc. minimos quinquaginta, frequentem numerum circiter pondo centum, ducenta, trecenta, plus minus, quorum magna pars salsamētarijs cedit. Sed & recenter coctis eximia suauitas, & negant horum lactibus quicquā in cibo aut dulcius aut delicatius reperiri. Miror autem hac quoq; in parte naturę vim, vt non minus in vndis pisces quàm in terris volucres aut ferę migrent, centum quinquaginta minimum milliaribus Germanicis ex Euxino mari in eum vsque locum Pannonię vbi illorum est captura, aduersis, suauibusque vndis innatantibus. Et memoria teneo Antacęum duobus milliaribus supra vrbem inclytam Viennā captū piscatoribus magno miraculo, paucos annos antequam illustris princeps Cęsar Maximilianus ex humanis excederet. Porro peculiare isthoc habent amnes Scythici, vt præ cæteris piscosi existant. Sed & ferarum ingens, vt alijs itidem Scythis copia est Sauromatis: canesq; nō robore solum & magnitudine, sed & ferocia admirandi, quorum vsum non in venatu solum aduersum quantumuis immanes feras, verumetiam in bello contra hostem pręcipuum esse, memoratur In hac Scythię parte Turcæ Pomponio & Plinio positi, quorum originis existimantur, qui hodie in Asia & Europa latissime dominantur, post Macedonas & Romanos haud dubie potentissimi, &

Antacęorum piscium magnitudo.

Scythici amnes piscosi.

Turcæ è Scythis oriundi.

mi, & Patriarcha ille Aquilegiēsis, suis in Plinio castigationibus tradidit, quod sane hoc certius est quo maior illis ab huius morte, gentium, vrbiū, terrarūque accessio facta est. Annus enim iam quadragesimus agitur ex quo Barbarus immatura morte, & ætate etiamnum florida, nec leui literarū iactura Romę decessit. Sed redeo ad Scythas, qui licet sęuas ferme frigore & niuibus hyemes habeant, tamen haud est illis adeo assidua cœli tamque inimica semper inclementia, quin contra æstiuos menses & temperie aëris eximia & vbere rerum prouentu peragāt, vt parum æque quidam veterum scriptorum eam partem orbis ceu damnatam & frigoribus quasi perpetuis infamē traduxerint, vt sinamus interim modestię gratia inexcussum, quod tantopere dissentiūt, quę prodidere. Enimuero si sereno cœlo soloque fertili Hyperborei ad extimum Septentrionem, illorū testimonio, remoti fruuntur, si tam clemēs Arimphęis, & ipsis in penitissima Scythia locatis, aër est, si tanta rerum vbertas quantam illi prędicant sponte etiam enascentium: quid oro caussę sit, cur minus fertilibus alicubi locis agere, Sauromatis & Scythis videri debeat? qui tot tamen parallelorū interuentu soli magis adproximēt? Pręterea experientia constet, Prutenorum & Liuonorū (vt hodie vocant) maritimam oram, quorū paralleli ad sexagesimumtertium gradum latitudinis abeunt, vel negligentiori culturæ benignissime frumentum reddere solere, et intimus interim angulus Mæotidis vbi Alopetia insula prætenditur, quinquagesimumquintū gradum latitudinis ab æquatore circulo non excedat: citra quem tamen maior frequentiorque Sarmatiæ, cuius modo facimus mentionē, pars iacet, vt dubitari nequeat nihil

Hermolaus Barb. quando decesserit.

Scythici aëris temperies aduersus veteres scriptores.

Arimphęi populi.

Alopetia insula.

nihil obesse, quin illi vt austro sunt & solis viæ propiores, ita quoque temperiem cœli haud minus commodam habeant, atque illi habent, qui propius axem habitant. Sed omnem ambiguitatem Maximiliani Imperatoris ad Moscos nuperrima legatio sustulit, nihil horum agris, quæ modo ad commodam vitæ alimoniam attinent, deesse confessa. At vero indubium est illorum ditionem vltra Hyperboreos patere. Ne hoc quidem prætereundũ Sarmatas cum Europeos tum Asiaticos, & confusas illis Mæoticas gentes, incantandi præstigio, aliisq; id genus magicis artibus fuisse notatos, quod manifeste docẽt ex Græcis Dionysius poeta et interpres eius Eustathius Latinorum autem Pomponius Mela, & Augustinus. Sed & Flaccus in Scythicarum gentium Catalogo libro quinto: Centoras, inquit, & diros Magico terrore Choatras. Fuisse & Amazonum turbam illis in locis magno consensu traditur, Sauromatidas dictas veteribꝰ, propter Sauromatarum videlicet & Geloscytharum connubia, & ideo γυναικοκρατουμένους dictos, quoniam victricibus illis paruerint, et ad sobolẽ procreandam fuerint obsequuti. Profecto non in Scythia solum, sed & in Asia, & Æthiopide, & India Gynęcocratias fuisse scriptoribus memoratas, alio loco monuimus: sed ciuilius his, honestiusque imperitandi genus in suos, quàm Scythicis illis Viraginibus in Scythas fuerit. Etenim et nostra ætas habuit principes alicubi fœminas, tantæ prudentiæ (quanquam id rarum in hoc sexu est) vt viris etiam admirationi fuerint, inter quas præcipue laudatur Elisabetha, Ferdinandi Hispaniorum regis, qui ob pulsos Saracenos, Catholicus vocatus est, coniunx, auia materna Caroli & Ferdinan-

Maximil. Cęsar ad Moscos legatio.

Sarmatas incantãdi pręstigio notatos.

Amazones.

Gynęcocratiæ.

Elisabetha Ferdinãdi regis coniunx.

Ferdinandi principum, qui hodie rerum potiuntur.

PARADISVS.

POst Indiam & Scythias commemoratas libuit pauculis & de Paradiso dicere, suspicatus parum æque laturum lectorem, si tot terris, gentibusque peragrandis, nusquam eius loci q maxime quæritur, meminissem. Scripsi quidem iam olim ea de re complufcula in Apologia qua doctissimo viro D. Ioãni Camerti Theologo respondi, sed ad paucorum fortassis manus illa peruenerunt, proinde quando me prioris sententiæ non pœnitet, repetam breuiter, prǽforque, quod antea quoque testatus sum, nihil me præfractius asserturum, neque præiudicaturum vllis, seu veteres aut mediǽ ætatis Commentatores sequi lubet, seu recenter prodita quæ meliora certioraue duxerint, recipere. Haud nescius hoc nos honoris ac venerationis diuinæ scripturæ debere, vt quæ parum in ea perspicua esse videntur, ita ceu suspẽso gradu tractentur, vt neque nobis arrogantius tribuisse, neque aliorum iudicijs, seu, vt Paulus ea vocat, prophetijs fidẽtius, quàm Christiana modestia ferat, detraxisse videri queamus. Igitur Geneseos secundo capite ad hũc modum habet Moses: Plantauerat autem Dominus Deus paradisum in Eden à principio in quo posuit hominem quem formauerat. Et paulo inferius: Tulit ergo Dominus Deus hominem & posuit eum in Paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum. Et in fine tertij capitis de Adamo iam in peccatum lapso, loquutus: Et emisit, inquit, eum Dominus DEVS de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est, eiecitque ADAM, & collocauit ante Paradisum

radiſum voluptatis Cherubim & flammeũ gladium verſatilem ad cuſtodiendum viam ligni vitę &c. Ex quibus locis apparet παράδεισον, id eſt hortum illum in quo primi homines egerunt certo loco & priuato fuiſſe, qui Eden cognominatus ſit ob delitias loci, ſiue in Eden, id eſt in delitijs plantatus fuiſſe intelligatur, vt paſſim exponit Hieronymus. Etenim probabile fit hoc ipſum, hac quoq; cauſſa, quod á Moſe dicitur arborem vitę in medio paradiſi, lignumq; ſcientię boni et mali Deum produxiſſe, pręterea ſcaturiginē fluuij in quatuor capita diuiſi, paradiſon irrigaſſe, ſed in totum clariſſima videri poſtrema tertij capitis verba, quę Adamum emiſſum è paradiſo in terrā vt operaretur eam, indicant: ſed & clauſum eum locum & pręmunitum cuſtodia, ne cui mortaliũ aditus pateret. Alio quoque in loco Sodomę & Gomorrhę tractus paradiſo domini comparatur ob fertilitatem, Gen. 13. ceu intelligi debeat, eum hortum alicubi gentium etiamnum exiſtere. Quibus pręcipue Geneſeos locis commota, vt arbitror, vetuſtas varie de Paradiſo tradidit: alijs vt docet libro octauo ſuper Geneſim Auguſtinus, Paradiſum ſola allegoria explicantibus: alijs nudam hiſtoriam ſequentibus, nec admittentibus Allegorica: tertijs, ita hiſtoriam tractātibus de Paradiſo corporali vt interim myſticos & rerum ſpiritualium ſenſus non excludant. Quorum ſententiam idem author ſequutus palam aſſerit, Deum ſine myſterijs rerum ſpiritualium corporaliter pręſentatis, hominem in paradiſo agere noluiſſe, & in arbore vitæ, pręterea in illa dinoſcētia boni & mali, non vitam ipſam nec dinoſcentiam, ſed ſacramentum vitę & dinoſcentię fuiſſe, quanquam re ipſa arbores illę extiterint in horto

Eden locus

Sodoma et Gomorrha.

quem

quę ab initio Adã cum Heua tenuit. Recte enim Hieronymus in Danielem scribens eorum deliramenta damnat, qui vmbras & imagines rerum pro ipsis rebus sequuntur, & flumina paradisi arboresq́, allegoriæ legibus subuertant. Nec video ab horum sententia dissentire Ambrosium, quanquam studiosum allegorię, sed historiæ tamen fidem agnoscentẽ. Cæterum, vbi sit Paradisus aut fuerit, magna quęstio est. Lactantius Firmianus proxime à me nominatis antiquior, decimotertio capite libri secundi tradit, Deum hortũ illum fœcundissimum & amœnissimum in partibus Orientis omni genere ligni arborumq́ cõseruisse, scriptura, vt arbitror, adductus Gene. II. Plantauerat autẽ dominus Deus paradisum voluptatis in Oriente, &c. Ad quem modũ vulgatam lectionẽ vel sua ætate habuisse palam innuit suis in Genesim expositionibus Hieronymus. Citatur & Augustinus ad Orosium scribens in eandem sententiã, nisi quod seiunctum à terris Oceano, & ad Lunarem vsq́ circulum pertingentẽ paradisum facit, dubiũ an Platonis, an vllius alius opinionẽ sequutus. Ille enim in dialogo qui Phedon inscribitur, Socratem in carcere, quum iã venenum sibi hauriendum esset, de animarum immortalitate disputantem inducit, vbi terræ cuiusdam sublimis, & supra elementorũ fines positæ meminit amœnissimę sanè & iucundissimę, ad quam iustorũ animæ, vitę longè pręstãtissima cõmutatione facta, commigrent, & fœlix æuum degant &c. Etenim Augustinum Platonicę philosophię fautorem ne dicã admiratorẽ fuisse, satis multis è libris suis constat. Certe eum cęteris omnibus cũ Cicerone prætulit, alicubi testatus haud aliena à Christianismo interdum tradidisse, vt in-

Paradisus vbi sit.

Platonis opinio de Paradiso

Augustinus Platonicus

de fortaſſe veriſimile fuerit, hoc magis Socraticã diſputationẽ arriſiſſe viro tanto, quod & Moſis hiſtoriã & Hebræorum libros legiſſe Platonem creditur. Nam hoc ipſum Euſebius Cęſarienſis libro pręparationis Euãgelicæ vndecimo & duodecimo multis cõfirmat. Profecto & Tertullianus vetus author, in Apologetico aduerſus gentes, ſcriptores Ethnicos pleraq; omnia à prophetis accepiſſe ſi quid recte tradidiſſent, quædã autẽ & tradendo viciaſſe innuit, Paradiſi nominatim mẽtione facta, ex cuius amœnitate illi Elyſeoscã pos, beatorũ ſpirituum ſedem deſcripſerint. Sed ipſa Tertulliani verba adſcribemus: Omnia, inquit, aduerſus veritatẽ, de ipſa veritate cõſtructæ ſunt, operãtibus æmulationem iſtam ſpiritibus erroris: ab his adulteria huiuſmodi ſalutaris diſciplinæ ſuborta, ab his quædam etiam fabulæ immiſſæ, quæ diſſimilitudine fidem infirmarent veritatis, vel etiam ſi poſſent, euincerent: vt quis ita non putet Chriſtianis credendum, quia nec Poetis nec Philoſophis: vel ideo magis Poetis & Philoſophis exiſtimet credendum, quia non Chriſtianis. Itaq; & ridemur Deum prædicãtes indicaturum, ſic enim Poetæ & Philoſophi tribunal apud inferos ponunt. Si gehennam cõminemur, quæ eſt ignis arcani ſubterraneus ad pœnam theſaurus, proinde decachinnamur, ſic enim illis & Pyriphlegeton apud mortuos amnis eſt, & ſi paradiſum nominemus, locum diuinæ amœnitatis, recipiendis ſanctorum ſpiritibus deſtinatum, maceria quadã igneę illius zonæ à notitia orbis communis ſegregatum, Elyſij campi fidem occupaerunt. Vnde hæc, oro vos, philoſophis aut poetis tam conſimilia? Non niſi de noſtris ſacramẽtis, vt de prioribus. Ergo fideliora ſunt noſtra, magiſq; credẽda

Ethnicos ſcriptores pleraq; ſumpſiſſe ex prophetis

credenda, quorum imagines quoque fidem inue-
niunt de suis sensibus. Hactenus Tertullianus.
Idem sentiens cũ Eusebio Græco authore & se
iuniore, scilicet, Ethicos mutuatos ex sacris no-
stris libris pluscula, sed viciose detorta, quibus no
stra vt fideliora merito præiudicare debeant, atque
hoc magis decere vt veritatẽ retineamus de suo
fonte haustam, quo leuius Ethnici deliris sensibus
suis ad fabellas ad imponendum natas accedunt
Igitur cum is author tam eruditus, quo neminẽ
alium præter Irenæum antiquiorem Latinorum
Ecclesia habet, nihil dissimulet Socratem ex sacris
libris mutuatum, quæ de terra illa cœlesti disputa
uit, nõ alienum vero fuerit, vel Augustinum vel
alium quempiam veterum, ad eundem modum
quo ille de paradiso, vtpote intercluso iam & cõ
munito à mortalium aditu loco, obiter sentire vo
luisse, quæ boni consulere nemo nequeat. Quan-
quam Tertullianum liquet, nõ de vllo horto ter
rarum, qui primos nostros parentes aluerit, sed
de cœlesti beatorum sede loquutũ esse. Locum
enim definit sanctorum spiritibus destinatum, se-
gregatum autem à communi orbe, zona ignea,
hoc est, nisi fallor, ignis ambitu ex regione, vt no
stri vocant, quam infra sphæram lunæ philoso-
phi collocarunt. Ad quem sensum si Augusti-
nus exposuerit, nec de corporali terræ paren-
tum primorum domicilio, sed de cœlesti para-
diso senserit, haud dubie vel Socratem commo-
de, vel Tertullianum imitatus videretur. Ait
enim Eusebius etiam Socratem de cœlesti ter-
ra loquutum fuisse. In carcere enim & in ex-
tremo spiritu de animarum migratione disse-
rens, amicos ne illachrymentur admonet, lętan-
dum esse non dolendum innuens, quoties condi-
tio mo-

tio melior à deteriore secernitur. Nemo autẽ tam hebes animi puto, aut nescius rerum est, qui animas corporis ergastulo liberatas vlla corporali visibilium rerũ amœnitate capi, aut oblectari posse, sibi persuadeat: sed norit oportere spiritale esse & extramundanum quo fruuntur. Proinde fateor admiratum me esse, quid nam Celium Rhodiginum recentissimũ scriptorem, minimeq; indoctum hominẽ ad hoc impulerit, vt in volumine illo sexdecim librorum, quos Antiquarũ lectionum inscripsit, Socraticam sententiam, ad terrestrem paradisum primorũ hominũ, ac nõ potius cum Tertulliano & Eusebio, sed & cum ipso Socrate, ad beatorũ vltramundanam mansionẽ, referendam esse duxerit? At est in nobis natura cõparatum, vt præiudicio caliginem oculis nostris obturbante, plerunq; in rebus haud ita obscuris hallucinemur, & magnos errores magnorũ virorum authoritate persuasi, transmittamus. Beda presbyter Augustinũ, vt arbitror, sequutus haud diuersum q̃ ille tradiderat, prodidit, ad lunarem vsq; globum altitudine paradisum pertingere asserens: quod cum Thomę Aquinati absurdum visum esset, ita mitigat dictum à Beda, vt similitudinẽ quandam temperiei aeris paradisi, et eius quietis serenitatisq;, quę supra elementa est, sequutus videri debeat, non autem sic accipi, quasi re ipsa vllus terræ locus eò vsq; pertingat. Mire autẽ opinionibus variatũ est à recentissimis glossatoribus Petri Lombardi Parrhisiorũ episcopi, quẽ sub Friderico primo, annos circiter quadringentos septuaginta post Bedæ tempora, veterũ aliquot scriptorum sententias cõcinnasse & in quatuor libros distribuisse, satis constat, annis quinquaginta ferè ante Mendicantiũ (quos vocant)

Petrus Lõbard9.

natos

natos Ordines. Mox tanta Scriptorũ multitudi-ne, collectitiam eius farraginem, dubium expo-nentium ne, an implicantium, vt fidẽ vix capiat, vllum ab hominum memoria scriptorem, tot in-terpretes nactum, qui ipse tamen haud aliud q̃ in-terpres, & humanarũ opinionum magis q̃ diui-narum rerum sarctor fuerit: etiam si fatendũ est, nec indoctũ eum nec indiligentem virum fuisse, sed talem tamen, qui præter expectationẽ vel suã vel aliorum sui temporis, nouo & inaudito Theo-logiæ generi, à Catholica ecclesia mille & ducẽ-tis annis haud magno dispendio morum aut pie-tatis ignorato, fenestram aperuit. Quam sortem Gratiano quoq; obtigisse videmus, & ipsi nõ in-diligenti homini, sed cui longe aliter ceciderit in-stitutum, q̃ sperauit. Voluit enim, nisi fallor, pro-desse cõpẽdio, in eo maxime sæculo, quod libro-rũ summa & penuria & raritate laborabat. At vero dum hoc agit, tantum pelagus induxit in-terpretum & cõmentariorum, vt satius fuerit, li-brarijs conductis, Pontificum rescripta, Sinodo-rum decreta, ipsaq; in primis veterum authorũ volumina integra ædere, quo in multorũ venis-sent manus, q̃ ad hunc modum à veterũ lectione in tot quæstionum, dubiorũ, & nodorum deute-roses, & prægnantium (vt vocant) difficultatum angustias, anfractus & pręcipitia lectorem prę-ter etiam expectationem abducere, vt de scriptu-ra interim sileamus, quam constat, præ illorũ tra-ctatione, multis sęculis si non cõtemptam, certe intermissam, à multis neglectamq; fuisse. Sed re-deo ad Lõbardum, similia passum. Qui libro sen-tentiarũ secundo, distinct. XVII. & XXIX. ci-tatis antiquorum, in primis autẽ Augustini sen-tentijs, quum campum illũ paradisi haud longe, &

Petri Lõbardi sententia de paradiso.

& leui passu ingressus esset, Interpretes longissime digressi magna dissentione conflictati sunt, alijs in ortu paradisum, in occasu alijs, multis intra torridam Zonam, nonnullis supra mediam aeris regionē eam statuētibus. Porrò & torqueri quosdam obseruatum, propter amnium tanto interuallo distantium, ortus, qui tamen è paradiso scriptura teste fluant. Plerosq; suspēsos tenet vitę lignum & dinoscentię fructus, non paucos Cherub remoratur & Romphæa. In summa autē ambiguitate haud aliud frequentius perfugium doctioribus, quàm vt sese aliosq; à decernendi temeritate coerceant, certi interim pro Augustini sentētia, Deum hæc & alia posse, etiam si animus humanus non assequitur. Hoc solo conueniunt fermè, quos equidem viderim, quod priuatum locū seclusumq;, & à mortalium notitia remotum esse paradisum definiunt. Quoniam hoc ipsum & Moses sensisse videatur ceu ante diximus. Nec aliud ab illis docetur, qui & ipsi post Lombardū extitere Bibliorum interpretes, pręcipuo autem Lyrano, quem vel ipsa tamen historiæ series diuersæ sententiæ admonere potuisset. Enimuero vt mundū ipsum ad cōtestationem potentię, maiestatis, iustitiæ & glorię Dei creatum & productum esse recipimus: ita eius caussæ finem quendam, in homine ad similitudinem Dei creato, sitū esse, & exinde omnia potissime propter hominē comparata fabrefactaq;, ex hoc maxime intelligimus, quod Moses post descriptam terræ aridæ ab vndis separationem, stellarumq; creationem à quibus terra illuminaretur, pręterea omne genus animalium productionem: dominum Deum ad hunc modum loquutū tradit Geneseos primo: Faciamus hominem ad imaginem nostrā secundum

dum similitudinem nostram, vt præsit piscibus maris & volatilibus cœli & iumentis, vniuersæq; terræ, omniq; reptili quod mouetur super terram. Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos. Benedixitq; eis DEVS, & ait eis DEVS, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quę mouentur super terram. Dixitq; Deus, Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen quæ est super faciem omnis terræ, & omnis arbor in qua est fructus arboris seminans semen, vobis erit in escam & cunctis animantibus terræ, omniq; volucri cœli, & vniuersis quæ mouentur in terra & cæt. Quibus verbis testatur propheta, in vsum hominis creata omnia, eumq; solum ad imaginem Dei & similitudinem conditũ: iam tum significans lõge aliam cõditionem esse hominis, postremò creati, & ad imaginem conditoris, quàm reliquorũ viuentium quæ illius gratia condita viderentur: quippe principem eum & dominatorem cæterorum in terris statuit. Factum enim esse ait vt præsit, etiam piscibus maris & volatilibus cœli. Item, vt terram non repleret solum propagatione cui benedictum est, verumetiã sibi eam subijceret, & omniũ animantium generi dominaretur. Hoc ipso enim quod dixit, Replete terrã, dominamini vniuersis animantibus, subijcite terrã: clarissime docet, totam terram extantem & omnigenis (vt tum erat) consertum fructibus, sedem & hortũ illum Adæ & posteritatis futuram fuisse. Tota igitur terra paradisus ille erat, vbertate, amœnitate, fœlicitate, circunquaq; illustris, in quo

Oĩa in vsum hominis creata.

Paradisum esse totã terrã.

quo nihil dum sterile damnatũ aut noxium erat: nam ne mortem quidẽ gustasset innocens iustaq; hominis cõditio, si serpens ille qui ab initio malus & mendax fuit simul homini non fuisset noxius. Accedit ad hæc quod Adamo in paradiso posito, omnis generis animalia Deum obtulisse, Geneseos.2. cap. scribitur, videlicet vt nomina illis imponeret. Omne igitur animaliũ genus paradisus, imò vero omnia animalia, continebat. Non cõsequitur autem, vt, si demus locum illũ in quẽ creatus Adam translatus est, eximie ac præ cæteris terræ tractibus amœnũ, preterea arboribus illis, vitæ & dinoscentiæ, consitum fuisse, ideo diuersum eum, aut exemptũ reliquis terris esse. Etiã si incertũ arbitror quo in loco primus parens nõ dũ patrata præuaricatione, aut solus ipse, aut postea cum coniuge degerit, quis enim hoc in tanta regionum tractuũq; immensitate indicet? præsertim quod historia Geneseos adusq; Noam & diluuium, nõ nisi duorum locorum priuatim, quod sciam, meminit. Enos scilicet vrbis â Cain conditæ, et Eden, vbi paradisus fuit, id est locus ille destinatus, quẽ primũ duo homines, Adam & Heua incoluerunt. Cęterum vbi Enos fuerit, video quidem quosdã indicare ausos, sed sine testimonio, authores enim qui ab illis citantur fluxæ maxime fidei sunt. Nec me pręterit quid de oppido Paradiso cuius haud longe Damasco, Mela, Plinius & Strabo meminere, multi sentiant. Quid Iudæi de Chebron quæ Cariatarbe, id est quatuor virorũ vrbs dicta sit, referente etiã Hieronymo, quoniã Adam, Heua, Isaac & Iacob illic sepultos esse sit creditum. Quod si maxime esset, vt asseritur, tamen ne sic quidẽ notus nobis locus illæ primæ voluptatis fieret, partim quod egressus illum

Paradisus oppidum

Chebron

illum Adam, post irrogatã terris maledictionẽ, alio in loco habitauisse scriptura teste memoratur, partim etiã quod tot seculorũ, quibus ille vixit, excursu & in tanta prolis suæ suorumq; multitudine, variari subinde & transferri sedes potuerũt. In totum autẽ spaciosum & amplam regionẽ cõplexum fuisse locum illum vel primis parẽtibus attributum in Eden, cuius Moses meminit cum animaliũ mentio supra memoratorum, tum amniũ paradisum rigantiũ situs, hodieq; notus, conuincit. Quis enim, vel à limine salutaris Geographiæ studijs ignorat, Æthiopiam & Ægyptum, per quas Nilus inceditur? quis Armeniam, Mesopotamiã, Syros, Arabas, Persas, Assyrios, per quas Tigris & Euphrates meant? Deniq; qs patentissimum Indiarũ tractum nescit, quem mediũ rigat Ganges? Quod si maxime dubitetur de quibusdam amnibus, vt video de Gange & Nilo dubitari, illi ne sint quorum meminit Moses, an alij, tamen ex origine duorum fluuiorum Tigris & Euphratis, de quibus vt à Mose nominatis, nemo vnq̃ dubitauit, latum ampliúq; fuisse locum Eden cõuincitur. In Armenia enim q̃ maior cognominatur, non Euphrates modo & Tigris, sed etiã Araxes & Cyrus clarissimi amnes, haud ita procul dissitis fontibus meant, quod si et hos ipsos Propheta intellexisset, tamen nihil minus consequens foret, amplissimo tractu locũ delitiarum expansum fuisse. Siue illorum ante diluuium certus aliquis fons fuerit vnde laberẽtur, sicut veteres Caspiũ ex Oceano defluentẽ, occultis meatibus diffluere crediderunt, siue fontem eum Oceanum ipsum intelligimus, qui liquorem his amnibus impertiat vt Damascenus existimauit. Paradisus igitur, vt summatim dicamus, nec di-

Araxes fluuius
Cyrus fluuius.

uisus aut segregatus ab aliarũ terrarum cõtinente, nec insueta eleuatus altitudine locus, sed ipsa continens fuit terrarũ, quatenus ab vndis extitit, nec cõtinens solum, sed & insulæ & quicquid ex decreto creatoris exemptũ vndis fuit, ad sedẽ & culturam humanę propagationi paratum. Cuius partem fuisse intelligimus, hortum illũ aut Orientis aut delitiarũ, sine dubio eximie ornatum & cõsitum, in quẽ Deus factum de limo terræ primum hominẽ transtulit, dubiũ quidẽ quo loco, sed in Oriente tamen haud dubie positũ, quod palàm ex omnium paradisi nomenclatura deprehẽditur. In illo arbor vitæ fuit, esu saluberrimo, prę terea arbor vetiti fructus scientię boni & mali, qbus id nominis non hac quidem caussa datũ est, velut in arbore, aut ex arbore, vita vlla interior, aut scientia esset, sed quod hisce externis ceu signis positis, et (vt Augustinus ea vocat) sacramentis, primi homines de internis etiam et spiritualibus admonerentur. Etenim homo tueri sese obedientia et viuere potuisset, nec vesci vetitis, sed libertate in qua cõstitutus fuit abusus, præbere aurem serpenti maluit, & legem creatoris velut inuidentem & arcentem á melioribus nõ contemnere modo, verumetiã prodere, sublimia nescio quę & diis paria ambiens, sed & aduersus Deũ (ô facinus indignum) quasi parcum remuneratorẽ, qui nihil tamen meritis suapte bonitate & vitam & fœlicitatem donauerat, intumescere, socius consiliorum diaboli factus, & ob culpæ mox agnitę reatum, in eadem mortis & damnationis vincula coniectus, in quæ ille antea suis itidẽ bonis abusus inciderat. Hinc illa viro & mulieri nuditas deprehensa, quę ante casum induta innocentia latebat, Hinc mali scientia, quum Adam fugeret,

Eden

Arbor vitæ.

Arbor scientię boni & mali.

ret, cum puderet facti. Tergiuersando enim hoc magis prodidit conscientiã quo fucatius criminis caussam amolitur, reamq; agit cõiugem, cui quidem legem violanti, non obsequi sed imperare debuerat. Miser autem & mœstus tandẽ vidit & cognouit, quod minime cognitum fuisse præstitisset: nempe quam bonũ & exoptabile fuerit frui innocẽtia, parere Deo, diligere ipsum, eius volũtati obsecundare, ab eo solo hærere, quod ipsum tamen de gradu iustitiæ detrusus, præstare amplius nõ poterat. Quid inquis? Nesciréne præstat q̃ bonum sit Deo credere & parere eius legi? Bonum esse non posse putabam, qui hęc ignoraret. Certe bonum est peccatori agnoscere culpam, et dolere de peccato. Nec spiritu domini caret animus, qui talia non simulate pręstat. Neq; aliud hodie nobis per miseram illam carnis seruitutẽ, maius aut tutius refugium, q̃ quod á nobisipsis vt reis mortis, dolore & detestatione mali, ad eum tendimus manus, cuius solius misericordia seruari nos scimus. At quanto satius fuisset tueri innocentiam, & á vetito cibo abstinere, q̃ crimen tanto posteritatis malo commissum deprecari, contraq; dominum & creatorem impia præuaricatione pessum abitum esse fateri. Quotus autem quisq; est ex omni mortalium numero qui hoc sensu capiatur, vt errata sua saltem intelligat, nedum vt doleat. Sed legem obijcis naturæ. At ea percellit conscientiam, non tranquillat, & gratia animari nos ad pœnitentiam, non natura, theologi paulò saniores confirmant. Siquidem dura est doloris etiam iusti conditio, quoq; magis æstuat & animum affligit, hoc fœliciorem esse illum testatur qui quod doleat non commisit. Quanquã nosmetipsos plerunque respicimus do

lentes, nec æstimamus quod indigne egerimus, sed quod ægre illo quod amisimus careamus. Ita dolent in seruitutē redacti, dum meminerunt libertatis, quam insigni aliqua culpa amisere. Sic mœrore decoctores videmus dum diuitiarū quas possederūt, recordātur, & iam miseri discunt quanto satius fuisset recte vti diuitijs, quā iudulgere voluptati. Multos crapula grauibus morbis implicat, plerosque ob crimen paternis sedibus exilia summouēt. Dolent igitur, angūtur & mœrēt, qui in has molestias incidére. Sed quanto præstabilius fuisset, illos vitæ parsimonia sanitatem tueri, quā ad eā sic respicere, vt de recuperanda desperent, hos autem virtute & probe gestis rebus patriæ frui dulcedine, quàm amissæ tanta animi perturbatione recordari? Breuiter infœlicitas est nouisse malū in quod incideris. Miseria autem, ne dicam stultitia, detestari casum cuius tute tibimet ipse author fuisti. Vehementissimi enim sunt arietes illi, qui ad hunc modū patrati sceleris ream conscientiam quatiunt: & hoc acriores esse tædiorum stimuli assolent, quo excellentius & præstantius iudicamus quod amisimus, sed seruile quiddam secū trahunt, & de felle magis præsentiū malorum quā de ęqui aut iusti amore manant. Antea boni malique & mortis nomina tantū norat Adam, dum innocens degeret, mox lapsus (vt in omni casu) quid bonum fuisset, quid malum & mors essent, magno suo suorumque malo didicit. Ita enim diminutus capite est, vt nec se asserere in pristinam libertatem, nec assequi ipse quocunque conatu dominicam legem potuerit. Hærebat iam venis & medullis concupiscentia, satanæ persuasio alte radices iecerat, originalem conditionem mortalis fragilitas extruserat, atque inde caro esse humanū genus

Decoctores

genus cœpit, sui anans, obtenebratum desiderijs nec vllarum minus quam diuinarum rerum obseruãs. Ita enim malo preuaricationis vitiata est natura primorum hominum, vt cum antea pro volũtatis & arbitrij libertate accedere ad Deũ licuisset, post lapsum, ne velle quidẽ carni remanserit, dixit enim Deus: Nõ disceptabit spiritus meus cũ homine perpetuo, quia caro est: Gene. VI. A talibus igitur initijs, quum Adam seruus esse peccati cœpisset, non nisi seruos genuit: quæ sanè conditio ex primis illis parentibus in omnem posteritatem traducta est. Vt omnino Domino opus haberemus, qui pro beneplacito vocationis suæ seruitute eximeret & donaret libertate in se confisos & credentes, quando primi parẽtes hoc ipso maxime deliquerant, quod seruaturo nõ credidissent. Is demum fuit Dominus ille cœlorum & terræ, Iesus Christus, iam tum quidem hoc ipso adumbratus fidelibus, quod venturum è mulieris semine, Deus prædixit, qui serpentis caput esset calcaturus. Cæterum testante Esaia, aliunde ille quàm de contagione incarnatus genitusque in mundum venit, cuius quidem incomparabili vindicatione, sic sumus manumissi, imò vero nec manumissi, sed redempti, vt non libertini (quod omnium tamen manumissorum est) sed vere liberi facti in filios & cohæredes cœlestium rerum, inenarrabili illa misericordia interueniẽte simus cooptati. Inenarrabilem dico, quia nec bonitas, & magnitudo illius qui præteritus & contemptus est enarrari, nec eius qui præterijt & contempsit ingratitudo digne vnquam referri poterit. Vt sileam interim quod leges raro benignæ sunt admonitis, sæpius parcunt his qui ignorantes peccant. (Haud enim indignum est commi-

Christus Adamo promissus liberator

ſeratione quod à neſcijs committitur.) At quum admoniti peccant, non animi ſolum inſolentiam leges, ſed & faſtum & perfidiam æſtimant. Vt nimirum in primorum parentum delictum, hoc maior miſericordia fuerit, quo indignior erat prę uaricatio cui parceretur. Certe vim & magnitu- dinem eius hoc ipſo deprehendimus, quod non nos ſolum quos præceſſit CHRISTVS & qui ſecundarium eius aduentum è cœlis ex- pectamus, ſed patres etiā noſtros qui multis an- norum milibus priorem illum aduentum præ- ceſſerant, ex anticipata ſpe & fide in eum qui vē- turus erat, liberarit & ſaluauerit. Et hæc fuit illa CRVCIS potentia, quam ſcitiſſimis numeris Fortunatus Epiſcopus, ad hunc modum complexus eſt.

De parentis protoplaſti
Fronde, factor condolens:
Quando pomi noxialis
Morſu in mortem corruit:
Ipſe lignum tunc notauit
Damna ligni vt ſolueret.
Hoc opus noſtræ ſalutis
Ordo depopoſcerat,
Multiformis proditoris
Ars vt artem falleret
Et medelam ferret inde
Hoſtis vnde læſerat &c.

Enimuero vt aliæ cauſſæ ſint, quibus ad eum mo dū cœleſte illud arcanū diuinę maieſtatis omnia diſpenſarit, tamen (quantū intueri in illa caligans hominis animus poteſt) iuſtitiæ eius fuiſſe vide- tur, vt rationalē creaturā, prius quidam Angeli- cam, mox & humanam, ad imaginē ſuam condi- tam, libertati arbitrij relinqueret: vt, quoniā illæ volentes

volentes tantis rebus abusæ essent, non haberet vlla creatura quod responsaret, sed semel mundo testatum fieret, solum Deum vere & ex se bonũ esse, & æterna sua libertate non nisi bonum constituentem extra omnem lapsus & erroris aleam consistere, reliqua omnia ita infirma caducaq; esse, vt nisi ille vegetet & conseruet pessum abeant vt hoc modo omnis gloria in Deum redũdet, per quẽ & in quo (vt inquit Paulus) omnia. Porrò et sub peccatum omnia cõclusa, vt misericordia in omnes, agnosceretur. Peccatum autẽ acceptum arbitrij libertati qua primi hominis abusi sunt, referimus. Homo non adactus, sed volens, quin & de lege seruanda cum pœnæ notificatione admonitus. Vt palàm iam iustitiæ diuinæ sit, quicquid peccato irrogatur à Deo: contra vero misericordiæ, quicquid vitæ aut salutis his quorum damnatio est, impertierit. Bonos condiderat primos homines Deus, bonos esse iusserat, donarat libertatem quo commendabilius obedientiæ studiũ esset, & vt mandato fieret locus. Frustra enim illi mandatur, vt obediat qui non potest non obedire. Potuit igitur obedire Deo & auscultare satanę potuit. Hoc ipso vero quod elegit, sui mali fuit author, nec latuit dominum futurus casus, nihil minus tamen cadere & pręuaricari libertatis fuit. Sed præscientiam diuinam obijcis quę non fallitur, vt exinde labi primos homines oportuerit. Profectò lapsi sunt, præsciente Domino. Cæterum vt nec mandatum de non vescẽdo illos priuauit libertate, aut ad seruandum impulit, ita nec præscientia. Impium enim est & ignorantiæ plenũ putare, aut inducere in animum, quod incolumi pręsciẽtia nõ potuerit primos homines isthac libertate donare Dominus, cum idipsum palàm

 scriptura.

scriptura prodat. Quanq̃ dispensationem consiliorum Dei ab æterno decretam, vel vno Christo domino teste videam. Video tamen certo sua culpa primos homines peccasse, & abusos libertate, qua bene vti potuissent. De hac enim, nisi fallor, scaturigine fontes illi incõprehensibilis gloriæ, bonitatis, iustitiæ & misericordiæ Dei, manãt, quocũq; animus cogitantis sese verterit. Arbor ergo ligni vitæ in horto illo stetit, pariterq; arbor scientiæ boni & mali. Sacramentis iã tum egit Deus cum homine & per externa, internorum admonuit, spiritaliaq; corporalibus adumbrauit, & nomina dedit rerum quarum admonerent, vt ferè vbiq; eum morem scriptura seruauit & hodie regnum fidei, quod est regnum spiritus sancti, in omnium credentium cordibus, per sacramenta & signa visibilia. Baptismum maxime & Eucharistiam in catholica ecclesia exercetur, quibus itidem rerum quas exprimũt quasq; offerunt animo, nomina imposita sunt: recte enim vereq;, id est secundũ scripturam, aqua qua tingitur lauacrum regenerationis, & panis eucharistię recte & vere corpus Christi, vinumq; recte & secundum scripturam sanguis Christi dicitur. Horum enim consecratione & vsu, certo vescuntur credentes & corpore vero & sanguine vero Domini. Aliud tamen est quod sensus accipit oblatũ aliud quod mens & animus amplectitur. Hoc enim faucibus receptũ ventriculo & aluo conditur, illud cordi animoq; per fidẽ insidet: nec dubium quin vt verus panis & verũ vinum est, quod consecratur, ita verum etiã corpus Iesu, & verus sanguis in cruce fusus pio animo ad fruendum, hoc est vescendum, obueniat. Sed longe aliud erat arbor vitæ quàm vita illa cuius admonebat,

Arbor vitæ

Arbor scientię boni & mali

Baptism9 Eucharistia

& longe aliud scientiæ arbor q̃ ipsa scientia, vt supra ex Augustino dictum: ita longe aliud sunt signa eucharistię ab his quę aprendit animus, & quibus cor per fidem vescitur. Arbitror autem et hęc mysteria paradisi externis signis indicata, vt alia multa veteris testamenti rerũ mutatione inducta cessasse, quum videlicet primi homines lapsi essent, & non modo serpenti quę crimen conflauerat, verumetiam terrę toti quã incoleret posteritas, maledixisset dominus, noxijsque & damnosis rebus orbem aspersisset, vt mox paulo, non mors tantum in nostra corpora pro suo iure sequiret, sed bestię quoq; & morbi diutini, insuper & cœli & elementorũ iniurię affligerent. Nec aliud maledictionis voce intelligo q̃ mutationem primęuę amœnitatis & vbertatis, in eum statũ quẽ hodieq; orbis retinet, hoc est laboriosum, mortalem, varium, ærumnis plenum. Qui quidem diuinę beneficentię moderatione, quãquam à primis illis delicijs & beata fertilitate degener factus est tamen sudori & laboribus ita sufficit etiam vbertatem, vt terrę terris, & populi populis ex abundanti submittere alimoniam possint, vnde & prima veterum commerciorum & commigrationis gentium initia manarunt. Porro quod fame, quod musca, quod peste, quod bestijs affligimur, merito veteris transgressionis velut nota quadã censoria admonemur, ne supinos nos efferamus, sed extimulemur potius ad eum suspiciendũ qui nostri est misertus, cum damnare potuisset. Longe vero grauissimum est et plenum periculorum satanę regnum, in totum pariter orbem ex prima illa serpentis impostura, cũ humano genere propagatum, plenum inquam iniquitatis concupiscẽtię & desyderiorum, quod soli inobedientię acce-

ptum referimus. Etenim hoc magis noxium in-
festumq́; intelligitur, quo præstantior externis
illis caducisq́; rebus animus est, quem prope so-
lum appetit. Porro vt alia quoq; huius immani-
tate deuinci vastariq; demus, liquet tamen nullã
quantumuis preciosarum rerum cladem tantam
esse posse, quanta est animarum iactura, quę cum
orbis etiam interitu conferri nequeat. Enimuero
Christus vnius animæ lucrum pluris q̃ orbis fe-
cit: vt liquida caussa sit cur orare nos ne tentatio-
ne succũberemus, iusserit. Et Paulus Apostolus,
ad externa illa incommoda patienter ferenda, &
ceu irrogata à domino quæ feramus, hortatus, cõ
tra spirituum fallaciã, id est illud ipsum satanę re-
gnum, panoplia etiam fidei obarmat credentem,
ne quod vulnus ab hoste accipiat. Nouit enim
quàm sæuus ille infirmis immineat, qui fortẽ cal-
lidus præcipitasset. Igitur sacramentis illis para-
disi post violatam legem intermissis, & alia facie
terris per maledictionem inducta, ipsum pariter
decorem paradisi terrestris de medio sublatũ esse
hoc ipso, vt arbitror, intelligitur, quod paulo su-
pra ex scripturis terram totam primæuis illis de-
licijs vestitam fuisse demonstrauimus. Nec nos
remoratur quod ait Moses, dominum Deũ Ada-
mum de paradiso voluptatis emisisse vt terrã ope
raretur. Intelligimus enim eum de conditione in
conditionem, neq; hoc fortasse solum, sed & de
loco in alium locum, vt exulantem, ne vbi pręua
ricatus esset, habitaret, emissum, atq; hoc modo
etiam eiectum fuisse, & ante paradisum volupta-
tis Cherubim locatum & flammeum gladiũ ver
satilem ad custodiendum viam ligni vitæ circun-
ductum &c. Hoc est, immortalitatis donum ad
cœlos receptũ, vitã perpetuam mundo ereptam
interpo-

Animarũ iactura

Adamũ è paradiso eijci quid.

interposita Machera illa igneæ zonæ quam vete res quoq; ceu limitem quendā fecerunt rerū caducarum & variabiliū: vt locus immortalitatis non amplius terrenus, sed cœlestis, à nostro orbe latissime separatus existat. Ad quem modum vir doctissimus florens Tertullianus, idem q; author vetustissimus, interpretatus est. Vtitur plerunq; scriptura simplici rerū narratione, & in sublimiū arcanorum descriptione, ad nostrum maxime captum sese demittit, vt à figuratis etiam inuolucris verborum & nostræ imbecillitati maxime appositis, non abhorreat. Nec statim est à literæ sensu remotum, quod de spiritualibus & inuisibilibus traditur. Horum enim non minus est historia, q̃ rerum corporalium, alioqui non nisi allegoria enarrari inuisibilia possent. Quod non esse palam primum caput Ioannis Euangelistæ, de verbo per quod omnia sunt creata conuincit, prętereà & serpens hoc ipso loco Mosis in quo non allegorice modo, sed ex literæ historia satan intelligitur, eodem modo & cœli nomine, creati (vt in Genesi scriptum est) angelicæ naturæ creationem video à doctissimis interpretibus intelligi, vt ad hunc modum Moses nō aliud indicare quàm cœlestem paradisum voluerit. Quanquam nec allegoriam admodum remoror, modo hoc mihi detur, vt necessariam eam, non ascititiam, ad literæ sensum capiendum dicere liceat: & ideo his verbis vsum Mosen, vt ex illis aliud intelligamꝰ, q̄d proprium allegoriæ esse lib. 15. de Trinitate docuit Augustinus. Proinde & Chonradus Pellicanus homo citra controuersiam & pius & eruditus, & cui in Bibliorum tractatione, vt peritissimo Hebraicæ linguæ interpreti, fidere possis: suis in Genesim nuper æditis commentarijs de

illo loco Mosi loquutus, Picturatus, inquit, videtur esse sermo, significãs idem quod, Firmissime muniuit paradisum contra homines, hoc est, facultatem ac spem omnem ademit feliciter ac perpetuo viuendi & mortem euadendi in hoc seculo &c. Certe scriptura noui testamenti non alius vsquam q̃ cœlestis ac vltramundani paradisi meminit. Christus Lucę.22. ad latronem, Hodie, inquit, mecum eris in paradiso. Spiritus huius cum spiritu seu anima Christi futurus erat in gaudio, loco haud dubie ingentium diliciarum, sed quas terrestris paradisus spiritui, vt supra est dictum, non exhibet. Paulus item in secũda ad Corinthios.12. in tertium se cœlum raptum innuens, & in paradisum raptum se tradit: licet vero dubitet in corpore ne an extra corpus raptus fuerit, tamen non dubitat Ambrosius Apostolum exponens, in cœlestem eum paradisum esse raptum, nempe illũ de quo Christus latroni sit loquutus, & vbi Hierusalem, mater nostra, existat. In eum locum si sint rapti Enoch & Helias, non refragatur Ambrosius. At in terrestrem aliquem locum translatos, etiam Augustinus abnuit. In Genesi quidem & epistola ad Hebręos Enoch raptus traditur, neq; vlla fit loci mentio vllius: nec aliud in Regũ historia de Helia legimus. Iesus quidem Naue in paradisum raptum asserit, sed cœlestem illum intelligi debere, satis illa conuincunt, quæ secundo capite quarti libri Regum de Helia in cœlum rapto referuntur. Sunt plane præter iam memoratas, caussę alię quoq; quę ęquo Lectori facile suadent, vt re propius inspecta, colligere animo possit, terrestres delitias quę innocentię paratę erãt, hoc est, consitum illum paradisum primorum parentum, desijsse, Quarum pręcipua est, quod Moses Ge-

Hodie mecum eris in paradiso quid sit,

Paulus in paradisum rapt9

Enoch & Helias rapti.

ses Genesis.7.tradit terram totam & omnes mõtes sub vniuerso cœlo, aquis diluuij obrutos & mersos, ipsamq; continentem centum quinquaginta dierum spacio, durante diluuio, vastatã fuisse: quam sententiam vt indubitatam Augustinus libro de ciuitate dei.15. contra veterum quorundam deliria, montes eximentium, magna asseueratione tuetur. Si igitur illuuie tam vehementi, tamq; immensa terrarum facies occupata est, orbe in vniuersum merso, quis credat hortum illũ primis hominibus ad colẽdum datum, extitisse? Aut enim tota terra sub vndis non fuit, aut locũ paradisi vndis obruit diluuium. Pręterea Genesis tertio capite ita ad Adam dominus loquutus est: Maledicta terra propter te, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitę tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. Quo loco simpliciter, ni fallor, terram vniuersam intelligit. Indefinitę enim loquutiões (vt quorundam more loquar) plerunq; in scripturis vniuersalibus seu in genere enunciatis æquipollent: nec exemplis est opus cum id nemo nesciat. Quod si propter violatam ab inobedientibus legem splẽdor vetus terrarum interijt, primigena illa venustate ablata, certe verosimile nõ videtur, eum locum in quo patratum est crimen atq; vnde maledictio telluri irrogata est, pręterea labes & interitus reliquę hominũ propagationi immissus, suũ decorem retinuisse. Quin contra in scripturis videmus pleraq; loca flagitiorum parum honestis nominibus ceu inustis, notata esse, videlicet, ne memoria commissę impietatis aut criminis intercideret, quanquam non loci, sed hominum culpa fuisset, vt isthęc subinde cogitanti verosimilius videatur, aut exustum solibus locum illum, aut

alijs

alijs caussis desertũ factũ esse, vbi scelus tantũ pri mi homines perpetrarunt, q̃ aut habitari frequẽter, aut sua etiamnum florulentia durare. Quod si quis est, qui terrestris illius adhuc amœnitatis vllum vsum reliquum indicare queat propter quẽ adhuc durare credi debeat, equidem lubens mutauero sententiam. Etiam si fatear hoc me non videre, sed certus sim spiritus bonorum hominum qui hac luce defunguntur nulla amœnitate corporali capi posse. Corpora autem resurrectionis itidem spiritualia, nec terrestris sed cœlestis conditionis, Christo & Paulo testibus, futura esse, & si quę iam sint in gloria terrestri amœnitate non capi. Ad quid igitur, oro, terrestris amplius aut queritur paradisus aut intelligitur? Finge autem vt sit, sicut esse contenditur, primum nobis mortalibus via ad illum pręclusa est, dein immortales facti ante diem resurrectionis frui eo non possumus, vt ante est dictum. Vbi vero aduenerit dies ille qui animas corporibus & corpora animabꝰ reddet, nihil terrestre sequemur, sed erimꝰ vt angeli dei & victores per Christum, de ligno illo vitæ cuius Apocalypseos secũdo Ioãnes meminit, ædemus, & spiritalis ille cibus non corporalis erit. Non sum autem nescius, præclarum authorem Lactantiũ Firmianum paradisi delitias in hoc asseruari tradidisse, vt iudicio in terris facto, Deus iustos viros & cultores suos in eundẽ locum morte sublata reuocet: sic enim scripsit libro diuinarum institutionũ secundo. Sed meminisse oportet, illorũ errori inuolutũ fuisse, qui putarunt credentes post aduẽtũ Christi in terris mille continuis annis suauiter acturos, antequam postrema satanæ ex catenis dimissi rabies mundum quateret, ac demũ regnũ illud cœleste inciperet.

De qua

De qua re complufcula, de Millenariorum hære-fi(ita enim à mille annis hi vocati funt)prolata libro vltimo confcripfit, ad quem lectorem remittimus, vt nihil agant, qui Lactantiũ tueri pergũt Porro fi vlla de terreno regno inftaurãdo fcripturarum argumenta fuppeterent, longe fimilius vero effet, terram vniuerfam priftina dignitate & amœnitate donatũ iri à domino, vt hac quoque à parte auferretur maledictionis calamitas, quàm quod tractus ille duobus hominibus per initia attributus, tantam electorum frequentiam manere videri debeat. Et effent loci fcripturæ ad hoc ipfum accommodi, vt ille Petri de nouis cœlis, & terra noua. 2. Pet. vltimo, nifi conftaret Milliariorum vanitatem iam olim, nec ftrepitũ partium, nec inuidia hominum, fed aptiffimis fcripturarũ telis confoffam, vt plura de ea referre opus nõ habeam. Et de paradifo quidem hactenus.

ALBANIA, HIBERIA, COLCHIS, BOSPHORVS.

SVpra dictũ eft à nobis, Sarmaticas gẽtes intra Mæotin & Rha fluuium diffufas ab Auftro Caucafijs iugis finiri, citra autem in Cafpium, & Pontum inclinantes, hinc Albanos, illinc Colchos, inter vtranq; autem gentem Hiberos iacere, à quibus inter fe perpetuo montium tractu difcretis, fua nomina etiam terris impofita funt: & Albania inde, & Hiberia, & Colchis dicta eft. Præcludit illas atq; excipit à meridie Armenia, maior cognominata & Mofchicis immiffa montibus, de qua mox dicemus. Oriẽtale latus quod Albaniæ eft, finus ille Borealis Oceani, quẽ Hircanum & Cafpium adpellari diximus, terminat, Occidentale, qua parte Colchis iacet,

Albania

Hiberia pontus alluit Euxinus. Media ipsa Hiberia Caucasijs et Moschicis montib9, quę Tauri pars sunt velut septis quibusdam includitur. Terrarum illic angustia siue Isthmus, qui duos illos sinus intercipit, non amplior. CL. M. passuum est, tam arcte rursum Asia, duorum occursu marium premitur. Perfodere eam Seleuçum Nicanorem cogitasse, Plinius ex Nepotis authoritate prodidit. Nec defuere veterum quidam qui occultis meatibus in Pontum influere Caspium putarũt. Cõstat enim, teste etiam Plinio, Euxinum mare per

Bosphor9 Thracium Bosphorum fere meridiem versus fluere, vndarum videlicet vi ac multitudine sese in Propontida exonerante, quod ipsum ex amnium Mæotin & Euxinum ingredientium cum numero tum etiam memorata scriptoribus magnitudine accidere verosimile est. Nam quę de Caspio ab illis sunt prodita, Strabo libro. XI. vt indigna fide respuit. Plinius autem cap. 13. libro quarto, illa de caussa à quibusdam creditum tradit Pontum caput et fontem reliqui maris esse quod terris interiacet, quoniam æstus inde semper in Propontidem, nunquam reciprocantibus vndis influant

Albaniæ descriptio — Ipsa ALBANIA superfusa montibus Caucasijs adusque Cyrum amnem vbi Armeniæ & Hiberię confinium est, descendit, clarisq; amnib9 è Caucaso venientibus perfunditur. Primæ glorię Cambyses est, quem magnis aliquot fluminibus, inter quos Hiberus est, receptis, sed & nauium patientem Cyrus excipit: à quo Cambysena regio dicta. Secundum Cambysen maxime clari Cassius & Albanus memorantur Plinio. Terra non aëris solum salubris & sereni, sed eximię etiam fertilitatis est. Multis in locis semel sata bis terue fructum reddunt, nouellę vites in bimatu

Cãbyses fluuius — Hiberus fluuius — Cãbysena regio. — Cassius fluuius — Albanus fluuius

feraces

feraces cernuntur, adultæ ferè tantum reddũt, vt pars maxima in palmitibus relinquatur, sicut lib. XI. scribit Strabo. Paralleli latitudinis, iidem Albaniæ, Hiberiæ, & Colchidi sunt, qui Pannonijs Datiæ, Mœsiæ, vt indigne eius terræ fertilitatem Æneas videatur admiratus, velut remotioris à sole & temperie, cum nec Pannonijs nec Datijs Mœsijs prædicata desijt fertilitas. Et satis constet suum quibusq; locis Genium esse, tractumq; Albanorum non in ortum solum, verumetiam ad Oceanum deuexa planicie conuersum, præterea & à tergo altissimis montibus septum & multis magnisq; amnibus irriguum, breuiterq; tali situ esse qualis fertilium locorũ assolet. Oppida eius regionis plura, sed ex veteribus memoratũ, Chabala. HIBERIA quo angustior est, hoc frequentius habitatur, sed minus tamen memorabili rerum prouentu. Vrbiũ eius, celeberrima Harmastis, Plinio, quæ et Harmosice dicitur Straboni. Difficiles autẽ sunt aditu Hiberi, propter mõtium quas diximus angustias, & itinera alicubi etiam manu excisa. Quanquam in totum vix alijs in locis difficilior est trãsitu Caucasus, quàm vbi Hiberos et Albanos à Scythis Sauromatis disterminat. Pilæ illic sunt seu portæ Sarmaticæ & Albaniæ Ptolemæo, Plinio Caucasiæ dictę, & inter ingentia naturæ opera relatæ, montibus repente interruptis, adeoq; ad transitum permittendum inuitis, vt qua iter est, fores etiam ferratis trabibꝰ obdantur, & orbis terrarũ eo loco portis (mirũ dictu) discludatur. Haud longe & Armenicæ pilæ sunt, nihil æquiores transeuntibus, vt magnæ Pompeio gloriæ fuerit ingredi cum exercitu ad Hiberos áuso, tametsi post deuictum Tigranen, nihil illi imperium videbatur propter famam vi-

Æneas Syluius.

Chabala oppidum

Hiberiæ descriptio

Harmastis oppidum.

Portæ Caucasię.

ctoriarum, quę fortibus etiam & inaccessis terrori esse consueuit. COLCHIS extima est occasum versus, & nobis proxima, regio non historia modo celebrata, sed & fabula, Medeæ scilicet & Iasonis, & aurei illius velleris fama, quę vnde locum habuerit, & vnde Poetis nugandi occasio data sit, abunde explicuit libro. XI. Strabo. Constat hodieq́; eum tractum auri & metallorum esse diuitem, sed gentium haud dubie mutatione facta. Veteres enim Colchos origine Ægyptios fuisse, atq; his demum locis consedisse, quum Sesostres potens Ægyptiorum rex, post Europam inuasam & tentatam Scythiam, partem exercitꝰ apud Phasim fluuium, dubium an data opera, an itinerum & militiæ pertesam, reliquisset. Vnde & illud Valerij Flacci lib. Argonauticon quinto vbi Iasonem inducit Templi picturam considerantem,

Colchidis descriptio

Sesostres Ægyptiorum rex.

> Cunabula gentis
> Colchidos hic, ortusq́; tuens, vt prima Sesostris
> Intulerit rex bella Gethis, vt clade suorum
> Territus, hos Thebas, patriūq; reducat ad amnē
> Phasidos hos imponat agris, Colchósq; vocari
> Imperet &c. Et mox paulo:
> Et iam Sarmaticis permutant carbasa braccis.

Quod ideo dictum videtur, quia Colchi, sicut libro. 2. tradit Herodotus, linificio haud absimili Ægyptiaco celebrantur, vt intelligamus linum Sarmatis pro pellibus è quibus Braccæ & Rhenones fierēt in mercatu aut negotiatione permutare consueuisse, sed & è lino Carbasa esse notum est. Herodotus Sardonicum Græcis dictum fuisse, Colchicum illud linum testatur, nec magis inter indicia veteris originis refert linificium Colchorum, ceu ab Ægyptijs inductum, quàm circunci

Colchicū linum.

cuncisionem, qua & ipsa vsos sua ætate Colchos fuisse tradit, peruetere eum morem Ægyptijs fuisse affirmans, etiam si authorē vt ignarus propheticæ scripturæ non indicat. Amnium eius tractus maximus et clarissimus est, Colchorum qui rura secat ditissima Phasis, vt inquit Lucanus. Plinius iuxta etiam vrbē hoc nomine fuisse, ait. Strabo centum & viginti pontibus iungi fluuium antequam in Pontum veniat author est. Nec mirū id esto cogitantibus primum quàm vagus, dein quantum fluuiorum hinc & inde recipiat, quorum præcipui & per se etiam nauigabiles, Glaucus, Hippus, & Cyaneus memorantur. Ptolemæus Hippum & Cyaneum seorsim Pontū ingredientes facit. Vndosum esse & vehementem satis Flaccus indicat, quum ait:

Phasis fluuius & vrbs.

Glaucus fluuius

Hippus fluuius

Cyaneus fluuius

Magnus vbi aduersum spumāti Phasis in æquor
Ore ruit &c.

Ex oppidis inter mediterranea, Surium, maxime clarum est: è maritimis autem Dioscurias Emporium adeo celebre quondā, vt Plinius tradat Romanos. CXXX. interpretibus negocia Dioscuriade gessisse, ob gentium quæ illò confluxissent linguas tam dissonas. Vt ea re inter memoranda posuerit idem author, quod Mithridates potentissimus Ponti quondam princeps, & à Romanis trium clarissimorum ducum successione quadragesimo demum anno superatus, viginti duabus linguis totidem gentibus quibus imperauit, quosq; inter, Colchi fuere, loquutus, neq; ab vllo suorum vnquam per interpretem appellatus, traditur. Supra Dioscuriadem in Bosphorum, qui Cimmerius dicitur, terræ sese fastigiant, & Palude atque Euxino ita coguntur in arctum, vt latitudo alicubi haud amplior duorum

Surium oppidum

Dioscuriū Emporiū.

Mithridates rex Ponti.

iugerum existat. At qua Chersoneso ab Europæ littoribus venienti sese opponit, paulo est latior, & penè insulæ forma patescit, claris quondã oppidis, & quorum maxime vetustum Cimmeriũ memoratur, habitata. Fauces Bosphori. X X. stadiorum latitudinem habent. Cimmerium autem à Cimmerio oppido dictum, ipse etiam Strabo innuit. Gens in eo tractu vetustissima Heniochorum multis olim nominibus diducta, nã & Cercetæ & Athei atque Sidones, celeberrimi autem & qui late aliquando circum imperitarunt Cimmerij. Memorabile autem in hoc tractu tã remoto, clarissimarum vrbium Græciæ, Colonias stetisse, nec in Asiatico solum sed & Europeo littore, id quod maris beneficio tribuitur, etiam si Romanos armis, illo vsq; & amplius Pompeio, & ante eum Lucullo duce, penetrasse cõstat. Adeo ignara sui mortalitas est, vt immensum etiam ambiat, & quod ille de Alexandro dixit:

Bosphorus Cimmerius.
Cimmeriũ oppidum.
Cimmerij populi.

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.

Hoc ipsum profecto in totũ queas de cupiditate dicere. Perinde enĩ atq; in hydrope sitim auget quicquid bibitur: ita in ambitione nulla est satietas, sed hoc magis crescit amor habendi quo plus occuparis. Antea Macedones ad fontes vsque Tanais penetrarunt. Neq; Ægypti reges sane, neq; Persæ, Scythia abstinuerunt. Romani autem vt æmuli Macedonum paria sunt ausi. At vero præter nomen & memoriam nil habet hodie inanis gloria, quod horum impensis ferat acceptum. Diuersa nunc rerum facies est, conuersa sunt imperia. Macedones & Romani olim Sarmatis & inter eos Turcis metuendi imminebant, nunc Turca Macedonibus non imminet solum, sed imperat. Partem autem si non maximam, certo tamen

optimam

optimam et cultiſſimam terrarum tenet, quę Romano quondam imperio paruere. Vnum hoc ſolatio eſſe debet, quod eſſe audio plurimas harum gentium, quæ Chriſtum vt ſeruatorem agnoſcũt & colunt. Hamaxouitas enim, ſeu (vt vulgus vocat) Moſchouitas propemodum intimos Sarmatarum, Chriſtianos eſſe conſtat, nec dubitatur de Hiberis quos Georgianos vulgo dici Æneas ꝓdidit. Notantur autem à quibuſdam ob cerimonias, ſed tales ex parte, vt illis vel apoſtoli vſi videantur: & occiduæ, id eſt, Latinę eccleſię vti poſſint. Non enim cerimonijs, ſed ſcripturis eccleſia nititur. Illas mutare aut cauſſa poteſt, aut conſenſus, has ne angelus quidem è cœlo veniẽs, mutauerit.

Hamaxouitæ q & Moſchouitæ.

Hiberos eſſe Georgianos.

ARMENIA MAIOR.

RECeptiſſimi ſcriptores duas Armenias faciunt, maiorem ſcilicet & minorem. Maior ab intimis faucibus duorum ſinuũ, Euxini & Caſpij Auſtrum verſus progreſſa, habet à Septentrione ante à me dictos Moſchicos montes, & Cyrum amnem ex Hiberia venientem: ab Ortu Caſpio & montibus Caſpijs è Media venientibus excipitur: latus occiduũ claudit Euphrates, ab eo maxime loco, quo Pontum ingreſſurus à Tauro in meridiem repellitur. Plinius Pariedros eos montes, Ptolemæus Moſchicos vocat. Inde enim recta ad Auſtrum & Amanum montem progreſſus amnis, limitem ſe Armeniarum conſtituit. Ab illo flexu in Boream et Hiberos quod Armeniæ reliquum eſt Pariedrus à Cappadociæ & Ponti populis ſummouet. Niphates mons, celſus et niuoſus, meridianam eius oram ab Aſſyrijs & Meſopotamia diſterminat. Regio intus fere montibus et collibus exaſperatur, &

Armenia maior.

Niphates mons.

tur, & innumeris conuallibus ceu lacinijs quibusdam diuiditur: quarum quidem eximia est fertilitas, nisi quod vitem loca quædam respuunt. Strabo libro. XI. tradit Tigranem illum, quē in bello Mithridatico Pompeius domuit, captiuum aliquando apud Persas, septuaginta conuallibus in precium de regno suo datis, sese redemisse. Harū pascuis equos tradunt tam prestantes gigni, vt cum Parthicis Medicisq; & Albanis nobilitate certent. Sed & reliquo pecore propter agri bonitatem abundat. Mōtium præter limitaneos quos diximus, præcipui sunt Antitaurus mediam eam transuerso incessu permeans donec reflexus ad Boream Sophenen celeberrimam Armenię partem includat: & quoniam Tauri iugis hinc et inde venientibus sublimis ipse, obuertitur, inde nomen est sortitus. Est & Abus celebris Periardes à Ptolemæo vocatus, & Gordyus, seu quod idē est Gorduus, Straboni etiam Gordyæus dictus in quo arcam Noe à diluuio consedisse, multi ex nostris Berosum quendam sequuti asserunt, et nomen Ararath, quod Genes. VIII. legitur, Armeniæ tribuūt. D. Hieronymus vndecimo commētariorum in Esaiam, vbi de fuga filiorum Sennacherib propheta meminit, Ararat regionē in Armenia campestrem, per quam Araxes fluit, incredibilis vbertatis, & ad radices montis Tauri iacentem facit, quam haud dubie Strabo Araxeam planiciem seu cāpum ab amne cognominat. Sed & arcam illis ipsis Tauri altissimis iugis post diluuium hæsisse idem author tradit. Plinius autem (vt & hoc obiter moneam) Gordyæos montes alio itidem loco haud procul Caucasi portis libro sexto censuit. Inter amnes Euphrates maxime clarus, post quem Tigris, inde Araxes: alij &

Tigranes Armeniorum rex.

Antitaurus mons.

Sophenę Armeniæ pars.

Abus qui et Gordyus hoc est Ararath in quo Arcam Noe post diluuium consedisse aiūt

Ararat regio quę et Araxęa.

Arca Noe

Euphrates fluuius

Araxes fluuius

Cyrum

Cyrum quanquam terminalem Armeniæ annumerant. Longissime à fontibus abit Euphrates. Tigris velocitate, vt supra est dictum, eminet. Araxem commendat fertilitas(sed hæc laus ei cũ alijs communis est.)Cyrus magnitudine prædicatur. Mons Abus, sex millium passuum interuallo, Euphratem & Araxem, hunc in ortum illum in occasum abeuntes fundit: nec longior illius cursus in Pontum futurus erat, quàm huius in Caspium, ni Tauri immanitas nostrum ei mare abnegasset, effecissetq;, vt qui proximo littore erat quieturus, longissimo itinere rubro, & Armeniæ suæ quantũuis spatiosæ prope incognito mari, fessus incumbat. Nec sum nescius & Phasin Armeniæ annumerari Straboni, quem constat tamen Colchidis esse, sed fit sępe vicinitate parum distãtium locorum, maxime autem fontium vnde amnes defluunt, vt alijs atq; alijs annumerentur. Est & lacubus insignis Armenia, quorũ præcipuus Matianus, post Męotin maximus Straboni creditus. Deinde Arsinus, in quem Tigris labitur, à Plinio (nisi is aliũs est) Arethusa dictus. Mores incolarum ijdem quondam qui Medorũ, quibus ab ortu coniunguntur. Ad Armenium autem quendam Thessalum, qui illis in locis cũ Iasone militarit, originem nominis referri video, etiam Straboni. Nec enim in totum fabulosum est quod de Iasone & socijs antiquitas tradidit. Translatitius ille veteribus vatibus mos fuit, remotas historias tectorijs quibusdam ac velut ornamentis de fabula petitis inuoluere, ne nõ interim oblectarent, quũ prodesse pergerẽt. Vrbiũ Armenię duntaxat vetustarum, quarum recepti scriptores meminerint, præcipuæ sunt iuxta Tigrim, Tigranocerta ædito & munito loco,

Tigris fluuius

Abi montis situs.

Matianus lacus.

Arsinus lacus.

Iasonis fabula

Tigranocerta vrbs

Artaxata vrbs.

iuxta Araxem autem Artaxata, ab Hanibale quū ab Antiocho in has terras discessisset cōdita. Sūt & Arsamosata Plinio & Carcathiocerta. Quæ quidem nomina fere plurali neutro proferuntur, quemadmodū in Medis Ecbatana, in Syria Gyscala (vt exempli gratia dicam) in Perside Susa, in Bactris Bactra, ī Armenia minori Cumana, Isaura in Cilicia, Mazaca in Cappadocia, in Galacia Gangra, Paphlagonia Ptera. Nec id rarū Lectoribus, in locis presertim eius Asiæ quę inter Euxinum & Cilicum mare protenditur. Est & Nicopolis extructa à Pompeio inter Euphratis & Araxis initia, cum contra Mithridatem Lucullo successisset. Memoratur & Albanopolis Sophronio, Barptolomæi apostoli tumulo clara. Iā olim Armenij Christianę religioni deuotissimi fuere, vt libro nono Eccles. historiæ testatur Eusebius: feruntur hodieq; hęrere à Christo, sed hoc ipsi odiosi quibusdam quod in sacra Cœna aquam Calici non miscent, ideoq; & hæreseos insimulant.

Nicopolis.

S. Barptolomęus Albanopoli sepultus.

ARMENIA MINOR.

Armeniæ minoris descriptio

AB Euphrate occasum versus minor Armenia panditur, ea parte Cappadocię cōfinio terminata, quam & à Septentrione Pontice gentes coercent, à meridie autē finit Cilicia et mons Amanus. Regio ipsa non infrequēs est, & Asiaticis iam opibus atq; commercijs splēdescit. Pariedrus & Scordiscus ferme occiduum eius latus stringunt, & Tauri iugum à Cilicia abeuntis, superiora eius brumali occasu terminat. Patentissima vbi Cilicię et Comagenę imminet vbi Ponto approximat, angustior. Insuper & septētrionibus se subducit, & paulo est Australior q̄ maior Armenia. Oppida eius, Nicopolis, Leōtopolis, Theodosia, Sebastia, Comana, Chryse.

Nicopo-

Nicopoleos conditor Pompeius fuit, clariſſimis quondam illis in locis contra Mithridatem & Tigranem victorijs potitus, vnde & vrbi nomẽ datum. Porrò eadem ne ſit quam in maiori Armenia indicauimus, an diuerſa haud ſatis liquet, q̃q̃ coniectura ducor, tantum in re militari virũ, non vno in loco teſtari de ſuis victorijs voluiſſe, Alexandri fortaſſe imitatione, quem in Perſis, Carmanis, Sogdianis, Arijs, Paropamiſadis, extimis videlicet terrarũ à ſe ſubactarum, vt ſic dicã, marginibus oppida frequentia de ſuo nomine appellata extruxiſſe conſtat. Cęterum Sebaſtiæ epiſcopus fuit, Melitius ille, vir cum doctrina tum pietate clarus, qui Cõſtãtino imperante euocatus, Antiochiæ præſul cõſtitutus eſt, nec multò poſt, vt libro nono tradit Euſebius, ab Arrianis exilio vexatus, ob doctrinę puritatem varia fortuna eſt iactatus. Strabo amnẽ Melam minori Armeniæ tribuit, in Cappadociæ monte Argęo haud procul Mazacis ortum, & in paludes fuſum, è q̃bus eluctatus, mediamq́ ingreſſus Armeniam, iuxta oppidum Melitene à Semiramide conditum, Euphrati ſeſe miſceat. Iuxta eum Melitenus ager exime fertilis, & proxime Ciliciã Cataonis in quo Claudiopolis antea Iſaura dicta, pręterea Moposocrene, & Comana. Non prętereundũ autẽ, in huius Armenię finitione Strabonem & Plinium longè variare à Ptolemęo. Illi enim & Cataoniã & Melitenen & in totum quicquid ſupra Melã auſtrum verſus ad Comagenem pertingit, cum Tracheæ Ciliciæ parte, Cappadociæ tribuunt, quemadmodũ & Martianus & Solinus. Cõtra, Ptolemęus his eã finibus includit, quos ſupra indicauimus, quanq̃ & Sebaſtiam in Cappadocia numerat, ſed fieri poteſt, vt cum plures ferantur,

Nicopolis

Melitius epiſcopus Sebaſtiæ

Mela flu.

Melitene oppidum

haud distātibus locis Sebastiæ, hęc ab illa Cappadocica diuersa fuerit. Quod obiter admonendum duxi, ne illi cum Ptolemæo collati Lectorē perplexam redderent. Lubens autem hunc sum sequutus, quoniā descriptionem eius etiam tabulis expressam viderem, quibus vel solis memorię legētium succurritur. Nulla autem diuersitas est, Armeniæ Cataoniam & Melitenen & reliquas id genus pręfecturas, an Cappadocię annumeres. Eadem enim est agri Transpadani situs ratio, seu Italię illum seu Galliæ tribuimus. Sed pręstat tamē admoneri de his Geographię candidatos, quibus hic labor noster desudabat. Enimuero & Strabo sæpe mutatos Cappadocię fines author est, quē Plinius nisi fallor, non hoc tantū loco est imitatus, etiamsi nusquam eius, quod sciā, in Indice authorum quos est sequutus, meminit, cum Pomponius tamen citet, proximum ætati suæ authorem, & quē haud dubie Strabo antecesserit. Istud obiter monendum ab Euphrate & iā dicta Armenia initium eius peninsulæ fieri, quæ minor Asia nominatur, inter Euxinum & Ciliciū protensa. Vtrinque autem intimo recessu sinuum, ab Issico & Amani portis, advsque Trapezuntem quæ in ora Ponti est, latitudinem circiter ducentorum millium passuum esse per continentem ex Plinij traditione deprehenditur. Iustinus libro quadragesimo secundo, ab ijs locis ad Caspium, vndecies centenis millibus passuum Armeniam patere tradit.

CHERSONNESVS.

PRoinde & Chersonnesus dicta scriptoribus, peninsula illa ingens inter Euxinum, vt dixi, & Ciliciū Pamphiliūque mare ꝑtensa, & ab occasu, Bosphoro, Propontide, Hellespōto,

lespont o, Ægeo, Creticoque mari excepta, clarissimarũ & ipsa gentiũ & quarũ magna laus nō modo in veteri illo & ethnico disciplinarum artiũque genere, verumetiã in Christi religione præcipua gloria fuit, Partes eius peninsulæ sunt, Pontus, Cappadocia, Lycaonia, Paphlagonia, Galatia, Pisidia, Cilicia, Pāphilia, Lycia, Caria, Ionia, Æolis Lydia quæ & Mœonia, Phrygia, Bithynia. Qui subtilius diuisere, Phrygias à Mysorũ tractu seiungunt, & Lycaonũ qui supra Cariam Lycijs finitimi sunt seorsim etiam meminere. Nos vt in transcursu, summatim singulas complectemur. Fateor autē me hucusque tantis itineribus confectis, & absolutis penè immensi orbis partibus, sępe quidem haud parum indoluisse, quod viderē non vrbes modo, sed gentes etiam & regna, ab impijs tyrannis desidia quadam maiorum nostrorum amissa teneri, in quibus magnæ fidei nostræ Ecclesiæ, aut in totũ aut magna parte interijssent. Nunc vero cũ in hanc Asiæ partem ingrediendũ mihi est, non diuitem modo & fertilem singulari quadam cœli clementia, sed & celeberrimarum ecclesiarum alumnam quondam, & quæ florem illum Græcæ linguæ quæ totum nobis nouum Testamentum consignauit, præterea viros doctissimos, pientissimos, vigilantissimos ædidit, & summam quandam doctrinarũ studiorumque ad pietatem attinentium rationem complexa fuit non possum nō vehementer dolere, tantum dignitatis & pietatis ab hac itidem parte longè maxima clade nostra de orbe Christiano detractum. Quis enim vir bonus & amans pietatis vel à lachrymis abstineat, cogitãdo quantũ damni Reipublicæ Christianæ in illis cultissimis regionibus Orientis propemodum sola maiorũ ignauia datum

Chersonesi partes

datũ ſit? Et vt demus fuiſſe, qui proximis ſeculis haud admodum aut vitæ moderatione, aut doctrinæ ſynceritate Chriſtianę diſciplinæ reſponderint, & offecerit interim Grecanica aut leuitas aut incõſtantia, tamen remedia adhiberi vitijs, et doctrina, ſi qua parte corruptior facta fuiſſet, emẽdari ſenſim bonorũ conſenſu & authoritate, & à diuerticulo errorũ in ſemitã reduci ſanæ doctrinę potuiſſet. Video enim hiſce fermè cauſſis factum vt noſtrorũ ab illis animi defecerint. Acceſſit q̃dem quod Greci, Conſtantinopolitanæ ſedis fauore, Romanę vrbis Monarchiã ferre noluerũt, nimirũ memores quantum & alijs apoſtolicis ſedibus ſuis, olim & dignitatis & authoritatis coram omni Eccleſia fuiſſet, & quod regni cuiuſdã ſpeciem adumbrabat ſummi iuris vendicatio tã ambitioſa. Vtcũq; autẽ his de rebus æque & inique controuerſum eſt, conſtat hinc velut è ſcintillis incendium iſtud tantarũ diſſenſionum exortum fuiſſe, quod Chriſtianiſſimã illam, & tot ſæculorum cura, ſtudio, opera retentã cõmunionẽ Eccleſiarum Orientis & Occidentis penitus diſtraxit et abſumpſit. Suffudiſſe quidẽ calidam (vt aiunt) auaritia traditur, ſæuum & peſtilens malũ quo exorto, ceu Platina ſcribit, nunq̃ conſiſtere pietas eo loco potuit, quo ante cõſtiterat. Profecto digna fuiſſet publica defenſione Aſia, quæ tot nobis Martyrum, tot Confeſſorum Chriſti, tot fidelium, id eſt, ſanctorum hominũ myriades peperit, & quam principes apoſtoli, Petrus, Paulus & Ioannes, & (ſi Sophronio credimus) etiã Andreas, innumeris eccleſijs fundatis erudierũt, idq; mox à Chriſto in cœlos recepto, & anteq̃ illa in Europa eccleſia celebris eſſet. Vt tranſmittamus interim, Barnabam, Timotheũ, Epaphram, Tichicum

Origo diſſenſionis, inter Oriẽtalẽ & Occidentalẽ eccleſiam.

chicum, Apollen, Archippum, aliosq; nihil minus apostolicos viros, vel ipsius Pauli præconio celebres & quorũ ministerium cum suo conferre adæquareq; non dubitauit. Quorum quidẽ omniũ indefessæ diligentiæ Asia ceu vinea quædam fuit, quã ab inueterata paganismi superstitione repurgatã, recenti vitę salutisq; doctrina excolerẽt. Tametsi vero non sum nescius, parum probari vel ipsi Paulo æmulationem, & haud satis dignã Christiano, sed & carnalem rem esse, affectatam nominũ vel apostolicorum iactationem (cũ ministri fuerint apostoli, nec potestatem habuerint vllam incrementi, sed ministerij tantũ: & vere apostolicã ecclesiam esse constat, non eam quę audiuit Apostolum, aut fundatorem eum habuit, sed quæ doctrinã apostolicam tuetur, & moribus apostolicis viuit) tamen nõ indignum, vt arbitror, nec alienum à prisconsilijs fuisset, quando semel ad gloriationem apostolatus aut Petri aut Pauli, contendendo deuentum fuit, memoria repetere tot præclaras Asiæ matrices, tot populos veteres, tot gẽtes, prærogatiua quadã Apostolicæ doctrinæ eximias, & recordari Christianam eas fidem edoctas fuisse anteq̃ ecclesiæ Romanæ vel nomen extiterit. Ætate enim haud dubie Romã vincit Asia, tot modis de primis illis & recentibus Euangelij fontibus pota, & tanto maiori credentium numero. Neq; horum solũ, sed etiã Doctorum fide & sanctitate celebriore. Habuit enim & Ioannẽ euangelistã, qui supra pectus domini recubuit, & radiantissimo suo Euãgelio reliquis Apostolis, rerum à Christo gestarũ testibus, ceu colophonem quendã adiecit: vt illud interim trãsmittamus, quod de Gręco sermone omnem noui testamenti scripturam hausimus, quod

Ioãnes Euãgelista Asiaticę ecclesię doctor

Gręcorũ

Græcorum interpretũ authoritatẽ Latini scriptores sunt sequuti, & de eorum cultissimis vinetis, ceu racematione facta, quicquid aut dignum memoratu aut vtile cognitu visum fuisset, in sua, magno fœnore doctrinæ transtulerunt. Sed auget dolorem casus rerũ tam recens, & quod audire cogimur nuper amissas non Asiæ solum ecclesias, sed & Europæ. A tempore enim quo res Saracenorũ inualuerunt, hoc est ab Heraclij imperio, afflictę quidem & armis occupatę Africanę, Ægyptiæ, & Syriacę ecclesię fuerunt, sed principum tamen virtute & industria sæpe de hostium manibus vendicatę, & vtcũq; restitutæ sunt, q̃q̃ subinde aduersis casibus obruentibus, hostis nõ iniuria solum verumetiam victoria grauis esset.

Saraceni

Mox Turcarũ vires tenuibus initijs, vt fit plerunq; per Asiam sese sparserunt, annis retro plus minus septingentis, paululum ante Caroli magni imperium, à quo deterius habere Africę & Asiæ res cœperunt, malumq; haud satis præuisum serpsit, vt supra quoq; admonuimus: sed non ita magna tum iactura fuit religionis, quin per Asiã frequentissimæ ecclesiæ durarent, licet subinde magis ac magis premerentur. Cuius rei fateor, Græcorum inter se dissidia, dum partibus studerent reguli quidam, & Turcica auxilia implorarent, atque in gremio hostem alerẽt, magna caussa fuere. Sed durauit tamen communio & patuit Asia multis annis Imperatoribus nostris, quibus cum Orientis principibus etiam dum familiaritatis & amicitiæ plurimum erat, nec alio magis quàm religionis nomine, non Francis solum, sed & Germanis, nempe Ottonibus, Chũradis, Fridericis, & Henricis. Asiam enim Chunradus secundus cum exercitu ingressus, ad Ciliciam

Turcæ

ciam vſq; peruenit, magna Aſiaticarum eccleſiarum ſpe, tametſi paruo ſucceſſu, propter variantem Byzantini Imperatoris fidē, rebus noſtris tum fuiſſet conſultum. Quod ipſum & tertio illi Friderico accidiſſe ſupra in Syriæ mentione docuimus. Quę vero cauſſa potiſſimum obſtiterit, quo minus noſtra manſerit Aſia, non attinet memorare, longum enim foret, & præter inſtitutū. Illud ſatis conſtat, à proximis tribus ſæculis, res Orientis ita Turcarum creſcente imperio labefactatas, vt hoc maxime tempore maiorem eccleſiarum partem amiſerimus. Habebantur Græci inter ſchiſmaticos, & hęreſum inſimulabantur, & hoc nomine odioſi fiebant principibus & vulgo videlicet quod contra vſum Roma. eccleſię in pane fermentato conſecrarent, quod Purgatorium negarēt, quod Pontificem Romanum vt verum Chriſti vicarium & legitimum Petri ſucceſſorem non agnoſcerent. In hiſce enim dogmatibus Gręcos à Romanis variaſſe, Platina in libro de Pontificum vitis indicat. Augebat miſeriam temporū, & publicam pacem interturbabat, fatalis quædam & inteſtina Pontificum vrbis Romæ cum Germaniæ regibus diſcordia, quę in immenſum aucta, Gallos interdum atq; etiā Anglos inuoluebat. Ac neſcio an quicquam fidum ſatis & pacatum clariſſimis illis populis fuerit, à Friderico primo vſq; ad tertium, Guelforū & Gybelinorū efferatiſſima factione per Italiam ſupra q̄ capi fide poſſit, ſęuiēte, cuius ne hodie quidem reliquiæ in totum extinctæ iacent. Noſtri querebantur imperij dignitatem Papę ſtudijs afflictam in Italia labaſcere, & quę huius eſſent, illius pręſumptione vendicari. Contra, pontifices Petri apoſtoli patrimonium tenere mordicus, & res eccleſię ab

Gręci in qbus à Ro ma. eccle ſia diſſentiant.

Guelfi & Gybelini.

Cōſtantino

Constantino donatas, preterea ius regnorum & imperij conferendi, tueri omni conatu pergebāt. Ea re factum, vt lente festinantibus auxilijs nostris, Turca sensim Asiā occuparit, dein & in Europam mouerit exercitū, & nostro primū sæculo caput Orientis Cōstantinopolim, suæ ditionis fecerit. Etenim auxilia Fridericum tertiū Maximiliani patrem, nuper Bizantio summisisse constat, si forte retineri & defendi à Turcarum incursione posset. Nauarant eximiā operam & Veneti & Galli, sed distracta principum voluntate, nemo vnus tanto hosti sufficiebat, vt Europæ hoc modo vel cultissimam partē intra spacium centū viginti annorum amiserimus, & in ea Apostolicas ecclesias, Philippensem, Thessalonicensem, Corinthiacam, Athenienſem, Nicopolitanā Epiri. Constantinopolim enim inter has non numeramus, quod neminē Apostolū audierit, licet inter precipuas sedes habita, nō solū ob vrbis gloriam, quæ Secunda Roma dicebātur, dignitatēq; imperij Orientis per initia florentissimi, sed etiā ob famam religionis, & quod inter Græcorū Asiæ & Europe ecclesias, quandiu incolumis stetit primatū tenuit: & Apostolicis ecclesijs primis, Romanæ, Alexādrinæ, Hierosolymitanę, & Antiochenę annumerata est. Restat iam sola, et omnium Europę Ecclesiarum ceu vidua quędā superest Roma, quę quidē apostolos Doctores habuerit. Nec finis malorum est, cum quotidie nobis de sorte decedat. Nuper enim aliquot Ecclesias in Pannoniæ confinibus Turca cepit, neque porrò desistit incepto. Adeò in arctum paucorū sęculorū decursu redigimur, & tamē sunt qui putant statum ecclesię nunq̄ melius habuisse, cum equidē (nisi fallor) non videā vllum sęculū, quo habuerit

Cōstantinopolis

habuerit deterius. Ferũt tamen qui proximis diebus Cõstantinopoli venerunt, in Asia adhuc durare Ecclesias, sed pressas Tyrãnide & expositas persequutionibus. Quod si est, precor Iesum, vt quẽadmodũ primę illę in sanguine & mortibus creuere, & lucrũ auxit ipsa persequutio, ita et illę conualescant multo credentium fructu. Sed iam terrę intrandę et loca regionũ quarum meminimus, singillatim indicanda sunt.

PONTVS

Ponticã oram video eam vocari quę extra Bosphorum Thracium cõuersis ad Aquilonem littoribus, vsq; in Colchidem flectitur. Proprie tamen ab Haly amne vsq; ad Phasim & intimas fauces Euxini, Pontus est, & Ponticę gentes in totũ ab eo tractu Euxini scilicet maris vocatę, regnum quondam Mithridatis regis maximi, quẽ Populus Romanus ęgre multis demum annis superauit. Ptolemęus Pontum alicubi Cappadocicum cognominat & Palemoniacũ & proxime Galatas, Galaticum. Oppidũ in eo Palemonium fuit, Plinio, à Palemone rege Zenonis Laodicęi oratoris filio appellatum, quem ob eximiam probitatem prius quidem M. Antonius, dein Ces. Augustus dignum regno iudicarũt, Pontoq; prętecerũt, Palemoniaco cognominato authore Strabone, Hic vxorem habuit Pithodorin clarissimam fœminam, Pithodori Tralliani ciuis, qui Pompeio singulari amicitia iũctus fuit, filiam: quę Strabonis ętate, hoc est tempore Christi Domini, vidua marito in regno successit, & Trapezuntem Ponti metropolim cum alijs locis circumiacentibus magna dexteritate gubernauit. Ex oppidis Ponti maritimis insigne quondam Amysum fuit, dein iam dictum Palemoniũ,

Pontus

Palemonium oppi.

Amysum oppidum

Y Pharna-

Pharnacia
Cerasus
Trapez9

Pharnacia, Cerasus, & vasto monte obducta Trapezus, Græca vrbs, hodieq; celeberrima: et quæ imperio Trapezūtino sedem & nomen dare meruit, erepta haud ita pridem Christianis, et Turcarum imperio cum magna Asię iactura, subiecta. Fuit illis locis & Pithyus oppidum vbi Ioannes Chrysostomus, iam antea in exilium actus aliquandiu se continuit. Illud monendum Trapezus, Trapezuntis, tertia inflexione dici, vt Cerasus, vntis, Pithyis, vntis, quo nomine & in Colchide oppida minime obscura fuisse cōstat. Simili figura & in Syria Emaus, Hierichus, Amathus &c. proferuntur. Gentem Chalybum, alij Pōto, alij Paphlagōnię tribuerūt, apud quos, vt ait Flaccus, tonat afflicta semper domus ignea massa. Reliquę gentes feræ & bellicosæ habitant, quorum pars Mossynœci, Buxeri, Disheri, Macrocephali, supra quos portus Hissi in extimo cornu eius sinus qui Trapezunta claudit. Intimo autem intercessu proxima Colchidi Sebastopolis iacet, ante Cabira dicta, clara ciuitas, quam Sophronius μεγάλην, hoc est magnam cognominat, & eò vsq; Andream peruenisse, & Euangelium docuisse tradit. Situs vrbis intra amnes Phasin & Absarum interiacet. Phasis ex his quę in Colchide memorauimus, notus est. Absarum montes Pariedri fundunt Tauri pars, qua Ponticos populos ab Armenis summouet, augetur autē Lyco amne, cuius Plinius & Ptolemæus meminere. Obiter notandū duximus Syrorum nomē ad Colchos vsq; pertigisse, & differētiæ caussa Leucosyros dictos Cappadoces, & Ponti accolas, quoniam qui extra Taurum iacent Syri, ob æstū austrinum adusto & nigricante colore essent, hi autem sub axem versi magis candidi & tamen

Pithyus oppidum.

Chalybes

Cabira vrbs Andreę Apostoli prædicatione clara

Leucosyri dicti Cappadoces

Syri

Syri. Quare Sophronius (seu quis alius Apostolos, quorum scripta nulla extãt, Sophronij metaphrasi intexuit) Leucosyros ἀιθίοπας ἐσωτέρους, hoc est interiores Aethiopas iuxta Phasidis & Absari eruptiones siue ostiá sitos, appellare voluit, quoniã & ipsi essent Syri, qui ab austrina tamẽ parte Aethiopibus simillimi essent. Nescio autem an errore commissum sit, vt in Matthię vita apud eundem Sophronium propê eadem verba repetuntur, ἐν τῇ δευτέρᾳ αἰθιοπίᾳ ὅπου ἡ παρεμβολὴ ἀπσάρου καὶ ὕσσου λιμὴν &c. Nisi cui vero simile fit etiam Matthiam ad illa loca peruenisse, quod expendendum relinquimus. Non ignoro alibi quoq; Sebastopolim seu vrbem Augustam in Cappadocia locari Ptolemæo, sed longissime ab Absaro, prærerea & Sebastiam aliam de qua mox referemus. Pontici fuere duo Aquilæ celebres, quorum alter vetus instrumentum Grę ce transtulit, alter Priscillæ maritus & familiaris Pauli: cuius Lucas Actorum. 18. meminit.

Aquila scriptor interpres veteris testa.
Aquila familiaris Pauli.

CAPPADOCIA.

Reliquam Cappadociam, ab ortu Scordiscus minori Armeniæ adimit, superiora Antitaurus finit, quæ dehinc trans Melam amnem ad Euphraten, Comagenen, & Ciliciæ montana panduntur, annumerata quidẽ Cappadociæ Plinio & Straboni vt supra diximus. Ptolemæo tamen in minore Armenia relata Tauri iugo â Cilicibus digresso, Lycaonia & occidua Cappadocia dirimuntur. Occiduũ latus Paphlagonia & Galatia terminant. Terra ipsa late patescit & claris amnibus perfunditur, quorũ memoratissimus Halys, Croesi aliquãdo regnorũ ab

Cappadociæ situs.

Halys flu.

ab ortu terminus, vt testis est Herodotus. Sed et Iris fluit, & Thermodon, & quē Plinius Cappadocem vocat, vnde Cappadoces nomen habent antea generatim dicti Syri, & Leucosyri Persæ Asia potiti hanc partē in Satrapias, hoc est Prę fecturas diuiserūt. Deinde Macedones pulsis Persis, reges pro suo more instituerunt, qui cū populo Ro. post deuictum Antiochū amicitiā contraxere, & contra Mithridatem defensi sunt. Stirpe deinde regia deficiente, cū S.P.Q.R. (ceu duodecimo libro prodidit Strabo) ob eximiam fidē Cappadoces liberos esse iussissent, negauerūt se libertatem posse ferre (Tyrannis enim est, non libertas, vbi omnes imperant,) & vt regem acciperēt, orauerunt. Romani admirati quod essent qui libertatem recusarent, permiserunt vt quem regē vellent, eligerent. Itaq; lectus est Ariobarzanes, vir pacis & militię artium peritus, quo defuncto ad Archelaum habenę regni peruenerūt, sub quo in Pręturas diuisa Cappadocia est, atq; hic Archelaus est quē Tiberius dolose euocatum apud se retinuit, quo auarum & in scelera profusum animū satiaret, Cappadocia cōfestim in Prouincię formā redacta, cuius facti in Tiberio Suetonius meminit. Vrbium dignarum memoratu, maxime clarū Mazaca, postea à Claudio Tiberio Imperatore Cęsarea dicta, vt tradit Eusebius, Hieronymus alicubi ab Octauio Augusto ita dictam putat: verosimilius quod Ruffus scribit, in honorē videlicet Augusti Cęsareā vocatā. Incolæ eius Mazacini & Mazaces dicti. Iulianus, odio vrbis qd' Christiana esset, Cęsareæ vocē obliterare & reducere veteris vsum contendebat. Non omittendum vero quod Hermol. accuratæ diligētiæ vir, admonuit, Mazaca frequētius, neutro

Iris fluui. Thermodon.

Cappadoces liberi.

Mazaca vrbs q̄ & Cęsaræa Cappadociæ

Iulianus Christi osor.

tro plurali vſurpari ſcriptoribus, etiam ſi ſint qui fœminino proferant, ad quē modum Comana Cappadociȩ & Ponti oppida dicuntur, ſicut & Myra, & Patara, in Pāphilia, Lyciaq́ꝫ, & rurſum in Cappadocia, Tyana, à quibus Tyanȩi & Tyanēſes, vt Tyanæus ille magus Apollonius Cappadox, de quo Philoſtrati libri extant, & eccleſia Tyanȩa, clara prȩſtantibus viris Epiſcopis, vbi & Tyanenſis quondā Synodus habita, cuius Sozomenus meminit. Mazacinȩ eccleſiȩ ſeu Cæſarienſis epiſcopus fuit Baſilius ille Gregorij Niſſeni frater, vir nō doctrina ſolū ſed pietate etiā conſpicuus, qui Gregorio Naziañzeno ſocio, Athenis aliquando bonis artibus & eloquētiæ operam dedit, inde in ſolitudinē pertractus multis annis eodem Nazianzeno annitente, diuinis libris animū impendit: poſtremo regreſſus Ponti vrbes et rura circuiuit, & eccleſias nō modo confirmauit Euāgelij prȩdicatione verumetiā cōſtituit. Monaſteria itidem ordinaſſe dicitur, hoc eſt Scholas in quibus reiecta ſæculi cura, doctrinȩ, moribus, pudicitiæ & cōtinentiæ vacaretur, quo purior eſſe cultus & Dei & proximi poſſet. Id enim erāt illa ætate monaſteria: ſi cui vacat legat Ruffinum lib. XI. Extat epiſtōla Baſilij ad Gregorium Nazianzenum de vita ſolitaria, hoc eſt monachiſmo ſcripta, quam Latinā vir doctiſſi. Franciſcus Philelfus fecit, palàm innuens quibus finibus vetus monachiſmus contentus fuerit, quid ſpectarit, & quo vſu receptus ſit. Quod ipſum multis in locis & Hieronymus fautor alioqui Monachorū, explicat. Conſtat autem ſub Gratiano Baſilium deceſſiſſe, haud multis annis ante Hieronymi obitum. Sed ad oppida reuertendum. Cucuſum Cappadociæ Chryſoſtomi exilio celebratur, in

Tyana
Tyanȩus.
Apollonius

Baſilius Gregorij Niſſeni filius

Monaſteria quid olim fuerint

Cucuſum oppi. locus exilij Chryſoſtomi.

quo & Paulus Bizantius episcopus exulans, & ijsdem de caussis eadē q; de sede Arrianorum insidijs pulsus, demum percussoribus subornatis Cōstantij tempore occisus est, cum adhuc in humanis ageret Hilarius. Hermolaus Cucussum legit s litera geminata. Euxinum versus Amasia iacet ante Eupatoria, dehinc à Pompeio Magnopolis vocata, Strabonis, cuius de Geographia libri extāt, patria. Est & Nazianzū oppidū Cappadociæ, q̄ q̄ aliquibus in secunda Armenia locatū, cuius ciuis & præsul Gregorius ille fuit Nazianzenus cognominatus, vir eloquentissimus & Hieronymi preceptor. Illo enim scripturas explanāte, profecisse se & didicisse ait. Fuit episcopi filius & successor, adulescens apud Cæsaream Palestinæ à Thespesio rhetore eloquentiæ rudimentis imbutus, mox & Athenis vt ante dixi eruditus, qui cum Constantinopolitanę sedi aliquādiu vocatus præfuisset, & inuidia quorundam premi se animaduerteret, reuersus in patriam suis affuit, postremo alio episcopo sublecto, in rus se contulit, & solus habitans, sub eodē Theodosio mortuus est. Hieronymus scribit eū inter cætera eximia ingenij eius monumēta, librū reliquisse quem contra Iulianum Cappadocibus infestum, scripserat. Næocæsarea haud longe à Cumanis & Sebastia oppidis abest, & ipsa clara & synodo memorata in libris Pontificijs. Eam Ponto quidam tribuunt, vt inde Ponti Episcopus dictus videatur Gregorius Næocęsariensis præsul, qui Origenē perpetuo quinquennio audiuit, vir Græca, Latinaq; facundia pręstans, & ab æqualibus suis ob vitę & doctrinę excellentiam τρισμέγιστος appellatus, cuius Hieronymus magna laude meminit. Ab hoc alius fuit itidem eius vrbis Episcopus

Amasia q̄ & Eupatoria vrbs Strabonis patria

Naziāzū oppidum

Gregori9 Naziāzenus Hieronymi præceptor

Thespesius rhetor.

Nęocæsarea vrbs.

Gregori9 Neocęsariensis episcopus auditor Origenis.

pus Theodorus, qui parũ perſpecta naturarum Chriſti in ſcripturis Allœoſi, Mariam negabat θεότοκον, de quo eſt apud Gratianum. Niſ-ſim nemo ignorat, cognominẽ illi quæ in Caria iacet. Sed à Cappadocica Gregorius Epiſcopus Niſſenus dictus, quem diximus Baſilij fratrem. Sanè & Hieronymo ante alios familiaris fuit. Nec Sebaſtia prętereunda, à qua Sebaſteni dicti, & notus errore Euſtachius Sebaſtenus epiſco-pus, qui cũ Ancyrano Baſilio partis Macedonia-næ fuiſſe legitur. Negabat hic Spiritui quicquam cũ patre & filio eſſe commune. Diuus Hierony-mus è Cappadocia fuiſſe Alexandrum illum me-morat, qui ætate Origenis, Narciſſo præſuli iam ſenio confecto ſucceſſit, haud multo poſt marty-ro coronatus. Tam diues clarorum præſulũ Cap-padocia fuit, ſed quæ ne ſic quidem tot memorijs onuſta reliquæ Aſiæ conferri queat.

Theodorus epiſcopus hęreticus.

Niſſa vrbs Cappadociæ

Sebaſtia.

Euſtachius epiſcopus hæreticus

LYCAONIA.

A Meridie & occaſu Brumali, ab Euxino veniente, & longiſſime terras ingreſſam Cappadociam Lycaonia excipit, ei quidẽ à Ptolemęo annumerata, ſed ſeorſum reddita Plinio & Straboni. Regio tribus à parti-bus reliquis Tauro incluſa, ad ortum ſolis Cata-onię, ab occaſu Pãphiliæ & Piſidię, qua meridi-es eſt, Ciliciæ Tracheæ, id eſt, aſperæ dictæ im-minet. Oppida eius plura, ſed celeberrimum, Pli-nio teſte, Iconium, in quo Paulus & Barnabas multo tempore Chriſtũ docuerunt, fortiter agẽ-tes præſidio domini, Act. XIIII. quanquam ita conſiſtere non potuerunt, quin factione et tumul-tibus pene agitati, &, quo amplius miniſterij ad quod vocati erant fructus pateſceret, fuga ſibi conſulere adacti fuerunt. Magno argumento,

Lycaonię ſitus

Iconium.

fugæ consiliũ haud ignobile semper nec ignauũ (velut fugacissimi Anabaptistę nostri calumniantur) sed ex spiritu etiam & pręcepto esse. Christianę enim prudentię est, nec caret exemplis, cedere interdũ ferocię, & rerum cõmodius agendarũ captare occasionẽ. Sic Apostolus Damasci p̃ sportam è muro demissus est, quo Aretę furorẽ declinaret, eo consilio & à fratribus Berrhϧæ emissus vt insaniæ Iudęorum ad tempus cederetur. Sic Christus suos de vna ciuitate iubet in aliã fugere. Ipse Christus abscondit se, & occasionem rediměns, tumultũ pręuertit. Diuersum est fugæ genus, quod aut immodico vitæ amore, aut turpi metu, aut graui offensione suscipitur. Porrô Iconiensium episcopus Amphilochius ille fuit, Hieronymi contemporaneus, qui de spiritu sancto scripsit. Est præterea Derba paris cũ Iconio propter Apostolũ claritatis, & Lystra. Dehinc Laranda, & iuxta sita Isaura, quam mox Claudiopolim nominatam fuisse supra monuimus: nonnulli eã Lycaoniæ tribuere, vt mihi hoc loco repetenda fuerit. Proferuntur autem plurali neutro hæc nomina, & singulari fœminino, neque infrequens istud quidem, præsertim in locis Asiæ. Lycaoniã prope totam Antipater pyrata insignis, haud ita longe ante Apostoli tempora tenuit, quem einde Amyntas Iconij tyrannus Archelai successor, bello captum occidit, authore Strabone. Lystris lapidatum Apostolum & tanquam mortuũ extractum vrbe, scribit Lucas. Adeo maligni semper & sæuum in seruos Christi satanæ regnum fuit, sed hoc è iure est belli vt triumphus non decernatur nisi hostium victoribus. Inde Martyrũ nobis & Confessorũ præmia petita, hinc coronę reportatæ sunt, Proinde denuo reuersi Iconium,

Anabaptistæ

Amphilochius episcopus

Derba

Lystra

Laranda oppidum

Isaura oppidum

Antipater pyrata insignis

& Lystram apostoli, docuerunt, quod per multas afflictiones oporteat nos intrare in regnum Dei. Intelligimus autem ex Luca apostolos non Hebræa solum & Græca, sed & Barbara vulgari Lycaonum lingua instructos Christum docuisse. Quippe Lycaonice loquutam plebem, & à Paulo & Barnaba intellectam, significat. Quod ipsum verosimile & vicinitas facit, cum Paulus Cilix, Barnabas Cyprius fuerit, sed rectius dono illi tribuimus, quod cum efficacia singulari spiritus domini per manus sanctorum est operatus. Etiam si Paulus ad Corinthios scribens, gratias agit domino, quod plus alijs linguis loquatur. Varium igitur hoc donum fuit, nec omnibus æqua mensura datum, necessarium tamen ad ministerium, siquidem Strabo qui & ipse eo tempore fere quo Apostolus, Asiæ loca peragrauit, & in ea etiam natus fuit, plurimis linguis intermarinā illam Asiam distinctam fuisse prodidit, quod minime mirum est cogitantibus, quot quantisq; ea gentibus paruerit. Asia potiti sunt, Assyrij, Babylonij, Ægyptij, Macedones, Romani. Quin & à Gallis inuasa inhabitataq; est, nec abstinuerūt ea in totum Scythę. Quarum vnamquanq; cum imperio linguam suam propagasse indubiū est. Nā & Græcis curæ & Latinis moris fuisse legimus vt aut colonijs deducendis, aut occupandis terris cultum simul morum et linguæ proferrent. Accedit ad hæc quod Plinius lib. VI. tradit proditum esse, in omni tractu huius peninsulæ tres tantum gentes Gręcas iure dictas, Doricam, Ionicā, Æolicam, cęteras Barbarorum esse. Porro & Græcos in Asia colonos fuisse, notum est, vt obuium & facile sit coniectare frequens illud linguarum Asię discrimen. E Lycaonia Timotheus fuit, pa-

Donum linguarū

Strabo

S. Timotheus.

triavt videtur Lyſtrius,quem et circuncidit apoſtolus & Epheſinę demum eccleſię pręfecit. hic è Berrhœa Soſipatrum, è Theſſalonica Ariſtarchum,è Derbis Gaium,è Corintho Eraſtum,ex Aſia Tichicum et Trophonium,vt antea ex Antiochia Lucam indiuiduum itinerum comitem. Vnus certe tantę moli curarum laborumq; non ſufficiebat,etiam ſi maxime omnium laborauit. Nec minus delectum habuerunt apoſtoli diſcipulorum in miniſterio, quàm Chriſtus. Neceſſe hoc erat quo ſeruaretur ſucceſſio,& creſcenti eccleſiarum numero omnium ex parte ſatis fieret. Vtinam hodie quoq; hoc ipſum epiſcopi pręſtarent,quorum eſt apoſtolica functio,doctrinaque & cura & vigilantia,cęteris eſſe exemplo ac velut calcar addere pergerent, quo alacrius ſynceriusq; presbyteri quibus illi curam animarum delegant,quę verę pietatis ſunt ex æquo pręſtarent

Soſipater Ariſtarchus. Tichicus. Trophonius.

PAPHLAGONIA.

IVxta Euxinum,quantū oræ eſt inter Halym Parthenium amnes, id totum Paphlagoniæ tribuitur,neq; deſunt authores qui Heracleā ipſi annumerant,quanquam citra Parthenium occaſum verſus in Bithinia eam Ptolemęus locarit Strabo duodecimo libro Halyn ad ortum eius regionis confinium eſſe, ad auſtrū Phrygas et Galatas,occidentem verſus Bithinos & Mariandinos, ab aquilone Euxinum tradit. Vrbiū potiſſimæ à latere Bithynię ſunt,Tios, cis Parthenium quidem,ſed Pomponio nihil minus in Paphlagonia ſitum. Vicinus ager quoniam florida amœnitate pręcellit,nomen Parthenio ceu virgineis ſertis redimito,dediſſe creditur. Inde Amaſtris eſt vrbs & Cromna, & promontoriū eius littoris eminentiſſimū,quod Carābin veteres vocarūt, à cuius

Paphlagoniæ ſitus

Tios vrbs Amaſtris vrbs. Cromna vrbs. Carambis promontorium.

á cuius contrapoſito flexu eiuſdem ſinus Synope iacet, á Mileſijs condita, littoralium Paphlagoniæ vrbium longe clariſſima, Portu enim nobili, pręclaris ciuibus, & deductarum coloniarum fama nitet. Video et illud ad gloriam trahi, quod in ea & natus & educatus & mortuus eſt clariſſimus Aſiæ regum Mithridates, Eupater cognominatus. In mediterraneis cenſetur á Pompeio condita & vocata Pompeiopolis, & Gangra illa quorum quondam Synodus celebris Gangrēſis dicta. A Synope Bithyniā verſus Armine eſt, qua finitur ab ortu Paphlagonia, Melæ. Plin. & Strabo ad Amiſum liberam aliquando vrbem & ipſum Halym prorogant. Sed iam ſępe monuimus Lectorem variare ſolere in limitum deſignationibus authores, quod in hoc maxime Euxini tractu euenit. Mithridates ille, cuius paulo ante meminimus in regno illo ſuo Pontico, á Colchide vſq; ad Heracleam Bithyniæ, quicquid vrbiū & terrarum interiacet, poſſedit. Gn. Pompeius eo deuicto, varie omnia diſtribuit & mutauit. Variarum & poſteri duces. Nec id tamen officit quo minus conſtans & certa locorū notitia exiſtat. Habuit Paphlagonia frequentes (vt omnis Aſia) eccleſias, ſed eximie claram Synopēſem, ad patrum noſtrorum memoriam vſq; ſeruatā, nōdū enim octuageſimus annus agitur ex quo Turcarū imperator Mahumetes, Iſmaelem quendā eius loci dominum, varijs diu petitū artibus, poſtremo terra mariq; obſeſſa vrbe, ad deditionem compulit. Miſerat ille in Italiam, & ante alios ad pontificem Pium Secundum, qui auxilia rogarēt, ſed ope oīm deſtitutus in Turcarum manus cum tota vrbe incidit. Frequens illo tēpore ſors iſta Aſiaticis vrbib. obtigit; vt deſertę á noſtris ferre

Synope vrbs. Mithridates. Pompeiopolis. Gangra. Armine. Halys vrbs Synopenſis eccl'ia.

hostē non possent, nec alia magis occasio Turcarū opes & imperium euexit, q̄ quod Christiani Christianos de summa non vitæ solū & rerū, sed etiā religionis periclitātes, neglexinius. Vtinam autē non hodie quoq; in illā aurem dormiremus. Nullus prope annus est, quo tyrannus ille tā rabidus & ferox nō aliquid de agro Dominico instar torrentis subito exortus auferat. Non præteriesrim in Pompeiopoli Paphlagonica Sophronium episcopum fuisse Constantij tempore, illum qui Seleucienſi synodo Isauriæ interfuit, magnum patronum Nicænæ fidei, ceu in historia sua Socrates prodidit.

Sophronius epūs.

GALATIA.

INtus Galatia iacet celeberrima regio. Parte qua Pompeiopolis est, & Boreas, contigua Paphlagoniæ: ab ortu Bithyniæ, Mysiæ, Phrygiæ commissa, Dindymænis iugis & Cælenijs montibus intercedentibus: Austrinam partem Pisidia finit: Orictalem Cappadocia, citra Archelaidem vrbem Claudij coloniā, & montē Agœū qui in media Cappadocia attollit sese, adeo altus vt æstiuæ etiam niues premant. Archelaida autē Halys præterfluit è Tauro lapsus, quem & Paphlagoniam ab ortu terminare, & à Ponticis gētibus diuidere diximus. Pisidas quidem inter Galatas reddidit Ptolemæus: nos de eis priuatim dicemus, Galatiam post ingentes illas Alexandri victorias & auctas per Asiam Macedonū vires, Græci insederunt, quibus postea Galli se & ipsi magno hominum numero Asiam ingressi coniūxerūt, Gallograeci dicti, gēs mixta, & regio quæ mox crescentibus Gallorum rebus Galatia fuit, antea Gallogræcia dicebatur, sed vtriusq; vocis vsus apud scriptores manet. Enimuero Galli, cū multitu-

Galatiæ situs.

Gallogræci qui & Galatæ.

multitudine hominum laborarēt, nec seipsos ferrent amplius, trecentis milibus cōtractis, Alpeis transgressi, iuxta Padum consedere. Dein & Illyricum & Pannoniam, & florentissimum eo seculo Græciæ tractum ingressi, non Europæ solum iam laboranti, sed & Asiæ terrori fuerunt, vrbē illi Romam subegerant, nisi libertatem demum Camelus vindicasset. Ea de re Iustinus lib. xxv. Gallorum inquit, ea tempestate tantæ fœcunditatis iuuentus fuit vt Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Deniq; neq; reges Orientis sine mercenario Gallorū exercitu vlla bella gesserint, neq; pulsi regno ad alios quàm ad Gallos cōfugerint. Tantus terror Gallici nominis siue armorum inuicta felicitas erat, vt aliter neq; maiestatem suam tutam, neq; amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Itaq; in auxilium à Bithyniæ rege vocati, regnum cū eo, parta victoria diuiserunt, eamq; regionem Gallograeciam cognominauerunt. Hactenus Iustinus. T. Liuius libro belli Macedonici octauo multis iam eam rem prosequitur, ad quem Lectorē plura desiderantem remittimus. Satis cōstat Gallos eo tempore Græcis mixtos in Asia fuisse quo Pyrrhus Epirotarum rex floruit, hoc est, paucis annis ante bellum Punicum primum, quum longe antea Asiam ingressus Alexander fuisset. Proinde Galatarum natio, vt recentior inter Asiaticas nationes habita est. Plinius in quinti libri fine, scribit Galatas maiori ex parte Phrygiæ agros tenere. Ex quo intelligimus amplius ingressos, vt fit, finitima eos occupasse. Diuus Hieronym9 prologo secundi commentariorum ad Galatas ex Lactantij authoritate tradit Gallos antiquitus à candore corporis Galatas vocatos, & inde Galatiā prouinciam

Galli in Græciam

Gallorum fœcūditas

Galli vñ dicti.

prouinciam dictam in quā Galli venientes Græcis se miscuerint, & prius quidem Gallogræciam postautem Galatiam dictam. Nec mirandum arbitratur inter Græcam Asiæ gentem, Gallos cōsedisse, cum contra, Asiani Græci in Gallia consederint. Massiliam enim à Phocaensibus Asiæ & conditam & inhabitatam fuisse ex Strabone, Pōponio, Gellio, Iustino, cæteris, constat. Gentium Galatiæ præcipuę fuerunt, Tectosages, Tolistobogi, Trocini, siue vt Hermol. Trogini: q̄rū Tolistobogi, Phrygię & Bithinię finitima, Tectosages latus Cappadociæ & orientis, fertilissimā videlicet Galatiæ partem, Trocini loca Paphlagoniæ vicina, tenuerunt, Straboni & Plinio. Memorantur alia quoque gentis nomina, nec mirum id in tanto gentis numero, cum & ex Belgis fuisse eorum partem haud obscure indicet Iustinus. Strabo libro duodecimo prodit regionem principio in quatuor præfecturas diuisam fuisse, quæ Tetrarchiæ ex re dictæ sint, præfecti autē Tetrarchę vocati, quoniam quartā quisque portionē regni Galatici teneret: vnde & origo vocis propria deducitur, quę vsu postea inualescente ad plures etiam pręfecturas translata est, ceu supra in Syriæ descriptione admonuimus. Erat olim regia eius ordinis dignitas, & qui genere Tetrarchæ erant instar regum habebantur. At vero post deuictum à Pompeio Mithridatem, detractum aliquid veteri mori fuit, et ad tres duces potestas deuenit. Mox Deiotato regi, qui ciuili bello Pompeiano se miscuit, soli datū regnum. Inde Amyntæ qui ei successit. Postremo sub principe Augusto in prouincię formā redacta Galatia, à M. Lollio propretore primū oīm administrata est. Hæc

Massilia. Tectosages. Tolistobogi. Trocini. Tetrarchiæ. Tetrarchæ.

est Galatia quam Petrus pręcipuus apostolorum epistola plena (vt Erasmus inquit) apostolicę maiestatis erudijt, quã Paulus peragrauit & Euangelio suo Christũ pure docuit, secunda profectione sua, atq; item tertia, Galatiam ingressus, Luca teste Act. 16. & 18. Inde factũ, vt cũ Romã captiu9 deductus esset, de gentis illius inconstãtia & falsorũ fratrũ artibus admonitus, Epistola ex Vrbe missa peracerbe eos, vt immemores apostolatus sui et doctrinę sanæ, carpit, inique ferens quod tã cito aliud doctrinę genus receperint, & pseudoapostolis Euangeliũ anili operum iactatione subuertentibus, aurẽ prębuissent, cũ admoniti tamẽ toties fuissent, adeo certam firmãq; & indubitatã esse suæ reuelationis doctrinã, quã cũ pręcipuis apostolorũ contulerat, vt anathema esse dicat diuersum docere aut tradere ausos, nec seipsum eximat vltioni, si diuersum vnquã atq; illos docuisset, tradat. Certe Hieronymus stultitię insimulatos fuisse ab Apostolo Galatas putat, quoniã stoliditatẽ quandã Barbaram redoluerint, & ad intelligentiam fuerint tardiores: qua caussa & Hilarius ipse Gallus & Pictauis genitus, Gallos, in Hymnorum carmine, indociles vocarit. Nũc oppida reddemus, quorum pręcipua, Ancyra, Gordium, Laodicia, Pessinus. Iuxta confinia autẽ Bithyniæ, Dadastana, & ad Cappadocię partẽ Tauiũ Trocnorũ. Ancyrę episcopus fuit Marcellus vir doctus, sed qui tamẽ in scriptis suis Sabellianã hęresim sequi, hoc est, patrẽ cũ filio cõfundere videretur: qua re deiectus Episcopatu, successorẽ habuit Basiliũ medicũ, tẽpore Constantij imperatoris. Mox paulo cũ se falso eius dogmatis insimulari ostẽdisset, episcopatũ recepit. Hieronym9 Marcelli huius inter scriptores, & itẽ Basilij meminit

Galatæ à Paulo docti.

Galatæ stulti.

Galli indociles

Ancyra vrbs.

Gordium

Laodicia.

Pessinus

Dadastana.

Taulum.

Marcellus episcopus

medicam artem nominatim huic tribuens. Nec enim alienum aut incognitum fuit, veteribus Ecclesiarum præsulibus Medicæ rei studium, habuitque exemplum professio, non in Luca solũ, quẽ Apostolus vt artis professorem, fere Medicũ cognominat, sed & in apostolis & presbyteris, qui iuxta CHRISTI & Iacobi doctrinam vngere infirmos & vt conualescerent orare iubentur. Diuino semper honore dignam iudicarunt mortales eam artem quæ morbos tolleret, vt dæmonia etiam culta quondam & adorata grauissima iactura Gentes seduxerint, haud alio magis fuco quàm morborum quos inflixissent, insperatis subitisq; remedijs. Ea fraude nec nostra sæcula caruerunt, nec futura carebunt. Hoc enim carnis ingenium est, vt quàm maxime vacare morbis, & sine dolore agere velit, neq; vlla quantũuis blandiente voluptate capiatur, quum ægrotat, sed summum bonum in sanitate collocet, & pręcipuæ beneficentiæ loco habeat, si sit qui malo mederi, & afflictæ incolumitati salutarem adhibere opem queat. Ideo etiam Christus dominus noster, quanquam alius rei gratia in mundũ missus, tamen ad hanc carnis infirmitatem se quoq; benigne demisit, & intuitu fidei languores sustulit, haud nescius pharisęorũ ingenĳ, & quid hac in re humana suspiceret imbecillitas. Cæterum vt de certa Deitate sua testaretur, non modo omnes qui ante se fuerunt magnitudine miraculorum vicit, verumetiam authores pręstigiorum quæ mundo pro miraculis fuissent, subegit et expulit. Diserte admonendo ne vnquam illorũ miraculis accederemus, qui ingesturi eo fuco et prętextu doctrinam essent traditioni suæ aduersam. Ad hæc, & discipulos suos diuina illa virtute comitatos

Ecclesiarũ pastores medici

Medicinæ laus

Christus medicus

mitatos in orbem emisit, quo haberent quod in gentium conspectu, idolorum & magorum, hoc est dæmoniorum imposturis opponerent, & ad doctrinæ ac functionis confirmationem non suã, quæ nulla erat, sed eius à quo missi essent virtutẽ ostenderẽt. Verum ista quidem ad eum modum facta, rari muneris erant. Posteri ergo qui miraculo non potuerunt, consilio curarunt ægrotos, & industria est adiuta beneficentia, quam ardor charitatis efflagitabat, quanquam & ipsa diuina virtute commendata. Quid enim in herbis, quid in floribus, succis, radicibus, quid in alijs terra mariue enatis, quorum modo in medendo vsus existit, quod à creatore illo Deo nostro donatum inditumq; non sit? Aut quo non possit optime vti qui curando gregi, pastor est constitutus? Paulus in ecclesia donum sanationis inter posteriora quidem censet, nec iniuria, cum longe sint potiora quæ ad fidei et iustitię ædificationem attinent, vt longe potior corpore anima est: cæterum cuius proprium sit nõ explicat, haud dubie illo ipso innuens omniũ esse posse quod charitatis est pręcipuum. Legimus Boazanem quendam Persidis episcopum sub Cabada rege qui tempore Iustini vixit, ob medicinæ præstantiam in magno honore habitum, & præcipue dilectum regi fuisse, nec dubium quin barbarus Rex hoc æquiore animo Christianismo fauerit, quo magis artem est admiratus, illius scilicet qui apud suos Christum profiteretur. Habet nostra quoq; ætas episcopos passim (Plebanos vulgus nominat) rure agentes, qui præter doctrinæ & consolationis munus quod auido popello magno studio impertiunt, medendi etiam diligentia egenis fratribus nec lucri nec quęstus respectu adhibita, in summa gratia versantur.

Herbarũ vires.

sanationis .i. rei medicę donũ

Boazanes medicus

ſantur. Sunt quidem qui declinant homicidium, ac recte quidem illi, cum id ſcelus ipſa in primis pietas odio habeat. Sed reus eſſe homicidij nequit qui hoc vnum ſpectat medendo, vt iuuet decumbentem, non grauet, ſanet laborantem, non perdat. De indoctis nulla hic mentio eſt, cum ſit turpe profiteri quod non didiceris. Sed nimium mihi Baſilij mentione digreſſo ad loca Galatię reuertendum eſt. Ancyra & Anquyra atque etiam Anchira dicta eſt Galatica illa cuius Ancyrana ſeu Anchiritana ſynodus quondã fuit, de qua in Collectaneis Gratiani legit. Alia eſt Ancyra Phrygię Plinio & Ptol. nominatim hæc oppida ſeparantibus. Gordium pleriſq; in Phrygia, Plinio in Galatia ſtatuitur. Sed ante eodem teſte dictũ eſt Galatas pleraq; Phrygiæ loca incolere. Haud magnum oppidum fuit Gordium, ſed celebre tamen in literis, ob Gordij & Mydæ regum vetuſtatẽ, & quod eius templum ingreſſus Alexander, nodum Gordium quum manu explicare non poſſet gladio ſecuit, ceu lib. III. tradit Curtius. Eſt & Laodicia in Galatia proxime Pacatianam Phrygiam, clara epiſcopo Pelagio doctiſſimo viro & Nazianzeni Gregorij æquali. Laudatus eſt propter conſtantiam qua in Tyanæo concilio Nicenæ fidei pręſcriptum defendit. Peſinuntem à Mithridate conditam, Strabo, à Toliſtobogis inhabitatam, Plinius teſtis eſt. Hinc Romani idolum matris Deûm in vrbem tranſtulerunt, tanto nomine, tantũ videlicet imperiũ ornaturi. Dadaſtana à Ptolemęo in Bithynia locata, fato Imp. Iouiniani memorantur, qui à Perſis regreſſus, mortuus illic in cubiculo eſt repertus, cum ſanus ſe quieti dediſſet. Magna Chriſtianis in eo principe ſpes erat, ſed aliud domino viſum qui repente humanis

Malus medicus homicida. *Ancyra.* *Gordium* *Gordius nodus.* *Laodicia* *Pelagius epiſcopus* *Peſinus* *Mater deorum Cybele.* *Iouinianus Impera.*

manis eum rebus exemit. Amnium Galatię precipuus Parthenius. Intrat eam & Sangarius in Phrygia ortus, & Gallus qui Cybeleijs illic genitalia mutilatis Mystis nomẽ dedit, ea maxime de re infamis ob religionis fœditatem, quam illi sunt professi. Hieronymus author est vel sua æta te dogmatum impuritate quadam laborauisse Galatiam, & vestigia apparuisse veteris stultitię. Dignum autem admiratione tot sæculorum decursu propriam eos linguam in tanta gentium diuersitate seruare potuisse. Pręter enim Gręcã, vt ait, qua tum omnis Oriens est loquutus, Treuirorũ etiam lingua paucis mutatis sunt vsi.

Parthenius fluuius
Sangarius fluuius
Gall9 flu.
Galatas non mutasse liguã

PISIDIA.

GAlatiã ab austro Pisidia excipit, regio haud magna, sed quę tamen duodecim vrbes sustinuerit. Lycaones eam ab ortu & occasu attingunt. Nam & supra Cappadociam Lycaonia ponitur, Ptolemęo, et item alia Plinio in Asiaticam iurisditionem versa, quam & Ptol. agnoscit. A meridie Pamphiliã habet, iuxtaq; in Isauriam etiam et eius Cilicię partem quam Tracheam vocarunt, protenditur. Certũ autem his maxime locis, vt gentium fines ita & nomina confundi, quod Hermol. quoq; annotat, asserens Pisidas ipsos quondam, & Lycaones & Phrygas dictos, regionibus haud ita dum in partes diuisis. Vrbiũ Pisidicarũ, Terbasa et Synda pcipuę, pręterea Oronda à qbus Orõdic9 ager iuxta cognominat9. Apollonia itẽ & colonia Romanorũ Cęsarea, quę & Antiochia dicta Pisidiæ, Plinio. Propter Antiochos enim qrũ multis annis florẽtissimũ in Asia regnũ fuisse cõstat, multę passim Antiochię extiterũt. Et hac quoq; parte quæsita memorię æternitas, cõsecratis videlicet vrbiũ nominibus

Pisidię descriptio
Terbasa.
Synda.
Oronda.
Apollonia.
Cęsarea
Antiochia Pisidiæ.

nibus de conditorum nomine, quod & honoris caussa sępiuscule factitatum in Palestina docuimus. Antiochię Pisidię Paulus cum Barnaba synagogam ingressus pręclarum illum sermonē habuit, cuius Lucas Act. XIIII. meminit, damnataq; Iudęorum obstinatia, primum omnium in ea vrbe excusso pedum puluere, ad prędicandam gentibus fidem sese accinxit. Paulo igitur Antiochiæ concionante, illi crediderunt qui ordinati erāt ad vitam æternam: reliqui surdis auribus offensi magis quàm persuasi, persequutionē mouēt in Apostolum. Nihil minus interim suo intentus aposto latui, ne periculum quidem vitæ pauescit, vt per Euangelij cursum ad dominū conuertantur, quibus est datum. Hæc enim est voluntas domini, vt prędicetur Euangelium, vt munus ministerij magna cura, sedulitate, vigilantia exerceatur, vt iportune instēt episcopi, quo quàmplurimos adducant Christo. In hoc enim abiturus in cœlos, misit apostolos, vt verbo etiam externo annunciaretur redemptio, Ecclesię coalescerent, Baptismo & Eucharistia vegetarentur, fouerentur credentes, abijcerentur increduli: pręsidente semper & moderante omnia per spiritum fidei Christo, cuius solius est interni verbi administratio, qui nouit qui sint sui, qui nobiscum manet vsq; ad seculi consummationem, qui erigit infirmos, afflictos consolatur, stantes conseruat. Legimus quidē in Actis etiam Apostolum impertijsse spiritum virtutum & miraculorum, sed non nisi credentibus, hoc est, his qui à domino spiritū fidei accepissent, his enim solis imposuerunt manus. Sed vt ad Pisidas reuertamur, non tacendum quod Plinius tradit, Solymos aliquando vocatos eos à Solymo, arbitror, regulo fratre Milyæ eius quam Cragus

Paulus & Barnabas in Antiochia Pisidiæ.

vxorem

vxorem habuit.

CILICIA.

NVnc Cilicia reddenda, quę authore Curtio, propemodum tota, nisi vbi pelagus est, montanis includitur. A septentrione Cappadocia terrisq; à nobis in minore Armenia recensis, ab ortu Syria, ab occasu Pamphilia, ipso in vniuersum Tauro sequestro dirimitur. Australe latus, maritimum est, ad Issum vsq; oppidũ sinui quẽ ante Issicum vocari diximus, immissum Eo loco angustię per montem Amanum trãsmisse Syriam aperiunt, portę Amanicę & Pylæ, & Syrię etiã portę scriptoribus cognominatę, quod portis (sicut & Sarmaticę & Caucasię) pręmuniri & claudi queant. E diuerso & ab occidente iuxta Anemurium promontorium et amnem Melam, fere exasperant eam montana, in quibus & Cilicię alicubi portę sunt, periculoso Alexandri transitu notæ. Oppidis circum, castrisq; inter asperas conualles positis, proinde & Gręcis ea Cilicię pars τραχεῖοτις cognominata est. Vnde illa est apud Strabonem lib. 14. Cilicię in asperam & planam siue campestrem diuisio. Campestris fere vbiq; fertilis est, & vt ait Marcellinus, bonis omnibus diues, maxime vbi Amano è Syrię finibus approximat. Gentes illic commixtæ, nomẽ etiam miscuerunt, & Syrocilices dictę sunt. Amnes in Cilicia celebres, Pyramus et Cydnus. Vrbium notiores quondam, Issos, Rhosus, Mallus, Mopsos, Anchiale, Ægea, Solę et Cęsarea apud Anazabum cognominata. Quarum omniũ metropolis Tarsus fuit, clarissima ciuitas, & quam Romani incolumi etiamnum imperio, propter dignitatem & vetustatem, liberam esse voluerũt. Cydnus eam amnis è Tauro lapsus perfluit, non admo-

Ciliciæ situs.

Pyramus fluuius

Issos, Rhosus, Mallus, Mopsos, Anchiale, Ægea, Solæ, Cęsarea,

Cydnus fluuius

admodum magnus, sed liquore, vt tradit Curtiꝰ memorabilis: quippe leni tractu è fontibus labēs puro solo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alueum turbent. Proinde incorruptus idemq; frigidissimus, et vbique fontibus suis similis in mare euadit. Strabo lib. 14. mederi eum neruorum doloribus, tradit: quod & Philostratus in libris de Apollonio, prodidit. Alexāder fluminis amœnitate captus, cū in eo lauisset, grauissimo morbo correptus est. Supra autem monuimus Fridericum Ænobarbum Imperatorem in Cilicia, pari lauandi studio delectatum interijsse. Hæc est Tarsus quę Paulum nobis apostolum (sicut ipse Actorum. 21. & 22. capite indicat) genuit, virum citra controuersiam sanctissimum, & quem eruditionis excellentia cæteris apostolis præferre non dubitauit vir doctiss. Cęsarieñ. Eusebius. Vt mirum non sit, in tot locis, tanta disciplina, grauitate, constantia, haud ita multis retro sæculis Christianam fidem per tot celebres ecclesias, Ciliciā coluisse, quę tam fideli iam olim Doctore profecerit. Testātur historię de Tarsensi ecclesia, & episcopos illius magnos viros fuisse docent. Memoratur & Rhosensis contio, & Ægea Ciliciæ ante Æsculapij Fano culta, mox Christi oraculis celeberrima. In aspera Cilicia Seleucia fuit Calidano amni imposita, quam aliqui Isaurię quę proxima Ciliciæ est, tribuerunt. Plinius Tracheotin vocatam fuisse, sine dubio ob situs asperitatem, admonuit. Celebrem fuisse vel illud argumento est, quod synodum aluit Seleuciensem cognominatam, cuius Theodoretus meminit. Solos oppidum Pompeius, Pyratico bello cōfecto, & plus mille trecentis nauibus combustis, Pompeiopolin de se vocauit, captiuis ex pugna, quos

[Margin: Cydni natura. — Tarsus — Paulus Tarsi Cilicię natus — Seleucia Ciliciæ. — Solos op. quod & Pompeiopolis.]

vita

vita dignos iudicasset, eò deductis. Obiter corrigendus Curtij locus est, apud quem lib. III. legitur Alexandrum viribus corporis receptis ad vrbem Solis peruenisse &c. vbi non Solis, sed Solos legendum, vt sit Soli pluralis numeri, à quo Solenses dicti, ceu Aratus ille (qui à Paulo citatus creditur Act. 17.) Solensis fuit, cuius de astris opus φαινόμενα inscriptum extat. Ab eadem & Solœcismus dictus, sicut à Cilicia Cilicismus, sermo rudis & barbasculus. Profuerit fortassis & hoc annotare, Hermolaum Tarsis nomine in sacris literis Carthaginem magnam ex Eustachij authoritate intelligere, cum Hieronymus tamen quæstionibus in Genesim, Iosepho innixus, Ciliciam intelligat, & θ abusu in τ deprauatum retur. Tarsi suburbana, Iulianum apostatam condiderunt, cuum in pugna contra Persas suscepta ex vulnere interijsset, Anno tertio imperij, septimo ex quo Cæsar à Constantino fuerat ordinatus, vitę anno XXXI. authore Socrate. Dignum autem relatu Antiochenses adeo nūcio mortis eius gauisos, vt festum tripudium egerint, vehementissima illa acclamatione per totam vrbem intonante: Maxime fatue vbi sunt tua vaticinia? Vicit Deus & Christus eius. Interminatus enim erat se Galilęos (ita Christianos vocabat) post victoriā de Persis relatam, repente subuersurum. Quū igitur militię Imperator ageret, casu quodam Iuliani magister Sophista Libanius Pædagogo cuidā Antiochię Christiano, obuiam factus, illud scomma obijcit: Quid putas, nūc agit ille Fabri filius? Respōdit mox Pędagogus: Iuliano cōcinnuit loculū. Significās breui sepultū iri tyrānū, q Christū tantope psequeret. Nec vanū respōsum fuit, quū mox paulo, occisi Iuliani fama tota vrbe percrebuisset.

Aratus poeta astrologus.

Solœcismus vnde dictus.

Antiochēsiū gaudiū de Iuliani Imp. apostatę interitu.

Apophthegma de Iuliano apostata.

Pāphilia quę & ante Mopsopia.

Anemurium pmōtorium

Eurymedon flu.

Oestrus

Cataractes,

PAmphiliam perinde atq; Ciliciam, sed curuato magis ambitu Taurus insinuat, frequētissime habitatam regionem, nec minus claris amnibus perfusam. Diremit eam à Cilicia Pomponius, Anemurio promontorio, Plinius Mela amne, Ptolemęus Tauro ea parte ad littus digresso. Mopsopiam aliquando dictam constat, quoniam Mopsi vetus regnum fuisset. Amnis in ea celeberrimus Eurymedon, post quē Oestrus & Cataractes, quibus ab impetu data nomina videntur, fundit eos Taurus, ea parte Sardemisus, qua Lycias à Pāphilijs disterminat. Lycijs enim & Phrygibus ab occasu, vt ab ortu Cilicibus Pāphilia coniungitur, partem austrinam mare alluit portuosis finibus perquàm commodam, in quibus & frequentia oppida iacent. In primis Attalia ab Attalo cognomine Philadelpho dicta, si Straboni credimus, & Sida à Cumanis Asiæ condita. Fuere & Perga inter præcipuas ob Fanum Dianæ, quę inde Pergea dicta est. Preterea Aspēdus, & vltima Pamphiliorum Phaselis, Pomponio. Pergam venerunt apostoli, Paulus & Barnabas, è Papho maritima Cypri vrbe traiecti, Actorum.13. atq; inde Antiochiam Pisidiæ profecti, demum in Lycaoniam venerunt, inde rursus Pāphiliam ingressi sermonem loquuti sunt Pergæ, descenderūtq; in vrbem Attaliam, atq; inde rursum in Antiochiam Syriæ vnde primum erant egressi venerunt, sicut Lucas Act.14. scribit. Non est autem, vt persuadeamus nobis aut hunc Lucæ aut consimiles alios scripturæ locos, recte accipi aut intelligi doceriue posse sine pertinente regionum cognitione, quam tamen ex diligenti demonstratione & apto Chartarū vsu, discere paucis mensibus studiosi haud multo labore possint, modo

Attalia.

Sida.

Perga.

Aspendus

Phaselis.

Paulus & Barnabas Pergam venerunt

modo huic diligentia accesserit. Sidæ quidē Apostolos egisse nō legimus, præstitit tamē illa vrbs memoria Eustachij ciuis sui, qui prius Berrhœæ Syriæ, mox & Antiochię episcopus & Arrianorū artibus oppressus, Traianopolin Thraciæ vrbem, Constantij iussu relegatus est, authore Hieronymo. Inter pręclara eius opera volumen extitit cōtra Origenē æditū de Engastrimytho, hoc est, Pythonico, qui dęmonio afflatus, vaticinatur. Tales enim Gręcis ἐγγαστριμύθους vocari Cœlius scribit lib. 5. quod tantundē est quasi neutrilo quos dicas. Vt Augustinus quoq; Pythonissam cuius Lucas Acto. 16. meminit libro de doctrina Christiana secundo, ventriloquam vocauit velut reddita Gręca voce. Quę locum Gratianus Pandectis suis inseruit. 26. q. 2. cap. Illud quod. Dicti autē ita videntur, quod ventrem & pręcordia, hoc maxime tempore dæmon agitet, quo fanatica illa oracula proferuntur. Inde insanire & furere etiam vates dicti veteribus, vt Maroni lib. 6.

Eustachius episcopus Berrhœę & Antiochiæ

Engastrimythi q & Pythonici

Non vultus non color idem:
Non comptę mansere comę, sed pectus anhelū,
Et rabie fera corda tument. Item:
Bacchatur vates magnum si pectore posset
Excussisse Deum, tanto magis ille fatigat
Os rabidum fera corda domans, &c.

Hoc ipsum aūt animabus quibusdam in corpora delegandis, per præcedentia quędam cōmerita accidere libro. 3. Periarchon Origenes scripserat, quemadmodū de eo in epistola ad Auitum tradit Hieronymus. Pueros item & penè lactantes malis repleri spiritibus, & in diuinos atq; hariolos inspirari asseruerat, adeò vt Pythonicus dæmon tenerā etiam ætatem possideret. Contra, Sancto spiritu alios, etiā in vtero donari asserebat, Ioānis

Origenis opinio de malis spiritibus

exemplo qui Christum agnouerit & adorarit nō dū æditus. Quem errorem tanti viri, videlicet q̄d merendo demerendove bonos ac malos spiritus animæ sortirentur, necdum natæ in lucem, & q̄ Pythones nascerentur, puto Eustachium reuellisse. Alioquin satis constat, & scriptura teste receptum, sed & cōpertum, animos hominū agitari dęmonijs, & oracula promi plerunq; vera, quibus tamen fidere nemo pius debeat. Certe proxime pręterito anno visus est Engastrimythus adolescens in Rhetia nostra, qui stato tempore correptus dęmonio & acerbe agitatus, atq; inde decumbens pluscula tanq̄ de ἔκσασι loquutus est, obscuris vera inuoluens, vt dixit Poëta: sed et palàm collaudans dogmata ex confesso impia, si fortè parum attentis pro suo more posset imponere. Vidit eum puerū & audiuit nugantē, vir doctissimus Ambrosius Blaurerius, cùm in Rhetia superiore Christū pręedicaret: Vsqueadeo ne nunc quidem quicquam candori euangelio à deceptore illo spiritu tutum. Non absimilis huic præsagio nuper Anabaptistarum fanaticus ille somnus erat, quo correpti sensim decumbebant, inde ingenti sudore exorto iacebant, tantillum immoti, donec apertis oculis, ac velut respirantes ægre se in pedes erigerent, cōtinuo inclamātes, Diē Domini prę foribus esse, quibusdam etiam annū & diem indicere ausis, quibus iudicium supremū expectaremus. Fertur & Mahumetem Engastrimython fuisse, & morbo Comitiali laborare creditum, quum dęmonio tamen agitatus propheta ret. Pamphilia hodie sicut & Cilicia & reliqua Asia minor, Turcarum ditioni paret. Mahumeticam & ipsa impietatem recipere coacta. Quæ tā etsi vnum Deum colendum iactat, & historiam

Anabaptistarū somnus

Mahumetes Engastrimythus .i. dęmoniacus.

veteris

veteris Instrumenti prętexit, tamen quia cæca Christum dominum non agnoscit, & Trinitatẽ etiam respuit, nihil leuiore dementia iam in his locis laboratur, quàm cum Dianæ & Ioui, Neptuno, Apollini & Æsculapio, decantatissimis quondam Asiæ nominibus vano ritu & impostrice fiducia sacra fierent.

LYCIA.

A Phaselide & eo flexu Tauri quẽ diximus Lycia sese aperit, clarissima quondã Asiæ regionũ, & sexaginta oppida complexa, è quibus tamen Pauli Apostoli ætate triginta sex tantũ extiterint, reliquis partim bello, partim terręmotu disiectis. Taurus eã non includit modo vt Pamphiliã verumetiã ingreditur, Massycites interdum, & Cragus, atq; etiã Anticragus & Laodiceam versus, Cadmus appellatus, Straboni, Plinio, Ptolemęo. Orã maritimã Telmessus finit, vetus oppidũ, ad Cariã reliquũ oræ quod contra Rhodum est, inflectens. Primariæ vrbes Lycię fuerunt, Xantus, Patara, Pinara, Olympus, Myra, Tlos. Amniũ in mare cadentiũ Xãthus è Crago, Lymira è Massycite fusus. Diuerso à latere Lycus eodẽ monte delapsus, perq; Lycaonas & Phryges means Meandrũ ingreditur. Liuius octauo libro belli Macedonici Nilũ vocat amnem illis locis celebrem, cuius & Plinius libro quinto meminit. Est in Lycia Chimera mons, noctibus flagrãs, nec ꝓcul eo Ephestiũ oppidum & ipsum flagrantibus iugis, vt ait Plinius. Patara Fanũ Apollinis habuerũt, magna frequẽtia celebratum, vnde Pataręus cognominabatur. Sed cesserat Euangelio Christi vetus impietas. Ad eam vrbem Paulus ex Epheso nauigãs appulit, inde Tyrum Phœniciæ vectus. Act. 21. Cũ factum

Lycia

Chimera mons

Ephestiũ oppidum

Patara

Paulus Patarã nauigat.

factũ esset, inquit Lucas soluissemus auulsi ab eis recto cursu venimus Coum, & sequẽti die Rhodum, & inde Pataram, & nacti nauẽ quę traijceret in Phoenicem, ea cõscensa soluimus: cum autẽ incepisset nobis apparere Cyprus, relicta ea ad sinistrã, nauigauimus in Syriam, & venimus Tyrum, nam huc nauis exponebat onus & cę. Erat autẽ Cyprus hoc modo quo Lucas tradit, prænauiganda & ad sinistrã relinquenda recta in Syriã nauigantibus. Quod ẽ tabularum descriptionibus planissime discitur. Lyciæ quoq; Myra est, maritima vrbs in cuius portu, Apostolus iam captiuus in Alexandrinã nauẽ quę Italiã petebat, transpositus est, Luca eum & Aristarcho Macedone comitantibus. Acto. 27. Quo in loco obseruandum quod cum antea ẽ Patarę portu recta Tyrum nauigasset Apostolus, iam nũc à Centurione reductus, alia via & obliquiore quidẽ nec sine dispendio nauigat, sublecto videlicet orientali Cypri latere, eoq; emenso pelago, quod Cyprum à Cilicia & Pamphilia dirimit, idq; factũ, quo colluctans ventorũ impetus declinaretur, arripi enim in alto nauis, & longe ab instituta profectione repelli potuisset, si consuetam profectionẽ seruasset. Vt enim in terris alia subinde pro re nata, atq; alia itinera suscipiuntur, ita & in pelago variant pro cœli & ventorum dispositione, cõsilia. Quanq; incertiora omnia sunt nauigantibus. Nihil enim minus aut fidum aut cõstans pelago est. In Hieronymi libello de locis Actorum, quidã Hieronymũ citans, non Myram, sed Smyrnam legendũ putauit, cum longe diuerso latere Asiæ & in Ionici littoris recessu Smyrna iaceat. Myram autẽ Lyciæ, præter alios & Plinius agnoscat & Strabo. Sed & ipse in primis Lucas tã

Myra vrbs Lyciæ

fidus

fidus Pauli comes, & historiæ Apostolicorum Actorũ author. Stephanus item de vrbibus, in Lycia Myram locat, cui prẹterfluus amnis Myras nomen imposuerit. Plinius vrbẽ Olympum interijsse significat, cũ Hieronymus tamen Methodium ei clarum virũ, qui sub Decio Imperatore floruerit, tribuat. Et qui mox pauló Tyri episcopus demum in Chalcyde Syriæ martyrio fuerit coronatus. Sed fieri potuit, vt â ruinis fuerit reducta & instaurata, quod sanè multis per Asiam vrbibus terræmotu collapsis contigit. Non tacẽdum, Lyciorum quondam quemadmodũ & Cilicum florentissimã rempublicam fuisse, & ad Italiam vsq; dominatu marino pertigisse, quemadmodũ Cilices ad Pelusiũ Ægypti promotis finibus, ipsis etiam Cappadocibus, Armenis, Pamphilijsq; & Lycijs dominati fuerunt. Hodie regna illa tam celebria quondã & nũc quoq; tot nominibus memorabilia, Turcæ seruiunt; Turcæ inquam qui de infimo & mercenariæ militię gradu, ad eam sublimitatẽ desidia nostra ascendit, vt imperio iam nõ in Asia solum, sed in Europa etiã insigni & opulento prẹsideat.

Olympus vrbs

Methodius Tyri episcopus martyr

ASIA PROPRIE MINOR.

Anteq̃ de Caria diceremus, repetere de Asia atq; indicare placuit quę pars Cherrõnesi proprie minori Asię tribuerẽ. Quod viderem aliquid inde lucis sacræ etiã historiæ accessurũ. Supra autem dictum ab intimo Issico sinu ad Trapezuntem Ponticã vrbem, initium peninsulæ sumi quę minor Asia dicitur, tametsi lib. 14. Strabo à Tarso & Cydni ostijs, vsq; ad Amysum Paphlagoniæ, verum Isthmũ mensus est. In hac ergo Asia, rursum alia est, pro

prie minor dicta, sed diuersis finibus terminata scriptoribꝰ. Agrippa enim duplicē fecit, teste Plinio. Nos delectu habito, primū Ptolemęi sententiā referemus, deinde & Lucæ explicabimus historiam, quæ proprios minoris Asiæ terminos indicabit. Ptolemęus quinto libro, Asiam proprie dictam includit à Septentrione Bithynia, à meridie Pamphilia & Lycia, ab ortu Galatia, ac occasu Ægeo mari. Quam partitionem vt receptam haud dubie et eo sęculo vulgatam, sequutus videtur Petrus apostolus dum prioris epistolæ primo capite: Petrus, inquit, apostolus Iesu Christi, aduenis sparsim incolentibus, Pontum, Galatiā, Cappadociam, Asiam, Bithyniam &c. Vbi Bithyniam & Galatiam ab Asia seiungit, nimirum hanc ipsam intelligēs quam Ptolemæus. Veterū enim more harum tantū regionum quæ cis Taurum in Ægeum & Euxinum patent, meminit, videlicet, Cappadocię, Ponti, Galatiæ, Bithynię Asiæ, vt intelligatur Asię proprie minoris esse, quicquid reliquum cis Taurum est à prędictis regionibus diuisum. Enimuero & Plinius quinti libri fine, initium Asię de qua iam loquimur, à Lyciæ fine quondam sumptum esse testis est. Idē & Ioānes sequutus videtur Apocalypsim suam septem Ecclesijs Asiæ inscribens, videlicet Ephesinæ, Smyrneæ. Pergamenę, Thyatirenæ, Sardianæ, Philadelphenę, Laodicenę. Quę vniuersę, Bithynia, Galatia, Pamphilia, & Lycia includūtur. At vero Lucas terras quę minoris Asię sunt, paulò arctius definiuit, & terminis contraxit angustioribus, haud dubie & ipse conceptam aliquam & vsitatā loquendi consuetudinem suæ ætatis sequutus, sed operæpretium est eius verba referre, quæ Actorum. 16. capite, vbi secūdarię profectionis

nis in Asiam meminit,ad hunc modum habent: Cum peragrassent autem Phrygiam & Galaticam regionem,vetitiq; essent à spiritu sancto loqui sermonem in Asia,profecti in Mysiam tentabant ire in Bithyniam,& non permisit eos spiritus. Cum autem pertransissent Mysiam,venerūt Troadem &c. Ex quibus verbis manifestum fit aliter Asiam accipere Lucam q̃ aut Petrus aut Ioannes acceperit,palàm enim & Phrygiā & Mysiam,Asiæ demit,cum per eas se profectum testatur,qui tamen Asiam ingredi vetitus fuerit,& Syros,Cyprios,Cilices,Lycaonas,Pāphilios, Pisidas,Galatas, Phryges, Mysos, prius inuiserit prædicato Euangelio,quàm ei Asiam illam intrare fuerit concessum. Intelligimus ergo Lucā eā partem peninsulę proprie Asiæ tribuisse quæ ad occasum proxima mari,in mediterraneis Æoliam & Lydiam supra Ephesum & Smyrnam,cōplectitur. Quā certe & Hieronymus specialiter Asiæ nomine vocari tradit. Huius partes erunt, Ionia, Æolis, Lydia, fertilissimę et cultissimę omnium Asiæ regionum quę intra maria, Euxinum & Cilicum, prominent. Nec dissentit à supradictis alius Lucæ locus,qui Actorum. 20. vbi postremus Apostoli in Syriam reditus describitur, sic habet: Proposuerat enim Paulus pręternauigare Ephesum ne tempus tereret in Asia, festinabat enim,si possibile sibi esset,vt diem Pentecostes ageret Hierosolymis. A Mileto autē missis Ephesum nuncijs accersiuit presbyteros ecclesię &c. Hic dicitur cauisse Paulū ne remoram ei Asia faceret,& ea caussa pręteritam Epheson,& petitam Mileton. Quod planè cum his quę alibi dixit. cōsentit Miletum enim in Caria statuit Ptolemęus,quanquā in Ionia plerique,ad quā ab Asso

nauigans primum continentis portum ingressus est, antea ad solas insulas cōuersus, videlicet quo à littoribus Asiæ abstineret. Miletum autē euocauit Ephesios, vt quoniam certus esset se posthac Asiam non reuisurum, postremū illos, quid potissimum in cœtu sanctorum agere, quid cauere, & cuius maxime rei memores esse diceret, ordine institueret. Officij erat non intermittere quod ad profectū Euangelij pertinere videbatur: beneficij, vocatos ad se, ne qua parte exciderēt, admonere. Nunc rursum partes resumēdæ nobis, & quātum instituti mei ratio patitur, peragrandę longius. Nec enim alia (quod sciam) orbis pars, aut celebrior Ecclesiarum dignitate, aut Christianismi per initia, Asia obseruantior fuit, vt nō sine dolore retractari eius possit memoria quā tam paucis retro sęculis, incuria magis nostra, q̄ vlla vrgente necessitate amisimus.

CARIA.

Cariæ situs

CAriam ab ortu Lycia, & in littore Telmessus finit, vt dictū est. A meridie atq; itē occasu, pelagus, hinc Ægeum, illinc Rhodiense, à Septentrione Phrygia, Lydia, Ionia. Strabo Mæandrum eius hac parte limitē statuit, qua Ioniam attingit. Plinius sinum Iassium, qui tamen citra Meandri ostia Miletum etiā ab Ionia excludit. Pomponius Basilicum facit Cariæ finē, qui Iassio Boream versus proximus est. Quod hoc libentius admonendū duxi, quo minus mirū fiat Lectori vsqueadeo in Asiæ proprie dictę terminis esse variatum. Caria ergo, peninsula Doride prominens latus Asiæ occiduum à meridiano dirimit. Dores eam coloni habitarunt è Græcia profecti, qui & nomen terræ dederunt, deinceps Dores, Dorici & Dorienses appellati. In eius

Caria peninsula

Isthmo

Isthmo Halicarnassus quondã summę claritatis ciuitas, quę Herodotũ & Dionysium historicos genuit, bellis postremo attrita, é cuius ruinis nuper munitissimum oppidum sancti Petri cognomine Rhodienses extruxerãt, proximis annis vnà cũ Rhodo à Turca captũ. In peninsulæ cornu Gnidus, hodie Caput Chij à nautis Italię dicta, & citra eã ab austro Loryma contra insulã Carpatũ, à Borea autẽ Ceramus fuit Choo obuersa. Media enim Doris inter Coon & Carpatum incedit, florentissima quondã cum res Grecorũ incolumes essent, iam minus culta, nõ minus tamen fertilis. In cõtinente mons Phœnix Prol. dictus, excelso iugo à Tauro egressus, latus Cariæ austrinum à Boreali disiũgit, & Tauri in Asiam procursum finit. Iuxta eũ oppida fuere, Mindus maritima, intus autẽ Alinda, & Alabanda Molonis qui Rhodi docuit patria, & Stratonica æque clara, nisi qđ Alabandę forum Romani tribuerũt, Conuẽtu instituto, qui Alabandicus cognominatus est. Illi enim rebus Asiaticis ordinandis, quo expeditior iurisditio foret, in vrbes eã cuiusq; regionis præcipuas distribuerũt, adiectis diœcesibus, hoc est agri parte, vnde illò fori caussa comearetur. Quæ partitionis ratio prouinciarum propè omniũ fuit neq; hodie Principum curæ neglectui est, Galli Parlamẽta vulgò, Germani Regimina vocãt. Inde & Metropoles dictę Romanis vrbes illę primariæ & Diœceses, vrbium scilicet, gentiumq; vnius iurisditionis, administrationes, quas voces postea Episcopi Orientis in ordinãdis Ecclesiarũ ritibus, à Romanis sunt mutuati, mox & Latini illis vsi, nec tum aliud hisce nominibus continebatur Christianis, quàm ordo publicus & politia quædam, ad hoc instituta quo syncerior esse

Halicarnassus. Herodot⁹ Dionysius historicus. Oppidũ sancti Petri in Caria. Gnidus. Loryma. Ceramus. Phœnix mons. Mindus oppidum. Alinda. Alabanda. Stratonica. Parlamenta i gallijs. Cancellarię in Belgis. Diœceses.

disciplina omnium ordinum et ecclesiarum posset, videlicet, euocandis constituendisq; ministris, synodis celebrãdis, alendis, curandisq; pauperibus, censendis castigandisq; moribus, & id genus rebus alijs. Cęterũ promotis, vt fit, terminis, Latinę maxime ecclesię ius etiã prophanũ arripuere, veteribus episcopis non ignoratũ modo sed & neglectum & contemptum, quod à Christo diserte sibi à cura sæculi interdictum esse existimassent. Proinde ius suum, hoc est, diuinũ qđ in scripturis continetur, administrabant, Humanum seu prophanum in legibus Regum contentum pręsidibus & curatoribus prouinciarum relinquebant. Sanè plusculos in Asia cõuentus Romani habuerunt, quorũ quinto libro naturalis historiæ C. Plinius meminit. Prope autem Halicarnassum Troezene oppi. cuius incolæ Troezenij alij à Peloponnensibus, & regio Troezena Plinio libro decimo nominata. In mediterraneis, Nysa vrbs, & Tralleis quas Thebais fluuius pfundit, Eudon alluit, vnde Tralliani dicti. Iuxta Lycaones Laodicea est, Lyco amni è Lycia venienti imposita, magna vrbs & Pauli maxime tempore clara, ante enim Mithridatis eam obsidio fregerat, cæterum restaurata fuit ac ciuium fortunis & dignitate adeò prouecta, vt ciuem habuerit Hieronem, duo millia talentorũ in populum largientem, præter pecuniam quam vrbi exornandę impendit. Prętcrea Zenonem & ipsum opulentum, cuius filius Polemon fuit, Ponti rex, vt alibi quoq; diximus. Laodiceæ situs amœnissimus est, præter enim Lycum fluuium, Capro etiam & Asopo de proximo venientibus alluitur. Ager circumiacens non fertilis modo, sed & pręstans velleris laudatissimi prouentu. In totum au

Cõuẽtus.

Troezene

Nysa vrbs.

Tralleis

Thebais

Laodicea

Hieronis liberalitas

Zeno

Laodiceæ situs

Caper fluuius

Asopus fluuius

tem fœlix regio, si terræmotus (præcipuum Asiæ malum) non infestarent. Hanc alij in Phrygia locarũt sicut & Hierapolim, ego Plinium sequutus Cariæ attribui, Ptol. Laodiciam vocat, & notus est eius vrbis Conuentus, Laodicensis dictus Plinio. Iuxta fuit Antiochia ad Mæandrum vocata: Massico amne è Cadmo veniente circũflua, haud procul allabente Mæandro, in quẽ emittit Massicus. Sed illustrior Laodicea est propter Paulum, qui Christum docuit, & epistolam quæ prior ad Timotheum inscribitur, ex ea vrbe Ephesum misit. Plures autem eius nominis cum passim fuerint, constat clariores non fuisse, vna Syriaca illa Lucæ euangelistæ patria, & altera Asiatica, de qua iam diximus. Fuit & Galatica cõfinis Phrygiæ Laodicia, haud procul Colossis, in qua Paulus non fuit, sicut nec Colossis, quod ipse palàm Coloss. 2. capite indicat. Quanquam eiusdem epistolæ vltimo capite de vtraque admonuisse videtur, illa scilicet Asiatica Hierapoli vicina, altera quæ iuxta Colossas est. Sic enim Colossenses alloquitur: Cũ recitata fuerit à vobis epistola, facite vt & in Laodicensiũ ecclesia recitetur. Et eam quæ scripta est ex Laodicea, vt vos quoque legatis &c. Primã scilicet Laodiciam Phrygiæ intelligens Colossis proximam, quam non vidit Apostolus. Dein alterã Caricam iuxta Hierapolim, ex qua Ephesum scripserat. Non quadrat enim vt ex eo loco scripsisse videri debeat Apostolus ad quem nunquam peruenit. Vt autem demus eandem Laodiceam esse cuius hoc ipso capite meminit, tamen diuersam ab illa quæ. 2. capite nominatur, & duas in Asia Laodiceas esse, quorum meminerit Apostolus, de ipso sensu epistolæ conuincitur. In ora Cariæ vltima est Iassus vrbs, de qua sinus Iassius seu

Antiochia Massicus fluuius

Mæander fluuius

Laodiceas plures fuisse.

Laodicea Syriaca Lucæ euangelistæ patria

Laodiceas duas in Asia fuisse

Iassus vrbs.

ſeu Iaſius cognominatus eſt, nam & ſimplici ſ. et duplici vtraq; vox effertur. Solinus, apud Iaſiũ, inquit, vrbẽ Panionię puerũ Delphinus adamauit. Sic enim illic legendum arbitror, non Babyloniæ vt ferè habẽt exemplaria. Eſt enim Panionia ſacra quondã Ionibus regio ſic dicta, authore Põponio, quod eam cõmuniter Iones colerent. Strabo lib. 14. tribus eã à mari ſtadijs abfuiſſe, & templũ habuiſſe ait Neptuni cognomento Heliconij, in quo ſtatis diebus Prienenſes omniũ Ionũ nomine ſacrificabant. Quod quidem illud ſacerdotiũ erat quod iuxta Iaſſum fuiſſe Solinus innuit. Puto autẽ & apud Plinium capite. 8. libri noni legendum: Puerũ Alexander magnus Panioniæ Neptuni ſacerdotio pręfecit &c. non quadrat enim Babylonię vocabulũ, cum, quod id temporis in Aſia agebat Alexander, tum etiam quod remota à mari Babylon, etiam ſi tunc ab Alexãdro capta fuiſſet, tamen haud magno habere Neptuni numen potuit. Accedit ad hæc, quod Strabo in octauo tradit Prienenſes ſacrificio Panionię hominem quempiã iuuenili ætate vigentem pręficere aſſueuiſſe, vt intelligamus Alexãdri conſilium etiam occaſione adiutum, ne non illum præficeret ſacerdotio, cui palàm fauere numen eſſet viſum. Libuit hoc obiter, quoniam Aſſi mentio incidiſſet Lectori æſtimandum proponere, quod viderem Hermolaum vocem Babyloniæ inexcuſſam tranſmiſiſſe.

Panionię pro Babylonię locus apud Solinũ caſtigãdus in vocabulo Iaſſus.

IONIA.

Ioniæ deſcriptio

Plinius. 5. libro, Ionia, inquit, à Iaſſio ſinu incipiens numeroſo ambitu littorum flectitur Terminatur ab ortu Lydia, quę & Mœonia eſt, ab occaſu Ægeo, à Septẽtrione Æolide, vt quicquid Phoceam inter & Iaſſum iacet, totum

totum Ioniæ tribuatur. Vrbium eius maxime celebris Miletus, caput aliquando regionis, & sup octuaginta vrbium per cuncta maria genitrix, vt ait Plinius. Ex Mileto fuit Timotheus ille Musicus, quem libro. 2. institutionum Quintilianus duplices mercedes ab discipulis quos alij instituissent exigere solitum scribit, facilius ratus rudē docere, q̃ dedocere qui praue didicisset. Hanc vrbē & Paulus ornauit oratione illa quam ad Ephesiorum presbyteros habuit, digna meo iudicio q̃ omniū Templorum postibus insculperetur, vt simul officij, & qui præsunt, admonerentur, nec immundas manus, longe minus impiū animum sacris admouerent, & ecclesiæ perdiscerent indignos esse cœtu suo qui aut auaritia squalerent sordidi, aut mandata docerent, doctrinas hominū: Qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt. A Mileto vrbs Priene fuit, Biantis patria, & mons vicinus Mycale. Promontorium Trogilium aduersum Samo, & vltra Pangilium in pulcherrimo sinu posita Ephesus longe omnium Ionicarum vrbium clarissima, & Asiæ olim lumen dicta. Vrbis splendorem situs auxit, primum oppidorum frequentia circunseptus, quorum omnis olim Asiatica claritas fuit. Obiectæ autem sinui insulę erāt memorabili fertilitate, & quibus ora etiam Asiæ aliquid debeat. A sinistris Mæandrus fluit, à Phrygiæ monte Aulocrene (quem Cælenium Ptole. vocat) exortus, & per Cariam placidus, omnes eos agros fertilissimo rigans limo, in Aegeum effluit. A dextris Caistrus, & ipse Asiaticarum opū vector, quem è Lydię Cylbanio monte venientem & frequētibus auctū fluuijs, sinus ille Ephesinus excipit. Creditū est vtroq; amne tantum limi littoribus inuectum, vt terras propagarint in

Miletꝰ Ionię caput.

Timotheus musicꝰ.

Priene vrbs

Mycale mons

Trogiliū promontorium.

Ephesus.

Caistrus fluuius

Cylbanius mons

maria, sicut in Ægypto Nilus, & insulas continenti annexuerint. Mons Peon vitibus consitus & arbustis nobilis, latus vrbis ad auroram vergens spectabili amœnitate pręcingit. Cæterum à religione & operosissimo Dianæ templo in tantum aucta fama est, vt cum duodecim vrbes Ionia aliquando teneret, omnium tamen pręcipua Ephesus habita sit, nec aliud opulentius templum per Asiam, aut ornatius creditum, aut spectatum quàm DianæEphesinæ templum. Strabo author est, in Cataoniæ Comanis, alijsq; Asiæ locis ditissima sacerdotia Numinum fuisse, & quibus regio sanguine orti, pręficerentur, parsq; agrorùm & iurisditionis illorũ potestatis esset. Omniũ tamen opes, donaria, anathemata, Ephesium numẽ vicit. Templum vrbe media surgebat, Grææ magnificentię vera ammiratio, vt ait Plinius, Ducentis id & viginti annis factum ferebatur à tota Asia, positumq; in palustri solo, ne terręmotus sentiret aut hiatus, lõgitudo. CCCCXXV pedum, latitudo. CC.XX. erat. Columnæ centum vigintiseptem à singulis regibus dicatæ. Iuxta templum Asylum erat libertatis inuiolatæ ad stadij spaciũ ab Alexãdro extensum. Quod Augustus tamen dãnosum esse ratus, quoniã impunitate proposita multorũ libido ad scelus inuitaret, irritũ fecit, vt refert Strabo. Fons Callipias prope templũ amœnus, & qui procul venientes vel aspectu recrearet. Intus imagines, simulacraq; auro, argento, ebore, marmore conspicua. Donaria itẽ à regibus, vrbibus, gẽtibus, populis collata, dicataq;, quę omnia vel per se ipsa spectata et cognita peregrinantium itinera & sudorem leuare dispendio & operę facere precium videbãtur. Alioqui & vrbis luxus, & elegantia, & copia foue-bat

Peonmõs vitiger

Dianæ ephesianę templum

Tẽplum Ephesinũ 220. annis factum

Callipias fons prope tẽplũ Ephesinũ.

bat aduentantes,superq; omnia rumore sparso, vsit,alij alijsfama excitati succederent,nec vllus esset visitandi numinis finis. Cum votorū quoq; nullus esset,magnus ibi artificum prouentus, ma so sacerdotum erat,splēdore,ornatu,opulētia ra dibant omnia. Nec ęuo vllo aut sęculo ea maie- fts videbatur interitura. At vero moles illa mag nificentissima,tanto numine,tantis opibus , tan- taq; fama per orbem nota,Christo Ephesijs per puperē,humilemq; Apostolum prędicato, ita essit,vt plus minus triennio magna vrbis pars, Diana spreta,& reiecto idolorum cultu,redemp- tonem per illum factam amplexa fuerit ,praete- ra libros veteris inscitiae & magicae superstitio- ns plenos,nec paruo precio comparatos , flam- mis tradiderit,ceu Lucas.19.capite scripsit. Prędi xrant prophetae futurum,vt spiritum fidei gen tes essent accepturae,relicturae idola, Christum se cuuturae,qui non luxu,ornatu,splendore, simula cis,opibus,donorum elegantia:sed fide,humili- tte,abstinentia,beneficentia,synceritate,& pro xmi dilectione colitur. Sed redeundum ad Ephe sm,in qua illustranda Paulinae vigilantiae Ioan- nes Euangelista accessit,hunc enim Ephesi com- moratum & defunctum esse lib.3.tradit Eusebi- u. Certe Irenaeus libro de haeresibus secundo Asiae ecclesijs Ioannem pręfuisse,& ad Traiani vsq; principatum vixisse,docet. Vt inde colligi qeat Ioānis Euangelium sero scriptum,vrgēte, cu Hieronymus tradit,Hebronitarū hęresi, qui Christū ante Mariā fuisse,hoc est,verbū aeternū cnem factam esse , negabant . Sic seruauit in qęq; momenta temporum organa sua Domi- nus,quae veritatem tot modis , satana suggeren- te inuasam,vindicarent. Haec est EPHESVS

quam ex vinculis Romanis Apostolus est corso latus. Scripsisse eũ & priorẽ ad Corinthios Ephesi, ex itinere, cum aliẹ coniecturæ sunt, tum hæc pręcipua est, quod Lucas Act. 19. Paulum subsistentẽ in Asia Timotheũ & Erastum præmisisse in Macedoniã tradit, quũ ipse mox paulô esset è quuturus. Et quod vltimo capite eius epistolę, Salutãt, inquit, vos in domino multum, Aquila & Priscilla &cæ. Quos Ephesi tamen reliquisse Paulũ, cum ipse in Syriam tẽderet, palàm indicat idẽ Lucas Act. 18. Nunc reliqua Ionię reddemu.

Magnesia in Ionia. Magnesia in Lydia.

Supra Ephesum Magnesia iacet Thessalorũ colonia, ad Mæandrum cognominata, propter eam quę ad Sipylum dicitur, in Lydia. Vulgatus iste gentibus mos, quo errori differẽtia succurrat. Sic Syrię Laodicea vna ad Libanũ dicitur, ne fecsim prolata vox, eã indicet quæ in eadẽ Syria d Orontem iacet. Germani haud alio magis discrimine cognomines locos explicant.

Colophõ vrbs. Halesus fluuius Mirantes mons. Erythrę Clazomene. Smyrna Phocis, Hermus fluuius. Mactusia mons

Colophon t ipsa Ionię vrbs est, ad Halesum amnem sita, cum Mirante monte, à quo terrę in altũ abeuntes peninsulæ forma Chium versus ꝓminẽt, in qua Erythræ quę Sibyllæ Erythreę nomen dederunt & Clazomene iacet, & extra peninsulã in altero sinu Smyrna, dein Phocis illa quę Massiliam in Gallia genuit, Ionię maritimę postrema. Smyrna amœno littore sita, amne Melete affunditur, Pænio, vastata quõdam à Lydis, sed Regũ opera integrata, vt Pauli sęculo haud dubie pulcherrima fuerit. Eundem sinũ amnis Hermus influit, multos alios, sed pręcipue Pactolum & (qui Phrygię nomen dedit) Phrygem, recipiens. Plinius montem Smyrnæ Mactusiam tribuit, & Conuentum Smyrnęum indicat percelebrem quondam, sed longe posthabendum Ecclesię quam apostolis

ea vrbe condidere. Polycarpus eam tenuit, apoſtolorum diſcipulus, qui dicere ſolebat, Nihil eſſe pro vero recipiendum, q̃ quod conſtaret ab apoſtolis traditum. Quam ſententiam & Papiæ Hieronym9 tribuit, & ipſe ſequutus eſt epiſtola quadam ad Theoph. contra Ioan. Hieroſolymitanū epiſcopum, vbi inquit, Scio me aliter habere apoſtolos, aliter reliquos tractatores, illos ſemp̄ vera dixiſſe, iſtos in quibuſdam vt homines errare. Idē author tradit Polycarpum à Ioanne epiſcopū factum, totius Aſiæ principem virum fuiſſe. Viuus certe exuſtus eſt ſub M. Antonio & Aur. Commodo, Anno Chriſti. CLXX. nec multis annis poſt eius mortem ingenti terræmotu concuſſa ciuitas, decennali libertate donata eſt, quo ſe inſtaurare poſſet. Dura ſane illis ſęculis Chriſtianorum conditio fuit, quum principes Auguſti tuendæ religionis prætextu, ipſam (quæ vera eſt religio) fidem in Chriſtum ſubuertere & extinguere niterentur, quum deorum ſuorum veterem cultum, præterea & cerimonias tot ſæculorum vſu conſenſuq; receptas, & totum illud ſatanæ regnum, quod cæcis animis longæ conſuetudinis præſcriptio ingeſſerat, aduerſum doctrinam quæ vnum Deum prędicabat, plures negabat, tanta cum contentione propugnandum defendendumq; receperiſſent. Nihil enim quietum noſtris aut integrū, nihil non ſummo cum diſcrimine coniunctū erat. Primum impietatis & blaſphemiæ nota ſuccreſcentis Euangelij fama traducebatur. Deinde læſæ quoq; maieſtatis arceſſebantur, qui ſacroſancti Imperij Romani receptam, atq; adeo maiorum prudentia, conſilio & authoritate inductam religionem deorum contempſiſſent, apud aras et delubra Numinum non ſacrificaſſent, incenſum dijs

Polycarp9 epiſcopus viuus exuſtus.

Chriſtianorū ſub æthnicis tēporibus conditio.

Chriſtianis impietatis et leſæ maieſtatis crimen obiectum

maiorum minorumq; gentium non adoleuissent Quorum videlicet criminũ, cum reos sese Christiani quotidiana confessione sua testarentur, nec diuelli minis vllis à CHRISTO, longe minus abduci persuasione possent, crudelissimis edictis & proscriptionibus afflicti sunt, & indicibus proposita pręmia feruntur, ne reliqui esse vllo loco Christiani possent. Mitissime autem tum res agebatur, cum caueretur Christianos non requirendos quidem, sed oblatos puniri oportere. Quale Plinio suo prouinciam moderanti Traianus rescripserat. Cessantibus autem & interdum conniuentibus Principum animis, aderant artifices incẽdiorum, calumniјs, criminationibus, delationibus, sæui: qui in illorum aulis perinde atq; in pelago ventorum turbines, subinde alias atque alias persequutionum procellas commouerent. Interim vulgus communes casus rerum aduersarum vndecunq; ingruentes in Christianos transferebat. Si pugnatum erat improspere, si annona laboratum, si terræmotus, si alluuiones, hiatus, pestes, si grandines & cataractę nocuissent, si exundassent flumina, deorum id quidem iræ tribuebatur, sed inde natæ, quod Christianos ferret ac toleraret imperium. Nullum probrum erat, nullum dedecus, quod insontissimæ professioni non impune obјceretur. Proinde tanta indignitate tractatis ne in publicum quidem prodire interdum Christianis licebat. Quod equidem admonendum duxi, quod animaduertam multos esse ætate nostra, qui pręsenti rerum statu persuasi, dũ legunt audiuntq; Petrum Romæ tot annis sedisse, Linum, Cletum, Clementem, aliosq; veteres Vrbis episcopos, tanta cum dignitate, grauitate & vigilantia pręsedisse ecclesiæ, Polycarpũ autẽ episco-

episcoporum Asiæ principē fuisse, perinde tū, aut pace, aut dignitate & splendore, aut fauore hominum habuisse ecclesias veteres, atq; hodie habēt per Europam: cum longe diuersum vetus historia prodat, longeq; alij sint hodie nostrorum mores & ritus q̄ illorū fuissent, quibus nihil erat inter insidias, & persequutiones quietum. Memorabile vero quod scribit diuus Hieronymus: Legem iam olim à Romanis latā fuisse, quę iubebat minime dimitti Christianos, qui semel ad eorum iudicium essent pertracti, qua caussa & Apollonius, Romanę vrbis Senator, sub Cōmodo principe (tot annis post Petrū) à seruo suo, quod Christianus esset, proditus, quanquam insigni volumine in Senatu lecto, fidei suæ rationem reddidisset, tamen huius sententia capite truncatus est. Putamus ne, aut loci aut refugij multū, eius temporis episcopum habuisse, si virum illum Senatoria dignitate conspicuum, quemq; & vrbis fauor & ordinis, suorum odio eximere debebat, nec ciuitas nec dignitas tutata est, quin ei ob sectam cui se deuouerat moriendū esset? Arbitror autem notum omnibus ex omni triginta episcoporū successione, quæ à Petro & Paulo vsq; ad Syluestrum & Constantinum imperatorē annorū minimum trecentorū spacio deducitur, nullū fuisse de quo, Lege illa obtinente, supplicium sumptum nō sit. Iam in Gallijs, vt libro quinto tradit Eusebius, apud Lugdunum & Viennam, Antonino Vero imperante, circiter Photini tempora, cui Irenęus successit, Christianis interdictum fuit, ne vllis domibus habitarent, ne balneas ingrederent, ne prodirent in publicū, ne publico priuatoue loco conspicerētur. Qua prope incredibili sęuitia magna pars nostrorū latebras et specus inhabitare compulsa

Apollonius senator Ro. propter Christū capite truncatus

pulsa est. Cui autem verosimile fiat, mitius habuisse in ipsa vrbe tyrannorum alumna, illo sęculo CHRISTI cultores, q̃ in Prouincia habuerint? Proinde admirari me fateor, quorundā inaduertentiam, qui parum expensis temporibus, primis illis ecclesiæ Romanæ episcopis, templorum extructiones, possessiones agrorum, & nescio quæ munera per vrbem velut suam, Christianis distributa affingunt. Quasi vero credere opus habeamus, hoc eis permissum, tanta indignitate tractatis, & communi totius ciuitatis Ethnicorum odio contemptis, vt ne prodire quidem ceu dixi, plerunq; auderent, & benigne secū agi tum crederent, quum intermissis persequutionibus, in vrbe tolerarentur. Ipse Tertullianus vetꝰ author, & qui sub Imp. Pertinace multo tempore Romę fuit, palam innuit, ne suo quidem tempore alia templa Christianis fuisse, quàm simplices domos in quibus statis diebus fideles cōgregabantur. Conuiuia etiam, & Cænam illam sacram pro veteri more celebrantes, aliaq; id genꝰ quæ publicæ disciplinæ erant, exercētes. De qua re ipse .39. capite Apologetici disseruit. Neq; vero hæc affero, quasi aut vsum damnem templorū quem longe optimum duco, aut illorum opinionem sequar, qui somniant ecclesiam non posse cōsistere nisi & persequutio consistat & sæuiat. Sed magis vt historiæ sua fides illæsa seruetur, quam pleriq; adulandi magis q̃ veri prodēdi studio aut fucāt aut interuertūt. Cuperē aūt sacrorū antistites, memoria tantarum rerum humiliari, non efferri: & simul admoneri officij, vt et gregem pascerent Christi sanguine redemptum, & doctrinam quam sic retinuerunt apostoli, vt sanguine etiam fuso obsignarent, tam æstimarent magno, q̃ magnus

Christianis olim quæ templa fuerit.

q̃ magnus ille est, qui eius ædendæ fuit author.

ÆOLIS, TROAS.

A Phocea maritima vrbe Æolidis initiũ, Ionia digressis sumitur. Prima eius ciuitas Elea, dein Pitana Arcesilæ Academici patria, clarissima Æolicarum, iuxta flumen Caistrus è Mysia veniens, Pitanam inter & Eleam Ægeũ ingreditur. Pomponius primo libro Æoliam ante, Mysiam dictam fuisse ait, & Troada cõnumerat. Erunt igitur fines Æolidis, ab occasu Hellespontus & Ægeum mare, contra Lesbon insulã, ab Austro Ionia ante dicta, à Septentrione Phrygia. Oppidorum celebrium, præcipuũ est, Adramyttium, cuius Conuentus quõdam, Adramyttenus dictus. Et Adramyttina illa nauis in Lucæ Actis capit. 27. cui primum vinctus Apostolus à Iulio Centurione Romam nauigaturo, impositus fuit. Inde Antandrum, Scepsis, & in littorum flexu posita Assus, Aetolorum colonia, & aliquãdo Apollonia dicta, cuius Lucas Act. 20. ad hũc modum meminit: Nos autem conscensa naui soluimus Asson, inde excepturi Paulum, sic enim ordinauerat ipse, per terram iter facturus &c. Haud procul Asso, promontorium Lectum attollitur Aeolin et Troada disterminãs, Plinio. Inde Troas oppidum, colonia Romana, & apostoli etiam ætate Alexandria dictum, proximum Hellespon to & Tenedo insulæ in ipsis Hellesponti faucibus iacenti, atq; hinc Lecto, illinc Sigeo promontorio septa. Eius Lucas meminit Actiorum. 16. Cũ autem pertransissent Mysiam, descenderũt Troadem. Et iterũ: Cum soluissemus, inquit, à Troade, recto cursu venimus Samothracẽ &c. Quanquam prior locus de regione accipi potest in quã è Mysia Paulus descenderit. Est enim Troas & vrbis

Phocea vrbs. Elea. Pitana. Caistrus Æolidis situs. Adramyttium. Antandrũ Scepsis Assos quę & Apollonia. Lectum promontorium Troas q̃ & Alexãdria. Sigeũ promontoriũ Troas vrbs et regio.

vrbis nomen iam dictę & regiunculæ cui Phrygia superfunditur. Cõmodiſſima autem eſt è Troadis portu in Thraciã & Macedoniam nauigatio. Meminit eius vrbis & ipſe Paulus ſecũda ad Timotheum.4.cum ait: Penulam quam reliqui Troade apđ Carpũ, cũ venies apporta &c. Hæc eſt Troas, ad quam Apoſtolus poſtremo peragrata Gręcia & Macedonia appulit, ſeptem diebus in ea moratus, Act.20. Qua & panem noctu facta congregatione, cum fratribus fregit, & deguſtauit, diu colloquutus, ſermoneq́ꝫ vſq́ꝫ ad diluculum protracto. Supra Troadẽ remotius à mari Gargara fuere, ab Aſſijs conditum oppidum, & mons Ida, iuxtaq́ꝫ Ilium illud Troiani belli memoria celeberrimum. Fuit & Gergythos à quo Gergythiæ Sibyllę nomen eſt, in Marpeſſo vico non longe à Gergytho natæ. Quanquam apud Lactantium Marineſſo habuere viciata exemplaria, quod ab Hermolao eſt annotatum. Hinc iacet Helleſpontus & tractus reliquus in Bithyniã vrgens, quẽ mox paulo in Phrygia referemus.

Gargara oppidum. Ida mons. Ilium. Gergythos. Sibylla Gergythia. Marpeſſ9 vicus. Helleſpontus.

LYDIA, QVÆ ET MOEONIA.

Mediterranea eſt Lydiæ regio, ab Auſtro Mæandrum aliquouſq́ꝫ, dein Cariam, ab ortu Phrygiam Galaticis gentibus confinem, à Septentrione Myſiam; ab occaſu Ioniam & Æoliam attingens, Plinio. Cultiſſima hęc Aſię portio fuit. & Herodoto in primis memorata propter Crœſi regnum, qui ab Haly Paphlagonię fluuio, vſq́ꝫ ad Propontida & Ægeũ mare, quicquid intra Taurũ eſt, tenuit, tanta proſperitate & affluentia rerũ, vt de ſumma ſibi felicitate perſuadere fuerit auſus. Et Soloni ſapienti etiam ſuccenſuerit quod beatum eum, niſi cognito exitu, fateri nollet. Verum à Cyro Perſarũ rege ca-

Lydię ſit9. Crœſus.

ge captus & pyræ impositus qua cremaretur, vera dixisse Solonem fassus est. Vnde illud Ouidianum sumptum ex Herodoto:

Sed scilicet vltima semper
Expectanda dies homini est, dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaque funera debet.

Victore igitur Cyro illo qui & Iudæos Babylone in Palæstinam regredi passus est, ad Persas Lydorum regnũ deuenit, cum annos circiter ducentos quinquaginta durasset. M. T. Cicero in oratione pro Põpeio, de hac maxime Asiæ parte intellexisse videtur, quum inquit: Asia tam optima est & fertilis, vt & vbertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionũ, & multitudine earum rerum quę exportantur facile omnibus terris antecellat. Inde luxus ille Asiaticus memoratus scriptoribus, quem Romani vt admiserunt perinde atque suaui & blandiente Syrenum cantu, obsopiti euersique sunt, & vrbs illa gentium domina, quam & domestica & militaris virtus euexerat, Asiaticis opibus delibuta, repente mutatis moribus, vitijsque admissis seipsam oppressit. Caput Lydię quondam fuere Sardes, antea Hydę dictę, ad Caistrum amnem, haud ita procul Tmolo monte. Quas, quia Crœsi regia erat, cinctas obsidione et expugnatas fuisse à Cyro, libro primo scripsit Herodotus. Romani & conuentum Sardibus tribuerunt, qui Sardianus dictus est, Plinio. Magnam vero vrbem & celebrem fuisse Strabo indicat. Hæ sunt Sardes quarum ecclesiam inter septem illas Asię precipuas IOANNES Apocalyp. secundo censuit. Meminit & Hieronymus Methodij Sardensis Episcopi, vt qui amœno & declamatorio ingenio fuerit. Proxime Sardeis, Catacecaumena regio

Lydię fertilitas

Luxus Asiaticus.

Sardis q & Hyda

Methodius episcopus

Catacecaumena regio

regio

regio multorum millium ſpacio diffunditur, ſolò cinericio & exuſto ſimili, cui prꝑter vitem nulla arbor colitur. Strabo vinum eius adeo nobile eſſe tradit, vt nulli cedat. Sunt ſane paſſim in Aſia rupes atræ, et ſimilimæ aduſtis, inter quas et meatus montium & cauernæ extant, adeo venenatò ſpiritu, vt ſi certi generis animalia adhibeas repente moriantur: ſubtus eo modo tepores alente natura. Eſt & Philadelphia Lydorũ vrbs clariſſima. quam proxime tempora Pauli terræmotus afflixit, commune Aſiæ malum. Cuius nõ obſcuræ cauſſæ ſunt, quemadmodum & aduſtionũ, quarum præcipui ex noſtris Seneca, Plinius, & Albertus meminerunt. Notior autem Philadelphena Eccleſia quàm & referre ſit opus. A Philadelphia verſus occaſum æſtiuũ, Thyatira iacet. Hermi amnis ripis impoſita, à pleriſq; autem Phrygiæ attributa, quę & Semiramis aliquãdo & Pelopia dicta eſt. Hinc Lydia illa fuit purpuraria, liberalitate in Paulum & ſuos, nota, Actorum. 16. Strabo vltimam eam Myſorum facit, ſedemque fuiſſe ait Macedonũ, qui Myſomacedones de Gẽtium coitu appellati ſunt. Nota eſt ex Plinio Thyatirena iuriſditio Romanorum, longe notior eccleſia Thyatirena Chriſtianorum inter ſeptẽ eccleſias Ioanni numerata, quarum ſupra meminimus. Pactolum amnem celeberrimum Tmolus fundit, Chryſorhoam aliquando dictum Gręcis, quod aurum veheret. Iuxta quem ſita Magneſia ad Sipylum cognominata, cuius etiam regio Magneſia dicta eſt. Sipylus quondam & Tãtalis claræ, ſed abſorptæ terræmotibus, vt author eſt libro ſecundo Plinius. Ionum amnes, Caiſtrus & Hermus ſuam originem Lydiæ debent, nec ingrati in parentem rigant terras & fœcundant, ſicut &

Philadelphia.
Thyatira.
Hermus fluuius
Semairmis.
Pelopia.
Lydia purpuraria.
Thyatirena eccleſia
Pactolus fluuius q et Chryſorhoa
Magneſia vrbs.
Sipylus vrbs.
Tantalis vrbs.

cut & Pactolus, quem tamen Strabo ait sua ætate aurũ ferre desijsse, antea tot sęculis hoc solo nomine celebratum. Vt iam cõstet nec amnibus id munus durare semper, sicut nec mõtibus, ex quorum tamen fodinis ingens prouẽtus Asiaticis regibus fuit, auctis videlicet in immensum opibus ceu lib. 14. innuit Strabo. Cui vero valde mirum sit, destitui auri venis amnes & montes? qui cogitat hoc quoq; efficere naturam, vt in totũ & mõtes subsidant, & amnium cursus intercidant. Siquidem aliquot Phrygiæ fluminũ, quæ Homerus celebrauit, nulla amplius vestigia cerni, C. Plinius prodidit. Mons Tmolus omniũ Asiæ clarissimus, veteribus accolis etiam Mysos, qui colerẽt admisit, vnde Mysotmolitæ postea dicti accolæ, quorũ pars fuere Philadelphini, & trans Hermũ summoti Thyatireni.

PHRYGIA.

SVnt Authores, inquit Plinius, trãsisse ex Europa Mysos, Phrygas, & Thynos, à quibus appellentur Mysi, Phryges & Bithyni: vnde mox terris data nomina fuerint Mysiæ, Phrygiæ, Bithyniæ. De Mysis & Phrygibus simul, de Bithynis seorsum dicemus. Sunt enĩ Mysorum cum Phrygibus fere confusi apud authores, limites, tametsi aliquò tenus etiam discernũtur. Duplicem enim Phrygiam faciunt, maiorẽ inter Galatiam & Lydiã longo flexu incedentẽ, donec ad Pãphilios, Lycios & Cares pertingat, cuius vrbes pręcipuę Ancyra, Synnada, Apamia Hierapolis, Cybira. Minorẽ Troadi superiectã, & ad Galatas vsq; ingredientẽ, ab Austro Mysia maiori, à Borea Bithynia finitam. Rursum & Mysiã bipartiuntur, Minorẽ à Bithyniæ finibus in Propõtida flexã citra Prusam quęiuxta Olym

Phrygia duplex

Mysia minor

pum est, in qua mons ipse sit Olympus, & maritimę vrbes, Zyzicū, Pariū, Lampsacū, Straboni Plinio, Ptolemæo. Maiorē ab Austro supra sinū Adramycū, in qua Scepsis regio & Palescepsis, iuxta Antandrum littoralem vrbem, contineantur. Teutraniā quoqꝫ regiunculā, cuius vrbs Pergamus est, in Mysia statuerunt. Hellesponto interim Abydū & Dardanum tribuentes. Verū has partes Phrygiæ nomen nō confundit modo, sed etiam amplectitur. Ordiemur igitur ab Hellespōto, & inde ad ortū meridiemqꝫ insigniora duntaxat loca indicaturi, flectemus. Infra Siggum promontoriū à Troade iam nunc memorata Abydos iacet, contra Seston Europæ oppidū, vt Martianus libro sexto: Hic, inquit, duæ ciuitates, quarum vna Sestos Europæ, altera Abydos Asiæ. Vtrāqꝫ notā fecere literæ Leādri fato. Inde cōtra Calliopolim Europæ, sita vetus vrbs Lampsacus, memorabilis conuentu contra Eudoxium et Accatiū Arrianę factionis principes, habito, quāquam nullo successu, propter Valentem Cæs. qui Arrianos tuebatur, & rescissis synodalibus actis orthodoxos damnabat exilio, ceu in Valentiniano Paulus diaconus scripsit. Huius vrbis ciuis fuit Anaximenes orator, pręceptor Alexādri, ille qui Lampsacum periclitantē vaferrimo responso, seruauit. Alexander enim excidium Lampsacenis interminatus, vt vidit Anaximenem legatione ad se missum, primum pręceptorē, dein & eloquentia suspectū, sancte iurauit, nihil se facturum quod peteret. Tum Anaximenes: Rogo te inqt, Alexander vt Lampsacum diripias Authore libro septimo Valerio. A Lāpsaco, Parium memoria Paridis quondā nobile, & proximum iam Bithyniæ Zyzicū à Milesijs cōditū, cuius episcopꝰ Euno-

Mysia maior

Pergamꝰ vrbs.

Abydos Sestos Lampsacus vrbs

Anaximenes orator Anaximenis vafricies.

Parium vrbs. Zyzicū vrbs.

Eunonius ille fuit hæreticus, qui per omnia dissimilẽ patri filiũ esse affirmabat, & factũ creatũque asserebat: quo nomine demũ vrbe pulsus in Cappadocia exulauit. Inde est Rindacus amnis, ante Lycus dictus, voce multis amnibus communi, quã tamẽ impositã esse à caussa constet, quod aut impetu vndarũ, aut auctu, ripas infestent et mordeant, aut (vt Rhenus noster assolet) frequenter mutent alueũ. Græcis enim λύκος lupus dicitur animal natura vorax, vnde & piscem noxiæ voracitatis lupũ dicimus, cuius frequens apud Pliniũ mentio. A Rindaco finis est Mysiæ, & Bithyniæ initiũ, Plinio. Altera Mysia quæ adiacet Ægeo, Scepsin habet celeberrimã quondã ciuitatẽ, à qua Scepsij, et Pergamũ Attali regiã, qui regnũ Pop. Romano testamento reliquit. Pergamus Sileno fluuio finditur, alluitur autẽ Cæcio quẽ mõs Pindasus ædit, Plinio. Eius fuit Pergamena iurisditio, de qua idẽ Plinius, & Pergamena ecclesia, de qua est apud Ioannẽ. Sed & charta Pergamena, quæ hodieq; à loco eo vbi inuenta est nomen retinet. Strabo decimotertio libro, Pergamũ describens palam innuit inter clarissimas eam Asiæ ciuitates habitã, sed tum maxime potentẽ fuisse, quũ in Asia rerũ Attalus supra memoratus potiretur. Habuit & bibliothecã cum Alexandrina certantem, & Galenũ nobis medicũ genuit sub Traiano Romæ ob artis prestantiã summo in honore habitũ. Intus Ancyna iacet, & Synnada, cuius Synnadensis Conuentus olim, & Synnadici marmoris celebritas, & nostris Parœcia Synnadẽsis dicta, nobili episcopatu. Nec pretereundum hoc maxime tractu vbi Synnada est Phrygiã aliqñ Pacatianã cognominatã fuisse, vsq; ad Cariæ confinia, vbi & Carophryges dicti coitu gentiũ, vt Gallo-

Eunonius hæreticus

Rindacus fluuius qui & Lycus

Pergamus

Silenus fluuius

Pindasus mons.

Charta Pergamena.

Bibliotheca Pergamensis

Galenus pergamenus sub Traiano

Ancyna vrbs.

Synnada Marmor Synnadicum

Phrygia Pacatiana

vt Gallogręci in Galatia, & Syrocilices ad montem Amanum. Vltra Synnadam in Austrũ, Philomelium est, montanis appositum, quæ Gentẽ Galaticam & Pisidas â Phrygibus disterminant meminit oppidi Ptolemæus & Strabo, cuius incolæ Philomelienses dicti Plinio. Inde Pelta est, dein iuxta Męandri ortum, quondã Celenæ. Vetustissimi reges Pacatianæ Phrygiæ, memorãtur, Gordyus, Mydas, Marsias. Hinc in Cariam immittens Phrygia, haud longe Laodicea, Hierapolim ambit clarissimam vrbem, impositam amni Lyco, iuxta quam & Colossæ iacent, itidem in Phrygiacensæ, Plinio: vnde Colossenses dicti, Pauli epistola celebres, qua & Iudaismo fiduciã, & Paganismo superciliũ detraxit. Vtrinq; enim Euangelicæ doctrinæ puritas, subinde alijs atque alijs persuasionibus viciata, laborabat. Erant ex ethnicis docti viri ad Christum conuersi, qui arrepta ministerij functione, cum eloquentia valerẽt, philosophiæ itidem dogmata insyncera, de Deo, de astris, de fato, de virtute, de rationis præcellentia & subtilitate, ex porticu fortassis aut Academia petita, ingerebant. Quippe in illis perdiscendis erant educati, & fides pro modulo data conceptam â teneris persuasionem nondum elimauerat. Neophyti igitur è cisternis hauriebãt, sed qđ purissimis sanæ doctrinæ fontibus suffunderent. Contra, qui ex circuncisione crediderũt, fauebãt legi, pariter â teneris imbibitæ, nec desinebãt ceu iussam â Deo, & ad salutem attinentem simpliciũ animis inculcare. Proinde Apostolus certo sciẽs, nec in ratione hominis aut virtute, neq; in lege et eius iustitia quicquam esse quod ad salutem faciat, sed plenitudinem iustitiæ esse in CHRISTO per quem credentibus donata sit redemptio, Colossarum

Philomeliũ vrbs.

Pelta

Celenæ.

Hierapolis.

Colossæ.

lossarum ecclesiam admonet, vt neq; his, neq; illis aurem præbeant, palam testatus tam philosophia quàm Lege, candorem Euangelij subuerti. Sed in Christo fixas radices teneant, quemadmodum essent illum ab Epaphra edocti. Vtinam & nos in postremis illis temporibus, hanc eximiã doctrinam sic fuissemus sequuti, vt, Paulo inhortante, nec Iudæos audissemus operum fabricatores, nec Ethnicos admisissemus argutiarum magistros. Hoc vno enim præsidio declinare licuisset flagrantissimum istud belli incendium, quod euãgelio etiamnum aduersum carnis iustitiam et prudentiam geritur. Atq; hæc quidem de Colossis.

Themisoniũ vrbs

Proxime Hierapolim Themisonium est celebre oppidum, dehinc Mæandri ripis imposita vrbs Apamea non Conuentu modo inter Asiaticos præcipuo quondam, sed & Christi professione celeberrima, & prius Celenę dicta, vnde & Celenios montes à Ptolemęo dictos videri queat, in quibus Mæander oritur. De Celenis Liuius libro.8.belli Macedonici, Celenæ, inquit, vrbs caput quõdam Phrygiæ fuit. Migratum inde haud procul veteribus Celenis, nouæq; vrbi Apameę nomen inditum ab Apamea sorore Seleuci regis & Marsyas amnis haud procul à Meandri fontibus oriens, in Mæandrum cadit. Famaq; ita tenet haud procul Marsyam cum Apolline tibiarũ cantu certasse. Męander ex arce summa Celenarum ortus, media vrbe discurrens per Caras primum, dein Ionas in sinum maris egreditur, quod inter Prienen & Miletum est. Hactenus Liuius. Curtius tertio libro non Męandrum sed Marsyã fluuium intermeare Apameam dixit, eundem & Lycum nominãs. Plinius certe.5.libro trib9 amnibus in Mæandrũ exeuntibus circunfundi Apa

Apamea quæ & Celenę in Phrygia

Marsyas fluuius

meam ſcribit, videlicet Marſya, Obrima, Orga. Eſt & in Syria Apamea ſicut & Hierapolis, quarum nihil minus frequentes quondã eccleſiæ fuere. Quanquã Hierapolim Phrygiarum vrbiũ maxima, alij in Caria, nonnulli in Lydia, tertij in Lycaonia Phrygiæ ſtatuere, manifeſta variationis cauſſa, quod in horum tractuum confinijs iacere ipſam conſtet. Præterea quod libro. 13. Strabo docet, Phrygiæ & Cariæ, ſed & Myſiæ loca difficulter inter ſe diſcerni queant, ob mutatas gentiũ ſedes, vt ante quoq; dictum eſt. Hæc eſt Hierapolis quæ Philippum apoſtolum, cum filiabus Syria digreſſum excepit, aluit, condidit. De qua re Polycrates Epheſi epiſcopus epiſtola quadam ad Victorem vrbis Romæ teſtatus eſt. Cui vacat eius partem in Hieronymi catalogo, vbi de Polycrate mentio eſt, legat. Memoratur & Papias præſul Hierapolitanus eidem Hieronymo. Eius fertur dogma fuiſſe Mille annorum, quibus Dominus cum ſanctis poſt reſurrectionem eſſet in carne regnaturus, quod poſtea Apollinarius, Irenæus, Tertullianus, Victorinus & Lactantius ſunt ſequuti. Obiter monendus Lector, aliam eſſe Hieropolim in Aſia, ab hac noſtra Hierapoli, et ab illa Hieropolitanos, ab hac Hierapolitanos dici. Sita autem eſt Hieropolis in Æolide, haud procul Thyatiris, quam Ptolemæus Hierocæſaream vocat, vt annotauit Hermolaus. Ad Hierapolim Phrygiam aquas eſſe calidas refert Strabo quæ ipſo profluuio, lapideſcant, & in toffum indurentur, quales hodie & in Carpathijs Sarmatiæ conuallibus monſtrantur. Prȩterea & ſpecus extare, halitu noxio, quos vidiſſe ſe idem author & paſſeres immiſiſſe ait, illico exanimatos veneno ſo ſpiritu, qui tamen hominem minus infeſtet.

Apamea in Syria.

Hierapolis.

Philippus apoſtolus

Hieropolis quæ & Hierocæſarea.

Aqua lapideſcens.

Plinius

Plinius libro secundo solis sacerdotibus eum hali tum innoxium existimat, & fortassis ita gentib9 eius agri tum fuit ob Numinis reuerentiam persuasum. Est enim cognatum superstitioni vitium, vt fabulosis interdum & commēticijs rebus admirationem sui ambiat.

BITHYNIA.

Bithyniæ descriptio quę & hodie Natolia dicitur.

Bithyniam longe optimam & splendidissimam prouinciam, à Nicomede illo qui Iulium Cæsarem educauit, Populo Romano testamento relictam, duo maria alluunt, ab Occasu Propontis, à Septentrione Euxinus pontus. Quà introrsum abit, ab Austro Mysia & Phrygia, ab ortu Galatia & Paphlagonia finiunt Porro variare scriptores in Bithunico limite oriētali, maxime maritimo, supra i Paphlagonia ostēdimus. Turcæ eam regionem hodie Natoliā vocant. Ex oppidis insigniora feruntur, Prusa ad Olympū dicta, & alia quæ ad Hippū cognominať. Porro Hippus amnis est Ptolemæo, Plinio vero mons. Olympicā illā conditā ab Hannibale lib. 12. Strabo tradit, quum post deuictum à Romanis Antiochū Prusias eū rex hospitio excepisset. Tumulus eius Plinij ætate eo loco monstratus est, q̊ antea Lybissa steterat. Cæterum in ora Propontidis Apamia est colonia; & præcipue inter Bithynicas clara Nicomedia, in sinu qui ab Astaco vrbe Astacenus cognominatus est, posita. Habuit hæc episcopū Eusebiū doctū virū, sed Arrij dogmate suspectū, illū scilicet à quo Iulianus Bizantij natus à teneris est in fide nostra institutus, postea seductus à Lybanio, qui animū eius falsa deorum persuasione dementauerat. Gloriosior Eusebio Authimus fuit vir magnus, qui cū doctrina pietatē coniunxerat, capite plexū pręsente Diocletiano,

Prusa op. Hippus fluuius

Apamia Nicomedia.

Eusebius Nicomediensis.

Iulianus apostata Bizantij natus

Authim9 Nicomediensis martyr

cletiano, & Martyrem factum vetus historia affe rit, Martyres autem Grecis ecclesijs, hoc est, te stes dicebantur, qui (vt Ammianus ait) ad negan dum Christum & sinendam religionem cōpul si, pœnas cruciatusque pertulissent, ad gloriosam mortem intemerata fide progressi. Profecto ma ius vlli rei testimonium prestari nequit, quàm qd cum mortis optione coniungitur. Nicomediæ Lactantius rhetoricam professus, mox discipulo rum penuria ob Grecam videlicet ciuitatem, sub Constantino ad scribendum se contulit. Sed do lendum tamen tot preclara volumina eius interci disse, quorum ordine Hieronymus meminit. Nō minus clara Chalcedon est contra Constantino polim sita clarissimo hodie Emporio, & Galata dicta accolis, à Bizantio, interflua Bosphori par te, septem stadiorum spacio diuisa. Celebris est nostris ob synodum Chalcedonensem, quę inter precipuas numeratur. Quanquam haud raro in ea vrbe per Arrianorum dissidia congressum, cō sultatum, & disceptatum est. Nec tacenda hoc lo co Maretis Chalcedonen. episcopi laus, qui quū grauante senio, visu & corpusculo adeo langui do esset, vt manu præeuntis regeretur, die autem quadam obambulans, Iulianum iam idolis sacri ficantem, obuiam habuisset, palam & in faciem, vt impium & apostatam reprehendit. Cōtra ve ro Iuliano cæcitatem ei acerbe opprobranti, vt quam ne Deus quidem illius Galilęus sanare pos set, liberrime respondit se Deo suo gratias agere de cæcitate qua principem tam impium intueri si bi esset negatum: meminit facti libro vndeci mo Eutropius. Nunc ad alia pergendum. Cios extra Bosphorum in Euxino sita, quæ & PRVSIAS aliquando dicta est, diuersa à Tio

Martyres

Chalchedon vrbs quæ & nunc Galata proxima Cōstantinopoli.

Maretis episcopi Chalcedonen. cæci laus.

Cios oppidum

Paphla

Paphlagonum seu Mariandinorũ eodem littore, Prusam autem ad Hippium, Bursam inuersis & mutatis literis posteriores vocarunt, Turcis etiã celebrem. Post quã in ortum Iuliopolis dicta, & item Heraclea iacent, notæ vrbes. Contra in Propontidis ora, Pythia, postea Sotiropolis dicta ob thermas medicæ salubritatis, in quibus lauans Imperator Constantinus venenum pro pharmaco inscius hausit. Inde Nicomediam vectus, proxime vrbem in publica villa ab Eusebio Nicomediensi, extrema primũ senecta baptizatus ex humanis excessit. Intus iuxta Ascanium lacũ Nicæa spectatur, fertilissimo agro clausa, & mater vrbiũ Bithyniæ dicta. Conditã ab Antigono Macedone & Antigoniam vocatã, deinde à Lysimacho de vxoris nomine Nicæam dictam, Strabo est author. Ambitus vrbis stadiorũ sedecim fuit, forma mœnium quadrata, nec pluribus quatuor portis, vicisq; adeò rectis vt ex lapide mediæ vrbis quatuor illæ, quaquauersum portæ cerni potuerint. Nemo ignorat synodum Nicænam hac vrbe, imperante Cõstantino celebratã Anno à nato Christo tricẽtesimo vigesimoquarto, primã videlicet ab eo Conuentu quem Apostoli Hierosolymis egerant, atq; ideo non tam vetustate q̃ sanctitate multorum qui interfuerũt, sacrosanctã. Quanq; illi posterior etas adeò non detulit, quin rescindere pluscula & nouis constitutionibus abolere fuerit ausa. Fatalis, opinor, hęc conciliorum sors est, vt prioribus subinde posteriora, aut infertiant aliquid, aut detrahant, nõ harum modo rerum quas pro suo iure variant Ecclesiæ, sed illarũ quoq; quę videbãtur Canonica scriptura diserte tradita. Nec finis eius erit incõmodi, neq; vllus vnq̃ synodorum successus admodum fœlix, nisi demum inter

Prusa q̃ et nunc Bursa.

Iuliopolis

Heraclea

Pythia vrbs q̃ & Sotyropolis

Constantinus Nycomediæ baptizat[9]

Ascanius lacus

Nycęa Bythyniæ.

ecclesías cōueniat, Nihil aut recipiendū aut definiendū, quod non euidentibus scripturarū oraculis nititur, longe minus statuendū quod illis est aduersum. Hęc enim, nisi fallor, sola ratio, & molestiam leuare conciliorū, & publicę ecclesiarum concordię ac tranquillitati succurrere posset. Meminisse vero oportet, & in Thracia Nicæā fuisse, Bithynicę cognominem, cuius alicubi Socrates Bizantinus meminit. Nicęæ Bithynicę, patrum memoria, episcopus fuit Bessarion, homo natione Gręcus, quē ob excellentē eruditionē, & vtriusq; linguæ facundiā, Eugenius. IIII. tempore synodi Basiliensis in ordinem Cardinalium asciuit, virum liberalissimum, & cuius domus Romę instar Academiæ fuit studiosis omnibus patens. Id hoc libētius retuli, vt ostenderē tantillo tempore exacto etiamnum Romę fuisse, primarios presbyterorum, qui Gręcis atq; adeô Asiaticis ecclesijs præessent, haud quidē Titulo tenus, sed re ipsa tales, & doctrina, grauitate & eruditione, vel maximis ecclesijs per Gręciā digni. Amniū Bithyniæ primæ claritatis Sangaris est, qui & Sangarius dicitur, Liuio, Marcellino, cæteris. Dein Rhindacus ex Mysio mōte, qui idem & Olympus dicitur, delapsus, vetus Mysiæ Bithyniæq; ad Propontida terminus. Plinius plures memorat, sed incelebriores, quorū Lycus Heracleā pręfluit, Billæus Tium, supra nobis ex Pomponio, Paphlagonię attributum, cui & Parthenium assignat Plinius. Ptolemæus, Bithynię tribuit.

Nycęa thraciæ

Bessarion Cardinalis

Sangaris fluuius

Rhindacus fluui.

Mysius mons Bithyniæ q et Olympus.

INSVLÆ MEDITERranei præcipuæ.

Reliquum est, vt absoluta partiū orbis continente, nūc & de insulis dicamus. Harum plurima & frequēter habitatas, mare habet

bet quod Mediterraneũ dicimus. Maximas autẽ Oceanus. Nos ordine obseruato prius de his quę sunt in Mediterraneo, mox & de illis quas Oceanus ambit, dicemus. Sumemus autem initium à Mœotide, in qua cum vt in lacu multis locis vadoso, plusculæ sint, tamen non habent cur memorentur, nisi indicare Alopeciam libet non longe à Tanais ostijs remotam, Straboni, Ptolemęo, atq; item Plinio memoratam. In Euxino aliquot contra Europę atq; Asiæ littora iacent, à Plinio reditę quinti libri fine, quarũ pręcipue, Peuce, Danubij ostijs obiecta, & cõtra Bosphorum Thracium sitæ Cyneæ. In Propontide Proconnesus tantũ habitatur, in libro secũdo tradit Pomponius. Ægeum pelagus, reliquumq; mare quod inter Occiduam oram Asiæ, Macedonicũq;, Thessalicum, Atticum, & Peloponnense littus interiacet alicubi, & Myrtoum & Icarium & Creticũ & Carpathiũ mare cognominatũ ante alia insulosum est. Hellesponto autẽ proxima Tenedos, dein contra Athon Macedoniæ montẽ Lemnos iacet, inter quam & oram Thraciæ quę Nesso et Hebro amnibus clauditur, minor quidẽ Lemno, sed fama quondã celebrior, Samothrace, portuosissima vt ait Plinius, habẽs ab ortu Imbrum insulam minimè obscuram, ab occasu Thasum & ipsam nobilem & fertilem, Samos autẽ primum dicta, & Thracia cognominata videtur, ad eius Sami quę Asię obiacet, differentiam. Vnde Maro Æneid. septimo dixerit, Threiciamq; Samon quę nunc Samothracia fertur. Plinius author est in ea quondam Venerem, Phaetontem & Poton celebribus sacris & sanctissimis cerimonijs coli solitos, vt alijs quidem & insulis & vrbibus diuersa numina pro Gentilium vanitate culta obseruataq;

Mœotis.

Alopecia insula

Euxinus

Peuce insula

Cyaneæ insulę

Proconnesus insula.

Ægeũ mare insulosum

Tenedos insula

Samothrace.

Thasus insula

taq; legimus. Nobis hoc nomine sacratior est, quod Paulum Macedonię adnauigantem excepit vt Lucas Acto.20. Cũ soluissemus, inquit, à Tro ade, recto cursu venimus Samothracen, & postero die Neapolim &c. Erat enim in Continente Macedoniæ Neapolis, contra Tharsum insulã in littore sita vrbs, cuius supra meminimus. Ex aduerso & cõtra Aeoliæ oram Lesbos est, clarissima insularũ quę sunt ad occiduam Asiæ frontem, quippe non fertilitate solum, quæ tamen ei Macariæ cognomentum indidit, sed vrbium etiã frequentia, & fama clarorum hominũ enituit. Obiis se in ea vrbes aliquot terręmotibus & maris haustu indicat Plinius. Memorãtur ex reliquis Mitylene, Methymna, & Eressus illa quæ Theophrastum genuit Aristotelis discipulũ, & in ludo successorem, verecundissime ab ipso Aristotele designatum, Lesbij videlicet vini cõmendatione vt suauioris: cuius rei Gellius lib. decimotertio perelegãter meminit. Lucas quoq; de Mitylene Act. 20. Cum autẽ venissemus Asson, recepto eo venimus in Mitylenen, & inde nauigantes sequenti die venimus contra Chium, postridie vero appulimus Samum, & cõmorati Trogillij, proximo die venimus Miletum. Eo enim loco apostoli nauigationem ex Asso, Mileton vsq; factã breui quidem sed distinctissima narratione est cõplexus. Porrò Lesbus licet proxima Asso sit, tanta tamen lõgitudine à Septentrione in Austrũ protenditur, vt octo vrbibus Aeoliæ maritimis respondeat. Ea caussa factum, vt quoniã ad meridianam insulæ partem Mitylene & Eressus iacent, hac quidẽ in occasum, illa in ortum exposita, temporis aliquid ei profectioni tribuendum fuerit, qua ex Asso ad Mitylenen peruenit Paulus, vt obiter

Aeolia Lesbos.

Mitylene. Methymna. Eressus Theophrasti patria.

Lesbium vinum

Mitylene

obiter Lucæ verba ad Geographiæ fidē explicemus. Nam & Chius, vt idem dixit, supra Lesbū est Ioniæ vicina, deinde Samos contra Carię partem, mox Trogillion ex aduerso Mileti, postremo vicina iam Doricæ peninsulę & ad finē Asiaticæ frontis sita Cos, de qua idē Lucas .21. capite mentionem facit, innuens Paulum recta à Mileto Coum venisse, inde Rhodum, dehinc Pataram, tandē in Cyprum. Nos summā eius nauigationis per partes exponemus. Chios igitur inter Samum & Lesbum ex aduerso maxime Erythriarum posita, vt ait Plinius, centum milliū passuum ambitu cōplectitur, eadem & Chia dicta, mōsq; in ea Pelleneus marmore olim quod Chium vocabant celebris. Sed & Chium vinū inter laudatissima, Aruisinum dictum Plinio capite.7.lib.14 q̄q̄ Aruissimum in vulgatis libris mendose legitur. Strabo enim libro.14. Aruisiam asperum & importuosum in Chio locum esse scribit trecentorum stadiorū spacio, qui vinum fert, Gręcanicorum optimam. Nostri Maruasinum, & corruptius etiā Malmasinum vocant, hodie vt Raphael tradit ex Creta allatū. Itē Chia ficus saporis acuitate commendata, de qua Martialis:

Chia, seni similis Baccho, quam seria misit,
Ipsa merum secum portat & ipsa salem.

Condiebatur enim seriolis, id est fictilibus, & in his Romā aduehebatur, vt hodie ad nos ex Hispanijs, Gallijsq; è iunco textis calathis ferè importantur. Porrò Lucas non ad Chiū appulisse Apostolum, sed contra Chium venisse ait, vt intelligamus aut ancoris iactis se in alto peregisse eam noctem, aut ad finitimā aliquam Chio insulā venisse, quę in prospectu Chium haberet. Nō paucas enim proximas Chio insulas nominatim cen-

Cos insula

Chios

Pelleneus mons in Chio.

Chium vinū quod & Aruisimum

Aruisia locus ī Chio

Maluaticū quod et olim Aruisinum.

set libro quinto Plinius. Referam & hoc quod Æneas pontifex in Chij mentione annotandum duxit, Resinam Chij è Lentisco manare, quā primo libro Dioscorides, & libro duodecimo Plinius, Mastichen seu Masticen vocant, adeò laudatam medicis, vt nec Indica nec Arabica antecedat, neq; quæ è Grecia & Ponto aduehitur melior sit. Vulgo Mastix dicitur liquor ille, cum μασίχη tamen Græcis nominādi casu & ex inde Plinio Mastiche dicatur.

Mastiche.

Samos, q̄ & olim Anthemusa, & Parthenia, & Stephane.

Samos Chio & fertilior & clarior est, sita inter Icariam insulam quę Icario mari nomen dedit, & oram Asiæ in qua Ephesus & Panioniū iacent, Anthemusa aliquādo dicta à floribus, & Parthenia, id est virginea, Stephane, quoniam corollis texēdis accommoda sit. Flores enim Samiorū in prouerbiū abierunt, voluptuariæ amœnitatis, & quia fertilissima esset. Lac itidem Gallinaceum ferre dicta est. Prędicatur & alumno Pythagora, qui vt libro.14. refert Strabo Polycratem tyrannum exosus discendi gratia ad Chaldęos & Ægyptios abierit. Inde reuersus cum nihil mitius agi in patria videret, in Italiam abnauigauit. Videri poterat & voluptate perditam deseruisse, nimirum ad discendum natus. Et quod libro.8. Laertius tradit, à Polycrate Pythagoram in Ægyptum abeuntem Amasidi regi per epistolam commendatum fuisse.

Lac gallinaceum

Pythagoras famius

Trogilliū insula

Trogillium parua insula, in sinum, quem Mela Basilicū vocat, inclinat, cognominis autem promontorio Continentis iuxta Prienen vrbem vt.14. libro tradit Strabo. Plinius libro quinto pluratiuo numero Trogilias dixit eam insulam, & l. simplici quod & Hermolaus probat. Lucas gemino protulit, nisi viciati sint codices.

Cous siue cos insula

Cous autem siue Cos contra Cariam & illi sinui obtenta in quo Hali-

Halicarnassus fuit, nobilissima insula dicta Plinio inter quam & Chion media Samos est, sicut inter Samon & Lesbon Chios, porrò illis Coos nec fertilitate nec fama cedit ingeniorum. Siquidem & Hippocratem genuit principem Medicum Pythagoræ discipulum, & Apellem pictorem incomparabilem, quem ad Perseum discipulum de sua arte Commentarios scripsisse, maximus operũ eius præco Plinius scripsit. Proinde inter multas Asiæ laudes, hæc præcipua est, quod tot nobis excellenres rei Medicæ & scriptores et professores ædidit. Nam & Dioscorides, cuius libri de herbarũ vsu & effectu, seu, vt ipse inscripsit, de medicinali materia extãt, Cilix fuit ex Anazarbo cuius ante meminimus. Hippocrates autẽ Cous, Galenus è Pergamo Mysiæ Asiaticæ, Theophrastus è Lesbo, qui plantarum historiam & caussas multis libris tractauit. Pythagoras de quo mox diximus, è Samo, quem & ipsum post laboriosissimas perigrinationes de herbarum naturis scripsisse, author est Plinius. Sanè & Æsclepiades Asiaticus fuit è Prusa Bithyniæ, Mithridatis ætate medicus clarissimus. Habuit & Coos Æsculapiȷ templum vetustissimi medici, qui artis fauore diuinos honores meruisse traditur. Notandum autem & Ceam insulam esse, sed in Europę littore proxime Euboeam contra Sunium Atticæ promontorium sitam, Herasistrati medici & Simonidis poetæ Medici patriam, de qua libro decimo Strabo: vt sint tres insulæ nominibus affines, Chius, à qua Chiȷ, Cos seu Coos (vtroq; enim modo dicitur) à qua Coi, & Cea à qua Cei dicuntur incolæ, vt & Ceæ vestes quas Cea insula mittebat. Inde & parœmiæ factus locus est, Chius & Cous, de rebus vehementer similibus

Coos Hippocra. patria.

Apelles pictor Cous

Diosc. Cilix.

Æsclepiades

Cea insula

Herasistratus medicus.

Simonides poeta

libus. De qua in Chiliadibus suis Erasmus. Discri
men illud iam dictarū insularum Hermolaus ex
plicuit, spectatissimæ diligentię vir, & qui Plinia
nę lectioni propemodum desperatæ nō lucē mo
do primus, sed etiā vitam attulit, vt planè terris
effodisse tantum thesaurū, & studiosis impertijsse
videri, prędicariq; debeat. Hactenus de Asię insu
lis occiduis, nunc ad Atticam orā deflectemus. In
ea præcipua insularum Eubœa iacet, Atticum et
Bœoticum littus propemodum totū longitudi
ne æquans, mare angustum interfluit, quod &
Euripum habet, reciproco cursu notū. Inde etiā
in inconstātes Adagio nato. Vrbium eius clarissi
mæ Chalcis, &, Caristio quondam marmore no
bilitata Caristos. Recentiores Nigropontū vo
carunt insulam hanc, inuasam, captāq; à Turcis
imperante Friderico tertio, Anno à nato Christo
M.CCCC.LXX. Ab ea meridiē versus & or
tū, illæ iacent quæ circum Delon, Cyclades: pro
pius Cretam Asiāq; Sporades dicuntur, plerūq;
scriptoribus ita confusæ vt Sporadibus quę sunt
Cycladum, rursum autem Cycladibus quæ sunt
Sporadum annumerentur. Dictæ autem Cycla
des, quod circum insulam Delon, circuli forma
sitæ sunt, Sporades autem reliquæ, quia sparsim
& sine ordine iaceant. Plinius. 12. capite quarti li
bri, Cyclades, inquit, & Sporades ab Oriente, lit
toribus Icarijs Asiæ, ab Occidente Myrtois Atti
cę, à Septentrione Aegeo mari, à Meridie Creti
co & Carpathio mari inclusæ, ducentorum mil
lium passuum in longitudinē & per ducenta mil
lia in latitudinem iacent. Nota autem est Delos
Apollinis & Dianæ fabulis, nec ritibus suis caru
it de fabula nata superstitio: in ipsa enim Delo nec
parere, nec sepelire fas erat, sicut nec canē alere,
vt li

Hermolai barbari laus.

Attica

Chalcis oppidum

Caristos ĩ sula q̃ nūc nigropo n tus

Cyclades

Sporades

Delos.

vt lib.4. Thucydides, & post eum Strabo decimo libro, prodidit. Proinde in Rhenæa vicina insula mortuos Delij sepeliebãt. Id honoris, puto, Dianæ virgini tribuebatur. Est & Paros illi vicina in qua Pariũ marmor, candore spectatum. Et Ios Homeri sepulchro celebrata veteribus. Præterea Telos insula diuersa à Delo, cuius nobile vnguentum erat Telinum cognominatum, Dioscoridi libro primo. Conficiebatur potissimũ fœnugręco, addito Calamo & Iunco, odoratis. Plinius. 14. libro Telinum vnguentum vt laudatissimum pręedicat. Laudata est & Cilicia olim vnguentis, pręcipue Tarsos quæ Nardino præcelluit. Id ex Omphacino fiebat, additis, Costo, Amomo, Nardo, Myrrha, & ad excitandum odorem Balsamo. Porrò Nardinum nõ modo variabat propter varias species eius, sed etiam rebus adulterabatur vim Nardi præferentibus. Est autẽ Nardus Indica quæ & laudatissima, est Syriaca, est Gallica; est Cretica, Plinio libro. 12. Indica & folia habet, & in spicas exurgit, quorum vtriusq; eximius vsus in vnguentis erat. Spicatum etiam dicebatur quod ẽ spica esset confectum authore Galeno. Foliatum autem dicebant Nardinum, non à Nardi folijs, sed à Malobathro, quod sæpiuscule reliquæ materiæ in Nardino admiscebatur, Malobathrum autem, nil aliud quàm folium est odoratum, in Indię palustribus ad Lentis modũ fluitans, nec vllis adhęrens radicibus, de quo multa apud Dioscoridẽ doctus homo Marcellus Florentinus disseruit. Dignum autem cognitu, quod libro. 13. Plinius tradit, videlicet nouem herbarum species esse quæ Nardum imitentur & adulterent. Vnde intelligimus in tanta fraudis materia vsum loquendi obtinuisse, vt pistica Nardus dicere-

Rhenęa insula | Paros ins. | Ios insula | Telos ins. | Telinũ vnguentum. | Nardus. | Malobathrum | Nardus pistica

diceretur, q̃ ſyncera & abſq; vicio eſſet, ἀπὸ τοῦ πίςιος a fide, & plane ἄδολος, hoc eſt, germana, vt ait Eraſmus, & nulla arte vitiata. Proinde & Hermolaus libro Corollarij primo, πιςικὴν, hoc eſt probam et fidelem exponit, & quæ adulterata non ſit, ſicut Marci. 14. & Ioannis. 12. accipitur. Diuus Hieronymus ſuper. 26. cap. Matthæi piſticam plane, veram & abſq; dolo expoſuit. Vnguentum hoc, pręterquam quod odoratiſſimum erat, attenuabat etiã, extergebat humores, diſſipabat, calefaciebat, authore Dioſcoride. Apud Plinium igitur primo capite libri duodecimi, nõ Delos ſed Telos legendũ, quarti enim libri. 12. capite Deli pariter & Teli mentione habita, nominatim Telon vnguentis nobilem eſſe teſtatur. Iam & Pathmos inter Sporades cenſetur non magna inſula & quę circuitu triginta millia paſſuum nõ excedit. In qua Ioannẽ apoſtolum exulaſſe Tertullianus in libro de pręſcriptionibus hęreticorũ affirmat. Dãnauerat eum Domitianus, quo interfecto, quum acta eius Senatus reſcidiſſet, & Nerua Cocceius, pertinax à Hieronymo cognominatus, exilia illius, Edicto ſoluiſſet, incolumis Apoſtolus ſuæ Aſię eſt reſtitutus. Supra Sporadas, Creta, Iouis magni medio iacet inſula Ponto, vt dixit Vergilius. Hodie Candiam vocant, maior eſt q̃ Cyprus, minor autẽ quàm Sicilia & Sardinia, quibus ſolis in toto mediterraneo cedit, interim nobilitate & fertilitate par omnibus. Situs eius orientalior eſt q̃ Peloponneſi, interq; Atticam Græciæ & Cyrenaicam Africæ oram media iacet, haud amplius bidui ad alterutram nauigatione. Alluunt maria, ab Occaſu Ionium, ab Ortu Carpathium, à Septentrione

Ægeum

Nardini vnguenti vires.

Pathmos inſula

Ioannes Apoſto.

Creta quę hodie Candia

Cretę ſitꝰ

Ægeum, & ab ea vocatum Creticum, à Meridie Africanum. Forma eius oblonga, retortis lateribus, & inter æstiuum ortum occasumq; ita porrecta, vt altero fastigio in Boream, altero in Notum transuersa reclinet, angusta magis & longissima est ad Orientem, vbi contra Rhodum Sammonio promontorio extollitur, ab occasu retusior in duo promontoria dispalescit, quorum austrinum contra Phycuntem Cyrenaicæ à Græcis κριουμέτωπον dictum, quoniam frontem arietis exprimat: alterum obuersum Peloponneso Cimarus vocatur Straboni. Sũt & in lateribus promontoria, quorum Austrinum potissimum Phenice contra Chorum & Africum, arctoum Zephyrium Sporadibus aduersum Ptolemæo. Plinius quarto libro nusquam latiorem esse quinquaginta millibus passuum tradit, cum longa tamen ducentorũ septuaginta millium sit, quę summa ad calculum reducta large quadraginta milliaria Germanica æquat, nec multo minus apud Ptolemęum ex obseruata graduum longitudine colligitur. Referendum id duxi quo similius vero fiat, quod magno consensu scriptorum traditur, centũ eam vrbibus aliquãdo fuisse claram, quarũ circiter quadraginta Plinij ætas nouit, enumeratę ab ipso quarti libri duodecimo capite. Extãt hodieq; non paucæ, quarum minimum decem suos pręsules habent, vrbe metropolitana maritima, quæ eo quo & insula nomine Candia dicitur, for tassis à candore deducto nomine, quandoquidem Strabone teste, eius insulæ montes occidui λεύκοι, hoc est albi seu candidi dicuntur. In totum autem iniquior est molliter assurgentibus cliuis quorum fertilissimæ conualles cernantur

Criurmetopos promontoriũ Cretæ

Cimarus promõtoriũ Cretæ

Cretę magnitudo

Candia vrbs Cretæ vnde dicta

Exaſperatur & mõtibus, Ida maxime, qui mediæ inſulæ altiſſimus imminet, pedē eius oppidis circū, coronæ inſtar ambeūtibus. Rigāt amnes, Oaxis Vergiliano notus carmine & Letheus, aliiq; non ignobiles. Sed hac vel vna re beata eſt, quod noxiis animalibus caret. Porrò gloriam fertilitatis non vrbiū modo fama, verū & vetuſtatis honos, & potentia, rerumq; geſtarū memoria vincit. Præfuiſſe inſulæ Iupiter fertur vetuſtiſſimus rex, cuius Lactantius ante alios lib. inſtitutionū primo meminit. Fuit & Gnoſius cognominatus Rhadamantus, tanta integritate vir vt tribunal ei & iudiciū apud inferos priſtini vates tribuerint. De Minoe rege minime fabuloſum eſt primū eū Cretenſibus leges dediſſe, & optimis inſtitutis magna ciuilitate ornaſſe, quā mox paulô & Lacedæmonii ſint imitati. De maris imperio et inſulis Cretæ ſubiectis, ipſe etiā Ariſtoteles ſecūdo Politi. teſtatus eſt. Inde enim prouerbium natum, Cretes neſcit pelagus, de eo qui quod eximie nouit diſſimulat, vt Strabo decimo libro tradit. Varie poſtea tyrannis paruit, non Græcis modo ſed & Barbaris, donec poſt deuictum in Aſia Antiochum, Romani eam Metello duce qui inde Creticus dictus eſt, deuicerūt. Poſtremo collapſis imperii Oriētis rebus, Veneti eā ingenti pecunia coemptam ſuæ ditioni adiecerunt, & iam plus trecentis annis poſſidēt. Qui ſanè non hāc ſolam, ſed & Cyprum & Corcyram, Cycladūq; & Sporadum non paucas, & Adriatici maris terrè omnes, quæ plurimæ tamen ſunt, poſſidēt, omniū Europæ populorū, qui modo Ariſtocratiā retinent, citra controuerſiam potentiſſimi, Turcis autē iuſtiſſimis cauſis fœderati, ne hoſtem experiri eum denuo cogātur, qui iā antea tot præclaris

vrbibus

Marginal notes: Ida mons Cretæ — Oaxis fluuius Cretæ. — Letheus fluuius — Iuppiter rex Cretæ — Rhadamāthus Gnoſius — Minos rex Cretæ — Creta Venetis ſubiecta — Veneti Turcis fœderati

vrbibus eorũ imperio viablatis, plus satis damni fecerit. Candia igitur oppidum parte occidua, vt dixi, positũ, eo ferè littorũ ambitu iacet q̊ antea Phalasarne, et fortasse ipsa Phalasarne est, qd' tamen vt cõiectari, ita non ausim asserere, in tanta præsertim locorũ nominumq; variatione, etiã si constet recens esse Candiæ nomen. Sed & Cretæ aliquando nõ fuit. Curetis enim prius, & ante quoq; Aeria dicta est, pręterea ob eximiam cœli clementiam Macaron, siue vt Solinus & Martianus vocant μακαρόνησος appellata. Tãta temporum nocendi rebus humanis tum inuidia tum pertinacia est, vt nullo vnquam certo aut loco aut statu fuerint, longè minus retineant nomina, vt verissime dictum sit ab Horatio.

Cãdię oppidi situs.

Certa olĩ Curetis et Aeria, & Macaros, & Macaronesus dicta

Vt folia in syluis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita verborum vetus interit ætas,
Et iuuenum ritu florent modo nata vigentq;,
Debemur morti nos, nostraq; &c.

Ea caussa factũ est, vt & in Lucæ historia Acto. 27. locorũ eius insulæ nomina quędã, parte mutata, parte recentia et è vulgi velut vsu petita legãtur, quorum nec Plinius, qui in Lucæ tamen tempora incidit, nec Ptolemæus, qui post eũ sub M. Antonio vixisse creditur, in descriptione Cretæ meminerint. Salmonẽ vocat Lucas detorta paululum voce promontoriũ quod Plinio & cæteris Sammonium dicitur, pręterea in latere insulæ austrino, Pulchros portus, & Lasęam ciuitatem, & Iassum, inter Sammonium & Phenicen portum memorat, quæ aut indigna visa doctioribus quæ referentur, aut illius temporis & vulgo nautico recepta vocabula extitere. Certe Erasmo exactissimi iudicij viro, qui nuper Pauli peregrinationẽ luculentissima breuitate est complexus, de vulgi

Salmon p̃montoriũ

Pulchri portus

Lasęa

Iassus

Pauli peregrinatio p̃ Eras. Rot.

Phenice — sermone petita videntur. De Phenice quidẽ optimo portu meminit Ptolemęus, & Pulchros portus iuxtaq; Lasęam littorariam vrbem agnoscit Hieronymus. Asum autẽ seu Assum haud recte eam quæ Asiæ est hoc loco intelligit, cum Lucas Creticum littus non Asiaticum illo capite describat. Quin & vento contrario ita coercitã nauem indicat, vt ne Gnidum quidẽ appellere licuerit, nedum ad interiorem Asiæ recessum in quo Assos erat, ingredi. Asium quidem Plinius in Creta censet, sed mediterraneum, vt omnino diuersam & plane maritimam reddidisse videri Lucas queat. Qui quanta alioqui fide & diligẽtia suam historiam scripserit, abunde vel hic vnus locus vicesimiseptimi capitis testatur, adeò omnia certis compertisq; descriptionibus terrarum quadrant. E Lycia enim solu ntibus Italiam versus, Gnidos petitur, ea est vrbs vetus & celebri nomine in extima peninsulæ fronte, quâ Dores habitarũt vnde ab Austro ora Asiæ ad Occasum vertitur, ceu in Caria diximus. Hãc cũ in prospectu haberẽt, nec tenere possent à ventis prohibiti, ad sinistram deflectere, & Sammonio Cretæ extimo et Gnido aduerso promontorio applicare compulsi sint. Mox velut impetum declinaturi, contra morem, australem insulæ oram haud satis cõmodã portubus legere, ac demum Phenicem vt aptum hybernis locum ingredi cum constituissent, repẽte exorto Euroaquilone arrepti, & ad Claudam insulam delati, cum non daretur portus, in amplissimum pelagus tempestate adacti fuerint, hoc vnum interim summis viribus conati, ne Affricano littori appulsi, in breuia & Syrtes inciderent. Timendum id prorsus erat, propter venti cursum, qui à latere Septentrionis exortus Cretæ

Lasæa.

Assus

Gnidus.

pręfer

præsertim auulsas naues recta in oram Syrtium impellebat. Ventus autem cuius hic Euangelista meminit, nisi fallor, Cæcias est, ab exortu æstiuo progressus, authore Plinio. Euro autem Aquilo dictus quod à parte Boreæ Aquilonem, ab æquinoctio Subsolanum, qui & Eurus est, habeat, mediusque inter illos incedat: constat autem violentum eum & tempestuosum esse. Porrô Claude insula à Plinio & Pomponio Gaudos dicitur, à Ptolemæo Claudos, vt exinde constet mutari cõsuetudine nomina. Nam & Beda hoc loco, vidisse se exemplaria testatur, quę vocabulum Caude non Claude haberent, vt & Gaude dicta videri posit & Claude, sicut Gaudos & Claudos. Sita autem est haud longe à promontorio quod contra Phycuntē Africę spectare diximus. Alia est cõtra Siciliam posita Gaulos, de qua suo loco. Dici vero non potest quantum opis adferant ad huius tempestatis cognitionē, Tabellæ Geographicæ, quas si ab hac parte Lector intuitus fuerit, videbit luce clarius, in quàm immane & atrox pelagus Paulina nauis correpta, & quàm vicina periculis fuerit, vtque Meliten insulam viderit, tanto intervallo dissitam à Cretico littore, non mirabitur totis quatuordecim diebus noctibusque in alto iactatum fuisse Apostolum. Cæterum vt de Creta finiamus, audiuit & ipsa Paulum euangelizantem. Mox & Episcopum habuit Titum, qui aliis ordinatis celebres in ea Ecclesias constituit. Sic enim loquitur in epistola ad Titum Cretæ agentem, Apostolus, Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt quæ desunt, pergas corrigere, & constituas oppidatim presbyteros sicut ego tibi ordinaram. Si quis est inculpatus, vnius vxoris vir & cæte. Præcipue autem admonet,

Euroaqui lo quæ & Cæcias.

Clauda insula quę et Gaudos

Titus Creten. epūs.

vt eos legat qui sanã doctrinã teneret. Erãt enim iam tum Iudæi in Creta nihilo meliores Asiaticis & Galaticis pseudoapostolis, qui animas simplicium negotiantes, doctrinam suam quęstui accõmodabant, & ritu pharisaico doctrinas & mandata hominum ingerebãt, superbissima pręsunptione cum insatiabili auaritia coniuncta, quę vitia Christus pharisęis vt capita superstitionis & pietatis pestẽ acerbe semper opprobrauit. Ad doctrinæ porrò improbitatem genuina quædam et peculiaria insulæ vitia accedebãt, quorum causa non raro Cretes pessime audierunt. Proinde & ipse Apostolus quo circunspectiorem Titi animum redderet, non dubitauit Epimenidis carmẽ, vel maledicentissimum epistolæ suæ inserere, id ad hunc modum habet.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι, κακὰ θήρια γαστέρες ἀργαί. i. Cretẽses semper mẽdaces, malę bestię, vẽtres pigri. Cęterum spiritu suo dominus ita vitia abstersit cordibus, & mentes auscultantium Euangelio sic renouauit luce cœlesti, vt non alia insula aut celebriores aut instructiores Ecclesias habuerit. Ex Episcopis veteribus clarissimi fuerunt Pinytus, Gnosius, & Gortynæ vrbis præsul Philippus cuius contra Martionem libri extiterunt, ambo insignes imperatore M. Antonino. Nunc reliquas insulas prosequemur. Carpatos clara, inter Cretam & Rhodum iacet, adeò celebris quondã & potens, vt mari etiã nomen dederit. Rhodus autem cuius .21. capite Lucas in Actis meminit, ex aduerso Cariæ & Lycię sita est, clarissima insula, & veterum etiam studiorum atque eloquentiæ memoria nobilis. Tres in ea urbes fuerunt, Lindus, Camyrus, & Ialisus quę & Rhodus nunc dicitur, sita est in littore insulæ Septentrionali,

Philippus episcopus

Carpathos insu.

Rhodus

Lindus vrbs

Camyrus

Ialisusquę nuncRhodus vrbs.

ac velut

ac velut peninsulę imposita eximium portum ha bet,citra quem admodum munita turris, vulgo S.Nicolai dicta,quæ nostris magno aliquãdo tuẽ dæ vrbis præsidio fuit. Eam vrbem cum reliqua insula,diu Saracenorum incursionibus vexatam, nostri cum Palestina & Syriæ parte receperunt. Deinde amissa rursum Hierosolyma, fratres Hospitalarij qui.S.Ioannis cognominantur,Rhodũ fauore regis Gotfredi,occuparũt, anno.M. trecentesimo octauo à nato Christo. Quæ res magnam eis opulentię occasionem præbuit.Enimuero fama rerum gestarum,dein & publicus fauor, & persuasio quædam de coercendis eorum opera infidelibus,omnium mentes ad iuuandum cõ tribuendumq́ inflammauerant.Deinde etiã Pontificum accedente cura, bona prope omnia quæ Templarij paulo ante ob impietatem & perfidiã extincti,reliquissent,in illos sunt translata.Accessit opib9 dignitas,resq́ breui ita creuere, vt Turcis etiam,haud raro Rhodienses terrori fuerint. Quippe detractare fœdera,& pacis respuere cõditiones interdum sunt ausi:fertur,facile etiã soluere consuesse si quæ coaluissent. Idcirco vt rerũ omnium humanarum,ita huius quoq́ potentiæ prosperitatem,miser casus excepit. Dubium fastu ne atque insolentia nostrorum,an Turcarum odio veteri, nec satiabili regnorum cupiditate, Anno Christi.M.D.XXII.diuitem, munitam & populosam vrbem, toties antea frustra petitã & obsessam,Turca haud multis dieb9 cepit,omni simul eius agri ditione adiecta. Cum eam fratres illi ducẽtis & quatuordecim plus minus annis tenuissent. Fide tamen publica nostris concessum fuit,vt tempore præscripto si liberet, solum verterent, cumque bonis omnibus quò vellent

Tẽplarij

Rhodos à Turcis capta.

emigrarent. Itaq; in Melitam ab illis migratum est, de qua suo loco dicetur. A Rhodo Cyprum versus multæ insulæ, sed fere paruæ & ignobiles Ipsa Cyprus nouem aliquando, vt Pomponius tradit, regnorum sedes, media inter Ciliciæ Syriæq; littora iacet, longitudine ab occasu in ortum ducta, & à Borea Cilicio, ab occasu Pamphilio, à Meridie Phœnicio, ab ortu Syrio mari clausa, & Cerastis aliquando dicta, quod multis promontorijs ceu cornibus infestis assurgat. Horum vnum Cromyum Straboni dictum, ab Anemurio Ciliciæ promontorio non amplius quinquaginta millium passuū abest, Ceruis etiā illinc in Cyprum natare ausis, sagacissimo terrarum odore, vt tradit Plinius. Promontoriū quod ad Orientem est Dinares, ad Occidentem Acamas dictum, duabus ceu metis longissimæ dimē sionis, positis. Austrini lateris extrema, ab occasu Zephyrium, ab ortu Pedalium promōtoria Ptolemęus facit. In mediterraneo mons altus Olympus, amnesq; ex eo, Lycus in Meridiem, Lapethus in Septentrionem effusus. Credita est continenti adhæsisse olim parte qua Syria est, insulis etiamnum quæ Clides dicūtur intermedijs. Strabo libri decimiquarti fine Cyprum describens, fertilem eam vino, oleo, frumēto esse tradit, abūdauit & ære, Cyprio cognominato, vulgo Cuprum vocant, Idq; in primis illi laudis tributum quod nauem ab ima carina ad summa vsq; carbasa nulla externa, sed domi nata parataque materia absoluere & committere pelago potuerit, adeo ligno, ære, pice, lino abundat. Romani eam subla to Ptolemęo Ægyptio rege, ob famam diuitiarū magis quâm vlla iusta caussa moti occuparunt. Catone mox misso qui regiam pecuniam Liburnis im

Cyprus quæ olim Cerastis

Olympus mons.

Clides insulę.

Æs Cypriū quod Cuprum vocant

nis impositam in vrbem adferret. Quæ, vt ait Florus, ærarium Pop. Romani latius quàm vllus triumphus impleuit. Inde multis sæculis Romanorum ditionis fuit, postremo rebus Orientis afflictis cum Persæ & Saraceni omnia incursionibus vastarent, multis annis illi genti paruit. Nuper autem Iacobo regi cesserat Ioannis filio, qui cum Catharinã Marci Cornarij Patricij Veneti filiam, à Senatu pro more adoptatam, vxorẽ accepisset, & ex ea posthumum reliquisset, eo ipso haud diu superstite, Veneti insulam iure hæreditario suam fecerũt, Anno à nato Christo. 1470. Hodieq; per prętorẽ Cyprium regnũ, queadmodum & Cretense & Corcyræum, administrant. Oppida Cypri apostoli ætate quindecim fuerũt, ex quibus pręcipua Salamis in amœnissimo sinu Orientalis littoris posita, ad quam Paulus & Barnabas, comite Ioanne cognomento Marco à Seleucia Syriæ nauigantes, peruenerunt. Lucas enĩ Actorum. 13. Abierunt, inquit, Seleuciam, & inde nauigauerunt in Cyprum, & cum essent Salamine annunciauerunt sermonem Dei in synagogis Iudæorum, habebant autem & Ioannem ministrum, & peragrata insula vsq; ad Paphum inuenerunt quẽdam Magum &c. Siquidem Paphus in littore Occidentali posita est, vt peragrari insulam oportuerit è Salamina Paphum tendentibus. Est & Amathus præclara vrbs in ora Australi, & contra in Boreali Corynæum. In mediterraneo autem Tremythus. Indicat autem Lucas è Papho postmodum soluisse Paulum, & Pergam Pamphiliæ appulisse, illinc enim vtpote ab Occiduo littore aptissima in Pamphiliam nauigatio est. Durat adhuc Paphi oppidum restauratũ, vt arbitror, cũ Hieronymus scribat sua ætate vestigia

Salamis vrbs Cypri.

Paphus

Amathus

Coryneũ

Tremythus.

ctus: cuius hodie celebris in vniuersa Cypro memoria extat. Scripsit contra omnes hæreses, & de lapidibus, quorum frequens in scriptura mentio est, librum, Hieronymo exhibitum, velut ipse alicubi Hieronymus tradit. Extat & Epistola eius ad Ioannem Hierosolymitanũ Episcopũ scripta, quam Latinam fecit Hieronymus. Sed ad insulas reuertendum est. Corcyra contra Epirum iacet Adriatico mari circumflua, quanquam illic & Ionium & Siculum occurrunt, tamẽ illud quoq; quod Siciliæ ab ortu, & parte meridiani littoris imminet, Adriaticum vocat Ptolemæus, sicut Adriam Lucas Actorum. 27. Nauigantibus, inquit, nobis in Adria circa medium noctis, suspicabantur nautæ sibi apparere aliquam regionem. Notius autem q̃ vt memorem, id mare & Adriam dici ab oppido veteri, et Adriaticum, Ciceroni etiam Adrianum, cuius sinus ille est Adriaticꝰ dictus, qui Venetias vsq; & Tergestum ingreditur. Corcyra nonagintaseptem millium passuum longa est, Homeri etiam Poemate illustrata, & Vlyssis nota hospitio. Vulgus nauticum hodie Corfunam vocat. Diuerso à latere & contra Brutium agrum Sicilia panditur, Insula non fertilitate modo (ob quam tamen Cereri & Baccho consecrata veteribus fuit, & horreũ etiam vrbis Romæ credita) sed frequentia atq; vetustate oppidorum, amnium commoditate, & gestarum rerum memoria, victorijsq; Pœnorum & Romanorũ alternantibus, super omnes alias insignis. Credita & ipsa Italiæ aliquando continẽs fuisse, postea auulsam terræmotibus, & fretum illud quod septem stadiorum spacio interest, admissum fuisse. Forma eius triquetra, latera finientibus promontorijs, quorum quod Italiam, vbi Rhegium est, spectat

Corcyra quę & hodie Corpha.

Adria.

Adriaticũ mare vnde dictũ.

Corcyræ lõgitudo.

Sicilia.

Siciliæ forma.

Rhegium

spectat, Pelorũ, quod Gręciã, Pachynũ, quod Africã, Lilybeũ dixere, inde gręcis etiã Trinacria dictu Vrbes eius septuaginta duas Plinij ætas numerauit. Hodie .12. episcopatus feruntur, late patentibus Diœcesibus. Celebritate autem & vbertate eius factum est, vt quemadmodum vetustis gentibus populisq; ita haud multis retro sęculis nostrisquoq; magnarũ dissensionũ seminariũ fuerit. Tenuere eã multis annis et iustissimis caussis Sueuorum duces, & malum sibi, vt Cæcias (quod dicitur) nubes attraxerunt, motis videlicet bellis quibus magnæ sese partes miscuerant: nec cessatum aut armis aut odijs fuit, donec ne nomẽ quidem reliquum esset Sueuici sanguinis. Sane & ab Anglis & Lothoringijs petita inuasaq; est, hoc maxime tempore quo in Syriam & Saracenos expeditiones sumebantur: de quibus supra in Syria & Ægypto admonuimus. Postremo in regũ Arragonum Hispaniæ manus peruenit, hodieq; auspicijs Caroli Imperatoris obsequitur, cuius itidem ditionis & regnum Neapolitanũ & Brutius ager, & Calaber est. Meminerunt oppidorũ recepti authores, qui aut historiam aut fabulam reddiderunt, M. Cicero actionibus in Verrem, T. Liuius, Salustius, Silius Italicus, Claudianus, ex recentioribus autem Blondus, & diligentissime libro sexto Raphael Volateranus: Gręcorũ autẽ Plutarchus, Polybius, Appianus, Diodorus vt terrarũ scriptores prætereã. Necenim alia est, quod quidẽ sciã, toto orbe insula, quam ex æquo Gręci & Latini scriptores partim nobilitate insulæ, partim autem occasione rerũ gestarũ celebriorẽ reddiderint. Ex veteribus igitur Panormus etiãnũ clara est, & in littore quod ex aduerso Italiæ est celeberrima Messana, in qua non multis

Trinacria vñ dicta

Panorm9

Messana

retro annis Lascaris Constātinus, & post eū, vt audio Marcus Musurus Græcas literas sunt professi. Eodē in littore, sed propius Pachynum ante omnes claritate insignes Syracusæ iacent, Theocrito vetustissimo poeta insignes, quem Maro in Bucolico carmine imitatus est: ædidit & Archimedē Mathematicū, de quo est apud Liuiū quarto libro secūdi belli Punici, sed vere clara ob Pauli apostoli memoriā, quem Lucas tradit è Melite Alexandrina naui vectū, triduo Syracusis egisse, Act. 27. Ea vero vrbs petenda erat in Melitā iactatis, & Siculum fretū circūeundū, donec Rhegium appelleretur. Vnde & à Luca περιελθόντες hoc est circūlegentes dictū, quod ab itinere esset deflexum. Epirū enim legebant, qui ab Oriente venissent, atq; inde traiecto Adriatico secundis ventis Rhegiū petebāt. Inde freto superato Puteolos nauigabatur. Suetonius in Tito. Quare, inquit, festinans in Italiā, quū Rhegiū, dein Puteolos oneraria naui appulisset, Romā inde contendit expeditissimus. Plerunq; Brūdusinū portū q Calabriç est, ingressi reliquum itineris per terras cōficiebāt. Contra, qui Roma essent in Syriā abituri, traiecto Siculo freto, Peloponnesum tendebāt, hinc Rhodū, inde Cyprū, inde Syriā cōtinētē: q̄ nauigatio hodieq; Venetis naucleris Hierosolymā petentibus, admodum trita est, nisi quod à Venetijs primum Corcyram Adriatico emenso contenditur, inde Peloponnesus petitur. Hieronymus Paulinę profectionem ex vrbe describens, Inter Scyllam inquit et Charybdim Adriatico se credens pelago, quasi per stagnū venit ad Metonen (ea Pelopōnesi vrbs est) ibiq; refocillato paululū corpusculo, Et sale tabētes artus in littore ponēs, p Maleā & Cytherā sparsasq; p ęquor

Lascaris Cōstātinus. Marcus Musurus. Syracusæ. Theocritus. Archimedes. Brūdusiū. Meton vrbs Pelopōnessi

Cycladas

Cycladas: et crebris freta cōcita terris, post Rhodum & Lyciam, tandem vidit Cyprum & cæt. Paucis indicans, quem cursum in Syriam nauigatura tenuerit. Ante autē dixerat Roma se ad Pontian insulam peruenisse, quæ vt tradit lib.3. Plinius contra vrbem Veliam & littus Lucanum haud longe Siculo freto abest, alia à Pontijs quæ iuxta Corsicam iacent. In illa enim Flauia Domitilla sancta fœmina, Domitiani furore circūuenta exulauit. Melita autem naufragio Pauli notata, fere medio pelago inter Lilybæum Siciliæ promontorium, & Cercinnam Africæ insulam, quæ sinui magnarum Syrtium adiacet, ponitur, cū oppido eiusdem nominis. De ea Cicero actione in Verrem sexta, sic refert: Insula est Melita, iudices satis lato ab Sicilia mari periculosoq; disiuncta: in qua est eodem nomine oppidum, quo iste nunq̃ accessit, quod tamen isti in textrinum ad muliebrem vestem conficiendam fuit, &c. Alibi textrinum illud Melitense vocans: vbi authore Diodoro preciosa tenuitate & mollitie vestis fiebat. Proxime Melitam est Gaulos insula cuius terra enecare in Africa scorpiones Plinius tradit. Sunt & aliæ iuxta insulæ, quæ quia medio pelago iacēt aliàs vt contra Siciliam sitæ, aliàs vt Africano obuersę littori scriptoribus memorātur, cum tamē eædem existāt. Vnde & Punica gens esse potuit, quę apostoli tempore Melitam colebant, quanquam & Colonos in ea fuisse Romanorum satis vel Publij nomine intelligitur. Ita multis in locis vsu venit, quondam, vt Romanis Barbari mixti habitarent. Certe Lucas Barbaros vocat, non ex contemptu, sed hoc magis eos laudās, quod tam benefici fuissent, trium scilicet mensium hospitiū largiti. Quod autem de Melite Lucas, hoc fere et de Corsica

Pontia insula.

S. Flauia domitilla

Melita insula

Cercinna insula.

Melita oppidum

Gaulos insula.

de Corsica Pomponius lib.2.innuit,& ipsa mixtim habitata. Sed Pomponij verba ponere libuit quæ sic habent, Corsica littori propior, inter latera tenuis & longa, pręterq; vbi Aleria & Marianæ Colonię sunt, à Barbaris colitur. Hactenus Pomponius. Melita hodie Malta vulgo dicitur, nuperrime fratribus seu dominis hospitalarijs S. Ioannis, post amissam Rhodū, Imperatoris Caroli fauore ad inhabitandum concessa: ne prorsus mutata conditione mari exuerentur. Occidua magis Sardinia est, & ipsa inter maximas mediterranei insulas habita, specie oblonga & in austrum magis quàm Sicilia protensa. Distat ab Affrica ducentis milibus, à Septentrione Hetrusco mari haud magno interuallo à Corsica distincta. Latꝰ eius orientale centum octuagintaocto milliū passuum, Occidentale centum septuaginta millium longitudinis habet, Plinio. Quin & à frontibus, Austrina Borealiq; admodum lata est. Quantum habitatur eximie fertilis, nec infrequens est. Ex oppidis vero nulla clariora sunt Calari & Sulci, quorum adhuc vetusta nomina manent. Creditū est in ea herbam nasci, qua qui vescitur ridēdo pereat: vt inde Adagioni locus factus sit, Sardonius risus, de quo in Chiliadibus Erasmus. Vetustissimi authores tamen Sardiniæ cœlū vt triste & pestilens notarunt, ob paludes scilicet quibus abundat, ceu tradit Silius. Hinc illud M. Ciceronis lib. Epistolarum septimo, in Tigellium Sardum quem patria sua pestilentiorem dicebat. Sed & Suetonius C. Cæsarem Iudęos exosum in Sardiniam destinasse militatum tradit, quod ea insula pestilente aëre esset. Constat & posteros Geneserichi Vandalorū regis, post occupatā Affricam, pro Arriana hæresi propaganda, Catholicos epi-

Corsica

Melita q̄ nunc Malta dicitur.

Sardinia

Calari oppidum

Sulci op.

Sardoa herba

scopos magno numero, nec semel in hanc insulã velut pœnę destinatã relegasse, non ita multo tẽpore post Augustini mortẽ. Eleganter autẽ Martialis, subindicãs in omni loco homines esse morti obnoxios, Nullo fata loco, inquit, possis excludere, cũ mors venerit, in medio Tibure Sardinia est. Erat enim Tibur proxime Vrbẽ saluberrimi cœli oppidulũ Sardiniã constare video post collapsas Romanorum res diu Saracenis Affrica potitis paruisse, interim & Pisanis vendicatã, quorum variæ in Saracenos victoriæ quondã spectatæ. Cæterũ Siciliæ regno ab Hispanis recepto, haud ægre in ditionẽ horũ & Sardania concessit, hodieq; paret Imperatori Carolo. Corsica cõtra Genuam Ligustico mari alluitur, longa centum quinquaginta millium passuum, lata quinquaginta millium, vt lib. tertio author est Plinius. Vniuerso ferme montibus tollitur, & est vinetis cultissima: nec ignotum Italiæ vinũ eius quod vulgo Cursicũ vocant. Ditionis est Genuensiũ, qui & ipsi Imperatori Carolo parent. Aduersus Galliam Stœchades, ita aliquando appellatæ quod ordine iaceant, Massiliensium littori appositæ, vt libri tertij. 5. cap. tradit Plinius. Contra Tarraconensia littora sitæ Baleares, & ipsæ paruo interuallo distant. Maiores minoresq; olim dictæ, Põponio. Hodie Maiorca Minorcaq; vulgo corruptis vocabulis vocantur, potissimum duæ: omnes tamen Hispanicæ ditionis. Stœchades autem ad regnum Franciæ attinent, cuius & in Oceano Insulæ numerantur. De quibus mox referemus.

Tibur

Pisani

Corsicæ descriptio

Vinũ corsicum

Stœchades insula

Baleares insula quę hodie Maiorca & Minorca

Oceanus

INSVLAE OCEANI PRAECIPVAE.

Extra columnas Herculis & fretum, quod de vicina insula Gaditanum appellatũ diximus, Oceanus patescit, ingens mare, nec receptum

ceptum Sinibus, vt illa maria de quibus meminimus quum sinus potiores censeremus, sed ambitu immani terras vndiquaq; includens circumluensq;. Cui per partes sua itidem apud authores indita nomina leguntur. Hispanicus enim dicitur quà Hispaniam alluit: inde Callicus, & à Britannia insula Britãnicus, dehinc Germanicus, & in terras sese immittens Sarmaticus. Rursum Hiperboreus & Scythicus, & mox ab orientis latere Sericus & Aeous: tum ad austrum conuersis littoribus Indicus quia Indiam alluat. Dein Ruber duob. finib. fusis, quorũ alter Persicus, alter Arabic9 dicit. Aethiopic9 aũt Oceanus est, q Aethiopum maxime Australium terras ambit. Hinc ad occiduam terrarum partem circunflexus & Aethiopicus & Libycus et Athlanticus dicitur. Insulæ multæ eius quidem, sed rariores tamẽ in tanta vndarum vastitate visæ, etiãsi nuperrime quasdam ad Austrum & Occidentem Lusitanica primum nauigatio patefecit. Dubium, veteres ne an interim enatę? In totum enim incertior est de insulis traditio propter varietatem & nascentiũ frequenter apparentiumq; quę ante non extiterant: rursum autem subsidentium obeuntiumq; quorum frequens & cognita habitatio fuit. Quod quidem ex alluuionibus, terræmotibusque, & si quæ aliæ sunt imperantis Naturę caussæ, quę nos prætereunt, euenire creditur. Potissima Meridianarum & ab Alexandri vsq; memoria cognita orbi nostro, Taprobane est, adeo spaciosa, vt priscis, velut libro sexto tradit PLINIVS, altera orbis pars quam Antipodes incolerent, existimata fuerit. Sita est è regione littoris quod Indo Gangeqüe includitur: mare quod inter Insulam & Continentem est, vadosum fere

Rubrum mare

Taprobane.

Antipodes.

Taprobanes situs

 & fre-

& frequenter ſenos paſſus altitudinis non exce-
dere, conſtat. Plinius & Solinus inter ortū et oc-
caſum iacere eam ſcribunt, haud explicata, vt vi-
detur, loquendi ratione, cum nulla inſula ſit, quæ
inter ortum & occaſum non iaceat. Exiſtimo ta-
men ad extantium terrarum longitudinem veteri
bus Tabellis deſcriptam, obſeruatione facta ita
eos ꝓdidiſſe, quoniā à maximo meridiano haud
multum abeſſe ea inſula videretur. Palam enim
incomparabilis diligentię vir C. Plinius nō vno
loco in deſcribēdis terris ſe & priſcis & nouis ta-
bulis vſum teſtatur, quo maiore fide omnia red-
deret. Sed & comperta nuperrime longitudo ex-
timæ Indię & poſtremi Occidentis ita illorū au-
thorum ſententię ſuffragatur, vt veriſſime ſenſiſ-
ſe eos ſit fatendum. Abundare & gemmis eā in-
ſulam & margaritis, auriq; & argenti amore &
æſtimatione teneri traditur. Elephanti in ea maio
res quàm Indici, homines autem vt in tempera-
to aëre maxime longęui. Quo vel ſolo argumēto
patere poſſit intra circulos tropicos non tam mo
leſte habitari terras, quàm vetuſtas, egregia illa
veritatis magiſtra experiētia deſtituta, prodidit.
Sophronius author eſt, et à Candaces reginę Eu
nucho cuius Lucas Actorum capite octauo me-
minit, hac inſula Chriſti Euangelion eſſe prędica
tum. Plinius regē legere inſulanos ſolitos innuit,
ſenio & clementia ſpectatum, nec admiſſum aut
retentum cui liberi eſſent, videlicet ne tyrannide
efferretur ſucceſſio et hęreditarium hoc modo re-
gnum fieret. Quin & capitis damnari ſolitum tra
dit ſi quid ille facinoroſum deſignaſſet. Eadem et
principes & priuatos illo loco iudicij ſæueritas
manſit. Nec inultum fuit ſcelus à quocunq; com
miſſum. Puto, quia grauius peccant principes
in exem

Eunuchū Candaces Taprobane euangeliū prędicaſſe.

Mos eligēdi regis apud Taprobanenſes.

in exemplum tracti, quàm peccare priuati inglo riue possint. Certum autem vel recentiore indagatione, Australes insulas rebus prope omnibus abundare, quę continenti, hoc est, Indiæ, Arabiæ, & Æthiopiæ tribuuntur, verũ in portus & emporia iam dictarum regionum conuectæ in nomen mercium continentis transeunt, & Indicæ, Arabicæ, atque Æthiopicę vocantur. Opes autẽ illas diues naturę parens, ita his terris reliquit, vt & singulis proprias quasdam, rursum, & communes omnibus dederit. Sola India piper mittit, granum scilicet tostum sole, & de arbuscula non absimili Iunipero collectũ, nisi quod illa siliquas etiam habet granis fœtas, quę & ipsę antequam dehiscant, lectę ac tostę ad solem, piper illud faciunt quod longum vocamus, authore Plinio. Sed & Macir, id est cortex ille odoratę nucis seu folliculus quem vulgus Macem vocat, cum nuce sua ex India affertur, Græci κάρυον μυρίσικον id est, nucem vnguentariam vocant ipsam, quæ nostris muscata dicitur vt in Corollario tradit Hermolaus. Est & Gariophilõ Indię fructus natus in arbuscula duorum cubitorum, cui buxeus color, cortex pallidus, parua folia & Cyperi modo densa. Arabia sola omnium terrarum Thus ędit, de quo in Eudęmone diximus, et Cardamomum, quod ei peculiariter tribuitur. Æthiopia autem quę Trogloditica cognominatur Cinnamũ seu Cinnamomum gignit, fruticem duorum cubitorum in cuius cortice summa gratia est. Atq; hę quidem proprię fere horum tractuum merces sunt. Communes habet India margaritas, cum Arabicis & Persicis littoribus duntaxat pręstantiores, ignobiliores enim & in Mediterraneo & Britannico Oceano reperiri libro nono scribit Pli-

Piper Indicum.

Macir, vulgo Macis.

Nux vnguentaria vulgo muscata.

Garyophilon.

Thus

Cardamomum

Cinnamũ

Cinnamomum.

Margaritę Indicæ.

bit Plinius. Lignum Hebeni magno quondam æstimatum, India quidem mittit, sed præstantius Aethiopia, fruticosum enim Indicum est, Aethiopicum autem enodi trunco, & parte medullacea nigrum, durum, graue, quod & à Marone intellectum arbitror Geor. 2. Sola India nigrum fert Hebenum &c. Nam & Dioscorides & Plinius Hebeno Aethiopico nigrorem præcipue tribuūt Neq; rarum Vergilio, Indiæ nomine Aethiopiā, ac rursus Aethiopiæ vocabulo Indiam significare. Quare adductus Seruius videatur, vt dixerit Poetam in carmine paulo ante citato omnem Aethiopicam plagam intellexisse. Siquidem & Ptolemæus in India Aethiopas quosdam cēset, vnde & promiscuum vocum vsum enatum esse videri queat. De Nili enim ortu loquutus Maro libro Georg. III.

Hebenus.

Vsq; coloratis amnis deuexus ab Indis.

Aethiopes significat. Contra, libro secundo:

Quid memorem Aethiopum molli canētia lana Vellera? &c. Indi haud dubie intelligūtur, quos Aethiopes nominat. Præter enim Seres, et in Indiæ & Arabiæ tractu lanigeras esse arbores, Plinius & Theophrastus sunt authores. Hebenum autem Theophrastus scribit cortice buxeo esse lignum, intus nigrore spectatum, cum summa duritia. Vt adducar coniectura hoc ipsum esse lignū quòd nuper ex insulis nouo medicæ salubritatis præconio aduexerunt, & Guayacum cognominarunt, potionibus aduersum vlcera Gallici morbi accommodissimum. Enimuero & ipse Plinius libro vigesimoquarto Hebenum veteribus medicis in erodendo vsui fuisse testis est. Sed & pustulis & destillationibus mederi Dioscorides tradit Sępe autem accidit, vt rerum vsu ac memoria interciden-

Hebenū esse guayacum

tercidente pro nouis quæ sunt vetera recipiamus & è contrario præualente consuetudine vetusta videantur vulgo, quæ nuper nata excogitataq; et recepta sunt. Zinziber autem, siue, vt Plinius, Singiuer & Singiber, radix candida, Arabiæ & Aethiopiæ communis est. Quidam eam piperis radicem crediderunt, falso. Humilem herbam gignit, nec alia vsquam radix est quæ facilius cariē sentiat. Ea de re tingere eam mercatores solēt, ne facile vetustas queat deprehendi. Myrrham optimam mittunt Arabes & Aethiopes, debilior enī Indica est, sed illis tamen cognata. Mastichen & Arabia & India præstant, sed vtranq; tamen vincente Chia, vt supra est dictum. Aloe preciosissima ex India est, deteriorem pręstat Syria. Succus est amarissimus, ex inciso fruticis caule, & folijs, præterea etiam sponte effusus, celeberrimo rei Medicæ vsu. Costum commune est Afris & Nabatæis. Folium, peculiariter suggerit India, vnde foliatum vnguentum dictum est Dioscoridi. Ladanum ex Arabia optimum venit. Casia & huic & Aethiopibus communis est. Sicut Indis & Arabibus calamus odoratus, qui tamen & apud Syros haud procul Libano mōte legitur, sed Austrino illi incomparabilis. Mirobalanon Aethiopes vendunt, præterea & Arabes & vicini Aethiopibus Aegyptij Iuncus vero odoratus non nisi ex Africa, quod sciam, & ex Arabia venit. Nardum æstimatissimam mittit India, frutex est in folia & aristas excrescens, præcipuus vero vsus folijs & aristarum cacuminibus, quas spicas vocant. Syriaca, Cretica, Gallica, herba est, Indica autem frutex. Sed de Nardo supra dictum est. Non omittendum & Saccharum, seu vt vulgus Zuccarum, ex India, Arabia,

Zinziber
Myrrha
Mastiche.
Aloe
Costum
Folium
Ladanum
Casia
Calamus odoratus.
Myrobalanon
Iuncus odoratus
Nardus
Saccharū

& insulis Austrinis magna copia summitti. Quã-quã & Ægyptus hodie & Cyprus, Creta, Rhodos, & Sicilia, conficiant. Humor est melleus de arundinibus collectus, cuius olim parcus vsus, nunc frequentissimus est. Libuit autem isthæc in transcursu commemorare, vt, quoniam insularũ Australium meminissemus, Lector simul intelligeret quę inde potissimum merces, quę Aromata, vt vocant, & quibus maxime ab oris ad nos aduehere͂tur. Gemmis quidem in totum ea pars orbis abundat. Plane natura toto illo prouentu rerum tam preciosarũ nec insalutaris fuisset, nec incommoda, quippe quæ tot modis prodesse est conata, nisi libido insatiabilis & luxus intemperans rerum vsum vitiasset, pretijs etiam ad imme͂sum auctis, quæ nequire͂t tñ esse immodica, si quibus licet, et quoad deceret quibuslibet vteremur. Circum Taprobanen & oram Indicam multæ alię sunt varia rerum vbertate prędicatæ, inter quas quę auro argentoq; abundent, memorãtur. In Æthiopico littore itidem plures nec dispares illis magnitudine. Sicut & in Africæ parte quę ad occasum spectat, maxima insularum America cognominata obtenditur. Deinde longissimo ab occasu Continentis interuallo, Spagnolia, & vltra eam Isabella, dein Parias dicta, nuperrimis exploratoribus. De quibus quanquam priuatim proditum est ab his qui se nauigationum authores & classium Pręfectos fuisse asserunt, tamen quoniã Regum, vt ante quoque admonui, ampliori cura ad plenum excuti ea locorum ratio potest, pleraque autem quæ nunc incertiora feruntur, ita nota fieri, vt omnis ambiguitas de medio tolli possit, silendum de illis hoc loco satius duxi, quàm fusius referendum. Postremo & angustia instituti

America
Spagnolia
Isabella insula
Parias insula.

operis

operis,& quoniam priora mihi propemodū inuito amplius excreuerunt q̃ ratio inſcriptionis ferat,vt ſuperſederē admonuerunt. Non potui autē temperare mihi,quando dignum annotatione videbatur,quin Raphaelis Volaterrani recentiſſimi ſcriptoris ſententiã de Africæ latitudine excuterem,primum ambiguam,deinde talem quæ ſecū etiam ipſa pugnet. Nec id facio veluti gloriolam captans, in errore tanti alioqui viri detegendo, quē equidē lucubrãdo multis in locis ſum ſequutus,ſed hac maxime cauſſa,vt, quoniam recentiorū traditionem imitatus Æthiopum tractum vltra Capricorni circulū in Auſtrum abire docuiſſem,æquū mihi Lectorē(quem procliue erat tanti ſcriptoris haud ſatis expenſo prȩiudicio perſuaderi)ſimul,& ſuſpitione liberarem,& meam fidem redimerem. Igitur libro duodecimo Commentariorū vrbanorum,de locis nuper repertis ſcribens:Ego vero,inquit,nullum extra Zodiacum Continēs ex authoritate doctorum hominum puto,neq; ſi eſſet,habitabile omnino foret, ob ſolis humilitatē ex Abſidis oppoſito apud eos conſtituti &c. Quam ſententiã trigeſimo quinto libro,in explicãdo ſolis motu, ſed perplexius tamen de continente loquutus,repetit. Contra vero idem author,neſcio an oblitus ſui,vt fit ſæpe, an non ſatis gnarus quid diceret,iam ante citato duodecimo libro,vltimum Athlanticæ oræ promontorium,ad quod terræ ſeſe in ortum reflectere incipiunt,ad Antœcos noſtros pertinere,ſed et extra æquinoctialem circulum triginta amplius partibus iacere tradit. Quod ipſum ſi ita habet,cōſequens eſt,& extra Zodiaci metas Continentē eſſe,& Africam ad latus Antarcticū multis gradibus patere,& habitari mortalibus, quod pau-

lò tamen ſupra pernegat. Notius aūt eſt q̃ vt ege at explicatione, Terras quę ab Æquatore parti bus vigintiquinq; aut Boream, aut Notum ver ſus abſcedunt, iā extra circulos Tropicos eſſe. Si igitur Raphaëli Africæ cõtinens vna & triginta partibus ab Aequinoctij circulo in meridiē pādi tur, cõſtabit arbitror vel ſe authore, Africā ſeptē minimum gradibus vltra mediam illam Zonam ad decliuem mundi partem, abſcedere. Quod ſi ipſe, Romæ cõmentatus eos eſſe Antœcos intel ligit, qui extra Zodiacū æquis ab Aequatore ſpa cijs vtrinq; diſtant, ſicut ipſe ſecūdo libro de An tœcorum ſitu prodidit, fatebitur, velit nolit, qua draginta minimū duobus gradibus Auſtrinā pla gam in meridiem extendi, ſiquidem tot partibus vrbs Roma Septentrionem verſus ab Aequato re ſummouetur. Iā quod de Abſidis, hoc eſt Au gis Solis oppoſito loco admonet, etiam ſi vehe mentem illius partis æſtum arguit, tamen non prorſus aufert habitationem, quod ipſum præter cauſſas ab Alberto redditas, quotidiana experien tia conuincitur. Vt donemus interim quod eodē lib. XII. tradit neminem ad partem vigeſimā ſep timam noſtri poli, propter glaciem rigentem ap propinquare poſſe: cum recentior traditio vltra latitudinem à Ptolemęo compertam, hoc eſt vl tra gradus ſexagintatres, nouem amplius gradi bus habitari terrā Boream verſus deprehende rit, vt hodie Continentem ſeptuaginta duarū par tium ab Aequatore latitudinis habitari, nec am plius decem & octo partibus à Polo arctico ab eſſe conſtet. Sed hiſce de rebus pauló fuſius dictū eſt in Commentarijs quos in Pomponium Me lam ante annos quindecim ſcripſimus. Nunc ad inſulas redeundum. Et ad Occaſum quidē extra

Herculis columnas, in ipso Bethicæ prouinciæ capite, vt ait Plinius, Gades insula septuaginta-quinq; millium passuũ longa, & angusto mari á Continente diuisa, cum vetere oppido, eodẽ quo insula nomine, vbi templum ditissimum olim sacratum Herculi, eoq; sanctius habitum, quod ossa eius ibi sita magno accursu pagani colebãt. Cõtra Lusitaniæ littora Erythia sita, Pomponio, á Geryone quondam, vt creditur, habitata, hodie Berlingam vocant, iuxta quam aliæ quoq; sine certis nominibus adeò fertiles prędicatę veteribus vt cum semel sata frumenta fuerint, subinde reciduis seminibus ac segetem nouantibus, septẽ minimum, interim plures etiam messes ferant. Durat hodieq; horũ littorum vbertas, nec iniuria C. Plinius Italiæ suę, vt ab omni fertilitatis dote laudatæ, Hispaniæ maritimas partes ceu fertilissimas confert. Celtico promontorio Cassiterides obiacent, ita quondam dictæ quia plumbo quod Κασσίτερον Græci vocarunt, abundent, magno argumento Gręcas etiam gentes Oceanum illum quondam ingressas fuisse. Nam & in Britannia Græcorum monimenta extitisse palàm testatur libro quarto Plinius. Hispani nautæ eas more suo alijs atq; alijs diuorum nominibus consecrarunt, prępicua illarum, etiam Christo dicata: quẽ ritum velut auspicatum, hodieq; in locis nuncupandis retinent. Flexus littorum ad Boream conuersus paucas insulas habet, frequentiores Gallico littori obiacent, ac ne hæ quidem certa facie propter æstus Oceani reciprocos, qui hanc in primis oram infestant. Luna enim exoriente, surgit ille & ingenti horribiliq; vndarum vi opplet littora, donec illa lineam meridianam attigerit. Deinde demittit sese, sensimque subducit

Gades insula

Ossa Herculis

Erythia insula hodie Berlinga

Cassiterides

Aestus Oceani

nudatis littoribus, quoad vsq; Luna ad horizontem occiduum deuenerit. Vbi occidit rursum crescit petitq; terras, & tum est altissimus quum illa suo motu ad mediæ noctis, hoc est cõtrapositum Meridiano parallelum approximauit. Hunc trãsgressa ortum versus æstus ita in profundum retrahit, vt magno etiã interuallo littoribus digressi non cernantur. Nec redeunt donec illa iterum ad Orientalem Horizontem peruenerit. Fit igitur hoc modo vt viginti quatuor horarum spacio, bis ingruat æstu Oceanus, bis refluat, subsidatq;, & quoniam sidus illud celerrimo transitu meat per Zodiacum, & plane desultoriũ est, fieri videmus vt eius motu per signa variato, accessus quoq; & recessus Oceani varient, neq; vllo tẽpore pariter fiant, prçterea maiores minoresq; existãt prout illa luce plena aut deficiente aut nulla fuerit. Solent enim ferè cieri æstus pleniluniis, nec parũ refert ad quã cœli partem inclinarit latitudine, & an ad Septentriones, an vero ad Austrum exorbitet. Multum prçterea interest quibus stellis astrisue in pererrando signifero sese cõiunxerit, quibus opposuerit, quos angulos permearit. Plerũq; enim accidit, vt ex improuiso irruens, frequenter habitatos agros mergat & eluat. Quod proximis annis apud Hollandos & Frisios multa hominũ clade accidisse nouimus. Qđ contingere & Mediterraneo solet, sed ferè terræ motibus aut violentis ventorum eruptionibus agitato. Qua de re si quis pluscula desiderat, ea legat quę in tertium librũ Melæ ex traditione D. Georgii Collimitii viri in omniũ doctrinarũ genere incõparabilis, conscripsimus. Porrò insulæ quę in Britonum littore iacent ditionis sunt regni Gallici, Britonas autẽ intelligo Britannię, Gallicæ

Inundatio apud Hollãdos, Zelandos, & Frisios

Britones qui

liçe accolas, quos è Britannia insula in ea loca migrasse constat. Vulgus Bartenniā vocat, ad Ligerim amnem, Nortmanniç proximā. Vnde Pelagius monachus Brito cognominatus, qui Hieronymi ætate fœdissimum errorem Liberi Arbitrij & meriti aduersus gratiam per Africā Syriamq; sparserat, Carthaginensi demum Synodo damnatus. Omniū tamen insularum Occidentis & Septentrionis citra cōtrouersiam maxima & potētissima est Britannia, quā hodie Angliā vocamus ab Anglis videlicet Saxonum gente, quæ sub Valentiniano illo qui ex Cōstantio duce & Honorij sorore Placidia natus, imperauit, eam insulam ingressa tenuit. Arbitror autē in totum Germanos origine esse qui hodie Angli dicuntur. Scotos autem & ipsos inde ortos notius est q̄ vt sit multis referendum. Insula hæc veteribus Albion dicebatur, velut ad differentiā quum reliquç omnes eo tractu Britanniæ dicerentur, authore Plinio. Primus eam Romanorum Dictator Cæsar post deuictas Gallias ingressus vidit magis q̄ vicit. Postea Claudij imperatoris armis patefacta innotuit, & Romano imperio ductu Vespasiani adiecta est. Non tamen vltra vicinitatem Calidoniæ syluæ victoria tum progrediente, iuxta quam ea insulæ pars iacet quæ & minor, & secūda Britannia, dicta Scriptoribus, hodie Scotiæ nomen habet. Quam quidē vt remotiorem à Gallico littore, & feris quondā populis habitatam, ideoq; serius deuictam esse cōstat. Cęterum vt in Germania, sic in Britannia quoq; secundis rebus haud diu vsæ Aquilæ illç, maximas suorū clades viderunt, nec inultum fuit vicisse, neq; vlla prouinciç huius administratio illis admodum quieta fuit, donec collapsis Imperij rebus Germaniæ populis ces

Pelagius monach9 hęreticus Brito

Britannia

Scoti.

Albion

Calydonia sylua

lis ces

lis cessit. Hodie omnia pro situ proq; cœli qualitá te cultissima sunt. Certum aūt aëris eam tempera tioris esse, q̃ pleraq; Cōtinentis regiones existāt quod maris beneficio sunt qui tribuunt, nam & Strabo genere Ponticus, duodecimo libro, tractū Ponti qui ad Euxinum præiacet clemētioris cœli esse tradit q̃ interiorem & magis Australē Cap padociam. Humido tamē nubiloq; cœlo esse Bri tanniam Cornelius Tacitus in soceri Agricolæ vita prodidit. Forma Angliæ oblonga, laciniosis littoribus, quæ & ipsa frequens æstus inuadit. Transuersa autem, & à brumali occasu in æsti uum ortum porrecta, prçterea Germaniæ, Gal liæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus aduersa, octies cētenis millibus passuum longitu dine patet, quemadmodū ex Agrippç authorita te Plinius tradit, latitudine autē nusquam maiore trecentorū millium est. Qua proxime Continen tē accedit, ad littus Gessoriacum vbi hodie oppi dum Callois extat, quinquaginta millium passu um traiectus est. Ab Occasu vicinam habet Hy berniam & ipsam satis claram, sed longe tamen minorem, & regibus Angliæ subditam, in qua Gregorio libuit vt Monachismū plantaret, sum missis ex Italia Augustino quodam & Melito & Joanne qui Benedicti instituta imbiberant, breuiq; adeo successit votis, vt inde examina Mona chorum in Gallias Germaniasq;, ceu de alueario quodam euolauerint, hodieq; in Norico etiam et Pannonia Cœnobia extent, quæ suam originē ad Scotos monachos (ita vulgò dicebātur) referant. Sed longe tū alia Monachismi quanquā recentis & nuper instituti facies erat, quàm hodie cerni tur. Re ipsa cupiebāt esse quod dicebantur, nihil fucatum illis, nihil personatū placebat, simplici

Angliæ forma

Gessoriacum

Hybernia

tatis

tatis erat, non malitiæ, longe minus obstinaciæ si qua in re errabatur. Opum autem & rerum sæculi tantus illis cõtemptus, vt eas nõ solum nõ ambirent, sed oblatas etiam & hęreditarias respuerent. Pręclare enim Columbanus & ipse Hyberniæ monachus, qui, vt Abbas Vualafridus scribit à Sigiberto Francorum rege magnifica pollicitatione, ne Regno suo decederet, inuitatus, respondit, Non decere, vt alienas diuitias amplecterentur, qui Christi nomine suas dereliquissent. Quid dicturum fuisse putamus, si titulos ei prophanos, si agros & latifundia, si deniq; ius illud meri & mixti Imperij, monacho illi Sigibertus obtulisset? Sed & Gallum suum Hybernia celebrat, Columbani discipulum, qui primum Luxonij, dein Brigantij, postremo Arbore felici commoratus, quum iusto tempore Alemannis Prouincias ingressis, Christum prædicasset, ad extremum velut pertæsus eius gẽtis mores & ferociam, in solitudinem se contulit, exiguo monasteriolo contentus, cuius loco hodie oppidũ nostrũ de huius nomine Sangalli nuncupatum, cernitur. Multis quidẽ ante Gallum sęculis Christiana Rhetia fuit, verum ab Alemannis è Germania profectus, religionem pariter & Prouinciæ splendorẽ amisit. Demum Francos ad fidem conuersos, victi Alemanni sunt sequuti, & religionem imbiberunt, cuius per superiorẽ Rhetiam potissimi ministri, sobrij illi & barbati magistri Pirminus & Gallus fuisse perhibentur. Angli hodierni vetustam Britannorum gentem, armorum gloria non æquant modo, sed etiam superant. Accessit robori cultus pietatis propius cognitæ, & literarum studiorumq; cura minime infelix, propter ingeniorum excellentiã. Nec minus hodie Gręce & Latine

Colũban⁹ monach⁹.

Gallus monach⁹.

Sangallũ oppidum

Anglorũ laus.

tine loquentes habet ea insula q̃ habuit cum Romani eã homines administrarent. Quin & ipse illustris rex Henricus eius nominis octauus, præter eximias dotes quę in multis regibus desiderantur, eruditione etiã & peritia doctrinarum, raro nimirum eius ordinis munere, præcellere dicitur. Ipsa insula, & gentium variarum cõmercijs celebris, & opibus cũ suis tum aduectitijs ditissima est. Lana ibi mollissima & optima, Stannũ candidissimũ, quod multis iam sęculis regio ædit, quam ipsi Cornubiam vocant. Sanè & ob auri & argenti fodinas, & margaritas in eo littore lectas, ab antiquis authoribus celebrata est. Non prętererierim in hac Britannia ex Constantio Chloro & Helena, Cõstantinum Magnum genitum esse, qui primus Imperatorum vrbis Romæ syncerius fauisse Christianismo creditus est. Sed & illud constat multis ante sęculis Angliam Christianam fuisse q̃ Germania conuerteretur. Hodie duæ eius Metropoles memorantur, Cantuariensis & Eboracensis: in Hybernia autẽ tertia, Amarchana, quarum omnium vigintiquinq; Diœceses numerari, recentissimi scriptores prodiderũt. Scotia, vt dixi, postremam insulę partem vẽdicat insignis & ipsa Regno, nec indiga rerum q̃ ad alias etiam gentes exportantur. Vltra illam Orchades iacent insulæ inter Britanniam & Thulen sparsę, ditionis regni Scotici. Ipsa Thule extima ferê eius maris insularum, fama etiam cõgelati maris prædicatur. Glacie enim obduci & rigescere maria Hybernis mensibus in illa sinuũ insularumq; frequẽtia & vicinitate certum est, resq; fidem accipit à noctium longitudine & rigoris vehemẽtia, vbi dies brumæ tempore prope nulla est, & si q̃ est, tamen intemperie vincitur propter excussos amplissi-

Henricus VIII. Anglorũ rex.

Lana anglicana Stannũ anglicanum.

Cõstantinũ Imperatorẽ Britannũ fuisse

Orchades insulæ Thule insula.

ampliſſimis angulis Solis radios, & eluſam vim caloris in ſuperficie tã lubrica & leui. Vt vel hac vnica cauſſa rerũ cõditori placuiſſe videri queat, quo latera mũdi & plagã extimã Polis adproximantẽ, aquarũ, vt ſic dicã, regno cõtribueret, immodica enim temporũ illis in locis diuerſitas, nõ moleſta ſolũ aĩalium naturæ & manſioni, ſed etiã intolerabilis fuiſſet. Aeſtiuis illic menſibus crepuſcula ſunt pro noctibus, Hybernis, diluculũ pro die eſt. Citra Orchades in ortũ terrę iacent inſtar inſulę, q̃ parte aliqua extimę Sarmatiæ adhęrent, fortiſſimarũ quondã gẽtiũ altrices, nec circũfluæ modo ſed etiã peruię Oceani ęſtibus: q̃q̃ peninſulam non inſulã eſſe cõſtet quicquid illic ambitur mari. Proinde & Paulus Diaconus non ineptus ſuorũ temporũ ſcriptor libro de geſtis Lõgobardorum primo, Hæc inſula, inquit, ſicut retulerunt nobis qui eã luſtrarunt, nõ tam in mari eſt poſita q̃ maris fluctibus circunfuſa &c. Noſtra ætas etiamnũ Noruuegiã, quaſi Nortuuigiã, id eſt, Septẽtrionalẽ terram ęſtibus vndarũ affuſam, pręterea à gentibus Gotthiã & Suetiã ſeu Suediam vocat, à Germanicis Sarmaticisq; littoribus mari multis locis vadoſo & latentium Teniarũ inſidijs periculoſo diſterminatã. Ptolemęus Sabuloſum põtũ nominat hac maxime parte, qua terras penitius ingreditur. Dus illic inſulę, Selãdia et Gotthia quarũ alteri rurſum à mari quod circunluit nomẽ eſt, Germani enim See mare, Landerã aut terrã vocitãt. Alterã Gotthi incolę ſic appellarũt. Pomponius vetus author inter Septẽtrionis inſulas in illo ſinu Codano à ſe dicto, vnius meminit quam Theutoni tenuerint: ĳdẽ fortaſſe q̃ & Gotthi, vetus.n. nomẽ Theutonorũ eſt, Nec tacẽda hoc loco Gleſſi vbertas, q̃ Sarmatico littore ſpectat. Ele-

Noruuegia

Selandia Gotthia.

Gleſſum. Electrum

Succinum ctrũ id et Succinum dixerũt veteres Germani, vt Plinius docet, Glessum, ob nitorẽ, arbitror, humoris translucentis, quã vocẽ vernaculus sermo adhuc retinet Glessum, seu Glassum ꝓ vitro vsurpãs, & Glestũ etiã pro omni materia q̃ igne colliquata nitorẽ leuorẽve fictilibus superinducit, arti figulinę omni notior q̃ vt opus sit indicari. Noruegiã veteres Scandiã, & interdũ Scandinauiã

Scandia. vt Plinius, recentiores etiã Scondiã dixere aduersam Cymbrico Chersonneso, & nuper à Iacobo Zieglero tabulis ęditis illustratã, inter quã et Cõtinentẽ insulę aliquę interiacent, parte regni Danorum seu Danmarchię, parte Suedorũ ditionis.

Suedi, Enimuero & Suedi suũ regẽ habẽt, opibus et milite celebrẽ. Hę sunt insulę ex quibus fortissimæ gẽtes, Gotthi, Vuãdili, Frãci, Heruli, Rugi, Lõgobardi, Alemãni, emersere: primi oĩm qui Danubio & Rheno, veteribus Imperij limitibus superatis, magno suorũ numero, nõ prouincias modo Europę oẽs, sed ipsam etiã altricẽ imperij & dominã Italiã incredibili victoriarũ successu ingressi 40. minimũ annis perpetua quadã regnorũ successione tenuerũt. Ante aũt dictũ Vandilos maritimas Africę prouincias subactas circiter. 90. annos tenuisse. Ita visum fuit diuinę prouidẽtię, vt in abditissimo Germaniæ recessu, gentes alerentur, q̃ suo tẽpore, motis lacertis, Romani nominis gloriam extinguerent. Persæ quidem & Arabes & Turcæ graui vulnere sauciarunt imperium, sed Orientale. Vrbem Romam & ipsam libertatis sedem Italiam soli Germani subiugarunt, idq; tãto impetu, vt totius propemodum Europę libertatem vindicarint. Nec enim fuit gẽs vlla, quod sciam, quę in illius vrbis tyrannidem maiore vindicta animaduerterit.

PERE-

PEREGRINATIO APOSTOLO-rũ Petri & Pauli, cum ratione temporũ per Erasmum Roterodamum.

EX Actis Apostolicis nõ liquet Petrũ frequẽter cõmutasse locũ, nisi q̃ post mortẽ Stephani, pfectus est vna cũ collega Ioãne, ĩ Samariã ciuitatẽ, cui post versum nomen Sebaste, vnde & tota regio Samaria dicta est: vt cõprobaret autoritate sua pficeretq́, q̃d illic p Philippũ diaconũ cęptũ erat. Deĩde videt̃ plerasq́ Samarię partes pagrasse. Sic. n. legim⁹ cap. 8. Et multis regionib⁹ Samaritanoꝝ euãgelizabãt. Est aũt Samaria media inter Iudęã et Galilęã. Porrò. 9. caput testat̃ illũ pagrasse varias Palestinę regiones, anteq̃ veniret Lyddã et Ioppen. Sic. n. habet: Factũ est aũt, vt Petrus dũ trãsiret vniuersos, deueniret ad sctõs, q habitabãt Lyddę. Est. n. Lydda in Palestina nõ pcul à Ioppe ciuitate littorali. Rursus à Ioppe pfect⁹ legit̃ ad Cęsareã Palestinę maritimã q̃ prius dicta fuerat turris Stratonis. Hic Baptizauit Cornel. Cẽturionẽ. Hinc reuersus est Hierosolymã. Cęterũ qñ pfect⁹ sit Antiochiã, vbi p̃sedisse credit̃, aut qñ se Romã trãstulerit, quasq́ regiones pagrarit, qm̃ humanis dũtaxat histořijs proditum est, non laborabo persequi. Nã Eusebius, q putat illũ prędicasse Euangeliũ apud Põticos, Galatas, Cappadoces, Asiaticos, Bithynos, nõ aliunde sumpsit cõiecturã, nisi quod harũ gẽtiũ meminit in priore epistola. Cõueniebat aũt vt Apłorũ

precipuus,annos cōplures federet in ea ciuitate, vnde dominus Iesus voluerat Euangelicā doctrinā,primum in oēs Iudeæ regiones,mox in vniuersum orbē propagari. Iā quod tradit Historia, quā vocāt Ecclesiasticā,primariā rerū curā â Christo traditam Petro,Iacobo & Ioanni,id inde colligunt,quod horū aliquoties nominatim fit mentio,quū de ceteris nihil narretur,qd dixerint aut fecerint,nisi quod adstabāt Petro dicenti tanq̄ testes. Erant aūt Iacobi duo,vnus Zebedei filius, frater Ioānis. Hūc interfecit Herodes atq; hoc ipsum arguit eū fuisse inter apostolos precipuū. Alter Alphei filius. Crebra mētio fit in Actis tertij Iacobi,q dictus est frater Dñi,cognomēto Iustus, filius,vt opinat̄ Hierony. Marie,que fuerit soror matris Domini. Huic Iacobo tribuunt epistolā, q̄ legitur inter catholicas. Qui quū nō esset de numero duodecim Apostolorū,tamē hunc statim à morte Christi Apostoli designarūt episcopū Hierosolymitanū,q postea q̄ Paulus appellasset Cesarē,è tēpli fastigio precipitatus est,atq; inter lapidandū fullonis fuste percussus,interijt. Hūc Hieron. negat fuisse,de numero apostolorū.12. Et tñ quāta fuerit huius autoritas vel illud declarat,qđ quū in cōcilio tractaret̄ de gētibus nō onerādis lege Mosaica,post Petrū cū autoritate pronunciat sentētiā ἐγὼ κρίνω,inquiēs. Hic idē post Paulo fuit autor,vt adiūgeret sibi quatuor, q voto se adstrinxerāt: cūq; his ritu iudaico purificaret̄ in tēplo,cuius consilio Paulus obtēperauit. Quin etiā vrbē ingressus hūc primū salutauit,tanq̄ illic primas tenentē. Et in epistola ad Gala. hūc ceu preci puū nominat. Aliorū,inq̄t,apostolorū vidi neminē,nisi Iacobū fratrē dñi. Ceterū Petrū Antiochie fuisse declarat i eadē epistola narrās, queadmodū illum

illũ reprehẽderit ob ſimulationẽ. Iam Dionyſius apud Euſebiũ Corinthiorũ epiſcopus, ſcriptor ꝑ uetuſtus, literis prodidit, Petrũ & Paulũ Romæ iuſſu Neronis eodẽ die martyrij palmã promeruiſſe. Ceterũ Petrũ inter pręcipuos etiã primatẽ fuiſſe declarat, qđ apud Euãgeliſtas oẽs, atqꝫ etiã in Actis, in catalogo duodecim ſemꝑ primo loco recẽſetur. Deinde quod initio ferè primus fuit ad dicendũ. Nã & ante miſſum ſpiritũ ſanctũ, cõgregatis in cœnaculo diſcipulis, proponit de ſubrogãdo quopiã in locũ Iudę. Rurſus vbi tumultus eſſet in populo ob linguarũ miraculũ, Petrus ſolus auſpicať concionẽ euãgelicã. Primus oĩm miraculũ ędit in noĩe Ieſu, pro tẽpli foribus ſanato claudo. Ac mox hac de cauſſa cõcurſu facto ĩ porticu Solomonis, Petrus cõcionať apud populũ. Vbi videť & Ioannes Petri comes aliqđ dixiſſe: quod nõ referť. Sic. n. ait Lucas: Loquẽtibus aũt illis ad populũ, niſi placet accipere vtrũqꝫ dixiſſe quod Petrus vtriuſqꝫ noĩe dixit: Similis. n. locus mox ſequiť in eodẽ cap. 3. Petrus vero & Ioãnes reſpõdentes dixerũt ad eos. Rurſus ca. 4. Reſpõdẽs aũt Petrus & Apoſtoli dixerũt, q̊d Petr9 oĩm voce loquereť. Rurſum quũ ageret de creãdis diaconis, Petrus ỽba facit ſolus. Solus pronũciauit ſentẽtiã in Ananiã. Quin & illud arguit Petri dignitatẽ inter apoſtolos, ꝙ primus ductus eſt in carcerẽ, ac virgis cęſus: q̃q̃ ex narratiõe Lucę videtur oẽs apoſtoli, ſimul cũ Petro, iã iterũ cõiecto in carcerẽ, virgis cęſi. Nũc de Paulo dicamus, q veluti ſtrenuus dux per oẽs terras mariaqꝫ volitauit, vt oẽs gẽtes redigeret ſub iugũ Chriſti. Primũ Hieroſolymis ꝓfectus eſt Damaſcũ. Ea eſt ciuitas cœles Syrię, ſiue Syrophœnices, q̃ quondã Arabię deputabatur, vt autor eſt Tertullianus ad

 uerſus

uersus Marcionē lib.3.totius Syriæ caput, inter Libanum & Antilibanū sita. Hic baptizat9 est Paulus, & euāgelij prædicationē auspicatus. Verum hinc clā profugiēs vtrū abierit in Arabiā, & inde reuersus sit Damascū, ac post annos.3.demū redierit Hierosolymā, vt videret Petrū, quēadmodū ipse refert in Epist.ad Gala.an statim se receperit Hierosolymā, nō satis liqt ex Actis. Imô ne hoc qdē, vtrū in prima pdicatiōe periclitat9 sit ob insidias præfecti an secūda. Ex narratiōe Lucæ videt statim vt fugisset Damasco se recepisse Hierosolymā, quoniā q paulo aū pfect9 fuerat hostili aīo in discipulos, noluerūt in cōsortiū suū recipere. Qui si tot annis prædicasset, fieri vix potuisset, quin rumore cognouissent eū fuisse mutatū. Rursus Hierosolymis pfugus deductus est Cæsareā Philippi, quā Ptole. Paneæ vocat, Eusebius Paneadē: ea est Phœnices ad radicē Libani mōtis vbi sunt fontes Iordanis. A Cæsarea dimissus est Tarsum. Ea metropolis est Ciliciæ Pauli patria, quā interfluit amnis Cydnus. A Tarso p Barnabā reductus est Antiochiā Phœnices metropoli, vñ et regiōi nomē, q pxima est Ciliciæ. Ea est supra fluuiū Orōtem. Hinc pfectus est denuo Hierosolymā, vt exhiberet collectā pecuniā in subsidiū pauperū. Quo facto reuersus est Antiochiā, vñ venerat. Hic donat9 apostolico nōie, pfectus est Seleuciā. Ea est in pmōtorio Antiochiæ Syriæ, obuiā volēti ab Antiochiæ ciuitate pficisci in Cyprū. E Seleucia soluit in Cyprū insulā oppositā Ciliciæ, q est Asiæ minoris. Appulit aūt Salaminē, q ciuitas Cypri prima occurrit ad orientē, & puenit Paphū, q extrema est ad occidētē, vt intelligam9 totā eā insulā peragratā. Vbi qdā putāt illi p Saulo, cōmutatū Pauli nomē à Sergio Paulo eius insulæ pcōsule; cū magis

gis cōueniat, vt parētes ac patroni liberis ac liber tis sua impartiāt noīa, q̄ vt ab illis mutuent. A Pa pho soluens appulit Pergen. Ea ciuitas est Pāphy liç. Hinc Antiochiā Pisidię. Hinc Iconiū, mox Ly stra, q̄ est ciuitas Lycaonię. Hic aūt tū lapidatꝰ est Paulus. A Lystris profectus est Derben, q̄ et ipsa Lycaonię est. Hinc remensus iter quo venerat, re uersus est Lystra, Iconiū & Antiochiā Pisidię, q̄ qđ cœptū erat cōfirmaret. Atq; itē pagrata reli qua Pisidia redierūt in Pāphyliā, vsq; ad Pergen, ad quā primū appulerāt ē Cypro. Hinc Attaliā. Ea ciuitas est maritima Pāphilię, ex qua scribę fe cerāt Italiā. Attalia soluētes, nauigarūt Antiochiā Syrię, vñ primū hoc iter fuerat auspicatus. Hinc rursus Hierosolymā itū est, vt cęteris apostolis ꝓ baret, q̄ gesserat in Asia minore, sed interim p̄di cās euāgeliū in Phœnice & Samaria, ꝑ quas erat iter. Eo pacto reuersus est Antiochiā, vñ venerat Hic seiūctus à Barnaba, pagrauit Syriā, ac mox Ci liciā. Inde iterū reuisit Derben, ac Lystra, vbi cir cūcidit Timotheū, A Lystris fecit iter ꝑ Phrygiā & Galatiā. Hinc ventū est in Mysiā, mox Troa dē. Atq; hic nōnullus scrupulus occurrit. Etenim si sentit de Phrygia, in qua est Troas, á Lycaonia prior occurrit Galatia, q̄ Phrygia. Et tñ Lucas ca. 16. sic refert: Trāseūtes aūt Phrygiā & Galatię re gionē vetiti sunt à spū sancto loqui verbū in Asia. Nec incertū videri potest an Asia hic accipiat ꝓ il la minoris Asię parte, q̄ simpliciter Asia dicit: an de tota Asia minore, in qua iā multis locis prędica uerat. Siquidē Galatia sita ad septentrionē, hoc est ad Pontū Euxinum, ad orientē habet Cappado ciam, ad occidentē Bithyniā, ad austrū Pisidiā & Lycaoniā. Porrò Mysia maior proxima est Asiæ, sic proprie dictę. Mysia minor est supra Phrygiā.

Poteſt igitur ſic explicari ſcrupulus, vt in his duobus vocabulis Phrygiā & Galatiā ſit ordo præpoſterus, quē ordinē rectū cōperies in eiuſdē itineris deſcriptiōe cap. 18. & intelligamus illū ē Lycaonia rectà peruenisse in Galatiā, hinc in Phrygiā ex Phrygia voluiſſe per Myſiā petere Bithyniā, ni vetuiſſet ſpūs. Adhęret aūt hęc Aſiæ pars Phrygię ad orientē & auſtrū. Itaq; Paulū vetitū huc ire, flexiſſe iter ad Myſiā, ni fallor, per quā iter eſt in Bithyniā, q̄ quondā Bebrycia dicta eſt & Mygdonia: proxime habens ad ſeptentrionē & exortū eā Aſię partē, q̄ proprie Pontus dicitur. Rurſus quū huc ire vetaret ſpiritus, reflexiſſe iter ad occidentē, ac peragrata Myſia minore rediſſe p mediā Phrygiā vſq; ad Troadē, q̄ eſt in littore Phrygię, eadē & Antigonia dicta, oppoſita Cherſoneſo, vnde proximus traiectꝰ eſt in Europā ex Aſia minore. A Troade ſoluerūt, ac recto curſu peruenerūt in inſulā Samothracen, oppoſitā Thraciæ, quā habet ad ſeptentrionē. Hinc Neapolim. Ea ciuitas eſt in littore, in cōfinio Macedonię ac Thracię. Hic Philippos, quā Lucas admonet eſſe ciuitatē Coloniā ī prima parte Macedonię. Ad hos ſcribit vnā epiſtolā Paulus. Hic virgis cęſus eſt, et in carcerē cōiectus cū Sila. Poſt hęc per Amphipolim, q̄ nō lōge abeſt à Strymone flumine: & Apolloniā, q̄ Theſſalonicę ꝓxima eſt, venere Theſſalonicā. Ea ciuitas metropolis eſt Macedonię. Et ad hos Paulus ſcribit epiſtolā. Et hic orto tumultu clā dimiſſus eſt Berrhoeā, quā à Theſſalonica dirimit Pella, patria Alexandri Magni. Hic reperit dociles auditores. Porrò Berrhœa, non ita procul abeſt à mari. Itaq; tumultu concitato deductus eſt ad mare, inde Athenas peruentum nauigio, ni fallor, propterea quod Lucas meminit illū dimiſſum, vt iret ad mare. Eſt & alia coniectura,

quod quũ iter à Berrhœa ſit longũ vſq; ad Atticã, nulla ſit mentio regionũ aut ciuitatũ, quæ pedibus iter facientibus occurriſſent. Hic conuertit Dionyſiũ: qui an iudex fuerit an philoſophus non ſatis liquet, quũ Lucas tantũ illũ vocet Areopagitã. Opinor autẽ oẽs Areopagitas dictos, q partem eã vrbis Athenarũ inhabitabãt. Demiror autẽ quur Beda faciat hũc Corinthiorũ Epiſcopũ: quũ apud Euſebiũ Dionyſius quidã Corinthiorũ epiſcopus, doceat Dionyſiũ Areopagitã Athenis epiſcopũ ab ipſo Paulo ordinatũ. Quin probabilius eſt Dionyſiũ Areopagitã nihil omnino ſcriptorũ reliquiſſe, quũ apud Euſebiũ tam diligẽter recenſeãtur libri Dionyſij Corinthiorũ epiſcopi, de Areopagitę monumẽtis nulla vſquã fiat mentio. Ab Attica venit Corinthũ. Ea eſt metropolis Achaiæ. Hinc cõſtituerat nauigare in Syriam, & ſuſcepto voto in Cenchreis, is eſt portus Corinthiacus ad Atticã ſpectãs, totondit ſibi caput. Hinc igitur ſoluens peruenit Epheſum. Ea eſt in littore Aſię minoris, in parte quę dicit̃ Ionia. Hic tum tẽporis reliquit Priſcillã et Aquilã. Ab Epheſo ſoluens venit Cęſareã, deinde Antiochiã. Beda, nõ dubito quin veterẽ quẽpiã ſequutus vult hanc Cęſareã eſſe Cappadocię nõ Syrię: & Gręci volunt hãc Antiochiã eſſe Piſidiæ, cuius ſupra bis meminit. Quanq̃ Epheſo profectis prior occurrit Piſidia, q̃ Cappadocia. Cęterũ Gręci codices hoc loco plus habent q̃ noſtri. Nimirũ hũc in modũ: Rogantibus autẽ eis, vt ampliori tẽpore maneret apud ſe nõ annuit, ſed vale dixit illis, dicens: Oportet me omnino feſtũ, quod inſtat, agere Hieroſolymis. Quibus probatur hęc lectio, malunt Paulũ ab Epheſio littore rectà nauigaſſę Cęſareã Paleſtinæ, inde petijſſe Hieroſolymã, & ſalutaſſe

lutasse fratres, post hæc rediisse Antiochiā Syriæ, atq; hinc rursus repetisse Asiā minorem. Facit ad hāc opinionē, qđ ita legit: Descēdēs Cæsaream, ascēdit & salutauit ecclesiā. Ostēdit quo descēderit, nō indicat quò ascēderit. Atqui in euāgelicis literis, qui petūt Hierosolymas ascendere dicūtur, vnde coniectāt illū è Cæsarea Palestinę ascendisse Hierosolymā, vbi dixerat agēdū festū diem, atq; hinc rursus descēderit petēs Antiochiā. Hāc opinionē, vt probabilē nos in hac paraphrasi sumus sequuti, cessuri facile, si quis adduxerit probabiliorē. Legitur & Anthiochię cōmoratus aliquādiu At in Antiochia Syrię solitus est libenter cōmorari Paulus. Hinc igitur repetita Asia, pagratis in medio regionibus, in quibus ante docuerat, venit in Galatiā, hinc rursus in Phrygiā, vbiq; confirmās discipulos, Inde, quū iā Apollos profectꝰ esset Corinthū, ipse ꝓfectus est Ephesum, terrestri ne itinere, an nauigatione parū liquet, nisi qđ probabilius est illū terra fecisse iter, eo quod Lucas adiicit, peragratis superioribus portibus. Hic Paulus proposuerat repetere Hierosolymā, sed prius peragrata Macedonia & Achaia, per spiritū intelligēs sibi Romā esse eundum post aditam Hierosolymā. Itaq; pręmisit Timotheū & Erastū in Macedoniā, ipse cōmoratus aliquandiu in Asia minore. Post tumultū per Demetriū excitatum sequutus est eos, quos pręmiserat. Peragratis autē superioribus partibus, deuenit in eā partem, quę proprie dicitur Gręcia, in qua est Attica & Achaia. Hic Lucas nō nominat Athenas aut Corinthū, sed ex re coniicitur, quod queadmodū fecerat, ex Attica venerit in Achaiā, in qua est Corinthus, ac rursus è Cenchreis parauerit soluere in Syriā; sed qm̄ senserat illic paratas insidias naui

gatu

gaturo, vertit cōsiliū, ac remensus iter quà venerat, repetijt Macedoniā, terrestri vt apparet itinere, qm̄ nauigaturo parabātur insidię. Quū versaretur itaq; in Macedonia, comitū partē, quos tū multos habebat ex Macedonia, pręmisit Troadē q̄ est in Phrygia. Paul9 sequut9, diē Paschæ egisse videt̄ Philippis, quod Lucas ita scribat: Nauigauimus post diē Azymorū à Philippis. A Philippis itaq; soluit Troadē, quò pręcesserāt comites vt diximus. Hic adulescentē ex ruina mortuū restituit. A Troade peruenit Asson itinere pedestri quò iussu Pauli comites nauigio pręcesserant. Est autē Assos ciuitas littoralis, nō longe infra Troadē, eadē dicta Apollonia. Asso soluentes appulerūt Mitylenen. Ea est ciuitas Lesbi insulæ obuia ab Asso nauigātibus Chiū. A Mitylene legentes littora Asiæ, eò peruenerūt, vt Chiū insulā haberēt ad dextrā. Chius autē opposita est Clazomenæ in littore Asiæ, media inter Lesbū & Samū, quò, nēpe Samū post adnauigarunt. Samus autē opposita est Trogyllio promōtorio Asiæ. A Samo soluētes appulerūt Trogylliū, vt est in Græcis codicibus: quanq̄ Grecus qui scripsit peregrinationē Pauli, nō meminit Trogyllij. A Trogyllio itū est Miletū. Ea est ciuitas Carię littoralis. A Chio cōmode poterant appellere Ephesum, sed data opera pręternauigatū est, ne diutius hęreret in Asia. Cū enim Philippis egissent diē Paschæ, decreuerāt Pētecosten agere Hierosolymis. Itaq; posteaq̄ euocatis Epheso Miletū seniorib. mādasset quę volebat, illinc soluētes, recto cursu peruenerūt Coū. Ea est insula inter Samum & Gnidum ciuitatem in promontorio Asiæ. A Coo vētum est, ad Rhodum. Ea est insula opposita Lycię. Iam autem nauigantes incipiunt Asiam habere ad Septentrionem, quum prius habuerint

ad orientē. A Rhodo venerūt Patara. Ea ciuitas est littoralis Lyciæ prouinciæ. Hic nacti nauim: quę rectà peteret Phœnicē Syriæ, recto cursu cœperūt eò tendere. Nā relicta ad leuā Cypro insula, appulerūt Tyrū. Ea est in littore Phœnices infra Sidonē. A Tyro ventū est Ptolemaidem. Et hęc est littoralis inter Tyrū & montē Carmelū. Hinc appulerunt Cęsareā Palestinæ, vbi diuersatus est apud Philippū. Hinc iam pedestri itinere peruenit Hierosolymā, vnde iussu tribuni Lysię, vinctus deductus est Antipatridē, quę media occurrit inter Hierosolymā & Cęsaream. Hinc per equites ductus est Cęsareā Palestinæ, vnde iussu Festi pręsidis, qui Felici successerat, vinctus deductus est Romā, hoc quidē itinere: Primū impositus naui, à Cęsarea peruenit Sidonē, quæ, vt diximus, est supra Tyrū. Hinc appulerūt Cyprum, sic vt illā ad lęuā relinquerēt dispēdioso cursu, sed huc adigebāt vēti cōtrarij. Ita pręterlegentes litora Ciliciæ & Pāphiliæ, peruenerāt Myra, quā scribę verterāt in Lystrā. Ea est in Lycia, nō procul à littore. Hinc ægre longaqꝫ nauigatione eò progressi sunt, vt Gnidū promōtoriū haberēt ad dextrā. Sed reflāte vēto cursum flexerūt ad Cretā, quę illis tū erat ad lęuā. Venerūt autē ad portū cui nomē Salmon. Opinor autē Lucā vsum voce qua tum forte vulgus vtebatur. Nā arbitror hāc esse, quā Plinius & Strabo vocāt Sāmoniū. Hoc Cretę promōtoriū spectat orientē. Hinc ob ventos aduersos ęgre pręterlegebāt littora Cretæ, sic vt insulā haberēt ad dextrā, donec ventū esset ad locū Cretæ, Lasęę ciuitati vicinū, qui dicitur Boni seu Pulchri portus, quod nomen apud veteres Geographos nō inuenitur. Apparet eius tēporis fuisse vocabulū. Cęterum fuisse ad latus australe

Cretæ,

Cretę, declarat, qđ hinc conabanť tēdere ad Phœnicē. i. promōtoriū Cretę, ſpectans ad Africū & Chorū. Africus autē flat ab occaſu brumali, Chorus ab occaſu ſolſtitiali. Illic quoniā videbať portus cōmodus, decreuerant hybernare. Interea cū aſpiraſſet Auſter vētus ſat cōmodus, qui flat à medio meridie, ſoluētes ab Aſo (ea ciuitas eſt in littore Cretę) pręterlegebāt orā Cretæ, vt appellerent Phœnicen modo dictā. Sed ſubito in diuerſum mutato vento, quū pro auſtro flare cœpiſſet Typhonicꝰ, vehemēs ac nautis formidabilis, idē dictus Euroaquilo, qui ſpirat inter ſeptētrionem & ortū, vi tēpeſtatis delati ſunt in inſulā, quę vocatur Claude, quæ Cretā ſpectat inter occidentē & Auſtrū, quā in partē maxime poterat impellere Euroaquilo, ex aduerſa cœli plaga ſpirās. Vnde grauius etiā metuebāt periculum, ne in ſyrtes impellerētur. Tādē deſperatis rebus, impegerūt nauim in inſulā, quæ dicebať Milete. Ea eſt inter Epirū & Italiā, ſpectās Siciliā ad ſeptentrionem. Hic viperā excuſſit abſq; noxa. Illic aliam nauim nacti, nā altera perierat, appulerūt Syracuſas, quę eſt in Sicilia, nō procul à promontorio Pachyno. Huius littora pręterlegentes deuenerūt Rhegiū, id eſt oppidū in extremo agro Brutiorū, qua parte Italia proxima eſt Sicilię. A Rhegio rectò curſu delati ſunt Puteolos. i. promōtoriū in Cāpania nō procul à Neapoli. Hinc terreſtri itinere peruētū eſt vſq; ad forū Appij, ad locū, qui dicič Tres Tabernæ, atq; hic occurſum eſt Paulo à diſcipulis è Roma. Abeſt autē Appij forum ab vrbe itet diei. Hinc demū Romā peruentū eſt. Cōſtat igič ex Actis illū peragraſſe totā minorē Aſiā, deinde tranſiſſe in Europā, ac totā Græciā peragraſſe, à parte ſeptentrionali, in qua eſt Macedonia, vſque

ad Illy-

ad Illyridē, Nā Illyris extrema pars est Macedo-
niæ, ad septētrionē & occidentē. Id ipse refert in
epistola ad Romanos capit. 15. ita vt ab Hierusalē
per circuitū vsq; Illyricū repleuerim euāgelium
Cęterū nusq̄ legimus illū prędicasse in Creta, ad
quā appulit tēpestate coactus & vinctus. Nec il-
lic morā egisse legitur, quū ipse cēseret illic hyber
nādū esse, & tñ in Creta reliquit Titū, vt singu-
lis ciuitatibus ordinaret presbyteros, ac q̄d illic
superesset corrigēdū, corrigeret: quēadmodū ipse
testat̄ in epistola, quib9 ex verbis apparet illū &
in Creta prędicasse. Nec in Arabia q̄d à Paulo ge
stū sit, refert Lucas. Atq; hactenus de locis pagra
tis. ¶ Nūc de tēporū quoq; ratione paucis attin
gamus. Sūma rerū quas Actoꝝ liber cōplectitur
sub quatuor imperatorib9 Romanis gesta est: Ti
berio, q̄ successit Octauio, Caio Caligula, Clau-
dio Druso, Claudio Nerone. Quoꝝ Tiberius re-
rū potitus est annos. 23. Caligula. 4. exceptis du-
obus mēsibus. Claudius. 13. ac mēsibus ferme. 10.
Nero. 14. ac mēsibus propemodū. 8. Quicq̄d igit̄
gestū est à morte Christi, vsq; ad Paulū Romam
perductū, cōtinēt Tiberij annos sex, Caligulę. 4.
Claudij. 14. In huius imperij initio Petrus Ro-
mā peruenisse creditur, & eiusdē anno. 4. orta fa
mes, cuius meminit Lucas. Rursus eiusdē anno
nono, quēadmodū author est Iosephus & Euse-
bius, Roma expulsi sunt Iudęi, cuius rei memi-
nit Lucas cap. 18. Neronis autē annos. 4. Interim
pręsides Iudęę fuerūt Pontius Pilatus, qui periit
anno Caligulæ. 3. Huic successit Felix, apud quē
Paulus caussam dixit, quem Claudius imperij sui
anno. 11. totius prouincię dederat procuratorem,
Samarię quoq; & Galilææ, atq; etiā regionis, q̄
dicitur vltra Iordanē. Et hoc nomine se felicem
prędicat

prędicat Paulus, quod caussam dicturus esset apud eũ, cui diu versato in ea prouincia, notę essent res Iudaicę. Huic successorẽ dedit Nero Portiũ Festũ Apud quẽ quũ pręsente Agrippa caussam dixisset Paulus, quoniã appellarat Cęsarẽ, vinctus Romã missus est, anno Neronis tertio aut secundo. Porro Iudęorũ principes hi fuere. Herodes rex Philippus & Lysanias, pręfuerũt annis sex. Herodes rex qui Cęsareę percussus ab angelo perijt pręfuit annos septẽ. Agrippa huius filius, ex cuius cõsilio Paulus Romã missus est, annos duodecim, quod ad Actorũ historiã pertinet. Quanquã pater quoque cognomẽto dictus est Agrippa, sed filius simpliciter Agrippa vocatur in Actis. Dñs itaque Iesus occisus est, reuixit & ascẽdit in cœlũ, misitque spiritũ sanctũ anno Tiberij. 18. Ac proximo anno, aut vt quidã volũt eodẽ, mox vt inter diaconos ordinatus est, lapidatus est Stephanus, Paulo assentiente, ac seruante vestes lapidantium testium. Qui paulo post deijcitur & conuertitur apud Damascum, anno Tiberij decimonono. Peragrauit autem varias regiones vbique dissemi nans euangelium, vsque ad annum Claudij decimumtertium. Nam hoc anno Paulus Hierosolymis coniectus est in vincula per Lysiam tribunũ à quo Cæsaream vinctus est missus, vt apud Felicẽ audiretur, vbi detentus est in vinculis annos duos, atque à Felici vt erat vinctus, traditus est Portio Festo, à quo Romã missus est, vbi totum biennium egit in vinculis, hoc est, vsque ad annum Neronis. 5. Nec vltra Lucas prosequitur historiam. Cętera scriptores nõ indiligentes ex varijs coniecturis videtur addidisse, videlicet Paulũ primũ apud Neronẽ dicta caussa fuisse absolutũ, ac libere vbi vellet euangelium prædicasse annos decem

Tandẽ

Tandē vbi Neronis ſęuitia iā proceſſiſſet in rabiē reuocatus eſt ad eius tribunal, & capite trūcatus Huius rei cōiecturam ſumūt ex epiſtola Pauli ad Timotheū ſecūda. In qua meminit primę defenſionis ſuę, in qua deſertus ſit ab omnibus, et tamē Dei pręſidio liberatus. Atq; hinc rediſſe ad prædicationē colligūt ex eo, quod mox ſubijcit: Dominus autē mihi adſtitit & cōfortauit me, vt per me prędicatio impleatur, & audiant omnes gentes. Porro eū in ſecunda defenſione fuiſſe periclitatū, arguit, quod inibi ſcribit: Ego enim iam delibor, & tēpus meę reſolutionis inſtat &c. Itaque martyrio coronatū credūt anno Neronis decimo tertio, anno à Chriſti morte trigeſimoſexto, aut iuxta Chronicorum elenchon trigeſimo octauo. Porro quod Lucas reliquerit Paulū in prima defenſione hinc colligūt, quod hic finierit eorū, quę viderat narrationē. Rurſus quod adfuerit in ſecūda defenſione, teſtatur Paulus in eadē epiſtola, dicens: Lucas eſt mecū ſolus. Ex his colligere licet Paulū in euangelico negocio verſatū fuiſſe annos vigintivnū, pręter duos illos, quos Cęſareę tenebatur in vinculis: Rurſum alios duos, quos Romę peregit in vinculis habitās in cōducto, quibꝰ vt hiſtorię memorant acceſſerunt decē. Ita cōperies à baptiſmo Pauli, vſq; ad mortē eiuſdem annos trigintaquinq;, aut vt quidā ſupputāt triginta ſeptem.

FINIS.

Antuerpię apud Ioan. Grapheum
anno. M. D. XXXV.